

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

ژبیره‌ی ناو دارانی ئیسلام

(٣)

ئیمامی ره‌ببانی

نۆنجاژ و فایله‌سفی هه‌زاری دووهم

ئازاد به‌لوف وراز

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

زنجیره‌ی ناودارانی نیسلام

(۳)

نیمای ره‌بانی

نویسنده و فایله‌سوفی هزاره‌ی دوووم

ناراد به‌لوف وراز

چاپخانه‌ی انکواوش.

بمبئی - ۱۹۸۸

چاپی یہ کہم
مافی چاپ پاریزراوہ
۱۴۰۷ھ - ۱۹۸۸ز

به دموشتی جوانو ناکارت دوزمنه کت له ناخموه پروختنه
له سهر ویرانه ی دلی لهو گوشکه کوی طوت بچمپیته
(انما بعثت ۰۰۰) (۱) بهم خه لکه ساوايه بناسیته

(۱) مده بست لهو فرموده یی یتخلمبیره که ده فرمودی ، انما بعثت
لانیم مکارم الأخلاق ، ۰۰

وتهی ماموستا عومهر پرتشاوی

شاراوه نی به ، نوسین له باره ی ناودارانو خوانامانی جهانی
 ئیسلام ، ناساندیان کاریکی باش و فرماښکی پیروزو مه زه ؛ چونکه
 وک ده تین (زکری صالحان په حصتی وا یی ۰۰۰ یاخود له زکری
 صالحان په حصت د باری) ۰۰۰ همدرو ها میزوی ټاپینی ئیلام پرو
 پازاویه بهو گه وړه پیوه ناودارانہی که هر په که له سر دمی
 خویاندا سر مشتیکی جاو ، چاو لیکردنکی زیندوو مزنیان پیدا
 بوو . بو دد وروپدی خویانو ، بونه ته چرایه کی شه قدارو له بهر دهم
 پوله کانی شو چه رخدا پښکای ټاپین ناسی ، خواپه بښی یان له شهو
 زهنگو گپروگرتی شو سر دهمدا یی ټانکراو پوښن بوو نهو . ۰۰۰

نیمای (ربانی) په کیکه لهو پیاوه ناودارانہی که له سمراسدی
 ناوچه کانی ولانی ئیسلام دا ده ناسریت و به سر زمانی خه لقیوه بښه
 همدو پترو مه زبه کمو ناری ده بترتی ۰۰۰

خو په کنی لهو ناوچانهش کوردوستی تبه به ۰۰۰ له گدل نه و شدا
 به زمانی کوردی توبیتک لهم باره بهو نی بهو ، بهرهم نه هاتوو .
 هم نوسراوه ی کلک نازاد قهزاز فهریکه بهرهمبکی بانه بو هم

مه‌به‌سته و هیوای لی ده‌کری بته هوی به‌رحم هتانی که لی به‌رحمی
نری و اجاکو فراوتر له باره‌یه‌وه ...

به سوود به‌مختی ده‌زانم که بلیم :

نوسه سه‌ره‌پای گرسکی باسه‌که‌ی و په‌وان‌بیزی لی دوانه‌که‌ی
دوو خالی نایابی خروشان‌دووه :-

به‌که‌م : میژووی په‌نگین و فراوانی نیوان تیتای تیمو سه‌رده‌می
(صحابه‌ی کرام) خویان لی پازی بی بوجی به‌وردی نه‌ناسریت و
سودی تابسته‌ی خوی لی وهرنه‌گیری ، که زوتر یمان ده‌شیت و ، له
کالای بالای تیموه نریک تروه ، تاساتر پومان ده‌گونجی ...

دووه زاراوی (تجدید و مجدد) هستی ئیداع و داهتانی له
جهانی موسلماناندا ده‌جا هه‌لمزیوه ، که نیر به‌کارنکی جیاو سه‌ره‌هخو
ناسریت و هستی بی ناکری ...

جسانم به‌کخته‌ی کلک تازادله نیوان داهتانی به زاراوی
تیتاو (نوێ کاری) به زاراوی ئیسلام ، وەک کلک تازاد ده‌بلی له
ده‌زفاتی هستیکی بزوتنه‌رو بیر کردنه‌وه‌به‌کی هوشیاراندا خایسکی
بایه‌هخارو بیر کردنه‌وه‌به‌کی په‌نده‌و پرشنگداره . له کۆتایدا : هیوام
سه‌رکه‌وتن و ژۆر بونی وینه‌ی .-

هوسه‌ر پیتاوی

وتەي مامۇستا غابدەين وشىيد :

لە توڭزىنەۋى يىلۋانى ئاۋدار - چ سۈۋىڭ ئۈمىدە گرېن ؟
بەين جەنۋ چوون ، دىراسە كىردى ئەو يىلۋانى ئاۋدارانۋ لە گىشت
لايەنەكانى زيان شاردەزانۋ ، لە زۆرەيى بۈرەكانىدا . دەرگەۋتون ،
كەلكۈ سۈدىكى بەرغراۋانى ھەيە ، بەلكۈ ھەندىك چار دەگاتە ئەو
پادەيەي كە بىكرىن بە پىياز ، بۇ دۆزىنەۋى چاكرىنۋ پىڭۋ
پىكرىنۋ كۈرتىرىنۋ سەرگەۋتونىرىنۋ پىڭا بۇ گەيشىن بە ئاماجى
يەندۈ پر بايەخ .

بىن گومان لىكۈلىنەۋى زىيانى يىغەمبەرى مەزىن لە يىشەنسىكى
ئەماتە ھەموۋيانەۋىيە ، پاشان زىيانى ئالۋ ئەمىخابۋ تايچىن لە پروۋى
گىرىنگى مىزۋوۋىيەۋە يەك لە دۋاي يەك دىن ، تاۋەكو زىجىرەي
پەسەنى زىيانان نەۋە لە دۋاي نەۋە يەك بىگىرنۋ ، يەك بە دۋاي يەكدا
بىن ، بۇ پۇش كىردەنەۋى پىڭگاي مۇسلمانانى پاشى بىخۋان . ۰۰ ئەمەيش
ياساپەكە لە يىساكانى بەرۋەردگار بۇ گەلى ئىسلام . ۰۰

پىرەۋە گىرىنگى دىراسە كىردى يىلۋە مەزەكانى مىزۋوۋى ئىسلام ،
بۇ پۇزگارى ئىمپۇۋان دەست بىن دەكات ، لەو پۈۋانگەيەۋە كەۋاقىي

ئىمرۆى مۇسلمانو ، ئو قۇلغىي شىدا دەپوا ، داخوازى ئىمە دەكات ،
چونىكە دوزمانى لە ھىمۇو لايەكەو سەريان تىناو .

بەئى ، ھەركاتى كەنىك خۇي يان مىدالەكەي نەخۇش بىكەوئى ،
پوو لە پزىشكىكى زىمى لى ھاتوو دەكات تلوو كو چارەسەرى بىكات .
بەلام ئەگەر ھاتوو گەئىك نەخۇش كەوتو ، ئەوا خەرىكە بىسە
تەواوئى لە بەرامبەرى گىروگرنى زىاندا دەكەوئى ، پوو لە كوئى
بىكات ؟ پوو لە كئى بىكات ؟ ئايا پوو لە پزىشكىكى مۇزفانەي دەست
پاكو ، سىپۇپانى زىرەك ناكات ؟

بەم چىشە وىستى خوا واپە كە لە ھىمۇو سەدەپەكەمە پاش
دوامىن يىغەمبەر - كەسانى وا بىترى بەھۇي ئو گىانە بىسەتەو ، ھەقلە
ھەقەرىيەي پى يان دەبەخىتى ، دەردى ئو چەرخە بىدۇزىنەو
بىرەنەكەي ساپىز بىكەو ، بەرو ئاسۇي پووناكىو ، دەروون بەرزىو
ئىمانىكى نوئى بەرنەو ھەروو كو ئىستېرە وان ، كاروانى مۇزفانەي
لە تارىكەتەي شەوژەنگە پىنگاگان پى دەدۇزىنەو ، پەراستى ئىمانەن
جىگىرى يىغەمبەران ، ئو يىشەوا نەمرانەي خۇي گەورە بە پەھەستەو
چىكەنى خۇي ھەلىزاردون ، بو نوئى كەرنەوئى پەپەمى سەپەزى
ئىسلام .

با تىپىش ئىم پىزىيارە لە خۇمان بىكەن : لە دىراسە كەرنى ئىم
پىاوە مەزنانە ، چ سەدەك يا پىشاندانەكەن ، دەست دەكەنەوئى ؟
بەگەم شەك كە بە مەنى مىدا دىت . ھەروو ھەمان شە بە مەنىكى
مۇسلمانانى ئىم سەردەمەدا دىت - بە قايەتى كە ئىمە واين لە دوا دواي
سەدەمى بىستەمەدا ، ئەو بە كە زانست پەگەم داخوازى بە بو خەسۇ
مەولەمەند كەرن ، ئابگەنە كاروانى شارستانەي تەكەلۇزى نوئى ،

نومش جینگای سهرسوپمان نه ، چونکه قورپانی پروژ له به کم ساتی هاتنه خواره ویدا ، له نه شکوتی (حرا) دا نه مسمی تشکرا کردوو ، تاوه کو موزترین مروف له وجودا په وشه (اقرأ) تهلقین بداتو ، ددروازه کانی جیهانی زانست ، نا پروژی دواپی پخته سهرشت . به پاستی چهره خي زانست ، وا هاتو نومش سهدای سروشتی په کمه له گشت لایه کی بوونه ووره بانو بهرینه کېدا دمنگ دداتموو ، بانگمان ده کات پو شو پیش برکتی مه زنی له نیوان گهلاندا ده کړی له بواپی زانینو زانستو مونردا .

نومو پاستی بیت له گمردوندا دمنگک نه بگاته دمنکی نیلام له بانگه وازیه کېدا ، یو خوشه وستی زانستو به چاکی زانینی زانیاپی و گرنکی فیزوون ، سهرپای شو همدو بهرینعتو گپرو کرفتو خفه کردنه ی هاتونه پزنگای . به پاستی شو کمه پاستی وتوو که ده لئ : تم تاینه چ تاینکه نه گمردو پیو پایوی خوی هیت !

دووم شتک که نومش له ناستی زانستدایه - نه گمردنه لئ له زیاتره برینی به له (پرهوشنی جوان) باوه نا کم هج پیوست پکات که نرخو به های تم لایه نه باس بنگم ، مه گمردنه ها شو هلویتنه تان یاد خه موه که چوژ قورپانی پروژ حقیقته ی بهرزیو پایه بلندی یته بهری پی درختوو ، به تاجی تابه تی (واک لای خلق عظیم) پرهنگینی کردوو .

به بلدی سیمهم شو په یو نډی به پی له خوشه وستی به دیت ، که له نیوان مروفو په یو وردگاریدا به نوژو پروژو گرتو زه کات دان داده موزیت که هر په کیکیان پایه کی مهنی نیلامو ، هج دژواریه کیان له گهل پاستی به کانی زانستو پروژی پرهوشت تسمدا

جا نه گهر ټپه ددرسي خڅمان له قوتابخانه موزنه کي زيان ودرگرتو ، ټپه جا کي لي ي تن گه پشتم و ، ټپه پاره شو کرده ورو دلسوزي ، خافي خڅيمان دايي ، ټپه دنگه پشتم که بابه تي ميزوي يلو چاگاني پشسو امان به جا کي ودرگرتو ، تا وه کز پشتم به مښخه ټپي نوي به که لک ، بو ټپه و پاش خڅمان ٠٠ هچ جهشه خڅريک لږو کوته له په جاو ناکريت نه گهر پشو پشمانان له پاپواز دواني خڅي ودرنه گريت ، ټپه وپش به زبندو ودرنه وپي پساوه موزنه کاني و ، بلا ودرنه وپي به خڅريک که له پوريان ، به هوشباري و دلسوزي و ټپه پشتم ، بو دروست کردني بينا به کي توند وپشو ، بو کاني پشتم ، دايي کردنو دل نارامي بو داهلوي ، بو ټپه کارهش همو و توانا به کي بخڅته کارو ، گشت وزه به کي خڅري بښم پشتم و ، هڅري پيروي له خڅي ددرنه پشتم ، له پشتم به په زامه پشتم پيروي ددرگري .

پاشان به خو پشتم به پشتم ددرگري - هڅو کو من پشتم ددرگري - به زياته پشتم نازانم نه گهر پشتم : پاش ټپه ټپه به ترخه م جهند جاريک خو پشتم و ، که باي زيان پشتم ټپه پشتم ددرگري ددرگري - ناسراو به نو پشتم و هڅو ددرگري - شو پشتم واريکي گهر و فولي زانستو پشتم و پشتم پشتم ددرگري ، به پشتم نازانم پشتم پشتم ټپه ټپه ټپه پشتم پشتم ، دو نوي کپشه که - به پشتم خڅو - سدر که و پشتم به پشتم به پشتم ددرگري له سدر پشتم شوي پشتم صلي الله عليه وسلم ، له پشتم پشتم کاره م ، پشتم پشتم له پشتم و پشتم به پشتم ددرگري ، گرتو ته خڅي .

کاتې که پېړۍ یو څو ازادۍ موزن هڅه کوله ، په پټۍ زنجیرې سره د ميانو په پټۍ تپې بونې میز ووی . پړو زيان ، د مېن ټپامېر سره هڅې له چلې پورې فوجاتي همغږۍ نمرې فیکري و پوځي و که پټۍ له بجېاتي جهادي پر له شکوډا و ستاوه ، نه منښ به پټۍ شو . هڅو تر پړه نځپانه ی نواندو پټۍ و شو په پټۍ پر له ټپنه ی بوو پټۍ و شو . قارماني پټۍ دېری خستوه . د ټپه واکات که زيانۍ نه منښ و نه وانه پټۍ وده کو . شم وان دېر ايسه بکړن . په پټۍ داخوازی شو سره د مې تايادا زيان به قولی و فراوانۍ شي بکړنه .

نمه هڅه و . د پټۍ ، شم پساوه له سره د مې خويدا به ندجيتړين قوتاي ټپه مېر صلی الله عليه وسلم داده نريت ، که عينا پټۍ خوايی بوو فرمانی نو بکاري سه بارهت به تايه که ی پټ سپارد ، پاش ټپه و له خهريک بوو له کيشوهری هندستاندا ، له بهر د مې زه برو زه نگی کومپايی و ستمکاراندا ، به نه واده پټۍ مه غلله کاني پټ شيل ده کړان و شو ټپه واره کاني د سړانه و ، که خراپترين چه کی پراگه ياندي د جلانه لهو کاته دا يارم پټۍ دده ، سره پای ده زگی ستمکاری کوشن و برين و له ناو بردن . ټپامېش هرو کو پالوان بهم ټپه کی سر شانی هڅاو توانی پټه ووی شو پوژگار په پش و قياوی په ترساکه له میزو ودا بگو پټۍ ، ټپویش به شکاندي پشۍ لایه نه خراپه که ی فله فله و قه لاچو کړدي مه ترسی زه ندیقه کاني سره د مې ، شو که ستانه ی که بهرگی تاييکی نو يان له بهر خويان کرد بوو ، که بری بوو له ټپه و زووی پاشاکايان . هرو کو برا نو څو ازاده کاني ټپش خوی له بهر به يانی هڅه پټۍ سده ی به که موه ، له میزووی ټپلام و موسلمانان شو سره د مې له تاریکی به و گوپی پو پوناکی و له ټپشوی لافلوی کوفرو و

هتایه وه بهر رۆخی ئیمان ، له کوتایی دا له یەزدانی مەزن دلواکارم ،
 هەنگاوه کانی لاوی نوێهاری ئهم کێه پارتزێو ، پاداشتی چاکه
 بهێتموه ، که بکۆشامو ماموو بووه ، له یێاوی هتانه بوونی کێی
 سێیهی ئهم زنجیره به له ییلوانی زانیست و ئیمان و په وشت ، هیوادارین
 به ژبانی پیاونیکه مهزنی نری ئوممهتی ئیسلام دلهوئیمان بکات ،
 که کانسگای خێرو چاکه و پالەواتی و جوانی به ، تا زیان مایهت
 سرجاوهی پیاوچاکن و بیهتان و پالەوانه .

هاتین پشیه

وتەى دكتور دلشاد قەرمداغى :

بانگكەرانى ئاينى پىرۋى ئىسلام ھەر لە سەردەپلە چەنە
شەفلىكى جىلوازيان لە شىوازو جۆرى بانگكەرانە كەيان پىئە ديار بوو ،
ئەمەش لە سى دوورى سەردەم شونىن و بانگكەرانە كە خۇيدا
كو بووئۇ . ئەو شىوازە لە شونىن و سەردەمىگە دەگۆپى بۇ شونىن و
سەردەمىكى تر ، يان لە ھەمان شونىن و سەردەمدا شىئە جىلواز
جىلواز بەدى دەگرا ، ھەروەھا بانگكەرانە كە بە پىنى ھەلگەوتى
ساينگۆلۈزى خۇى شىئە بانگەوازي جىلوازي ھەبوو لە يەككى تر ،
يان ھەمان كەس بە دىزىيائى ئەمەنى بانگەوازە كەى شىئە ئوسلوپى
جۇراو جۆرى بە كار دەھتا . بەلام دەپى چاك ئەو بزاين كە ھەرگىز
بە موو لە مەبەستە سەردەمىگە كە خەلەخۇ پازى كەرنە لايسان
نەباو و ھىچ ھۆ مەبەستىكى تر بە خەپالىندا نەھاتو و نەبوو . بە
كۆسپ پىنگر لە بەردەم بانگەوازە كە ياندا ، چ جى ئەوئەى لە ھەمان
كاتو شونىن دا دوو يان زىئارى شىئە بانگەوازي بەدى دەگرا ، بەلام
ئەمە نەدە بوو تىك دانى ئىنى يەككى و لىك جىلواوئەو ، بەلكو بە
پىچەوانەو دەبوئە تەواوگەرى يەككى و ھەمان مەبەستىان بەدەست
دەھتا كە پەزنامەندى خۇاى گەورە بوو . . . ئەمە ئەو ناگە پەنى كە

به هیچ شیوه يك لک تشه گه یشتن و دووبه ره کایه نی نه بووه ، به لام نه و ندمه سنووردارو به پی ی بارو دؤخی نمو کاته لایه کیان خوی له مه بدان کیشاوو نموو و پنگای بو لاکه ی تر جؤل کردوو .

له و کاته ی عومری کوپی خه تاب (خوالی ی پازی پیت) نمشیر له کالان دهر دینی و هه پشه له کافران ده کات و پی یان ده لئی ، کئی ده یه وی دایکی جگهر سوتا و پی و مناله کانی هه تیوو بکه ون و زنه که ی بنه و ژن بکه وی باله و بشت دؤله بگاتی ، (۱) ، ده بین نه بو به کری سه دیق (خوالی ی پازی پیت) له په نا نین و ده غه ی پی دین خه ریکی فورقان خو بنده نووه یه و فرنیك به جاوه کایدا و تیه خواری و منال و کویله و که نیزه ی گهره کی له خوی کۆ کرد و نه و مو سه رسانی کردوون . ههر هم بوو کاتی خه لافه نی به گوئی عومری نه کرد له واژه تان له و عه ره بانی که تازه موسلمان بوو و ونو نیلامه نی به تمولوه نی له دایدا نه جه سبی بوو فده غه ی زه کات دانیان کردو فهرمووی (به و خواجه ده پی جهنم له که لایدا نه گهر فده غه ی دانی بکه ن که کاتی خوی ده یاندا به یتهمبه ر صلی الله علیه و سلم) (۲) .

یان نه و تا له (یمة الرضوان) کاتی یتهمبه ر صلی الله علیه و سلم همر به نیامی عومره ده کا که بیعت بو به ککه و به قوبه نییه کاس پرایگه به نی بو شه پر کردن نه هاتوون و مه به ستانده جعج کردنه له و لام : ده لئی : نه ی یتهمبه ری خوا بو هم کلاه عومسانی کوپی عه فان بنیره ، چونکه بکهس و کاره که ی له به ککه ده توانی بیارژن ...

له و کاته ی سه عیدی کوپی جو به بر و عه بدو الرجمانی کوپی

(۱) عبقرية عمر / عباسي محمود المقاد ص ۹۳
(۲) الخلفاء الراشدون / عبدالوهاب النجار ص ۴۹

نهمه نو شونځي که وتوانيان دزي حجاج دستان دايه شوپش ،
 حه مني به سري خبريکي فيقهو ٿيرشادو قول بونه و به له تايين و
 له ميزوودا به (مجدّد) ناسرا .

هېچ کابڼک له مانه کلديکي وايان نه کرد ټپش له وي تر ټک
 بده نو همول داني نه وي تر مایه پوچ بسکونو بکونه پرخندو توانج ،
 به کگرتن . به دريزايي ميزوي ټيسلام له نمونانه دووباره و سټ باره
 بونه ته وه .

جسا نه وي ټيمر و لای ټيمه ده پيښين پيښه وانه ي نه مه به نه فېو
 به ديار خستي ته نها شتواريکه و فراموش کردني شتوازه کاني تر ، وک
 نه وي هېچ پوځيگان نه پټ له زيندو کردنه وي موسلمانانو درس
 ودرنه گرتن له تقي کردنه وي نهو زانايانه ي که توانيان سرتاپا کزو
 کلولي موسلماناني نهو کاته بگورن به سرفرازي و خه لکي بگه به ته
 زير بالي تاسيشي ټيسلام .

نهم همولدانه ي کاک نازاد قهزاز به داني نهم زنجيره به بريتي به
 له ديارى کردني جمکيکي نهو پوځگاراننه ي که نهو پلوه مه زاننه
 دجوري خويان تيا پيښوه به ناشکرا له مولاناي پښو و شېخي که يلاي
 هه ستمان پي کردو نه منش که له زانايه کي تر که ټپامي سره نه ديده به
 پانسي خوي گه وره ده قساو دق پانگه مري گونجولو به شتوازه
 گونجاوله وي تهرخان کرد بو گورپني نهو باره ناله باره ي نهو کستانه و
 به چي هتاني نه مري خوي بو که ده فرموي ... (انا نجون - نتر لئا
 الذکر - وانا له لم حافظون) .

دانشاد قهرمان

پيشه‌كي

ئەگەر جاۋىك بىخىتىن بەر نوسراۋانەى تا تىستا بەر زىمانى
گوردى دەربارەى ئايىنى ئىسلامى پىرۋۆر نوسراۋان ، زۆر بەر دەگىن
يان ھىز بابلىن نىبە خۆى دايت لەو ماۋەيەى تىۋان چەرخى ھەپەو
سەردەمى تىبە ، يان باش ھەز باس سەردەمى تىبە ھەزە ھىللى ھىللى ھىللى
ۋىلىم يان باس باس چەرمەرىۋ گىرۋىگىرى ئىم سەردەمى خۇمانە
ئەۋىش بەنۋە جىلى ۋە ھەلۋىزگەۋى ۋە كەلۋ كىچى بەر سود
ۋەرنە گىراۋە لەو ماۋە مېزۋىيەى باش سەردەمى زىپىنى ھەپەكان،
سەرمەپى ئەۋەى كە مېزۋى كەنگەپەكى بەسۋە بۇ كەلۋ ۋەرنەگىرۋ
سود ۋەرنەگىرۋ لە تەقى كەرنەۋە ۋەرنەمى پۇزانە ۋەرنەمى پەردۋى
موسلمانان بەتابەتى ۋە ھەم ۋەرنەمى بەگىنى ھەۋەكو (كىرد) (۱) دەلەى
مېزۋى گىرۋە بۇ ئەۋەى بۇجۋىكى پەستەفەمان بى پەخىت بەرەمە
بەر شەپەى لادە كەپە كەپە ۋەرنەمى ھەپەمى ۋەرنەمى لە زىمانى
ئادەمىزدا (۲) ۋە كەۋە مېزۋى ۋە كەپە ۋەرنەمى ۋەرنەمى كە پەۋان زۆر

-
- (۱) كىرد (۱۸۳۵ - ۱۹۰۸) فەلەسەۋىتىكى لاهۋى
بەرىتانىيە كاتى خۆى نوسىتەى فەلەسەۋى پەۋىتى بو لە
زانكۆى گلاسكو نوسىنى زۆرە لىسەر فەلەسەۋى (كەنت)
(۲) ھىللىمى ۋەرنەمى / ۋەرنەمى / ۋەرنەمى / ۋەرنەمى / ۋەرنەمى

نت بیوین و بمان گه به یتسه نه بچام به هوی ئمو پرووداوو به سه رهاتانه ی له
 یتشودا پرووی داوه .. ههروهك چ موه نه لئن ده ئی : دیرسه کردنی
 میژوو چالاکی به فکر ده به خستیت و ده یكاته وهه له زۆر پێگای جیا جیاوه
 یارمهتی ده دات ، (۱) .

بۆیه گرنهگه هه موو خلوون فیکره و پێره و یتك ئاگاداری زیانی
 پابوردوی فیکره و پێره وی بزوتنه وه که ی بێت هه ره له سه ره تله و تا
 نه گاته لای ئه وه که سه خۆی ، نهك ته نه ها له سه ره تاوه شتیکی لێ بزانیته و
 تیر ئه وه مله وه یی تیوان خۆی و ئه وه سه ره تابه یی له بیر بچینه وه وه که
 نه بوو وای ! ، ده یی بزانی به چ شتیه و پێگایهك گه بشتوته لای ئمو ،
 چونکه له تریکترین سه رده م له خۆیه وه زیاتر تی ده گات وهك له
 دورترین سه رده م له خۆیه وه ، ههروه کو (سیلی) له به یک له
 لیدوانه کابیدا ده ئی . میژوو قوتابخانه ی پامباری به ، به یی پێیکی که م
 له میژوو - به لایه نی که مه وه - ئاده میزاد ناتوانی گرنهگی و سه ره رشتی به کی
 مافولانه ی کاروباری پامباری بکات ، به یی زانیته کی زۆر له باره به وه
 ناتوانی هه یج جۆره حوکمه کی مافولانه ده ریکات له هه یج کاروباریکیا ،
 میژوو دیرسه به کی گرنهگه بۆ هه موو مه ده نهك ، به لکو دیرسه به کی
 گرنهگی ناکه ، که شایسته ی پیاوانی حوکم و یاسا دانه ران یت (۲) .
 به ئی ، بۆ ئه وه ی موسلمانان زیاتر له ئیسلام و زیانی سه حابه و

(۱) علم التاريخ ج ۰ هر نشو الترجمة والتعليق - عبد المجيد العبادي

(۲) هه مان سه رچاوه ی یتشوو

سهرده می یتفه مبریتی تی بگن یتوبسته دیراسه ی میزوو (۱) بکندو
 هنگاو به هنگاو له لای خویانه وه سهریکه ون تاده گنه سهرچساره
 خاویو بوخته کس ی اسلام ، نه منی له پتنگای پلیکانه ی میزوو وه
 ده بیت (۲) . چونکه له پاشیدا نه و سهرده مه کمه ی صحابو
 یتفه مبر صلی الله علیه وسلم ی پیدا زیاده اسلامه که به به چری و
 پری و خه منی ، یتوبستان به پروونو شینل کردنه وه هه به چونکه هه
 چی پرووده دات و به بدا ده بیت له پاش ثمان هه مو له اسلامدا به لابه نی
 میزوو ناماده می به وه (بالقوة) هه بووه نیر ورده ورده له پرووی کرده وه
 واقع وه (بالفعل) دینه گایه وه به مهربی له پرووی شریعه ته وه هیچ
 دزواریه کی نه بیت ، ده نا نه وه دووره له نایینی پروزی اسلام وه ،

(۱) که ده لئین میزوو بگتیرینه وه ، هه ته نه ا بو دمه ته قی و شانازی
 کردن نه بیت به پابوردو وه وه ، نیر خومان یالی لی بده بده وه
 هیچمان له ده ست نه بیت ، چونکه شانازی و فملو چاکه بو
 پیاوانی سهردهم خویه نی نه بو یتفه ، کاتیک شانازی و فملو
 چاکه بو یتفه به خومان شتیکمان له ده ست بشتو به نه رک
 سهرشانمان هه لسمین وه کو یتوبسته چونکه میزوو وه کو دکتور
 محمد سه عید رمضان البوطی ده لکته « میزوو مولکی نه و پوزده به
 که تیایدا له دایک بووه » .

(۲) لیبو و خهلون (میزووسو دامه زینتری کومهل ناسی) ، ده لی :
 هونه ری میزوو له وه هه رانه به که پایبازه کس به ترخه ، پر له
 که لکه ، نامایج به رزه دمه انناسیتین ، به نه حوالی گهلانی
 پابوردو و نه و شتبان ، به یتفه مبران و زیانیان به پاشایان و
 ده ولعت و سیاسه تیان ، تا وه کو سودیان لی و مریگرین له شوین
 گهوتیان ، به دوور بین له هه له و یی هه لخلیسکان .

ملقه ابن خهلون ص ۷

چونکه ئىسلام زىندووو به زىندويىسى دەتوالىن لىزى تىبگەين .
 ئىسىم ئاللى ئەگەر تىمە ئىسوان يىغەمبەر صلى الله عليه وسلم
 صحابە كانمان چچانعو جىمان كوردنوو لەو مىزووى تا گەيشتو ئەلاى
 تىمە ئەو ماوە پەمان مراند ئىتر چۆن لەوان تىبگەين !!

گەواتە بۆ تىبگەيشتن لە صحابە سەردەى يىغەمبەر صلى الله
 عليه وسلم ئەوا پىوستە دىراسەى ئەو پياوچاكانە بگەين كە نورى
 ئەوانو لەزەتى جوژى ئەوانيان تىدايە . . يانى صحابە كان وەكو
 شىرىتىكى يىچراو وەن و ئەو پياو چاكو ئەولاي نوچخاوانە دەيان كەنوو ،
 بۆ ئەوى زياتر تىبگەين . . چونكە ئەو ماوەى صحابە كان
 بەخىرايى بپويانە بەهوى نورو بەرقى يىغەمبەرتى بووو بە زووترىن
 كات گەيشتون ، بەلام ئەولاي نوچخاوانە كان ئەو ماوە بە لەسەرخۆيى يەو
 دەپرو تىمەش چاكر لىزى تىدەگەين ، ئەو دوا پلەيى وەلى يەك
 دەبگاتى سەردەى نزمىن پلەى صحابەى ، ئەك وەكو هەندى كەس
 تىبگەيشتون ، وەلى لە صحابە پىرۆزىرو پاى بەرزىرە ، گوايە لە
 وەلى يەكاندا كەرامات زۆرە . . جارى دەيى ئەو بزانىن كەرامات
 پىوانە يەك نىيە بۆ پاى بەرزى يان نزمى كەمىك ، دووم وەكو وتمان
 ئەو صحابەى ماوە كەى كە گەيشنوو بە خوا ئەمەندە بە خىرايى
 بپويەتى چىلوى بە زۆر شت نەكەوتوو ئەو كو كەرامەتسى لىزى
 دەرگەوت ، وەكو ئەو كەسى كە بەيى ماوەى تىوان دوو شار بپيىت
 زۆر شتى چاوپى دەكەوتى بەلام ئەو كەسى كە لە پۆكيتىدايە
 نايىت ، تىگومان سواربوانى پۆكيت بايەخدارترە لە پىادە .

بەئى ؟ وەلى بە پىادە ماوە كە دەپرو صحابە كان ئەو ماوە بە

سواری پزۆکت بریویانه (۱) .

جا ئو نوڭخوازو یاوچاکانه ده توان ئو شتوازو پنازه بدۆزنه وه که له و سهرده مه دا ئایینی سه ر له نوڭ پی زیندوو ده کرینه وه گیاڤکی نوڭی سه ر له نوڭ ده کاته وه به بهرداو ده یکانه کایڤکی زیندوو ده دۆنه وه ، ههروه کو عقیده یه (۱) کاری خۆی ده یتنه وه چونکه شت

(۱) (بدیع الزمان) ده لڤ : هاوڤڤیه تی یتنه مه ر نه کسیر یتکی زۆر مه زنه ، کاریگه ر یه کی هیتنه له پاده به ده ری هیه ، له وانه ی که بو هاوه ی یه که ده قیقه پی به مه رمه نه ده بن وایان لڤ ده کات نه مه نه نوڭی حه قیقه ت به ده ست بوڤن ، که یه کڤکی تر چه نه دین سال له ته مه نی له سه یرو سلو وکدا سه رف بکات ، ناتوان پی بکات . چونکه : له هاوڤڤیه تی ئو یتنه مه رده - صلی الله علیه وسلم - په نگ گرتنیکه به ره نگی حه قیقه ت و یتنه وانه بوونه وه ی نوره کانتی ، خه لکی ده توان به تیشک دانه وه له نوره مه زنه به ره مه رته به ی پیرۆزو پله ی به رز سه رکه ویت به رزترین مه قامی - به هۆی شوڤن که وتوو یو نزیکی به وه - ده ست که ویت ، نمونه ی له مه ش وه کو خادمی سولتانیکه که ده توان بکاته جڤکای وا له کۆشکدا که وره ترین یتنه وای مه ر کانی سولتان ناتوان بیگه نڤ . هه ر به هۆی ئه م له یتنه ی به وه یه مه زنه ترین وه ناتوان بکاته مه رته به ی سه حابه یه کی پیرۆزی یتنه مه ر - صلی الله علیه وسلم - باشکۆی به یامی ئیجتها د .

(۱) ئیعتقاد بریتی به له سه له یتکی ده روونی و ، پاش به یاردان دڤت ، له نه جامی دوو پات بوونه وه ی به به رده وای ده یت به خو ، به کارو زیانه وه خۆراک ده ری ، جا ئو باومپی که کرده وه ی له که لدا نه یت له وانه یه راست و ته وای یت ، به لام له وه نه ناخڤیتیت توشی خا و بوونه وه له نا و چون دڤت .

سایکولوجیه القصه فی القرآن

د . التهامی نفرة ص ۱۱۵

زاین و معلومات به تنها نایته پال پیوه نهر ، به لکورو بوون به عقیده و
 بیروباوه دبیته پال پیوه نهر ، یانی (ان یلموا) هیچ کارناکات نه گهر
 نه بیته (ان یعتقدوا) (۱) .

که واته گه باندنی ئیسلام هدر قسه و نه و زانیاری گوئزانه وه به
 به لکو دهبی بیته فیکره به کو له ناخدا په گ داکوتیت ، چونکه (فیکر
 ناوختی به و بی دهنگی به به لآم وشه بلاوه و هه موانه ، حقیقت
 تهلین نادریت و بواره کس زمان (اللفه) نه ، به لکو حقیقت
 وهرده گیریت و به دست ده بتریت ، جا له کانی دهر بریندا به نا دهر برینه
 بهر شتی دهره کی نه ویش ناوخته . . که واته حقیقت له دیوی
 دهره و باس ده کریت و له ناوماندا درزی ، له هه مان کتدا دهبی له
 ناخماندا گه شه بکات و بی بکات) (۲) . نه مه به هاو کتته که به کسان
 ده کات .

ئهم دهره ی که ئهم پیاوانه ده یین هویه کی له وه دایه توانای
 ههزم کردن و شتیل کردن و هۆینه و هیان هه به و نه وه ی وهری ده گرن
 ده زان چۆنی به خشن ، نه وه ی فیری ده بن ده زان چۆن بیسگه یه زن ،
 نه وان زور چاک له سهرده می خویان و یتس خویان و سهرده می سه حابه و
 ینغه بهر صلی الله علیه وسلم تی گه یشتون ، که چاک تی گه یشتن و راست
 بو ی پوشتن هه لته به به چاکی و راستی ده یگه یین ، ههروه کو هه نک له
 شیلای گولی جوړاو جوړ دهمزن و باش چهند کار له په ک کردنک له
 ناخیانه وه هه نگوبنی پاک و بوخته ده به خشن ، نه گهر هه شیله که یان

(۱) المستقبل لهذا الدين - سيد قطب .

(۲) الفلسفات الهندية - د . علي زيعور

بداینه تی بۆگومان بۆمان نه ده خورا ، کهچی بهو کلره یان وایان کردوو .
 نهک ههر تامی خۆش ده که نو بهس به لکو ده پته ده رمایک بۆ سه دان
 نه خۆشی ده ست ده دات . . له پاستیدا ئه مه به زانایی ، ئه مه به نوێخوازی و
 بلیعه تی و لێ هاتووایی و پامیاری ، چونکه زانیاری کۆکردنه وه و
 گونزانه وه ی به وشک و برنگی و ههروه کو خۆی ئه مه هیچ مەرجیکی
 زانایی نه ، به لکو زانا ئه وه که سه به هه ر چه ند زانیاری به کی که میشی
 بێ بیت بتوانی ئه وه زانیاریانه ی کۆی کردۆته وه . وه کو ملوانه بیک
 بیهوێتیه وه بیکاته شتیکی مانادارو مه به ستدار ، ده نا هه ر کۆمه له
 موورویه کی بێ پنتو به م لاو ئه وه لادا پلاوی بیکاته وه ئه مه هه چی
 نه کردوو ، چونکه موورو هه ر موورو وه هه چ مانایه ک نابەختی
 ئه گه ر نه کریت به ملوانکه به کی جوانو په نگین . . ههروه کو ئیمامی
 شافعی ده فەرموێ (جامع العلوم) هه به و (عالم) هه به ، (جامع
 العلوم) بریتی به لهو که سی ته نا مه لومات کۆبیکاته وه بهس ، به لام
 (عالم) ئه وه مه لوماتانه ی که وه ری ده گریت له گه ل خۆیدا واکه ل
 ده پت تا ده پته سیغه تیک بۆی و ، ده یکاته زانا . . .

جا وانه مجارەش له گه ل زماره سیی ئه م زنجیره به یه ک
 ده گرینه وه که باسکی ئیمامی سه ره نه دی به ، تا بزاین ئه م یاهو چون
 خزمه تی کردوو و ئیسلامه که ی که یاندوو . . . له پاستیدا زنجیره ی
 به که م (مهولانا پۆمی) په نگی خۆشه و یستی له خۆی گرنبوو
 چونکه سه رده می مهولانا خۆشه و یستی و عاتیفه به ته واهه تی وشکی
 کردبوو ، بۆیه ئه م له م لایه نه وه بۆی جووه . . له زنجیره ی دوهمدا
 (شێخی گه یلانی) زیاتر په نگی پۆحسی پێوه بشتوو چونکه
 سه رده مه که ی وای پێویست ده کرد له پۆجانه ت و عیاده ت زیندوو

بکریتهوه ، به لām ئەم زماره به که ئیمامی ره بانی به (۱) لایه نی فیکری
 یتوه دیاره چونکه سهرده مه که ی یتو یستی به زیندوو کردنه وه ی فیکری
 ئیلامی بوو ، بۆیه ئەمیش لەم دەر وازه به وه بۆیان چور بوو . . که واته
 هەر نوێخوازیکی پێتازیکی تایبه تی هه بووه بۆ گه پاندنی یه ک شت
 ئەویش ئیسلامه که به وه ، به یارمه تی خوا ی گه ووه له زنجیره ی جواره مدا
 (سه عیدی نوری) بدیع الزمان نان یتیش کهش ده که یین تا بزاین ئەم
 چ لایه نیکی گرتۆته بهر لەم سهرده مه ی خۆماندا .

ئێتر هیوادارم مسود به خشن بێت ، ئەمجا له کهم و کوپی بـسورن
 خوداش ناگای له هه وو شته .

ئازاد پەتوف قهزاز - رانیه ۱۹۸۶

(۱) ئیمامی ره بانی یا سهره نه دی یا ئەحه دی فاروقی یا مجدد الالف
 الثانی هه موویان نازناوی ئەم پیاوه مه زنه ن ، به لām ئیه زیاتر
 ئیمامی ره بانی به تایبه تی ئیمامی سهره نه دیمان به کار یتناوه
 چونکه بهم دوو ناوه زیاتر ناسراوه .

داهيتانو داهيتنهر (الابداع والمبدع)

ههست و سۆزو هه لۆچونی کەینک ، که دەری دەپریت بهرامبەر به وهه لۆستانه‌ی له دهورو به‌ریدان جۆراوجۆرنو - دجوروبه‌ری سروشتی و کۆمه‌لایه‌نی - به دوو جۆر ههست ده‌ری ده‌پریت :

ههستی ئیجایی : بهره‌ده‌وام بوونی ئهم ههسته ده‌په‌هزی دلی‌خۆشی
و چالاکی مێشکو ، زیاد بوونی وزه‌ی زنده‌گی جه‌سته‌ییو ، تمنا به
خۆکردنو ، گه‌تینی له‌ زیانداو ، یتکۆشانیکی زۆر بو سه‌رکه‌وتن
به‌سه‌ر جه‌رمه‌سه‌ری و گه‌رو گه‌رفندا •

ههستی سیلی : ده‌تته هۆی تیچه‌وانه‌ی نه‌وانه‌ی که له ههستی
تیجایدا باسان کرد ، .. جا ههست به ههردوو لایه‌ی تیجایی و سیلی به‌وه
بزوتنهری په‌فسار و هه‌ولدان و تیکوشان ، یان هۆی سه‌ره‌کی به له هه
دوو حاله‌ته‌که‌دا بۆ نیشکه‌وتن و هه‌ولدان یان بۆ هه‌وایی و وه‌ستان ، سه‌ه
مانا که‌نسنی یان په‌ش بینی (۱) ..

13(2)(2)

(۱) به دستکاری به سود لسه پژوهشنامه‌ی (طب و علوم) و درگیرانه
 شماره ۶۲۲ سال‌های ۱۹ ص ۲۳ ششمه ۲۳ به یلول ۱۹۸۶ -

بهائی همیشه ، داهینه‌ران و نوینخوازان و نوینکاران و چاکه‌خواران ،
 که‌شین و خۆش هیوان .. هەر ئەوان دەتوانن کۆمەڵ بگۆڕن و ، هەروە
 چاکتری بەرن .. ئەمەش بە گەرمی و کەف و کۆلی دایان و ، پڕکردنەوە و
 لێکدانەوە و لێکۆڵینەوەی زەمین و هۆش و عەقڵیانەوێه ، چونکە بە تەنها
 کەف و کۆلی دڵ بەس نیە ئەگەر بێت و عەقڵ حەکیمانە یارمەتیدەر
 نەبێت .. هەروەها عەقڵیش بە تەنها ناتوانی ئەم دموورە بێنێ ، بەلام
 هۆکاریکەو هەردەبێ بێ و پێویستە بۆ داهێنان .

(ئەوێ که پوون و ئاشکرایە ئموێه ، ئەو هەموو دۆزینەو
 مەزنانەیی کراون ، هەموویان هەر بەتەنها لە ئەنجایی بوونی عەقڵەو
 نەبوو ، چونکە عەقڵەری و بێسەتەکان لەگەڵ ئەو هیزەیی لێ پووی
 تێنی کردن و نێگەبشتیانەو هەیانە ، سەفاتی تری وەکو پووناکی دڵ و
 ئەندێشەیی داهێنەرانیان هەیه .. بەهۆی پووناکی دایانەو هەست بە
 شتی وادەکەن که خەڵکی تر لێی بێ ناگان ، ئەو پەيوەندیانەیی لێ
 نێوان ئەو دیاردانەیی بە پوالتە لێهەکوو دوورن و ، لە یەکر جیاوازن
 هەست بێ دەکەن و دەیان دۆزنەو ، هەروەکو بلیی ، بێ ئمووی بەخۆیان
 بزێن هەست بە بوونی گەنجینەیه‌کی شاراو دەکەن ... ئەو پیاوانەن
 زۆر بە ئاسانی ئەو ئەرکانەیی سەرشانیان دەزانن که پێویستە لێ
 سەردەمدا بێی هەلسن) (١) ..

کەواتە پوون کردنەوێ حەقیقەتی نەزانراو بەبێ یارمەتیدانی
 عەقڵ مەسەلەیه‌کی پوون نیە ، عەقڵیش بەبێ ئەندێشەو دڵ پووناکی و
 وردبینی ، دەورێکی ئه‌وتۆی نابێ که جێی باسکردن بێت .

(١) الکسيس گاريل - الانسان ذلك المجهول ص ١٤٥-١٤٦

له‌می ینشو بۆمان دەرکه‌وت که که‌فو کول و گهرمی دل‌و
 تام‌زروی که‌یشتن به‌ تام‌جی‌کی نه‌زانراو و عه‌قل به‌کاره‌تان ، دوو
 هوی سه‌ره‌کین بۆ داهیتان . (به‌کک له‌و هۆسه‌ره‌کیانه‌ی که‌ (گلیفورد)
 دایناوه‌ بۆ که‌میکی داهیتەر پیوست بۆت نه‌وه‌یه : توانستیکه ، هه‌ست
 به‌ گه‌روگرفت ده‌کات ، ده‌بینی که‌سێک تینی هه‌له‌ له‌ شتیکدا ده‌کات ،
 یان پیوستی به‌ جا‌کردن و ده‌ستکاری کردن له‌ شتیکدا ده‌کات ، که‌چی
 له‌هه‌مان کاتدا خه‌لکانی ئاسایی هه‌ستی بۆ نا‌کهن) (۱) .

جا تینی کردنی که‌م و کووپی پال به‌ داهیتهره‌وه‌ ده‌نیت بۆ
 داهیتان . بۆ نمونه ئه‌دیخۆن هه‌میشه‌ هانی یارمه‌تیه‌رانی ده‌داو
 دیوت ، ده‌بۆ پنگایه‌کی جا‌کر هه‌نیت ، بۆی بگه‌ڕێن ، به‌لام نه‌و
 که‌سانه‌ی که‌ داهیتەر نین به‌ نیوه‌جلی پازی ده‌بین و له‌ نیوه‌ی پنگا
 ده‌وه‌ستن .

(هه‌روه‌ها ، هه‌ندێک جا‌ر داهیتان یا بیرى نوێکاری بریبه‌ له‌چاو
 پا‌خسانده‌نوه‌ به‌ شتیکدا که‌ له‌وه‌ ویتس زانراوه‌ ، به‌لام به‌ جو‌رێک که‌
 چه‌ته‌ گو‌پان و ده‌ستکاری کردنیکی تیدا ییت . هه‌میشه‌ یساوانی
 داهیتەر خو‌یان نه‌به‌ستۆنوه‌ به‌ مه‌درجی تایبه‌تیه‌وه‌ له‌ بواری
 داهیتانه‌که‌یاندا ، له‌گه‌ڵ نه‌وه‌شدا سه‌ربه‌ست نین تا پاده‌ی ژزاوه‌ نا‌نوه‌
 به‌لکو سه‌ربه‌خۆن به‌لام سه‌ربه‌خۆیی به‌کی په‌سه‌نانه‌ ، له‌و کاروبارانیه‌ی
 که‌ په‌یوه‌ندیان به‌ بواری داهیتانه‌که‌یانوه‌ هه‌یه‌ ، هه‌میشه‌ هه‌ولێ نه‌وه‌
 ده‌ده‌ن له‌ یاسا و داب و نه‌ریت لانه‌ده‌ن و ، له‌ بواری داهیتانیان به‌ره‌م
 هێنه‌رن . ئازایه‌تی داهیتەر له‌وه‌دایه‌ که‌ دهرک به‌ جیهانی ده‌ره‌وه‌و

(۱) الابداع وکیلیه‌ تربیته - د. فاخر عاقل .

جیهانی نلخی خۆی ده کات و ، دهشتوانی گوجانیک له نیوانیدا دروست
 بکات و ، بهو دهروونه فراوانی بتوانی له تیوان نهو زانیاریه
 نوخۆیی بهی خۆی و دهووروبهرو پۆشیری دهردهیدا په یوه ندیبه
 دروست بکات و بابیهیکی نوئی وایینه کایهوه که واقعی ینتو
 دزایهتی له گهل په سه ندا نهیت تهنها له دیمه ندا نهیت ، که له گهل
 میتک و زیری و ناستی فیکری و پۆشیری نهو سه رده مه دا بگوجی و
 بهرو پشه وه یان بهریت و ، بتوانی نهو که یتهی کموتوته نیوان
 نوپخوازانو دهسکرتوان به کۆنمه نهیلت و ، هه دوولاش به
 ناستی له به کری تی بگن (۱) .

(بول توراس) دهلی داھنان خۆی له خۆیدا ههست کردنه
 به گروگرفتو کهم و کووپی کونو که له بهر له زانین و زانستی سه رده مه
 توخمی له ناوچوو و ، نه بوونی پلک و یکی و ، نه مجا دیاری کردنی
 تنگ و جه له مه که و ، پوون کردنه وهی و ، پاشان گه پان به شوینی
 چاره سه رو لیکدانمهوی .

دیسان دهلیت : هه رکاتی تیمه ههستان به کهم و کوپییه یا
 ناپیکییه کرد ، نهوا جۆره دل تنگی و نه گوجانیک له دهروماندا
 سه ره لده دات ، له بهر نه وهیه تیمه ههست بهی نازامییه که ده کهین و
 ده مانهوی لهو دل تنگییه پرکارمان ییت ، جا که ته مانا ده کهین نهو
 پرپازو شینازه بوو ناستی یانهی نهو سه رده مه بهس نیه بو مههم
 چاره سه رییه نهو کاته تیمه ههوی ده دهین لهو چاره سه رییه باوو ناپاستانه
 دوور کهوینه وه ، نه هس له پیگی گه پان و دهست نشان کردن و ،

(۱) همان سه رچاوهی پتشیو

ئۇلۇز گۆپۈر كۆرۈنۈپ كەتتى ، ھەلە نەگەن دە كۆرۈنۈپ كەتتى ،
بەزۈرۈنۈپ كەتتى ، ھەلە نەگەن دە كۆرۈنۈپ كەتتى .

ھەلە نەگەن دە كۆرۈنۈپ كەتتى : چارەسەرى گېرۈگۈرۈپ كەتتى ،
ئەگەر بېتۈۈ مەرجىك يان چەند مەرجىكى لەم مەرجىكەي خوارەۋە
تېدەيت :

۱ - كاتى كە ئاكامى بىر كۆرۈنۈپ كەتتى ، ئۇيۇپ بايەندەيت .

۲ - داۋاكارى ئەۋەي نەيت كە ئەۋ بىرۈپا چاكانى يېتۈۈ
پەت بىرۈنۈپ كەتتى .

۳ - ئەۋ بىر كۆرۈنۈپ كەتتى ، داۋاكارى خۇشەندىكى بەيتۈۈ تېكۈشەيت
بىكەت كە مەۋەيەكى زۆر بەردەۋام بېتۈۈ ، زۆرۈش پۇچۇۈ بېت .

۴ - لە ئەلەدا گېرۈگۈرۈپ كەتتى ، خۇي لە خۇي دا پۈنۈ ئاشەكرا
نەيتۈۈ ئەۋ مزاۋى بېت ئەۋ پۈۈنى كاتەۋە ، داپۈزەي گېرۈگۈرۈپ كەتتى
بە بەشەك لە كارەكەي دابىرەيت (۱) .

دايەندە ھەر ئەۋە نە كە بېيىنى بە بەردەۋامى بەردەۋە يېتۈۈ
ھەنگاۋ بېت ، بەلەكۈ جارى ۋاھەيە بەردەۋە داۋە دەگېرۈنۈپ كەتتى ، بەخۇيدا
دەچىتەۋە بەشەۈن چارەكەي تىدا دەگېرۈپ كەتتى ، لەۋاتەيشە خەلەكى
ۋابىزان دەيەۈن كۆن زىندەۋكەتەۋە . بەلەم نەچىر ئەۋ گېرۈنۈپ كەتتى ،
ھەنگاۋنايەكى نۇپىرۈ فراۋاتىرە ، ۋەكۈ (كۆستلر) دەيت ، ئەۋ جۆرە
شېۋازە لە دايەندەندا ھەيە : ۋە ياشەۋاش كەتەۋە . بۇ بازدايەكى

(۱) الابىداع و كىلىپە تىرىپە دە . فاخر ھاقىل .

جاگرو بهرزتر . .

مهروه ما (کونسلر) سالی ۱۹۵۹ ونی کرداری لایردنی شیک بان جهمکک له پهنوی ناسایی خوئی و ، پوانین بوی له پهنویکی نویترا دهوه بهشیکی سهره کی به له کرداری داهیتان ، نه مه کاری تسکدان و کاری دروست کردنه له یه ک کتدا . چونکه یوینی به شکاندنی پهنویکی عهقی و تواندهوهی نوخه کابیتی له پیتاوی بازداشکی جاگر ، نه مه له یه ک جوی کردنه وه به که ، پیتس یکه وه نایک که وتوهه (۱) .

(به کیکی تر له و هویانهی که یارمهتی داهیتان دمدات وه کو (ماگلیون) سالی ۱۹۶۲ سهرجی داوه زوری گوژانه وه و چون بهم لاو لادا ، چونکه به که لکه بۆ شاره زایی پهیدا کردنو خرۆناندنن دهروونی وعهقی ، مانای وایه هه لکه ندن له شوپنه وارو ژینگه ی زینی تایه تی و دوور که وتوهه له و دهر و به رهی لئی پاهاتوه به کیکه له و هویانهی وا له داهیتر بکات ههست به شتی نو بکات و په نا به رته بهر ناکیتی و گوشه گیری (۲) .

له نهنجایی نه م باسه ی یشوو بۆمان دهر کهوت ، داهیتر نه و که سه به که بتوانی به داهیتنه که ی گوژانکاری به کی مه زن به پیتنه دی ، داپشتی نه و گوژانکاری به ی به جه شیک پیت که خوی دهر زابیت ، جا چ ماددی پیت یان مه عنوی ، نه ک تنها گوژانه وه ی مه علومات پیت و بهس .

لیردا نه م باسه ی داهیتان و داهیتهرمان بویه هیتایه کایه وه ، تا له

(مجدّد - نوځواز) چاځ نځبگه بن ، چونكه نوځواز به كښكه لهو
كهسانهى كه داهڼه رن له گوڼښى شو كومه لهى سهردهم ، نهوښ به
زڼدوو كردهوهو نوځ كردهوهى ټاښه كى ، به شڼوازيك كه لهو
سهردهمه دا پڼوښته ، ده نا حق دلسوڼى تر زوړنو خه مخوارى ټيسلام
مه رهنو هره پوون ، به لام كمښكيان ده توان داهڼه ر بن ، له داهڼانى
نهو شڼوازهى لهو سهردهمه دا پڼوښته ، نهوانهى ده توان شو
گوڼانكارڼانه به شڼوازيكى نوځ بكن ، له ټاښى ټيسلامدا به (مجدّد)
ناسراون .

كارى نوځواز كه بريښي به له نوځكارى (تجديد - Revival

به ماناى زڼدوو كردهوهو بووزاندنه وه په پاش كپ كردهو مت پوون
لږمه دا باشتريڼ ټيښهى نوځواز كه بكرښت نهو ټيښه به به كه
مهولانا (ابو الاعلى المودودي) كردهويه تى وده تى به بن گومان
نوځواز ټيښه به ر نه ، به لام له سروشتو ميزاجدا زوړ نزيكه له
ميزاجى ټيښه به ر ټي . نهو خاسيه تانهى كه پڼوښته له نوځوازدا هډښت
برښه له زه ښكى پوون ، بر نڅى ، فكرښكى پاستى بن خوارو
خښچ ، توانښكى ده گمڼى وا كه بتوانن (ټيغراطو ټرښط) له به كتر
جيا بكانه وه هاوسه نكي له بتواناندا بكت ، هډښكى بر كردهوهى
واى هډښت كه بتوانن دوور له كارښكهرښى نهو بارو زروفهى شو
كانهو بروپاى كونى جه سباو له گهل درنڅاڼى پوژگر ، بر بكانه وه ،
هروه ها خاوهى نازاڼه تى به جه رگه كى واښت كه بتوانن به ربه ر كڼى
زه مانهى ټيگچوو بكت ، له ټيښه واڼه تى و سه رو كايه تيدا به هره دارانه
ښتو كارى ټيجهادو ښاو ټيكت هڼانى بليمه تانه ښت ، له گهل نه مانه شدا
همووى ده بن دلگرام ښت به فهرماښه كڼى ټيسلامو موځمانښكى

پاسته‌فنی وایت که بتوانی له نیوان ئیسلام و جاهلیتدا جیاوازی
 بکات ته‌نانت بتوانی له کاروباره هه‌نده‌که‌کایشدا جویکاری تـبـدا
 بکات و له خۆله‌مبشی دوردو نه‌گه‌تی که به‌ دزیایی سه‌ده‌کان
 به‌ سه‌ریه‌وه‌ بـشـتـوـوه‌ ، بـه‌ کـتـی ، ته‌سه‌یه‌ ته‌و‌ خاسه‌نانه‌ی که‌ کس به‌یه‌،
 ته‌مانه‌ ناتوانی بیت به‌ نوێخواز له‌ ئیسلامدا ، هه‌ر هه‌مان سیفه‌ن له‌
 یه‌مه‌به‌ران و تیراواندا هه‌ن ، به‌لام به‌ جه‌شتیکی گه‌وره‌کراوی (۱) .

نوێکاری - التجدید - (۱)

۱ - دیاری کردنی نه‌خۆشه‌کانی ته‌و‌ ده‌ورو به‌ره‌ی نوێخواز تـبـدا
 ده‌زی به‌ جه‌شتیکی پاستو په‌وان ، ته‌مه‌ش به‌وه‌ ده‌یت که‌ سه‌یری بار
 و دۆخی ته‌و‌ زه‌مانه‌ی خۆی بکات و په‌رونی بکاته‌وه‌ که‌ جاهلیت
 له‌ کوئی کومه‌لدا خۆی شارده‌وته‌وه‌ ، له‌ کوپه‌وه‌ خۆی کوتاوه‌نه‌
 ناویه‌وه‌ ، بزایت شوێنمه‌واری تا‌کو کوئی با‌لی کـشـاوه‌ به‌سه‌ر زیانداو ،
 هه‌لۆیستی ئیسلامی پاسته‌فنه‌ چه‌ به‌رامبه‌ر ته‌م حا‌لی حـازره‌ی تـبـستای
 تـبـدان .

۲ - ته‌دبیرکردن بۆ چاره‌سه‌رکردن ، یانی دیاری کردنی ته‌و‌
 جینگابانه‌ی خراب بوون و تیکجیوون که‌ بـیـوـسته‌ چاره‌سه‌ر بکـرـن له‌ کـتـی
 تـبـدا تاره‌کو زانیی جاهلیت نه‌مبشی و ئیسلام بتوانی له‌ ناو زبانی
 کومه‌لایه‌تدا جی‌ی بـگـه‌رـته‌وه‌ .

۳ - نوێخواز خۆی خۆی ته‌قی بکاته‌وه‌ سنوری کاره‌که‌ی دیاری

(۱) موجز تجدید الدین واحیائه - ابو اعلی‌ المودودی .

(۲) هه‌مان سه‌رچاوه‌ .

بکاتو هیزو توانستی خۆی بزائیت ، خۆی بهو لایه نهموه . خه ریت
بکات که ده توانی چاره سهری بکات .

۴ - بکوشان له پتای کۆدیتایه کی فیکری و نه زهری بانی
گۆپینی فیکری خه لکی و ، چه باندنی ئیسلام له عه قیده و هه ست و
پوانگه و په وشاندا ، جاکردنی نزامی پهروه رده و فیرکردن و
زیندوو کردنهوی زانست و هونه ره ئیسلامیه کان . به کوردنی هه تاته
کایهوی عه قیه بکی ئیسلامی نوئ و بوخته کراو .

۵ - ههولدان بو جاکردنی عه مه لی ، نهوش به پوچهل
کردنهوی داب و نه ریتی جاهلیهت و خاوین کردنهوی په وش و
په کردنی دهروونه کان به خۆشه وستی شه ریهت سه ره له نوئ و ،
هه لزاردن تهو پیلوانه ی ده گونجین بن به پشه وا .

۶ - ئیجهاد کردن له تایندا ، مه بهست لهوه یه که نوئخواز له
(کلیات) ی تاین ته ده گات و پوانگه ی بارو دۆخی شارستانهت و یتش
که وتن و ئاوه دانی سه زده می خۆی پروون ده کلته مه ، وینه ی په بگایه ند
ده کیشیت بتوانی گۆپانکاریه ک و جاکردنی دروست بکات که په سه نی
شارستانه تی پاردوو ون نه یت و سه لامه تی شه ریهت و پۆخی تاین
تیدا پاریزراو یت و مه بهسته کی تیدا به دی یت ، وا بکات که بتوانی
ئیسلام بکات به پشه وایه کی جهانی له بهر باکردنی شارستانه بکی
پاسته قینه .

هه گه ر خۆت بهراوردنی بکه یت له تیوان دهروونه ی نوئداو
نوئخواز له ئیسلامداو لیکان به ده یته مه ته ده گه یت که تهو مه رجانه ی
نیویستن بو داهیان و تهو سیفاته نه ی که نیویستن له نوئخوازدا هه یت

دەبىنى يەك دەگرەنەو . بىن گومان داھىتان لە پوانسگى دەروترانەو .
 لە ھەموو بواریكى زياندا دەکوئەو بە مادی و مەعنەوی پەو . جا
 بەكك لەو داھىتانى لى دەکوئەو . بریتە لە دۆزىنەو . ئەو
 شىوازى لایەنى فېكرى و ئەقلى و عەقیدى و ھەست و نەستى كۆمەكك
 بگۆرێت ، جا ئەو پەسە مەبەستمانە ئەو لایەنە پە ، نوێخواز دەبەوێت
 ئەو تىكچون و خرابەكارى بگۆرێت كە لە ناخى ئەو كۆمەلەدا پەگى
 داكوئەو . جا ئەو نوانستەش كە داھىتەرى كۆمەلایەتى پان نوێخواز لە
 ئىلامدا ھەبەتى دەگەنەو لە كەم كەسدا دەست دەكەوێت وەكو
 (كونانت) سالى ۱۹۶۴ وتى : « زانايەك لە پەلى پەكەم ، بە دە پىلەش
 لە پەلى دووھ لە بواری زانستى دا جى ناگرەنەو . لە پاستىدا
 كەلكى نە كە بە پىلوانى پەلى دووھ چارەسەرى گىروگرفت كە
 پەلى بەكەمیان بى بىریت ، تەنھەت ئەگەر بۆ ئەم كارەى زۆرىنى لى
 بكریت . چونكە پىلوانى كۆمەلى دووھ زۆرە پە جار لەم جۆرە
 ھەلۆستانەدا زيان بەخشىن زیاتر لەو پە سود بەخشىن بى ، (۱) .

ئەم پەشەكى پە خستمانە پوو لەم داھىتەرو نوێخواز بۆ
 ئەو پە كە بىوان بى ئىلمى پەبىانى تى بگە بىن تا ج پادەبەك
 نوێخوازو داھىتەرى سەردەمى خۆى بوو ، ئەمەش پەو دە بىن بىزانى
 ئەو پە كردووبەتى لە سەردەمى خۆیدا جى بوو تا لە پىتاویدا ناوى
 بىریت نوێخواز - مەجەد - . بەلام ئەو شەمان لە بىر نەجىت بۆ
 ھەلەنگاندنى بايمى كۆمەلایەتى و ئایدۆلۆژى پە ھەركەسكك لە لاپەن
 ھونەرەتى و جوانى شىوازى لى ھاتوو پە زىرەكى و جالاكى پە پەلى

(۱) الابداع وكيفية تربيته - د . فاخر عاقل .

په کم له سر نهوه وستاوه که پروا پته شوته وارو که له پوری نهوه
 که به جهنم ټکی پهره مندنی میزووانه ی وردو قولو فراوان ، له بهر
 ټنکی نهوه که مانه ی که له تاسیدا بوونو له سر دمه شو دا زیانون ،
 لیردا تویره ییوسته چند سرچیک بخاته بهر جاوی په کمه :
 ییوسته سروشتی نهوه کاته ی له بهر چار پیت که نهوه که مانه ی تاسیدا
 زیاده له هووی خاسیه ی میزووی له هر دوو لای ناوچه یی و
 جیهانی بهوه له لایه ی دزواری کومه لایه ی که له سر دمه دا باو
 بووه تا نهوه پشکین نهوه که تاج پادیه ک چوته ناو نهوه زروفه وه
 تاج پادیه ک له زیاندا کاریگر بووه ! د دوهم : ییوسته پهره له
 سر نهزه ی گشتی و خاسیه ی کومه لایه ی هلمار پیت و بزانی تاج
 پادیه ک لایه ی فیکری یی گه بشنووو هستو نمستی تاج پادیه ک
 گهرمی و کفو کولی تدا به ، تا بزاین شاه زایی و لن هاتوی و
 په مانه ی ټکوشانه کی و فراوانی نهوه پریارانه ی بهر بهر پروداو
 خه لکی دهری کردوون تاج پادیه ک ورده کاری تدا کردووه له
 هلمتجانی کومه لایه تدا تاج پادیه ک قول بوی جووه ، هره وه کو چون
 له بهر هوه و نوسین و ټکوشانه کاتیدا دهره که ون .

جا بو نهوه ی بزاین نیمای ره پانی کله که ی تاج پادیه ک
 معزن بووه ! دده ی بزاین سر دمه که ی چون بووه هر چه نده به
 دریزی له بهر کاتی دها توودا باسکراوه به لام کورته به کی ده گیر نهوه :
 نهوه خرابه و ټکچونه عقلی و فیکری بهوه ، نهوه پشکه زبون نهوه به ی
 له تاین ، که له سر دمه دا دهری هلمدا بوو به هیزترین دمولت
 له کاته داله دوی دمولتی عوسانی - یار مانه ی دهاو پشی ده گرت و ،
 زور له زیره کانو یکه بشنووای نهوه سر دمه به چه کی زانستی و

عقلى ، يارمه نيان ددها ، نه گهر پوژگار هه روا بهرده وام
 بوایه و ، که بک بهمه ننگاری نه کردایه ، یان پوداویک وه زعی
 نه گوپایه و ، ولآنی چاک نه کردایه ، نمو کاته داهاتووی نهم دمه ولتهو
 ولآنی ئیسلامی مه زن له سهدهی یانزه بهمی کوچی دا ، هه ر وه کو
 داهاتووی نهنده لوسی ئیسلامی ده بوو ، که بجیهانی نهم سهرده مه به ناوی
 ئیبابا نه بیته نایانسن ، یان وه کو داهاتووی (تورکستان) ی لئی به سه ر
 ده هات له سهدهی چوارده بهمی کوچیدا پاش شوپشی شیوعیت که کراه
 به لأم خوای گه وره نمو ولآنه ی پاراستو پیاویکی وای بۆ نارد که
 بیاریزی له کوفرو گومراهی و تاریکی (۱) .

میزوو نوسی ئیسلامی (العلامة السید سلیمان الندوی) باسی
 به سه رهاتی ئیسلام و غمربیتی ده کات له ولآنی هیندا ، ده لئی خه ربک
 بوو به سه ر ئیسلامی بئ کس لهم ولآنه دا هه زار سال تی ده به پی له
 سه رده می (مه لیک نه که ر) دا ، سحرینکی عه جه می هاتوو به گویندا
 خویندی ، که نهم ئایینی ته مه نی گه یشته هه زار سال بلوی نه ما ، ئیستاش
 زور یسو یسته ئایینکی خوای نوئی ینک بته وه له سه ر ده ستی
 پاشابه کی نه خوینده وارو ، نه و ئایینش به پیته وه که نه خوینده وارینک
 هینا بووی ، ئاگر به رستان ده ستیان به ئاگر کردنه وه کرد له
 به رستگا کانیان ، دپانه کان له ناو که نه سه کانیان دا له زه نگیان ددها ،
 بو ره میه کان به کانیان ده پازانده وه ، سو فیه کاندو بۆ گبه کان به کبان گرتو
 مؤیمان له به رستگای هیندوکی و که عبه دا داده گیرسانده . نه گه ر هه ر
 که بک ده به مویت زیاتر له وه تی بکات که نهم بزوتنه وه یتنج خسته کی به

(۱) رجال الفكر والدعوة - ابو الحسن الندوی .

چ شوتنه وارنکی به جی هیتوو با پروانته (ستان مذاهب) تا برانیت
 چهنده له خاوهن (زنار) هکان تهزیجیان هه لده سوپاندو ، چهندين له
 خاوهن تهزیجه کان له ملیاندا (زنار) یان هه لده گرت ، نه مجا برانیت که
 چهندين له میره کن پرووی خوڤان له باره گای سولاندا ده گه وزاندو
 چهندين مه ندیل به سهر له کۆشکی پاشایه تی پاده وهستان و ، له مینه ری
 مزگه وته گاندا ده یان وت : (تعالی شانه - الله اکبر) (۱) .

له گه ل ته مانه مندا هه موو ، ده نیک له لای سهره نده وه ده هاتو
 ده یووت :

• پینگه چۆل کهن ، خاوهن ته ریخت هات • مجد دی فاروقی ، به
 شان و شهو که تی فاروقیانه به وه ده رکسوت ، نه سس نه محس دی
 سهره ندی بوو . •

له به راهبو ئه م باره ناله باره ، له به رده م ئیامی سهره ندی و
 هه موو نه و پیاو به غیره تانه ی ئیسلام سئ پینگه هه بوو نو
 چاره سهر کردنی : پینگای به کهم : له ولات گۆشه گیر بین ، جلموی
 بو به ره لا بکهن ، به نا به رنه بهر گۆشه و ته که کان و ، خوڤان به زیگری
 خواوه خهریک بکهن . •

پینگای دووم : به تهواوه تی هیوا پروا بین له چاگردنی سولتان . •
 که به نلو سهر به خیزانیکی ئیسلامیه . وه به دوزمبکی که لاله په فسی
 ئیسلامی بزاتن . •

له جوار دموریا نیاوانی وا کۆبکه نه وه که دلان بو ئاین بکولی و

(۱) رجال الفكر والمعوة - الامام السهرندي - ابر الحسن النعمی .

بەسەر ھەست و سۆزىياندا گيانى جېھاد و مردن لە پىتاوى خودا زال
 بوو پىت ، كە خەرىكن لە داخى بارو دۆخى ئەو سەردەمە شەق
 دەبەن و ، ئەمجا تۆپىنىك لە ولاتدا بەرپا بىكن لە پىنگەى ەمكەرى و
 پاميارىانە ، نا ھەولەن كە كاروبارى ولات و سولتە پەنەو دەست
 پىاو چاكىكى دىندار تا ھووى ولات بىكۆپى و ئەبى بارو دۆخ
 زروپىنى چاك پىت .

پىنگەى سىيەم پەيوەندى بە مىرو ئەندامانى ولاتەو پەستى
 ئەو كەسانەى كە دەيان ناسن و لەو و پىش پەيوەندىان لەگەلەندا
 ھەبوو بە دلسۆزىان دەزانن تا چ پادەيەكەو بەرزى كەستىيان
 دەناسن و ئاگيان لە دل تىشانىانە بۆ ئىسلام ، گيانى ئىسلامەتى و ھەست
 سۆزى ئىنيان تىا بخروشتىن و خۆلەيش لە سەر ئەو پىمىكو
 داپۆشراوانەى ناو دلان لادەن و ، گەرى تى بەردەن و فوى پىدا بىكن و
 ھانىيان بەن بۆ ئامۆزگەرى كردنى سولان ، ئەو دەمارە ئىسلامەيان تىدا
 بخروشتىن كە لە باو بايرى پلەپدارەو پۇيان داوئەو ، ئەمجا ھەلەان
 تىن بۆ بارىزگارى كردنى ئىسلام و تىماركردنى ئەو دلە برىندارانەى
 مولىمانان تا خۆيان بە پەوشى جوان برازىنەو دەروون بەرز
 بن لە ئاستى پلەو پايدە (۱) .

بەلئى ئەم سىيەنگايە كە لە بەردەمى تىكۆتەران و خواپەرستان و
 پىاوچاكانى ئەو سەردەمەدا ھەبوون تا بە بۆجوونى خۆيان كايسان بە
 چاكتر بزانن بۆ چارەسەر كەردنى ئەو بارە نالەپەرى ئەو كاتە - فۇوپان
 پىنگەى تىكۆشانى چەكدارانەيان ھەلپزاردو بەچەندىن سالى جەنگان

(۱) رجال الفكر والدعوة - الامام السرهنتى - ابو الحسن النورى

له گهل سولتاندا به لام له ناکامدا هدر خونین پزاندنبوو بئ ئوموی هیچ له بارو و دځ بگژپئ ۰۰ زوری تریشیان پشینان کرده ولات و دهمبررداری بوون هدر خه ربکی خویان و مریده کانیاں بوون ۰۰ ئیامی ره بیانی له نئو ئهم زروفه دا ده زی و ناگای له ههموو ئهم که بئ و بهینه هه بهو لئی ده کولیته وه و ورد ده پته وه ، تیگه یشتبوو که نه خونین پشت و نه دهمبررداری هیچ چاره سر به ۰۰ بویه به شوین پنگایه کی جا کر ده گهرا که له یشتا بنوائی شو پشکی فیکری و عقیدی بکات تا بتوانی به ئاسانی ئهو کر ده وانهی سر بهو فیکره یمن نیایاندا بیجولیتی ۰۰ به لئ ئهمه به سیفه نی داهینه رو نو پخواز هدر وه کو له سهره تاوه باسان کرده ۰۰ داهینه که ده به ویت چاره سهری گپرو گرفتگ بکات مبرج به شوین نهو چاره سهره بلوانه بکه ویت ، یان لاسایی کردنه وه پیت به لکو به شوین پربازو شتوازی بکدا ده گه پیت نوئی پیت ، به خه یالی خه لکی ترما نایت ، ئوموی همستی بئ ده کات خه لکی تر همستی بئ ناکهن .

(بۆ ئومونه پنگه به کهم له گهل دل و دهروونی به رزی هیمهت ههزیمه نی ئیعامدا ناگو جیت (۱) ۰۰ به لام پنگه کی دووهم ته نه ها نهو که سانه ده بگرته بهر که خاوه نی بیرو باوه رو هه قله تیکی سیاسی و کورت بین و فیکریکی سنوردارن ، که کاره که ی له یشته وه به دوو دلی و گومان خرابی ده ست بئ ده کات کهوا له میری ده کهن له نه جایی په له پهلو هه لوپشاندن بهره به کی دزی پزیم یتک ین و فزلی بهن نه سهر جیکه نی بانگه وازو عایفه ی جا کردنو ئاموزگاری کردن - تا پوو به پوو یان بوو سیتته وه له سهره نی پنگا دا بهره نگاریان بکات ۰۰

(۱) به دریزی له بهشه کانی داهاتوودا باسکراوه

ئەمەش دەپتە ھۆى ئازادە ،ئەوودە پەرتەوازەىى ولأت و خوئىن پىشتى
 موسلمانان ، بۆيە ئىمام ئەم پىنگايەنى ھەلئەبزارد بەلئىكو پىنگاي
 پىناکردنى گىرنە پەر لە جىائى پرووخاندن ، پىنگاي ئىجائى ھەلئەبزارد لە
 برى سەلبى ، دل ئەرم کردنى ھەلئەبزارد لە جىائى پەق کردنى ، ئەم
 پىنگايەىى كە دوورە لە ھەموو ترسناكى و زىيان بەخشىنىك (۱) .

كەواتە ئىردە ئىمام جگە لە تاكە پىنگايەك كە بە خەيالى كەسدا
 نەھاتبوو لەو سەردەمەدا ھىچى تىرى ھەلئەبزارد ئەوئىش پىنگايەكى
 ئاشنى خوازەنە ئامۇزگارى كردن بەكار ھتائى چىكەت بوو لە
 بانگەوازىدا - بە درىزى لە بەشەكانى داھاتوئا باسكراو - ئىسردەدا
 لىھاتووئى و شارەزائى داھىترىتى و نوپخوئى و نوپكارى ئىمام بە
 ئەواوئى دەردەكەوئى ، ئەمە پىنگايەك بوو ھەرچەند بەرھەمەگەى
 درىزى خايندو زۆرى دەوئىست بەلام پىنگايەك بوو توائى شۆپىنىكى
 بەبەر کردنى فېكرى بى باوئەپى بى پەرسى و دىبا پەرسى پەزى
 بىكات . . لە پاستىدا ئەوئە شۆپى ، خۆ شۆپى ھەر بە چەك
 ئاكرىت بەلئىكو مانائى شۆپى زۆر فراوانترە لە شۆپى چەكدارانە . .
 شۆپى ىشەسازى يان كشتوكالى سەبەست لە گۆپائى فېكرى
 مەوئايەتە كە وائى لى دەكات زۆر كارى نوئى و كەرسەىى تالەى
 بىرى نوئى بىتتە كايەو . . ھەروەھا سەدەى پاپەپىنىش (عصر النهضة)
 ھەر ھەمان سەبەست دەبەخشىت كە بىرى بوو لە شۆپىنىكى فېكرى لەو
 سەردەمەداو ، گۆرانكارىيەكى ئەواو لە ئاو خەلكىدا . .

(۱) الامام السرخندى ابو الحسن الندوى .

به شاری (تهابسر) داتن بهم دهن ، شیخ (سلطانی) والی (تهابسر) ،
 زانایه کی یاو چاک بود ، به پیریانموه ده چیت و یتسوازیه کی گهرم و
 گوپیان لئی ده کات و پتزیان لئی ده گریت ، به میوانی له لای خوی
 دیان - هیلینموه ، پئی خوش بود کچه گهی به نیمای سهره بندی
 به خشتیت ، باوکی نیمایش بهم خزمایه تیدی پازی بود (۱) .

(۱) همان سهرچاومی یتسو .

(خۆ پەرۋەردە كردنو بە يەعت بەستىن)

[ئەو ئاۋەندو سەردەمەي كە ئىسمى سەرھەندى ئايدا ھەلئە بە نوئى كردنەمەو چاگردنى خەلكى ، ئالەو كاتەدا تەصوف بە پەگنو پىشەي كۆمەلگەي ئىسلامىدا چوو بوو خوارەو ، تىكەلأوى نساو خونى و گۆشيان بوو بوو ، تەصوف بە پادەيك لە ئاۋاندا بوو بوو بە زەوق و ئاكارىكى سروشى ، كە لە لايان وەكو نىشانەو دروشىكى ئاسايى لى ھابوو ، لەگەل ئەو شەدا تەنھا بە جىتتى تايەتەمە تەبەستراپۆرە ، بەلكو خەلكى بە گشتى ئاۋپان لە ھىچ زاناو پەرۋەردىارو چاكە خوازىك نەدەدايەو تەنانت ھەر نرختيان بۆ دانە دەنا ، ھىچ جۆرە خىرو چاكە بە كيان لى بەدى نەدە كرد ، ئەگەر كۆئى بە تەصوفو سلوك نەدايەو ھاۋپىيەتى ھەندىك لە شىخە ناسراۋەكان نەكردبايەو دەستى بە ھەندىك لەو پىگە باۋانەي لە ئاۋ خەلكى ئەو كاتەدا مەقبول بوو نەگرتايە ، كەلكيان لە ئامۇزگارى و نوبىنەكانى وەرنەدەگرت .

(ھەرۋەھا شۆرشى راستەقىنە لە سەر خوتبەي سەرنج پاكىسەن زۆرى زانىارى و فراۋانى پۆشنىبرى پىك نايىت ، گەر لە پىشتى ئەمانەمە دەرونىكى خاۋن و لە خواترسو ، دلىكى پەر لە ئىخلاصو

یهیندار نه یت ، نمو دلهی که یو حالی موسلمانان یهینیتو غمبارو
 دل پورشان یت یو نمو یاره ناله باری بهمر نایندا هاتوو .۰۰ نم
 سیه نانشی به هوی زوری زیرکردنو پهرستشو هاوژیه تی
 پیاوچاگانو شوین یی هه بخرنی له خوا ترسان نه یت په یت نایت
 زور هن ناوانه خوانن که نمو و مزعی هه یو ، دامه زراوو له سهر دمید
 پید بووو خوی گرتوو ییچونو ، نمو کومه نکایه که خراپه کاری
 پید بوو یونهوو هوکاری خراپه و خاپورکردن تیایدا سهری همنوو
 چانی بکنو ، ههول دمدن نمو دمورو بهرو نوه نهمی به زانی
 مزوو هاووستای بلیمبو نهدیچو شاعیری یتکه یشتوو دموبه میند ،
 کاری تی بکن ، کچی هیچیشیان لهوان زیاتر نیو ، نمو تینسوومی
 که له بهر دمستی نهواندا به هه دمست یو نهوانه دریز دهکونو بهنکو
 له هه نئی لایه نی زانستی و لمزیشموه هه نهوان لهوان بهرزرن
 چه لهوش شتیکی وایان نه تا نهوان ناتاجی بینو دواکهوتووی
 خویانی یی یزانزو بریاری نمو دواکهوتنمی خویانی یی بلمن .۰۰ نمو
 شتانه وک بوونی به یوه ندیه کی به تین له گهل خواداو ، ناسینی داوو
 پیلانه کانی شه یتانو که یشتن به پلهی بهرزی لیمازو ، دمست گرتنی به
 شمریمتو سونته تی یتهمبهه صلی الله علیه و سلمو دوورکهوتنموی
 له تارمزوو بازیو ، دم گرتنموی له خواردنی دونیاو ، یی نرخ کردنی
 دنیا بهرستی و پووکردنی بهرو ناخیرمتو ، شارمزایی له لایه نی
 دمروونو عقلی نادمیزادو ، ناسینی کمو گورتی خالی لاوازی فیکریو
 هوشی خه لکیو ، قونانی یتکه یشتن و پلهی میزووی نمو کومه لکایو ،
 شارمزایی له قوناهه کانی میزووی نمو بیروباوموی که دهیگه یتیت .
 جا نمو کسهی که هیچی لهمانه یی نه یتو بیویت بهم کاره ههزنه
 هه لستیت وه کو نمو کسه وایه که دهچته هه پدانی جهنگومو ، یی

نومی شارمذایی سربازانای هدیت هیچ چشنه مشتیکی کردیت ،
 سمربرای لهوش دهجیت به گز سوپایه کی مشق بین گراوو ، دمولمهند
 به چهلو تلاقو هموو هویه کی جتنگ کردن ، گچی لمیش بین چهگو
 بین هیزه ، یان لهوپره کی چهلو تلاقو وه کو لهوانی ییزه ، به لام
 چونکه مشقی نه کردووو لری نازانیت ، وه کو نهو گهسه لاله ی لری
 دیت که دهمویت قسه بکاتو خه لکی فیر بکاتو تی یان بگه یینیت ،
 بین گومان هیچی بین فاکریت (۱) .

نیام هر به وندوه نومستا که زانست له زاناکان
 ودریکریت و له یتاوبدا تی بکوشیت به لکو بلمه تی و زانیه تی نهو
 له ودا بوو که بتوانی به هویه وه بگاته بله ی ینسه وایه تی و یتجهاد
 کردزو ، به هر مه ندی نهو له ودا بوو که توانی گوپانکاری له په گو
 پیشه وه له ناو کومه لدا بکاتو بهر و جا که یان بهریت ، کاتیک بهم کاره
 مزنه پابه ری ؛ ناماده یی خو ی به هموو خاقو پیوستی به که وه
 ودرگرتوو ، له گهل متانوه توانایی به کی ته و اووه ، تلوه کو شوینه واری
 بانگه وازه کی و بزوتنه وه کی له و سدرمه ودا کلریگه ییتو ، له
 هموو نلوجه و شارو ولایتکدا بهر و ناسو بکشیت .

(گتتی نیام چوو (سره ند) وازی له هموو گهشت کردنک
 هتاو بشتی لری کرده وه ، هر بهم چشنه مایه وه خزمه تی باوکی
 ده کرد ، تا باوکی و فاتی کرد ، فیهی پوچی زوری له باوکی
 ودرگرت و بهر و بله ی (نیحسان) پئی گرتنه بهر ، لهم پئی گرتنه ودا
 شوین بهرنامه ی جهشتی و قادریه کان گهوت ، جسگه له مش به
 بهر دهموامی خهریکی خویتدن زانستی به ناینه کان بوو) (۲)

سوزو کزه ی دلی بو مالی خواو زیاره تی ینقه بهر - صلی الله علیه

(۱) الامام السهرندی ابو الحسن النوری .

(۲) پروانه همان سهرچاوه .

وسلم - تهنگی پڻ هه لجنیو ، جڙی پڻ سهندبو ، خمو له چاوه کانی
 زپاڻو ، شوقو پهرتانی به سمریدا زال بوو ، به لام له بهر پیری
 باوکی و نریک بوو نه ووی مردنی ، به لایه وه شیاو نه بووه له سهر نسهم
 حاله به جڙی به پلنت .

سالی ۱۰۰۷ ی ک که باوکی نیایدا وه فانی کرد ، ټیر هیچ
 بهر به ستیک نه ما پئی ئو گه شتهی لی بگریټ . بویه توتشوی
 سهره دی هه لگرت و ، سالی ۱۰۰۸ ی ک بهرو مالی خوا ، سهره هندی
 به جڙی هشت و ، چوو (دهلی) ، زانلو یا وچا کانی ئو ناوچه به ،
 دهر باره ی چاکو فزلو زانابه تی و لی هاتووی ئو یان بستبو
 هم مو یان بهرو پیری وه هاتو یشوازیه کی گهر میان لی کرد . .
 به یک له وانه ی یشوازی لی کرد شیخ (حسن الکشمیری) بوو که
 له ووی یش نایاویان هه بوو . . که وته گفتوگو کردن له ناو خویاندا
 تا باس هاته سهر باسی شیخ (عبدالباقي) و ، پایه - بهرزی و شکوداری و
 هنری دهر وونی ، ثم شیخه ، ټیمامی سهره هندی زور جبار ناوی ثم
 شیخه ی له باوکی بستبو که باسی تهریغه تی نه فبهندی بو ده کردن ،
 بویه ټمیش زور ټاره ووی بوو و ، هنری ده کرد چاوی بهم شیخ
 (عبدالباقي) به بکه ویت ، وا هه سی ده کرد که توتشوی ثم گه شته ی
 له ماو پریه تیه دا دست ده که ویت ، بویه ټمه ی به نیمه ټیک ده زانسی و
 نهیده ویست له ده سی دهر چیت . ټمجا هه ردو وکیان - شیخ هه سنو
 ټیمام - به به که وه چونه لای شیخ (عبدالباقي) و ههروه کو زبانی حالی
 بلنت (ذلك ما کا بنغ) (۱ و ۲) .

- (۱) ټمه به که ټیمه به شوئیدا ده که وین .
 (۲) رجال الفكر والعمرة الامام السهرندی ابو الحسن الندوی .

(شیخ عبدالقادر یارونکی به سۆزی خاوند چیترو چشه بوو ،
 ئاکار بهرزو یی فیز بوو ، خۆی به شیاوی پابه‌ریتی نهده‌زانی ههر
 که‌سێک بهاتایه‌ته لای و داوای نهریفته‌تی لێ بگردایه یی ده‌ووت
 هه‌جهم لهم بابه‌تانه لایه ، باشتر وایه لای یه‌کێکی تر به دوایدا
 بکه‌هیت ، که‌ر دۆزیتانه‌وه به‌ شیش بلین خزمه‌تی میوانه‌کانی زۆر
 ده‌کردو هه‌ولی ده‌دا دلایان که‌مه‌ندکێش بکات و ، به‌ یی ییوینیش
 نه‌بوابه‌ قسه‌ی نهده‌کرد ، له‌ پوون کردنه‌وه‌ی راستی و جاسارکردنی
 گیروگرندا به‌ جاکێ و جوانی هه‌ولی ده‌دا ، تا خاوند گیروگرته‌که
 له‌ پێنگای راست ده‌رنه‌چیت) (۱) .

یه‌کتی له‌ سیفته‌ جوانه‌کانی ئه‌وه‌ بوو که‌ زۆر به‌ به‌زه‌یی بوو
 ته‌نانه‌ت له‌ گه‌ل گیانداره‌یتدا . له‌ یه‌کێک له‌ شه‌وه‌ سارده‌کانی
 زستاندا له‌ خه‌و هه‌له‌سه‌تی و له‌ ناو جێگا که‌یدا دێته‌ ده‌ره‌وه‌ ، که‌ گه‌ه‌یه‌وه
 ده‌بینی وای پشیله‌یه‌ک له‌ ناو یقه‌که‌یدا خه‌وی لێ که‌وتوه‌ ، ئه‌مه‌یش یی
 خۆش نه‌بوو له‌ خه‌و پابه‌ریتی و ده‌ری بکات هه‌روا وازی لێ هێتا تا
 به‌ یانی پۆز بۆوه . جاریکیان له‌ لاهور بوو ، برستی بۆو بوو بۆوه ، له‌و
 مله‌وه‌یدا له‌ ناو خه‌لکی شێکی وای نه‌خوارد که‌ ناوی خواردن بێته‌ جازۆر
 خۆی به‌ تاوانبار ده‌هاته‌ به‌ر جاسو ، هه‌رگیز خۆی له‌ خه‌لکی به‌ باشتر
 نه‌داوه‌ته‌ قه‌له‌م ، ده‌لێن لایه‌ک دراوسێی ده‌یی ، ئاکار ناسیرین و
 خراپه‌کار ده‌یی و زۆریش فاسق بووه‌ ، له‌ گه‌ل ئه‌وه‌شدا شیخ که‌ یی
 ده‌زانی ، هه‌ج قه‌سه‌ی نهده‌کرد ، خۆی ده‌گرت و ئاتسکرای نهده‌کرد ،
 جا (خواجه‌ حاتم الدین الده‌لوی) که‌ یه‌کێک بوو له‌ هاو‌پێنگانی شیخ
 یی ده‌زانی و ئاتسکرای ده‌کات و پابه‌جی حاکمی ده‌کات تا جاریکی

(۱) هه‌مان سه‌ر چاوه‌ .

تر شتی وانه کات ، تمجبا گرتیان و بهر و بهندیخته یان برد ، که شیخ بهمه ی زانی زور له هاو پیکه ی توپه دهی و بی ی ده لئ تو بو نسیم کارت کرد ؟ تمویش له وه لآمدات وئی گمورم نموه کابرایه کی بی پموشت و خرابه کاره و گوئی به هیچ نادات و هسموو تاوان و گونا هیک ده کات شیخیش ده لئ : داخه کهم ؟ وایاره تیوه خۆنان به یساو چاکو له خواترس ده زانی بویه وای خرابی نموده یین ، دهنا تیه هیچ جیاوازیه که ناکه یین له نیوان نموان و خۆماندا ، چۆن وازمان له نهفی خۆمان هتاوه و تمویش بهر و فرمان په وای پاتیج ده که یین ، پاشان چوو له لای فرمان بهران و له بهندیخته هتا به دمه ووه و پرزگاری کرد ، تمجبا نم لاوهش تویه ده کات و ده بته یه کیک له ییاوچا کان ..

(نه کهر خرابی و نا پیکه یه کی له هاو پیکانی بدبایه ده یوت نمه خرابی خۆمانه وای له واندا په نک ده داته وه) [(۱)] .

شیخ (عبدالباقی) سالی ۱۰۱۴ک له شاری ده هلی کوچی دوا یی کردووه . نوسراوه گانی شیخ عبدالباقی همانه یون :-

۱ - الرسائل البديسة .

۲ - المکاتیب العلیة .

۳ - الأشعار الرائعة لموانه (سلسلة الاحرار) که چوارینه گانی

به فارسی تیدا نه رح کردووه .

(۱) سود له (رجال الفكر والدعوة) وهه گیراوه .

به پيغت و ددروون پي گه ياندن :-

[ټپامی سره ندى که ده چته لای شېخ عبدالباقي هر ده لئی
 همدرو و کيان له سر واده بوون ، پېژنکي زوری لئی ده گړئ و
 پېشوازيه کي گهرمې لئی ده کات ، سوزو خوښه وېستی خوی زور بو
 ددده پېړئ ، شېخ پلویکي زور ددروون بهرزو به شان و شه وکت
 بوو له ناسېني خه لکي و هاوړپه تېدا هېچ په لې نه ده کرد ، سهرنجي
 خه لکي همرگېز بو لای خوی پانده کښا ، به لام له گڼ ټپامی
 سره ندى به پېچه وانه و بو ، وا ديار بوو وېستی خودا له ودا پت
 که ټپام له هاوړپه تېدا ته و او پي بکات و ، که لک له تهرېقتي
 نهغه ندى و د بگړت که له و سرده مه دا باو بوو ، هيزو پيزی تېدا
 بوو ، تا پتوانئ له پړنگي نه و په ورو دده و سلوکومو تهرېقتي
 بختومو زير پکيني شمريعت . . ټپما خه لکي په ورو دده بکات و ،
 بهرو و بله و پاڼه ي بهرزيان بکات و بهرو و ټاسوی ټپمان سريان خسات . .
 بويه شېخ پي گوت - به پېچه وانه ي دابو نهرېقتي خوی - مانگيت
 يان به لايه ي که موه هغه يک له لاما ن بېنمروم . .

ټپام هم دا وایه ي شېخ عبدالباقي به دل بوو ، چونکه خوی به
 شونډه لیل و ټاوي ، حیات و پرو و پاری به له سېلدا ده گېرا ، ماوه يک
 له وئ ددېتېتومو ، شوق و له زمت و خوښي مانوم زياتر به سريدان زال
 ددې و حاز ده کات زياتر بېنېتومو چونکه گه شته نه و فغانه ته ي که
 پيوسته تهرېقتي نهغه ندى بکاته سهرجلومې ټپمان و کانيوای زياتي
 گياني ، بويه زور به بهر و شه و داوای له شېخ کرد ، به پيغت له گه لدا
 به پيغت ، شېخ هم دا وایه ي ټپامی به پي چن و چوون قبول کرد

ئەمجا بىردىيە خەلۋەتگاگەي خۆي و قىرى زىكرى دلى دەكرد ، بۇيە
 دلى ئىمام ھەر لەو ساتەۋە دەستى بە زىكرى كىردن كىرد ، لەزەچىكى
 سەيرى ھەست يىن دەكردو ، ھووناگىيەكى زىادى تبا دەدىو ، ھۆز
 بە ھۆز لە ھەۋاي ھۆخىدا بەرزىر دەبۆۋە . شىخىش ھەستى
 نەمانە دەكردو دەيزانى وا بەم خىرايىيە بەردو خۋاي گەدورە بەرز
 دەيتەۋە .

باشان ئىمامى سەرھەندى دەچىتەۋە سەرھەند ، شىخىش مەزدى
 دەداتى كە دەتۈننى نىبەتى تەرىقەتى نەقىبەندى بەتەۋادەتى بە دەست
 بەيتىت . بۇ جارى دوۋەم كە دەگەپتەۋە بۇ دەھلى خەرقەي خەلافەتى
 لەبەر دەكاۋ ئىجازەتى دەداتى بۇ ئىرشاد كىردن .

ئىمام بۇ جارى سىيەم دىتەۋە بۇ لاي شىخەگەي ، شىخ كە يىنى
 زانى خۆي جوو بە پىرىمەۋە تا پىشۋازى لىن بىكات ، شىخ ئەمجاپان
 خۆي ئىمام دەكات بە سەر خەتمەي زىكرو ئىرشاد كىردن . ئەمجا بە
 پىاۋمگانى خۆي فەرموو : ئىتر وا يۈستە ھەر كاتى ئىمام سەرھەندى
 لىرە بوو ھەر لەو بىكەن ھەر ھەر لە كەسى تر نەكەن ، لەكاتى بەپى كىردى
 ئىمامدا بەردو سەرھەند ، شىخ يىنى وت : ھەست بە لاۋازىيەكى زۆر
 دەگەم ، ھىوام لە زىيان كەم بۆتەۋە ، ئەمجا دلۋاي لىن كىرد كە ھەر يەكەي
 دلى ھەر ھەر بىكاتە ھەر دوو كوپە شىرە خۆرەگەي دايىكان ئەمىش
 بە فەرماتى شىخەگەي ھەلەۋ شۇنۋو شۇپتەۋارى ئەم ھەر تىن كىردەيان
 تىندا دەركەۋت (۱) .

(۱) سود لە (رجال الفكر والمروة) ومەگىراۋە .

شایه‌تی شیخی پابه‌ر له سه‌ر گه‌وره‌یی و مه‌زنی ئیمام :

شیخ عبدالباقي بۆ هه‌ندێ له‌ هاو‌پێیان و دلسۆزانێ خۆی ده‌رباره‌ی
(ئهم به‌یوه‌ندییه‌ پو‌حیه‌ی له‌ گه‌ل ئیمامدا) ده‌نوسی

« ئهو شیخ ئه‌حمه‌ده‌ی خه‌ڵکی سه‌ره‌هه‌نده‌و ، زانا‌یه‌کی
خوا‌به‌رست و پێ له‌ زانست و کرده‌وه‌ به‌رز و ، هاو‌پێته‌نی منی هه‌زارێ
بۆ. مله‌وه‌یه‌کی که‌م کرد ، ئهم هه‌زاره‌ش زۆر ئه‌حوالی سه‌ر سو‌په‌شته‌وه‌،
سیفاتی جوان و پله‌و با‌یه‌ی پێ با‌یه‌خی لێ دی ، ئاواته‌ خوازم چه‌را‌یه‌ک
بێت و گشت جیهان پو‌شین کاته‌وه‌ ، من زۆر مه‌سه‌له‌و پله‌و پێ به‌ ئه‌حوالی
ته‌واوی هه‌یه ، (١) »

ئیمام هه‌رجه‌نده‌ پله‌ی به‌رزتر بۆوه‌ له‌ شیخه‌که‌ی به‌لام
هه‌میشه‌ مل که‌چی بۆ شیخه‌که‌ی نواندووه‌ و پێ ئه‌ده‌ب نه‌بووه‌ له‌
ئاسته‌داو خۆی به‌رزتر و زانتر له‌و نه‌داوه‌ ته‌ قه‌له‌م . . له‌ گه‌ل ئه‌وه‌شدا
مامه‌له‌و هه‌لس و که‌وتی شیخ له‌ گه‌ل ئیمامدا و به‌کو مامه‌له‌ی شیخ و مرید
نه‌بووه‌ . . بۆیه‌ پو‌ژنیکیان ده‌رباره‌ی ئیمام فه‌رمووی : « ئه‌حمه‌د نه‌خۆرمه‌و ،
له‌ ئاسی نیشکی ته‌و نه‌خۆردا به‌ هه‌زاران ته‌شبه‌هی وه‌کو من ، ئه‌وا
ده‌بن . »

(١) — هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشو .

نيشته جي بووني نيمام له سرهه نند :

[نيمام باش تيم كه لك وەرگرتن و ، پدرو دده پوحي و ،
 تهاو كز دنه دروويهي له سرهه نندا پالي لن دايه وو ، پو ساوه به كي
 زور پدرو دده و نيز شادي كسي نده كرد ، چونكه له ناخيه وه همسي
 به كه مو كوپي ده كرد له خويداو ، به خيرا به كي سر سوپه تر
 پله كاني خو تهاو كردني ده پري و بهرو كمال سرده كهوت ، پوحي
 زور به ناسوه وو كه بگاته نه وي پري ناماچ و تر وكي بهري ، جا
 له بهر تيم حالي ، به لايه وه زده صحت وو تيم له حالده بيت و لسه
 نيمان كاتيدا خهريكي پدرو دده كردني مريدان و قير كردني قوتايان
 بيت ، له به كيك له نامه كاتيدا ده لن :-

من له حالده بووم ، كه كه مو كوپي خوم پو ددر كهوت ،
 دستانې تهره تيس ليم كز بوونه وه ، به لام من تيم كه مو كوپيه ي كه
 همس يي ده كرد بوم باس كردن ، له بهر نه وه پوهانم كردنه وه پو
 جي خويان ، له گيل نه موشدا تيم موريدو دستانې تهره ته نيمان
 به تهاو له قهله مده ، پاي خويان بهر ايمرم نه گوي ، تا خوي
 گورده مني خوي به سر مندا باران چونكه خوي گوره

دەيوست من خزمەتی ئەم ئایینە بۆسکەم و ، بێمە خەمخواری موسلمانان ،
ئەو حالەتی یووست بوو پێی بەخشم [(۱)] .

کەواتە تەستا ، کاتی کاری چاکردن و پەرۆردە کردنەکی
هاتوو ، پۆیە دەستی کرد بە ئېرشادی دۆستانی تەریقەت ، بە پێ کردنی
موریدان و ، پێ . کە یاندنی پێسکرانی تەریقەت ۰۰ ئیمام هەوال و دەنگ و
باسی خۆی و مورید و برایانی تەریقەت و ئەو هەنگولانی ناویانە و ئەو
پلانی پێویانە ، هەمووی بۆ پەرۆردن و دایەکی خۆی شیخ عبدالقەی
دەنووسی ، ئەو شتانی لەو ئەنجامەدا دەیزانی و دەیی و هەستی پێ
دەکرد و دلی فێک دەکرد و دەو و دلخۆشی دەکرد ، دەیزانی ئەمە بە لکە
لەسەر ئەوێ کە خۆی گەورە بۆ کاریکی مەزن ئامادە دەکات .

(۱) سود لە هەمان سەرچاوەی پێشووی وەرگیراوە .

گه‌شته‌کە‌ی بەرمو لاهور :

[پاش ئه‌وه‌ی ئیمام بو ماوه‌یه‌کی که‌م له‌ سه‌ره‌ندا ده‌نیته‌وه به‌
 فه‌رمای شێخه‌کە‌ی ده‌چیت بو لاهور ، له‌و کاته‌دا شاری لاهور له‌ دوا‌ی
 شاری ده‌هلی داوه‌نرا به‌ مه‌له‌ندیکی ئایینی و زانستی ، زماره‌یه‌کی
 زو‌ریش له‌ زانیو پیاو‌جا‌کانی تیدا بوو کاتی که‌ زانیان ئیلم جاتووه‌،
 هه‌موویان به‌ جاری به‌رمو پیری جوون و یتسوازیان لێ کرد ، ئه‌م‌ج‌ا
 شیخ (ظاهر اللاهوری) به‌یه‌ته‌ی له‌گه‌ندا به‌ستو بوو به‌ جاک‌ترین
 خه‌لیفه‌ی ئیمامی سه‌ره‌ندی . پاش ئه‌م شیخ (حاجی محمد) شیخ
 (جمال الدین القلوی) به‌یه‌تیان پێ کردو بوون به‌ یه‌کێک له‌ مریده‌کانی،
 هه‌ر له‌ویدا خه‌لقه‌ی زی‌ک‌رو ، کو‌پی خو‌تێندو ئامۆ‌زگاری و ئی‌رساد
 کردنی ده‌گه‌را] (١) .

چۆ‌نیه‌تی بانگه‌وا‌زو په‌روه‌رده‌کردنه‌کە‌ی

[ئیمامی سه‌ره‌ندی سا‌لی ١٠٢٦ هـ زماره‌یه‌کی زو‌ری له‌
 خه‌لیفه‌کانی خۆی بو زو‌ر له‌ ناوچه‌کانی ولات نارد بو په‌روه‌رده‌کرد‌نو
 بانگه‌وا‌زی و پابه‌ری کردن . . . هه‌فا ک‌س به‌ سه‌رو‌کایه‌تی شیخ
 (محمد قاسم) بو تو‌رک‌ستان نارد ، به‌ سه‌رو‌کایه‌تی شیخ (فرخ حسین)

(١) الامام السره‌ندی - أبو الحسن النحوي .

چل کەسێ بۆ ولاتانی حەججارو یەمەن و پۆم شام نارد . . . دە کەسێ بە
 گەورە یانوانی و تێگەشتوانی تەریقەت بە سەرۆکایەتی شیخ (محمد
 صادق الکابل) ناردە کاشغەر . . . سێ خەلیفەش لە خەلیفەکانی حەقێ بە
 سەرۆکایەتی شیخ (احمد البرکە) نارد بۆ توران و پەختان و
 خوراسان . . . ئەو کەسانە ی تاردنی بۆ ئەو ناوجانە ی پێیان سپردراو و ،
 هەموویان سەرگەوتن بۆ ئەوایان بە دەست هێناو و ، خەڵکی زۆر
 لەسەر دەستان تۆبەیان کردوو ، دوبارە بە پێگای راست ئاشنا
 بوونەو . . . زۆری تریش لە زانایان و پیاوچاکان لە زۆر لای ناوچەکانی
 ترمە ، پوویان کردە سەرەندو خۆیان گەیاندە ئیمام ، بەمەیان
 لە گەل ئیماندا بەستو کەلکی زۆریان لە بەروەردەو هاوڕێیەکی
 وەرگرت ، هەندێک لەوانە ی کە هاوڕێی لای ئەمانە بوون :

۱ - شیخ (طاهر البدخشي) کاتبی تایبەتی و جێگە بلوێی
 بدرخسان بو .

۲ - شیخ (عبدالحق شادمانی) .

۳ - شیخ (صالح الکولانی) .

۴ - شیخ (یار محمد) .

۵ - شیخ (احمد البرسی) .

۶ - شیخ (يوسف بن طالقان) .

ئیمام پێزی لە هەموویان گرتو ، ئیجازی دانی و کردنی بە
 خەلیفە حەقێ ، فەرمانی یدان ، کە بگەڕێتەو بۆ ناوچەکانی خۆیان و
 خەریکی بانگەوازی و بەروەردەکردنی خەڵکی بن .

لە هەموو لایەکی هیندستاندا خەلیفە قوتایەکانی حەقێ دامەزراند ،
 بانی ئەوێ شیخ (میر محمد نعمان) ی کردە خەلیفە و ئیجازی دانی

ناردیه (دکن) ، له گوشه گه یما به سمدان له سواره و یاده بو زیکرو
 خواهرمنشی کوده بوونه و ده . شخ (بدیع الدین السهاتوری) ی ناردیه
 (سهانپور) له یه که مخارداد ، قهرمانی یشتا که له توردوگانی (پاشایی)
 له (تاکره) بقیته و ده ، نسیم کلاری بو په خوا ، خوشمویستی و
 شکوداری بهرامبری له ناو دلی خه لکیدا پوا . زوربه ی نه دمانی تم
 ددولته بوونه مریدی و چونه پیزی خه لقه که یوه و ، بهمه زاران
 یقوانی غسکمری له سر دمنی توبه یان کرد ، هموو پوژنی خه لکی
 نه منده تابور یان ده کرد ، بهراده یه ک زور به زحمت ده بوو که میرو
 یاولی ده ولت زیارتی شخ بسکه ن ، شخ (میر محمد نعمان الکشمی)
 که خه لقی شخ (عبدالباقی) بوو به یستی له گه لدا نوی کرده و ده
 نیجازه ی دایو له ناوچه ی (بورهان پور) دایا ، بوو سه رجاوله یه ک بو
 جوتانی تمریقست و موریدان ، باری ددروونی زوربه ی خه لکی چاک
 بوو ، توبه یان ده کردو له گوناگه کردن وازیان ده هتا ، شخ (طاهر
 الاهور) ی ناردیه شاری لاهور که مه لبه ندیکي زانباری و پامیزی بوو
 لهو سه رده مه دا ، تارنامایی قوتایی زانباری بسکت و تینوویه تی تینوایی
 یه قین بشکیتی ، که لک و سودی لهو ناوچانه دا نه شه ی کرد ، نه مجسا
 نیجازه ی دا به شخ (نور محمد البتی) و ناردیه شاری (ته) و تمیش
 دمنی کرد به دامه زرانندی زنجیره ی پهر و مده و پابه یی کسردو ،
 دهرس و ته و مو سود که یاندو بانگه وازی و پاشان ناردی بو (بنکاله) .
 به مجا شخ (ظاهر البدخشی) پاشن نه و ی خولی په روه بدی نسو و ده
 کرد ، نیجازه ی دایو و ناردیه شاری (صوبور) بو دهرس و ته و ده
 تمریقست دان .

پاشن نه و ی نیجازه ی دا به (شخ احمد البرکي) ناردی یسه

(برك) بۆ پەرۋەرۋەر پائىلى كىردى ئۇ ئۈچۈن . . شىخ (عبدالحى)
 كىسە خەلىكى ئۈچۈن (خىزار شادمان) ئى ولانى ئەسۋەھان بۆۈ ، پائى
 تەۋاۋ كىردى خۇلى خۇلى لە پەرۋەرۋەر پائىلى كىردى ، ئىجازەتى دائىر
 ئازىتى بۆشۈرى (ئىشە) (۱) ۋ تاسەنى ئىنۋەتى تەرىقەت ۋ زائىنى
 شىكاندە ، شىخ (نور محمد) لە پۇننى پۇبارى (كىكار) سەرچاۋە
 ئاۋى پۇۋى ھىدايەت ۋ پەرۋەرۋەر سودا گە ياندى ھەل قۇلاند . شىخ
 (حسن البركى) بە غەرىمانى شىخ ولانەكەى خۇلى كىرۋە ئەستۈى
 خۇلى بۆ پۇۋ كىرۋە (ئىشە) پۇ نىشاندى پىنگەلى پائىنى ۋ سىد
 (محب الله المانكجورى) كىرد بە خەلىفە ۋ ئادى بۆ (مانكجور) پائىشان
 پىنگەلى دا لە (ئىباد) بىئىشە ، شىخ (كریم بابا خىن) پۇننىكى زۇرى
 لى گىراۋ سۆزىكى زۇرى بىن بىخىراۋ تىشكى دلى زۇر بە كەلىكى
 تى گىرا لە لاىن ئىمامەۋ ، پائىشان گە پايەۋ بۆ ولانەكەى خۇلى [۲] .

سالى ۱۰۲۷ك كۆتۈرى بىن ئەھبۇۋ ، كە ئاۋانكى ئىمام
 شىكۋارى ۋ شانۋ باھۋى ۋ كىرگەرىشى پەرۋەرۋەر كىردەكەى ھىزى
 ئاراستە كىردى ۋ پۇبارى كىردەكەى بىشە ھەمۋ لاىە كدا پۇۋ بۆۈ
 گە بىشە دەزەۋە ۋ ولانىش ، سەدائى ئەم پىۋە مەزىنە گە بىشە ئەۋ دىۋى
 ولانى ھىندىستانىشەۋ بۆۈ لە ھەمۋ لاىەكەى جىھانەۋ تاكە تاكە پۇل
 پۇل بە كۆمەل خەلىكى پۇۋى تى دە كىردى ، سوديان لە پەرۋەرۋەر

(۱) لەۋە پىش (نور محمد البىنى) ئارد بۆ (ئىشە) دۇبارە شىخ
 (عبدالحى) ئاردۋە ۋ ۱۰ دۇبارە شىخ نور قۇتائىكى بە خەلىكى
 پىۋە تا ئەمىش (شىخ عبدالحى) قۇتائىكى تىپان بىن بىرەت
 بۆۈ ئەمىش دۇبارە ئاردۋە *

(۲) الإمام السرخسنى - ابو الحسن السرخسى

کردنه کهي و زانسته کهي و درده گرت ، زور له خليفه کاني گه شتون نه
(ما وراء النهر) (بدخشان) (کابل) و ولاته کاني تر ، نالوبانگي
گه شته ولاته عمره پيښه کي ، به لام له هندوستان چنگايدک نه مابوو ،
خليفه و قوتايي و ، مريدي نيمایي پيدا نه پيژند ، هموويان به جاري
بانگه وازيان يو پيښه کي خوداي گوره ده گرد ، پاسته شمع پيان
نشانې خه لکي دده او قوتايان په وروږده ده گرد (۱) .

نه گهر وروږينه وه له شتو بانگه وازيبي نيمایي سره پيښي ،
ده زانين کم کس هه پي له ميزووي نيمالامه پيدا شان پدات له شاني
له شتو وازي کي هه لې بزار ديوو يو گه ياندي نيمالامه نوځي گردنه ووي
له دلي خه لکيدا . . له پشانها خوي يي گه ياندو پلوي وځوي و زانستو و
پوشنيري له جلو سرده به کيدا زور به زکړدو ، نيمجا توتاي
نمو پياوانه کي ختريان پيدا پدي ده گات له خوياني کويکاته وو ،
جکه له ووي مريدو قوتايي په وروږده گردو يي ده گه ياندو . . پشان
پيښه کي دده ان تاييني نيمالامه پلاو بکه نه وه په خه لکي بکه پيښ . .
چونکه نه گهر يه کيک خوي هيجي يي نه پيژند چي پيښت وک نه و
وته پي ده پيژند (فائد النسيه لا بطيه) هيج يي نه پيژند ، هيج ناپيښت . .
نيمجا نه گهر وروږينه وه شتو پيښه وازيکي ييک هيتا بوو هموويان له
فرمانې نه و درنده چوون . . خوي نيمالامه ده گردن ، نه ک هير
خه لپه و موريدتک به ناره وروي خوي شت بکه پيژند . . له گدل نه وده شت
سره پيښي جولانه وو چوپنه يي گه ياندي په رنامه کي درابوو دده
خه لپه و بانگه وازان خويان ، به لام نمويش به گه ياندي يه ک په رنامه . .

(۱) رجال الفكر واللمعة . الإمام السرخسي . ابو الحسن النخعي

یانی خەلیفە بەک لەوسەر ولات و ئێمی تر لەو سەری ولات بەک شەتیان
گە یاندوووە بە خەلکی .. بێ کومان ئێمە جواترین کاری پامیارپانە یە ،
کە ئاراستە کردن مەلەبەندی بێت کاریش تەو جەیی بێت بە مانای ئێسو
پێسایەیی دەتێت نە

« التوجیه المרכזی والعمل اللامרכזی »

هه‌لوێستی سولتان جیهانگیر به‌رامبەر به نیهام

[جلال الدین اکبر] سالی ۱۰۱۰ی ک دهری و ، (نور الدین جیهانگیر)ی کوپی له‌سەر ته‌ختی پاشایه‌تی داده‌نیشی ، ئهو نه‌گه‌تی و به‌لایه‌ی له‌سه‌رده‌می (ملک‌الاکبر)دا به‌سه‌ر ئیسلام و مۆسڵمانه‌کاندا هاتبوو ، ئهو باره‌ ناله‌باره‌ی مۆسڵمانان ته‌دا ده‌زیانو ، ده‌چه‌وسیترا نه‌وو ئهو هه‌ولانه‌ی ده‌درا له‌ پیتاوی په‌شه‌کشکردنی نه‌لمی ئیسلام ، کێشانی نه‌خته‌و یلان گیران بۆ ئهم مه‌هه‌سته ، لهم ولاته‌ی ، که‌ به‌خوێنی تیکۆشه‌رانی ئیسلام زه‌مه‌نه‌کی ئاو دراوه‌ و به‌ئاره‌قی بانگه‌کران و چاکه‌ خوازان و فریگی ئه‌ولیاو ییاجاگان ، تۆوی ئیسلام یایدا گه‌شه‌ی کردووه ، ئهمانه‌ هه‌مووی به‌س بوون بۆ ئه‌وه‌ی دلی ئیمام خه‌فه‌تبار و خه‌بار بێ و غه‌ره‌تی ئیسلامی ته‌دا بجوێ و ، له‌ تۆ ئه‌وه‌ باره‌ ناله‌باره‌ خه‌و و خۆراکی لێ هه‌رام بێ . . به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌ سه‌ره‌تا خه‌ریکی په‌روه‌رده‌ کردن و خاوه‌ن کردنه‌وه‌ی ناخی خۆی و ، هه‌ولی نه‌واو کردنی گه‌شه‌ ده‌رویه‌که‌ی بوو ، بۆیه‌ جوولانه‌وه‌یه‌کی وای لێ به‌دی ناکه‌ین شایانی باس پیت . . له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ده‌یزانی که‌ فیتو خه‌راپه‌کاری گه‌یشته‌وه‌ ئهو په‌پی ، جگه‌ له‌وه‌ش هه‌شتا نه‌گه‌یشته‌وه‌ ئهو پته‌ی لیه‌وه‌ ده‌ست پێ بکات و ، له‌وتوه‌ بتوانی ته‌ئیر له‌ خه‌لکی و

هرمانه موو لایه نی پامباری ولاتو پزیم بکات ، تا کومه لگا بهرو
 نیملام نلپاسته بکات . . بویه له سهره نادا نوینکارو چاکه خوازیه کی
 ینو چستو چالاکی به کی وای چتا نه بوده که هستی ین بکرنیت . .
 بهلام نموده نی لای ده زانری نه و به له و ماوه بهدا (ناموزگاری نامه) ی
 بو (خان خانان) و (سید صدر جهان) و (مرتضی خان) ناردوو ، هم
 پیاویش تر بکرنی که سی بوون له سولانه و نو چی ی پاره و منانه ی
 بوون ، دلی هم پیاویش بهرام به نیمام بر بو له پزو شکوو
 خوشمویستی .

نو جیاوازیه ی له نیوان سولان جهانگیر و (ملک اکبر) ی
 بوکیدا بو نه و به ، که جهانگیر هیچ پرقی بهرام به نیملام
 هله گرتوو ، به هیچ جوړیک پیری له جهانپندی نو پساو ده ستوری
 باوکی دایساو نه ده کرموه ، به لکو هر خبریکی پیاواردنو خوش
 گوزه رانی و شاهنگ گیران و شوکار پردنه سر بو . کاتی که (نیمام
 ساکاری جهانگیری بو درکوت له لایمن فیکرو عه قیده یوه) ،
 پریاری دا که هم هله له ده ستی خوی نه دات و ، تن بکونیت بو
 نه منستی نو شویمواره ناله بارو نلپوایه ی که بلوکی به چی
 هیتبو .

قهده ی خوا وای هتا نیمامی سره هندی یش نه و ی دست
 بهم شوپشه مزنه ی بکات ، پروو داوی به ندکردنه کی هات به
 سدا له قهلا ی (کوالیارد) که هم گرته له میزووی چاکه کادی و
 نوینکاری نیمامی سره هندی به پروو دارنکی میزووی گرنک له
 قهلم ددریت .

شیخ (بدیع الدین) السهارنبوری (که ناوانکی بلاو پیووه له نو

سویای سولتاندا پرواچی پیدا کردبوو. خه لکی دهریاری دۆرین
 قسه ده کردو، مهسه لهی چوونی یۆ لای ریاواهی دموکلت زۆر گهوره
 کردبووه. بۆیه له بهراسه ز. ئهم ههلوتهی (سهارنبوری) ترسیان لێ
 نیشبو، وایان له سولتان گه یاند، که ئیمامی سه رههندی ده یهوت له
 پێگهی (سهارنبوری) بهوه به یوهندی له گه ل. سویدا به یدابکه نو
 دزی دموکلت پیلان بکێژو دزی سولتان نه خشی شوپش ده کیشن ..
 له گه ل ئهم هه موو پروا گه ندانهی دزی ئیمامی سه رههندی (سهارنبوری)
 ده کرا، ئهم هه ج گوئی بهم هه موو ده نگه با سانه نه داو به لکو به
 پیچه وانه شه وه هه ر خۆ شه وستی خۆی یۆ ئیمام ده رده پری و هه می نه له
 لای خه لکی با سی ده کرد [(۱)] له گه ل نه و شه دا ده بوایه ئهم تۆمه تهی
 له سه ر خۆی لا به ردا به نه ک زیاتری سه کات، چونکه ئیمامی سه رههندی
 هه ج مه به سکی پامباراته یان کۆ دینا نه بووه، به لکو مه به سنی
 چاکه خوازی و چاکه کاری بووه، که پیو ته هه موو بزوتنه وه،
 جولا نه وه به کی ئیسلامی چاکه خوازو چاکه کار، ئهم مه به ستهی خۆیان
 ئه شکره سکن، ئهو تۆمه ته پامباراته له خۆیان دوور به خه نه وه وه کو
 ئیمامی عومهر ده فهرمو ئی :-

« مَنْ عَرَضَ نَفْسَهُ لِلتَّهْمَةِ فَلَا يُلُومَنَّ مَنْ أَسَاءَ بِهِ الظَّنَّ »
 جگه له و هه ش به گوئی فهرمو ده که ئیمامی علی نه کرد که
 ده فهرمو ئی :- « كَلَّمَ النَّاسَ عَلَى قَدَرِ غُفُولِهِمْ » [بۆیه ئیمام بهم
 پروا گه ندو و ئازو و نه وه به که و ته ناو گه رو گه رت و ناخۆ شه وه -
 سولتان جیهانگیریش هه ج ئاگا و خه به ریکی له م کاره سته نه، به لام

(۱) هه مان سه رچاوه ی پێ شوو

سه خوازان له کوشکی سولندا زور بوون ، نيماسی سره نديشی
 لهو کاته دا بهر بهر کانی بزوتنه وی شيعه گه ريتی ده کرد ، که خهريک
 بوو بهر کومه لگای نيسلام و هوش و پرياندا زال ده بوو ، جگه له ویش
 تيرايه کان که هاتوونه هندستان ، له هه موو لايه که وه ده ستیان بهر
 کوشکدا گرتوو ، نه میس به ناکرا بانگه وازی بو ته ملی سوتسه و
 جهامعت ده کرد ، نیر لیره دا هیچ دوور نيه که تيرايه کانی خاوند
 پله و بایه ، له کوشکی پاشايه تیدا داخ لهدل بوون و ، بو هه لیک گه پاون ،
 نيماسی یی له ناو بهرن . . ته مجا مه ترسی ته کاره ساته له ونوه ده ستی
 یی کرد که به فالینکی رامباریانه درايه قه لیم . . نیر سولتان لیسره وه
 پریاری دا سنوریک بو ته و زعه دابیت] (۱) .

تا لیم کاته نامه مواره دا نيمام به په روه رده کردن و نیر شادموه
 خهريک بوو ، هه وه کو خور نیشکی په بخش ده کردو ، به هه موو
 لايه کدا بلاوی ده کرده وه ، له هه موو لايه کدا ناسرا ، نوینکاری و
 چاکه کاری به کی گه یشتوو تر ویکسی به رزی و ، له هه موو دلیکدا جی و
 خوی کرد بووه ، وا دباره ویستی خوی گه واره له ودا بووه ، له و
 کاته ی ته و گه یشتوو به ته و بهری پله ی به رزی و مه زنی شېخایه نی و
 پابه ری کردن ، توونی ته و تافی کردنه وه به ی بکلت و فیری ته و ی بکلت
 که ته و پینگه به ی گرتو به نی بهر ، ته و اضانه بیکرتنه بهر تا بگانه
 ته و میراجه پوچی و خودا ویستی به ی که به یی ته و به لاو ناخوشیانه
 نه بیت ، نایسگانی .

(۱) هه مان سه رچاوی یتشو

ھۆى بەندکردنى ئىمام ئە قەلاى كوالباردا :

ھۆى سەرەكى بەند كردنى ئىمام ، بۇ ئەو بەيوەندىيە بەنىسە دەگەيتەوۋە كە لە تىوان پىساوانى دەولەتو مىرەكلى كۆشك و ئىسو خۆشەوېنى و پىزەى لە لاى ئەواندا ھەيىو ، ئەمەش خۆى لە خۇيدا ھۆيەكە لەو ھۆيانەى دىل ھى لە پقۇ قىنە دەكەتو بەسە بۇ خرۇشاندنى ئەو سولتەنى دزى بلوكى خۆى ھەستاو ، شۇپىكى گەورەى لە دزىدا ھەلگىرساند . جگە لەومەش بەر بەرەكلى براكانى خۆى دەكسردو ھەندىكىنى لى گرتى ، تا تىوانى تەختى سەلەنەت بۇ خۆى داگىر بىكەتو كاروبارى ولات بگرتە دەست ، سەرەپاى ئەمانەش لەوانەيە سولتان جىھانگىر ئاگى لەو نامە كارىگەرەنەى ئىمام بووېت كە بۇ يىلوۋەكلى دەنارد . . لەوانەيە ھەر ئەم ھۆپەش بووېت پاش ئەوۋى ئىمام لە بەندى قەلاى كوالبار پزگارى دەپت جىھانگىرى وا لى كردېت ئەو داوايە لە ئىمام بىكەت بۇ ماوۋى سى سىل لە توردوگاگەيدا لەگەلېدا يەيتتەوۋە ، تا وەكو لە چۆنەنى ئەو بەيوەندىيە تى بىكەت كە لە تىوان ئىمامو يىلوۋەكلى دا ھەيە ، تا دىل تارام پىت كە ھىچ مەزىيەكى لەسەر سولتەو دەولەت نېو ، تا بىكەت بە ھەلەك بەگىر دەولەندا بىچىت .

بەئى جېھانگىر دىن ئارام بوو لە مەبەست و نيازى ئىمام كە ئەمەش
لە ھەمىوى گىرنگىر و پىۋىستە ئەو نىسازە خاۋىن و جوانى چاكە خوازان
ھەمىشە ئاشكرا بىت بۇ سولتەنەكان تا لىيان نەترىن و ، ھەر لە سەردەناۋە
بىزوتتەۋەكەى بىنە بىر نەكەن • پىساۋ چاكىتى و لە خۇبوردنى ئىمامى چساۋ
بىن كەوت و بىن تەماعى و ئاكار بەرزى دى و ، زانى ھىچ جۆرە نىرخىك بۇ
پىلو پايدو كۆرسەكەى دانىتىد و ، بە ھىچ جۆرىك ئلوپىشى لى نادانەۋە •
بىر يارى سەربەستى ئىمامى دەركردو چۆن دەپەۋىت با بىزى •

بىزان چەند سالى كىردە قوربى بىر دىۋاكەى تا تۆمەنى پامبارى لە
خۆى دوور بىختەۋە ، بەلكو بەئى كەف و كۆل و سىگ دەرىپەندىن پازى
بوو بەو ھوكمەى سولتان ، تا نىازى بەكى خۆى بۇ ھەمىو لايىكە
دەرىخت (۱) •

(۱) لىرەدا بە پىۋىستى دەزانم چەند نەمۇنەلەك لەم سەردەمەى خۆمان
پىنەۋە چۆن تىكۆشەرانى ئىسلام ھەمىشە ھەول دەمدىن تۆمەنى
پامبارى و دىيائى لە خۆيان دوور بىختەۋە ئەۋە تا مامۇستا
سەئىدى نورى نامەبەكى نارد بۇ سەردەك ۋەزىران و ۋەزىرى
عەدل و ناوختى توركىيا كە تىشكى خىستۆتە سەر زىيانى خۆى و
بىزوتتەۋەكەى بەپامەكانى كە بەئىكە لەو بەرگىرانەى لە خۆى
كىردوۋە لە دادگاكانى توركىيا ، ھەندىكى لىرەدا دەنۇوسىنەۋە ••
پاش باسى لە دايك بوونى خۆى زىيانى قوتايىتى و كۆبەن نانەۋە
لاى سولتان عبدالھىمىد ، ئەمجا باسى ئەۋە دەكات چۆن بەئىدارى
كىردوۋە لە جەنگى جېھانى يەكەم ھەول دانى بۇ دامەزاندنى
قوتايغانەى (الزھراء) ، بەگىشتى باسى ھەولەدانى پامبارى خۆى
كىردوۋە بۇ چارەسەركردنى كىرۈگرتەكانى ئىسلام ، پاش ئەمانە
دەلىت :

تا ئىستا زىيانم بىر بوو لە خىزمەت كىردنى ۋاقت ، بە لىزى ئەو
بىرۈبەۋەرى ھەكەم گىرتىۋو كە بىرىتى بوو لە خىزمەت كىردنى ئايىن
لە پىۋى سىياسەتەۋە • بەلەم پاش ئەم ماۋەبە بە تەۋادەتى دىۋوم

له دنیا وهرگټې او سه عیدې کولم خسته کړېده ومو یوم به
 هر ټینګې نوې که ېو ناخیرت بږی ، له کومه له هانیه دهره ومو له
 گردی (یوشم) له نهسته نېول گوزه گیر یوم ، پاشان له
 نه شکونه کانی ناوچه ی وان له به تلیسدا له ټیکو شاتینګی
 بهر دهمامی پړخ و وړدانمدا یوم ، ېو جیهانی پړخم خړم به
 تنها هیڅته ومو دروشمی (اعوذ بالله من الشیطان والسیاسة)
 هه لگرت ، هه موو کاتم ېو لیکدانهمی ماناکانی قوړتانی پیروز
 تهران کرد ۰۰ لیتر له جیهانی سه عیدې لوی دا دملیام ، قدمه
 پردمی ېو نهلی کردن له شاریکوه ېو شاریکی تر ۰ لالم
 کاتانه ومو له ناخی دلهمه مانای جوانو بهر ز که له نه یضی قوړتانی
 پیروز ومو هه لکه قولا ، له دایک دهمو ، لهو کسانه ی له جوار
 دهموم یون دهمان نوسیمه ومو ، نه مانه ش بریتین لهو په یامانه ی که
 نام نان (په یامه کانی نور) ۰ بهراستی نه مانه له نوری قوړتانی
 پیروز ومو هه لکه قولاون ۰ ناوه که یضی له ناخی وړدانمده هاتو ته
 دهریو خویشم لهو باومده دامو به په لیتینګی تهاومده که لم
 په یامانه له زاده میښکی خومه ومو نین به لکو لیلهمی خواهمی
 له نوری قوړتانه ومو به سهر دلیمدا پړانهمو ، لهو په لیتنهام
 هیچ پښکایه لیه ېو پاریزگاری باومدی خه لکی جکه لم پښکایه
 له بیت ۰۰ ههروا بهر دهمام ده بیتو ده لیت : لم په یامانه نریکی
 ۱۳۰ په یامن هیچ باسینګی دهمبارمی کاروباری دلیاو سیاست
 بیتدا لیه لیمانو ناخیرت له بن) ۰ بهر دهمام ده بیت : که چون
 هه لیه رستانو پیاو خرایان ویستویاله کومه تی ېو په یدا بگنډو به
 هویوه جهن دین جار گیرامو نهلی کراوه ، نه مچا ده لیت : هر
 دادکایه لیت وردیو ونهمی عیلمیانه ی گرد بیت بریاری بهر لته می
 لیمه ی دهر گردوه ۰ حقائق الايمان ترجمه احسان قاسم
 الصالحی ۰ ماموستا نورسی زور به جوانی مه بهستو لیازی
 بزوتنهمه کوی ېو پړخ دهر خستوه تا بزائن خهریکی جیهو لری
 نه کونه گومانهمو نه مچا نه په لیت تنها هه نکاو لک بیت ۰ پان
 هومر ته له سانی چان نامانچو مه بهستی بزوتنهمه کوی خویان له
 میسرا ناشکرا کردومو ېو هه موولایه دهری خستوه که کاری
 نموان چاک کردنی خه لکی و پښکاو پښک کردنی حوکه له پښکی

به هر حال سولتان شو بر ياردی به ند کردنی ئيمامی راسته و خور
 به موی بز و ته موه که به و ده رنه کرد به لکو جاريکیان داوای ئيمامی
 سه رهندي ده کات نايبت له باره گاکه يدا ئاماده يبت ، ثم داوایه ی له
 حاکمی سه رهندي دوو باره کرده و ، که هر چوتک بوو ئيمامی بو
 بتریت ، ئيماميش به خوی و پنج کس له هاو پوی و مریده کانی که و ته
 پی به و ده باره گای سولتان ، که سولتان به هاتنی ئيمامی زانی هه ندی
 له گه و ده پیاوای خوی ناردی پیشوازی کردنی و ، له نزیک کوشکی
 جهانگیره و ده ختو تان بو هه لدا ته مجا جهانگیر داوای دیتی ئيمامی کرد
 له کوشکه که يدا ، کاتی ئيمام جوو له ی به پیره و ی دابو نهریتی جوو نه
 له سولتانی نه کرد ، سولتانیس هوی که ی الی پرسی ئيماميش له وه لأمدا
 وتی : من تا تيسا به پیره و ی شو دابو یاسایانه ده که م که خواو
 پنه مبه ری خوا هتاویانه ، جگه له م دابانه هيجی تر نازانم ثم وه لأمه
 سولتانی زور توپه کرد و نی سوزده م بو به ، ئيمام فهرمووی جگه له
 خوا سوزده م بو که ی تر نه برد و ده و ده رگیر نابهم ، بتر نه مه زیاتر
 پقی سولتانی هه لساندو فهرمانی به ند کردنی ئيمامی سه رهندي ده رکرد ،
 له قه لای کولباردا .

هه لدا ئیتکی هتیدی ناستیانوه وه ک کۆد پساو شو پشو
 ئاگر نانه و ۰۰ شه و تا له جه ندين گوفارو پلوز نامه دا ته مه ی ئاشکرا
 کردوه وه ک گوفاری (اليوم السابع) العدد ۱۰۹ الانين ۹
 حوزيران ۱۹۸۶ که چاو پتکه و تپکه و ئاشکرای ده کات به ناو نيشانی
 (نريد اصلاح الحكم لا تغيير الحاكم) ۰۰ ليره دا ده بن ئاگامان
 له وه يبت که باری زيانی عتراق به گشتی و کوردستان به تايه تی
 جياوازيه کی زوری هه یه له گه ل زيانی تورکیا و میسر ، به لأم ثم
 پتون کرد و ده و ده بو سود و ده رگرتنه له وان ، نه ک ده قارو ده ق
 وه کو له وان .

زیندوو گردنهومی پټبازی هزره تی یوسف له به نديخانه ی کوالباردا :

ئهم به ند کردنه ی ئیمام له قه لای کوالباردا ، زور حکمت و به رزه و نه دی تدا بوو ، چونکه هۆیه ک بوو که ئیمام زیاتر خوښه ویست بسکات و خه لکی زیاتر به ده میوه و بجن ، خاوتی نه فو به رزی پوچی و ، ورشه ی دهروونی له ئیمامدا به رمی سه ند ، ئهم به ند کراوه ههروه کو یوسفی به ند کراو له میسر دا چاکی جالاکی لی کرد به لاداو ، دهستی کرد به تیکۆشان و بانگه وازی و پابه ری کردنی ئهو به ند کراوانه ی له گه لدا بوون ، له ئو جوار دیواری به نديخانه دا به هه موو ئهو ده نگه زولانه ی خۆی جریکانه ی و فهرمووی :

« يا صاحبي الجن اأرباب متفرقون خير ام الله الواحد القهار .. »
(ئه ی جووته هلوپتی به ندیم ، ئایا جه ند خوا به کی جیا جیا چاکره یلن لخوا ی تا کو ته نیای به زه بر) • ئهم ده نگه نه مره به هتزه پابه کنی قه لاکه ی هتایه له ره و ، دیواره کانی به نديخانه که ی له رزانه ده وه ، سه داکه ی له ده ره وه ی به نديخانه ش ده نگه دایه وه • به ههزاران به ند کراوی ناموسلمان ، موسلمان بوونو به هۆی په قتلارو ئاکارو

پاڤه‌ری ئیلام ، وایان لئ هات که ئایینی ئیسلام بکه نه ئایینی خۆیان ،
 سه‌دان موسلمان سه‌ر له‌نوی تۆبه‌یان نوی کردموه . به‌یسه‌ریان
 له‌گه‌ندا به‌ست ، چێزو له‌زه‌تکی زۆریان له‌ هاو‌پێهتی ئیلامدا ده‌یینی . .
 دکتۆر (ژرلند) له‌ کتێبه‌که‌یدا (الدعوة الى الاسلام)
 دا ده‌لێ : -

(له‌ سه‌رده‌می سولتان جیهانگیردا ۱۶۰۵ - ۱۶۲۸ی ز) زانایه‌کی
 سوتی هه‌بوو به‌ ناوی شیخ (احمد المجدد) ، له‌و سه‌رده‌مه‌دا به‌وه
 ناوی ده‌رکردبوو که به‌رپه‌رچی عه‌قیده‌ی شیعی ده‌دايه‌وه ، شیعه‌کیش
 له‌ کۆشکی سولتاندا خاوه‌ن ده‌ست‌لآت بوون ، یلانیان بۆ گێرا تا
 به‌گرتین داو هه‌روا مایه‌وه تا دوو سأل ، له‌م ماوه‌یه‌دا دلی سه‌دان له
 به‌ندکراوه‌ غه‌یره موسلمانه‌کانی به‌وه ئیلام پراگشتاو ، کردنی به
 موسلمان) .

له‌ (دائرة معارف الاخلاق والديانات) دا هاتوه‌وه ده‌لێ : . له‌ باب‌ه‌ت
 زانایه‌ک له‌ زانای موسلمانه‌کان ده‌گێر نه‌وه : نوی شیخ (احمد المجدد)
 بوو ، له‌ سه‌ده‌ی هه‌فده‌یه‌می زایینی دا له‌ هیندستان ژباوه ، به‌ سته‌م
 به‌ندیان کردوه ، به‌لام به‌ سه‌دان له‌ غه‌یره موسلمانێ به‌ندکراوی لای
 خۆی هتاوه‌نه ناو ئایینی ئیسلامه‌وه . .

به‌لێ خوای گه‌وره نعه‌تکی زۆری به‌سه‌ر ئیلامدا پاراند ،
 چونکه‌ سو‌ده پۆخی و ده‌روونه‌که‌ی له‌و قه‌لایه‌دا وه‌ری گرتوه
 له‌وانه‌یه له‌ کاتی ئیسراحه‌ندا ئه‌وه‌ی بۆ به‌ده‌ست نه‌هاتبايه ، . . به‌لێ
 ئه‌وه‌ی له‌ ناخیه‌وه ئاره‌زووی بوو بێی بگات ، بێی گه‌شت ،
 چونکه‌ داواکردن له‌ ناخه‌وه جۆریکه له‌ دو‌عا کردن . . مه‌به‌ستمان
 له‌وه‌یه خۆ ئیلام دو‌عای ئه‌وه‌ی نه‌کردوه تووشی گرتن و به‌لاو ناخۆشی

يېت ، بەلكو داۋايى ئەۋەي كىردۈۋە كە دەرۋونۇ پۇخى زياتر بەردۈ
ئاسۋى بەندايەنى بۇ بەردۈردىگار بەرزىتەۋە . . جا خۋاي گەۋرەش
خۋى دەزانى ئەۋ داۋايى جىئ بەجى بىگاتو ئەۋ دەرۋەي تىمار بىگاتو
چىكىمەنى خۋى تىدا بەكار دەھىبىت بۇ نىمۈنە كەنى كە نەخۋىنىك پەنا
دەباتە بەر پىزىشكىك بۇ جىارە كىردى جا يان پىۋىست بە دەرمان ناكسا
لەبەر سوۋدى نەخۋىشە كە يان دەرمانىكى دەتاتى كە خۋى بەچاكى
دەزانىت ئەك ئەۋ دەرمانەي كە نەخۋىشە كە داۋاي كىردۈۋە ، يان ئەۋەتا
دەرمانە كە دەتاتى بەلام تامە كە زۆرتالە كەچى ھەر دەپىت بىخۋاتەۋە
تاۋە كو چاك بىتەۋە . . .

بەلى چىكىمەنى خۋاي گەۋرە لەۋەدا بوو كە تىمار توشى ئەۋ
بەلایە يېت بۇ ئەۋەي بەۋ ئاۋاتەي بىگاتو ئەۋ دەرۋەي چارەسەر
بىگىت ، ھەرۋە كو تىمار خۋى باس كىردۈۋە كە چەندە سودى لەۋ
بەند كىردەي ۋەرگىتۈۋە ۋە كو بەرزىۋونەۋەي دەرۋونى بەردۈ ئاسۋى
بەندايەنى ، يى دەنگ كىردى ئىزەۋۋى نەفى ، ئەمانەي لە ھەندىك
لە نامە كەيدا باس كىردۈۋە ، بەكەن لەۋ نامانەي ئارۋوۋەنى بۇ شىخ
(مېر محمد نىمان) دەلى :

• سۈپاس بۇ ئەۋ خۋايى لەش ساغى لە ناۋ بەلاۋ ناخۋىشەدا يى
بەخىبوم ، لە ناۋ زولم ۋە جەفادا دل ئەۋايى كىردۈۋە ، لە ناۋ ئازارو
ئەشكە نەجەدا لوتقى لەگەلدا نواندۈۋە . .

ۋا دەرۋە كەۋىت ، لەۋ كاتەي كە ھەۋالى گىرتى تىمار بلاۋ بوۋە
دەنگى داپەۋە ، خەلكى كەۋتۈنەتە تانەۋ تەشەرە لىدانو ، لە
باس كىردى دا زىادە پەۋىيان كىردۈۋە ، دۆستانو خۋىشەۋىستو
مىردە كەنى تىمار زۆر خەبەر بوون لەم بارە ئالەبارو ، پىۋىگەندەنە ،

بۆيە ئىمام لەو نامانەى بۆى دەناردن داواى ئارام گرتن و خۆگرتى لى دەکردن . ئەو تا لە يەككەك لە نامەكانى دا كە بۆ دلسۆزىكى خۆى ناردوو كە شىخ (بديع الدين) دەلى : « ئەم ھەزارە كاتى گەشتە قەللى كوالار ھەر لە پۇزانى يەكەمەو ھەست كرد ، نورى نەر لۇمانەى خەلىكى و ، پەختو جىئودانەكانيان ، بە چەشنى پەلە ھەورنىكى نورانى لە شارو گوندەكانەو بە پەردەوامى بۆم دەھاتن لە لاوازى و كۆلەوارىيەو بەرد و عىزەت و سەرپەرزى دەيان بردم ساوۋى چەندىن سالم لە ناو پەردەيەكى پى لە لوتغو جەمالەو بەرى وا ئىتا كاتى ئەو يە لە پىنگى پەروەردەيەكى پى توند و تىزى و جەلالەو بىبەن ، كەواتە ئىويتە لە مەقامى سەردا خواپاگرتن و لە مەقامى شوگرىشا ئارام گرتن ، چونكە جەلال و جەمال دوو سىفەتى ئىكەمەن لە يەك جىا نابمەو . »

ھەروەھا ئەم بەندكردەى ئىمام بەين پەوا زۆر لە مىرانى كۆشك و يساوانى دەولەتى سونى مەزھەبى پەست كرد ، ئەوانىش وەكو (الرحيم خان خانان) و (خان اعظم) و (السيد صدرجهن) و (خان جهان) و زۆر كەسى تر بەم كارەساتە دل غەبار بوون .

بە ھەر حال سولتان بە ھەر ھۆيەكمەو پىنت (۱) لەم كارەى كردى پەشيمان بۆو ، ئان ئەم كارەى بەجۆرە تەئىدپ كردىك داناو ، لەبەر ئەو پىتى خۆش بوو ئىمام پىنتە كۆشكەو و چاوى پىكەو پىت . . سالى (۱۰۲۹ك - ۱۶۲۰ز) لە بەندىخانە بەر بوو .

(۱) وەكو دەلىن جىھانگىر لە خەويدا پىتەمبەر صلى الله عليه وسلم ى ديوە پەنجەكانى دەگەزى و ناخى ھەلەكەتشار دەپووت ئەى جىھانگىر ئەم مەزھەبەى ، بەند كردوو ۱۹

ئىمامى سەرھەندى لى ناو ئوردوگى سۆلتاندا :

ئىمام لى قەلەي كواليارى بىلەن بەرزى و پىزو شىكۆدارىمۇ ھاتە دەرى ، بۇ ماۋى سى پۇز لى سەرھەندا مايەم ، پاشان گەپايەم بۇ ئوردوگى سۆلتان جىھانگىر ، (خىرم شامىجان) ى كوپى جىھانگىر ، سەرەك ۋەزىران يىتسوزيان لى كىرد ، جىھانگىر داۋاي ئەۋى لى كىرد بۇ چەند پۇزىك لى ئوردوگا كەيدا بىتتەۋە ، ئەمىس ئەۋ داۋايە قەبۇل كىرد ، ھەر ئەمانەش بو كىرى كىرد سەر سۆلتان ئەۋانە ناو ئوردوگا كەش ، بۇيە كەلكىكى زۆرى گەياند .

ئىمامى سەرھەندى لى نامانەي بۇ كۆپەكانى نوسىۋە باس ئىسود گەياندىز بىرەمانەي كىردۈۋە كە دەسنى كىتۈۋە دەلى

• من ۋا دەزانم مانەم لى ئوردوگادا لى گەل بى ئارەزوۋىي ۋا ناھەزى خۇشەۋە ھەلىكى چاكى دەزانم ، يەك سەعات مانەم لى گەلەندا بە چاكى دەزانم لى جەندىن سەعات مانەم لى شۇئان تىردا •

لى نامەيەكى تىردا دەلى : • ئەۋ بارو زىروفەي مى تىدام يىۋىستى بە تاشى خۋايە ، جۈنگە جەندىن سەعات بە خۇشەۋ قەي بىسود بىسەر دەبىن ، بە يارمەتى خۋاي گەۋرەش ، تەمەلى ۋە مەيلى كىردن خۇي

، كوتته ناو كوپرو گفتوگوكانسومو ، دهر باره ی كاروباری ئابین و پایه كانی
نیسلام ۰۰۰ به یارمه تی خوا لهم كۆپراندها به چه شیتك له گه لیان ده دویم ،
كه له خه لوه ته تابه تیه كاسدا قسه ی تیدا ده كه م ،

له نامه یه كدا بۆ شنخ (خواجه حسام الدین) ی نویسه یابیدا ده لئی :
« ئهو براو هاوپرئ خۆشموستانه ی له گه لمدان هه موویان دلخۆش و
ناسودن ، بهرده وام هالیان له ییش كهوتن و سهركهوتندایه ، هه
ده لئی ئه م ئۆردوگایه به هۆی ئه مانه وه بووه به ته كه به .

ئیمام له ناو ئۆردوگی جیهانگیردا بوو ، هاوپرته یه کی به نین بهیدا
بوو له نیوان ئیمام و جیهانگیردا ، ئیمام لهم ئۆردوگیه دا بوو كه گه شت
لاهور ، له ویوه چوو بۆ سه ره هه ند ، ئیمام هه زی ده كرد له سه ره هه ندا
به ییته وه ، به لام سولتان نهیده توانی لئی جیاپه ته وه بۆیه پینگه ی نه دا ،
ئهمیش له گه لیاندا چوو بۆ ده هلی و له ویوه بۆ بنارس و یاشان چوونه
ئه جیر . ئیتر له ویدا دوه یه ك مانه وه .

ئه م هاوپرته یه ی ئیمام جیهانگیر زۆر سوودی گه یاندوه ، هه
ئه م هۆیه شی بوو بووه هۆی زیندوو بو نه وه ی نه زعه ی نوێ كردنه وه ی
ئابین و گرنه گی دان به مزگه وته وێران كراوه كنو دامه زرانده ی
قوتابخانه ئایینه كن ، پهیدا بوونی ئه و سۆزو ههسته ئیسلامیه و
ئشكر كردنی دروشه كانی ، تیشكه له و هاوپرته یه ی له گه ل ئیمامدا
به ته بووی .

خۇ ئامادە كىردى بىرەرە مەردى :

شىخ (خواجه محمد الكشمي) دەلىق : سالى ۱۰۳۲ ك ئىمامى سەرەندى لە (ئەجمىر) دا جىگىر دەپق ، جا پۇزىكىان وتبوى : ئەوا پۇزى سەفەر كىردىم بىرەرە ئاخىرەت نىزىك بۇتەرە ، ئەمجا ئامەيك بۇ كوپەكانى دەنوسق كە لە سەرەندە دانىشتىون تىپدا وتبوى (تەمەنم نىزىكى ئاوابوتىتى و ، مىدالانىشم لى دوورن) • ھەر ئەرەندە ئامەكە دەگەنە دەستى كوپەكانى ، ھەموويان دەست بەجىق لە (ئەجمىر) دا ئامادە دەبن •

كانى ئىمام گەپايەرە بۇ سەرەندە نىزىكى دە مانىك لىمىندا دەجىتەرە ، بەلام لەم گەپانەرەيدا بۇ سەرەندە ، وازى لە ھەموو پەيەرەندىكە ھىناو لە خەلىكى دانراو ، گۆشە گىرى و تەنبايى بۇ خۇزى ھەلزارد ، جىگە لە كوپەكانى نەيدەھىشت كەسى تر بىتەرە لای ، جىگە لە دوو ھاوپىق تاپەتەرەكە ھەبىشە سەريان دەدا ، ھەرەرەھا بۇ پىتچ فەرزەى نوپۇز نوپۇزى جومەش دەھانە دەرىق ، بىتر زۇرەپەى كەنەكانى بە زىكرە تۇبە كىردى و خۇ خەلىك كىردى بە ھەرروپەرە بەسەر دەبىردە توشى تەنگە نەفەسى بوو بوو ، ھەر كاتى ئەو نەخۇشەى زۇرى بۇ

بەتاياپە گريان دەيگرتو دەيفەرموو (اللهم الرفيق الاعلى) دەپاراپەو دەيگوت خواپە بەرەو لای خۆتەم بەرەو نينوم بە دیدارت ، دەيتەیکە چاوەپوانی ئەو پۆزەم بە تیشکی نورت شاد بېم ، ئەو فریشتەکانی لە یینای تۆدا پەشتومە هەر دۆلۆپنکی لە ناو سەدەفی بەندایەتیدا بێت بە مرواریدەکو نرخی منی ، لەبارەگای پیرۆزی تۆدا ، پێ بەرز پێشەو . . . کۆپەکانی لەم کاتی ناپەسەنیەیدا پۆزیکیان بێیان زۆر دەگری زۆریش دلی ناسک بوو ، ئەمانیش لێی دەپرسن ، ئەو چیتە بۆ وا دەکەیت ؟ لەوەلامدا فەرمووی (شەوقی گەشتەم بەخودا) . . . ئەسجای کۆپەکانی لێیان برسی بۆچی لەتیتە دوور کەوتوتەو ؟ خۆ ئەمە خوری تۆنە ، فەرمووی (خوای گەورەم لەتێوە خۆشتر دەوی) .

شەویک لەو شەوانی ئەو نوێزی دەکرد پێی وتی (ئەمە دوامین شەو نوێزی منە دەیکەم) . . . هەر وەکو خۆی فەرمووی وا دەرجوو .

لە کاتیکیدا لە ئازاری سەرەمەرگدا بوو ، ئەجەل بە تەواوەتی لێی نزیک بپۆو ، ئامۆزگاری چوار دەورەکە دەکردن تا شەوی سوتەت بکەونو لە بدعت دوور بکەونەو (۱) . . .

(۱) لێرمدا دەبین ئاکامان لە بیدە بێت ، بیدە چاکو بیدە خراپ لە یەکتەر جیا بکەنەو . مامۆستا مەلا کەریمی مەدرسی لەپەکن لە فەتواکانیدا لە گۆفاری (التربية الاسلامية) دا دەلێ : لەلێ بیدە بە پێی زمانی عەرەبی و ئەومی لە قورئانی پیرۆزدا هاتۆتە خوارەو ، بریتیە لە هەموو داھێنانێک کە لەو پێش نەبووبێ ، وەکو فەرموودی خوای گەورە : - بديع السموات والارض - یانی دروستی کردوون پێ ئەومی هیچ نمونەپەکیان لەو پێش نەبووبێ ، جە بیدە بەم چەمکە گشتیە ، هەموو

شەوی سێ شەممە ۲۹ی سەفەر بۆ بەیابە کەمی ئەو پۆزە بە تاپیدا
 کۆچ دەکات و بەرەو خانەی ئارامگا دەهات و بە ئەواوەنی زۆری دوانسا
 بەجێ دەهێشت ، دەجێتەو . بۆ لای ئەو زاتە پاکە کە دەمێک بوو بە ئواتەو
 بوو بە دیداری شاد بێت . . بە ئەو بۆ سەینێ گێمی پێ لە ئارامی فەری و

ئەوانە دەگرێتەو . کە لە گەل ئاین بگۆنێن یان پێچەوانە ی ئاین
 بێت .

بە پێزی عورفی شەرع ئەوەی دادەهێنێت پێچەوانە ی بە لکە ی
 تاپەتی و کشتی فەرمانی شەرع بێت یەم مانایە گومرایمی بە کە
 ئەواوە هیچ خێریکی تێدا نیە چونکە حەق و راستی ئەوە یە کە
 لە گەل شەرعدا بگۆنێن ، بە لām نەمە پێچەوانە یەتی ، جا ئەو
 بیدە یە کە لە و ئە ی پێشەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم دا هاتوو
 کە لە (ابی نجیح عریاض کۆری ساریه) پڕوایەت کراوە ئەمە ی
 (وایاکم ومحدثات الأمور فان کل بدعة ضلالة) ئەمە ئەو
 بیدە یە یە کە بە پێزی مانا شەرع یە کە ی باسمان کرد . بیدە ی
 شەرع تاپەتە ، بە لām بیدە ی (لفوی) کشتی یە ، هەموو
 بیدە یە کە شەرع بیدە ی (لفوی) ، بە لām هەموو بیدە یە کە
 (لفوی) بیدە ی شەرع نیە چونکە تەنها بیدە ی شەرع
 گومرایمی یە بەس ، بە لām بیدە ی (لفوی) ئەوانە یە لەو پێوستیانە
 بێت کە شەرع داوای دەکات و ئەوانە شە لە دەرومی شەرع بێت .
 کەواتە بیدە ی لفوی ئەوە یە کە گۆری بلۆ کردنەومی ئیسلامی لە
 سەر وەستا بێت وەکو کۆکردنەومی قوڕانی پیرۆز لە
 سەردەمی ئەبو بە کری صدیق (خوای لێ پازی بێت) دا بۆ
 باراستنی ئەسلی ئایەتە پیرۆزەکانی ، تا نەفوتین وە
 کۆکردنەومی لە سەردەمی عوسماندا لەسەر لەجە ی قوڕە ییش تا
 وەکو ئەوە ی ئیسلامی دووبەرە کە نەکوێتە ئێوانیانە وە ئیسلام
 بەسالی بێنێتەو ، هەر وەها نوسینەومی لەرموودەکانی پێشەمبەر
 صلی اللہ علیہ وسلم لە سەردەمی عومەری کۆری عبدالعزیزدا . . .
 هتد . التربية الإسلامية - العدد الثاني عشر - السنة السابعة
 والعشرون ۱۹۸۶ آب ۱۴۰۶ ذو الحجة .

قەدەسى جەنەبى بەجى ھېشتو ، لە لای پەرۋەردگارى خۆشەويىنى
رامى گرت ، ھەرۋەكو زىيانى ھالى ئىم جەند ونەبەى وتىت :

ئەى مەشھەكە دەلتىن كەلبى دەلتىن گىرى
گوا كەلبەكەت گوا گىرەكەت
بىم سوتىنىن پۇزگارىم كات
لە ئاۋ قەدەسى ئىم لەشەم
وہكو بالنسەبەكە بلىن
ئەۋاڧرى .. ئەۋاڧرى
وہكو خۋاى گەۋرە دەلەرمۇئى :

(يا ايها النفس المطمئنة ارجى الى ربك راضية مرضية) لە تەمەنى
نەستو سى سالىدا كۈچى دۋاى دەكات .

لە كاتى شۇردىبا دېقەنباں دا بەدەسى پاستى مەجەكى دەستى
جەبى گىرۋە ، ھەرۋەكە بائى بۇ ئۆزىز كىردن وەستايىت ، ھەر جەندە
دەستباں لە بەك جۈئ دەگىردەۋە ۋەكو خۋى لى دەھانەۋە ، ھەر بەم
جەشە ھېستايەۋە ، لە باش مردىش زەردەخەنەى سەر لىۋە ئالەكانى
ھەر ئاۋا نەبوۋ بوۋن . خۋى تەرخان كىرد بوۋ بۇ جاندى خۆشەويىنى
لە دلى خەلىكدا ، دەبى خۋى چۆن پوخۇش ۋە دەم بە زەردەخەنەۋە
نەبىت . ھەر ۋەكو شاعىر دەلبىت

ئەى ئادەمىزاد بىرەكە لە دايەك بوۋىت
خەلىكى يىتەكەننىۋ تۆ دەگىرەبىت
دە ۋا بىزى كە تۆ مردىت
ئەۋان بىگىن تۆ لە يىتەكەننىدا بىت

خوو و په‌وشتی

شیخ (محمد الکسبی) نژیکه‌ی سنی سأل له گهل ئیمادا زیامو
ده‌باره‌ی ، ده‌لئ :

چهند جباریک گویم لئ بووه ئیمام فەرموو یه‌نی نه ، نه‌رخسی
تیکۆشان و کاری تبه‌ ده‌ئ جی یئ ، هه‌مووی هه‌ر له‌ فەزلی خواوه‌یه‌،
ته‌نھا ئه‌وه‌ی مه‌تانه‌ی ده‌خه‌نه‌ سه‌ر ، برینه‌ له‌ گوته‌را به‌لئ و شوین
که‌وتی یخه‌مه‌به‌ر صلی الله علیه وسلم چونکه‌ یخه‌مه‌به‌ر صلی الله علیه
وسلم ئه‌و جه‌مه‌ره‌یه‌ که‌ هه‌موو کردارێک به‌ ده‌وریدا ده‌سوپیته‌وه‌ ،
هه‌رحی خودا ده‌به‌خشی به‌به‌نده‌کانی له‌ پێگه‌ی شوین کسوین و
ده‌ست گرت به‌ پێازه‌ که‌یه‌وه‌ ، هه‌رحی شیکش لئ ی یئ به‌ش بووین ،
به‌ که‌م و زۆره‌وه‌ هه‌موو هۆیه‌که‌ی ده‌گه‌ڕیته‌وه‌ بۆ ئه‌م که‌م و کوپی و
یئ گوئی یه‌ی له‌ ئه‌ستی پێازه‌ که‌ی ئه‌ودا ده‌ینوین ، . پۆزێکی تر
گه‌را به‌وه‌ و ئی : « پۆزێک جوومه‌ سه‌ر ئاوده‌ست و لیم بێک جوو فاجی
پاسم ینش خست له‌ پۆزه‌دا له‌ زۆر ئه‌حوال و مه‌قامات یئ به‌ش
بووم ، . جارانکیان به‌ (صالح الختانی) وت بۆ له‌ که‌سه‌ که‌مه‌دا
چهند ده‌نه‌که‌ شیخه‌ که‌م بۆ یته‌ ، ئه‌ویش جوو شه‌ش ده‌نه‌که‌ شیخه‌ که‌ی
بۆ هێنا . . ئیمام زۆری یئ ناخۆش ده‌بێت ، ئه‌مه‌جا ده‌لئ : ئه‌م سوڤه
نازانئ که‌ یخه‌مه‌به‌ر - صلی الله علیه وسلم ده‌فه‌رموئ : (ان الله تعالی
وتر یحب الونر) (١) . . چونکه‌ زۆر هه‌زی له‌ په‌په‌وه‌ی کردنی وه‌تر
ده‌کرد ، به‌م شیوه‌یه‌ سوڤه‌ که‌ی فیری په‌په‌وه‌ی کردنی سونه‌ت ده‌کرده
شیخ (محمد بن فضل الله) ده‌لئ : زۆر به‌ توندی ده‌ستی به‌ سونه‌ته‌وه‌

(١) خوای گه‌وره‌ تا که‌م و تاکیشی خۆش ده‌وئ .

کرتبو ، گزنگی به کی زوری یی دما ، هیچ جور سوتنه بیکس
گه ورو بچو کی وار لئ نه میناوه ، به راستی نه منش به همدو کهن
ناکرت (۱) .

نیام همدو جارک ده پله مورو :

(نه دنیاه خانی ئیش کردنه ، کیلگی ناخبره ته ، نیو بسته
ناماده یی دل و زیکر کردن ، له گهل کردیه ناشکراکان و نادای شهرمی
کۆبکرتیهوه ، یغمه بر صلی الله علیه وسلم و حتی خوی له کسای
نوئز کردندا هه دوو یی به کانی ده ئاوسان نه مننده به نیوه دموستا ،
که چی خۆشه وستی خوا به و ، گه وروترین یغمه بر و نیراویه نی) .

نیام له گهل نه وندا که شاره زای متون و مه سه له فقهی به کاز
بوو ، خاوه نی هیزکی پۆجوو بوو له ئوصولی فقهدا ، سه ره پای
نه ماته هه ره له بهر ئیحتاط و وه رمی له ئایندا ، هه میشه به و کیانه دا
ده جووه وه که به روا یی کراون - له کاتی فه وادایدا - له گهل خۆیدا
بۆ همدو شویتکی ده بردن ، به یی ئی نه و فه وایانه ده جولایه وه که
گه ورو یلوانی فقهه رایان له سه ره بووه به بانیان زانیوه .

زۆربه ی کات له نیوه ی دووه می شه ودا یان هه ندی جار له به می
سئیه می کۆتایی شه ودا هه لده سایه وه بۆ شه و نوئز ، نه م نه رینه ی خۆی
له زستان و هاوین و سه فیه رو مانه وه بیک نه دده دا ، بۆ خۆی ده ست نوئزی

(۱) نه منش حیکمه تیکی گه وری خودایه که مجددیک له و سه ره ده می
بیعت ته شه نه ی کردوه و دووری له ئیسلام بلۆ بۆسه وه
نیام ده ست بگرت به سونه نه وه به م جه شنه تونه و تیژه .

ده گرتو نه يده هينست كهس ژو بركات به ده سندا ، ههيشه سپواكي
به كار هتياوه .

زۆر چار دميوت . وه كو بوم دهر كهوتووه كه سمرتاباي جهان
به جاري له ناو بیدعت و خورافاتا نوقم بووه ، به لام نوري سونتت له
نلوه ندي ئهم تاريخه دا ههر وه كو (گۆ نه ستيره) له شهوي تاريخدا ،
ده دره و شتتووه ، زۆري پق له غهيهت و دهر خستى عهيبو كه دم و
كوپى موسلمان بووه ، قوتايى و مريده كانى نه ياند تواني له بهر ههيهت و
سامو بيمدا له بهر دهيدا غهيهتى كس بكن ههسو پوژنى پاش
نويزى نيوه پو له لاي يه كيك له وانهى قوپاڻيان له بهر بوو ، گوئى له
جوزيكي قوپاڻان ده گرت ئه گهر درسى بپوايه ئهوا درسى دهوتنه وه
وه كو تەفسيري (بياضى) و (صحيح البخارى) و (شكاكه المصباح)
ههروه ها درسى (علم الفقه) و (اصول الفقه) و (علم الكلام) و
(هداية الفقه) و مورغينانى و (اصول البردوى) و (المواظف) و
قوتايه كانى ده گوت ، له تهصوو فيندا كينى (عوارف المعارف) و
دهوتنه وه .

نويزى (الأواين) له دواى نويزى تيوارانه ده بگرد ، له ده پوژنى
كوتايى پهمه زانى ههسو سالك ده جووه ئه بى كاخه وه . قوپاڻى پيرۆزى
ههسو له بهر بوو ، له پهمه زانو غهبرى پهمه زانيس له بهر دهوتنه وه
تهواضى له پاده به دهر بوو ، زۆر نه دم و نيسان و پرو خوش بوو ،
هاوپرپه نى زۆر خوش بوو . ههيشه نزيكهى په نجا تا شهست كهس
له زاناو پياو چاكان و گهروه پياوان و قوتايانى له لا ده مانه وه ، خواردنى
مه مانه ههسو له ميانخانه كهى ئه پام ده درا .

مندالہ کاٹی :

خپوای گهوره ههوت کوپې به نېسام بهخښووه ،
 پوانيان ههه به مندالی دهرن ، نهوانيش شېخ (محمد فرخ) او شېخ
 (محمد عيسى) بوون ، شېخ (احمد شرف) ههه له تهمېنې شيره
 خورېدا مردووه . کوپه گهوره کهى (محمد صادق) پاش ته واورکړدى
 خوښندو سلوک له تهمېنې پستو پتېچ سايډا کوچى دواى دهکات .
 نهوانى مانوه سى کوپه کهى تر بوون نهوانيش (شېخ محمد
 سعيد ، محمد مصوم ، محمد يحيى) بوون ، هم خېزانه مهزنه زنجيره
 زنجيرين و خورى پرشنگدار بوون .

شیخ عبدالباقي زوری و مسعود مهدي کردونو ناوی ناون
(الجواهر المطوية) (الشجرة الطيبة) دوباره دهر باره یان قهرمویه تی:
ته ماته همزادی بهر باره گی خودانزو له سنگینا دلی سه رسو په تهری
تهدایه .

کوپری به گه می شیخ (محمد صادق) گه شته بله ی گه سالو ،
 ثوبه پری بله ی ثبحان .. کوپری دوومی شیخ (محمد سعید)
 بشداریه کی زوری کردوه له بلاقو کردنهوی تهویقته ی ثیمامو
 فیرکردنی داخوازانو پراپیری کردنی پینگراتی ته ریضت ، بهر وه
 شهرت .

کوپی سټیمې (شیخ محمد مصوم) هلگری زاناریه کانی
 بلوکی بوومو پافه کوری زاناری و پاستی به کانی بووم هروم ها
 خه لفظو هلگری نهټی به کانی بووم ، لسمو ددستی شو تدریسه تی

موجدیدی به نواوونی بلار، بروه، بههوی، شم تدریقه نوو، سدر له نووی
باری ئیسلام سونتهی یتیمه میر (صلی الله علیه وسلم) پیدای جوو موو،
که ناکو سودی به هموو لایه که گدیاند، وه کو ده ئین (شیخ مصوم)
جراي هموو ناوچهی دلائی که بههوی نوو موو، بوو زه وی هندوستان و پوما
پوشن بوو موو.

نامه گانی شیخ محمد مصوم پافو در بزه یندائیکی نامه گانی
نیامو لهی بهرگدا کوکراوه توه ... کپری جواره می شیخ
(محمد جی) تمه نی نو سالان جوو که بلوکی وه فاتی کرد ، له بمر
توه به زانیاریه گانی له براکائی وه درگرتوه و ، له بمر دمنی ثواندا
بهروه رده بووه و ، یی که بشتوه و ، تهریختی لهوانزه وه درگرتوه .

خالی نوئی گردنه‌وهو چاکه کارییه‌کانی نیمامی سه‌رهه‌ندی :

هه‌وهو زاناسو بېژپان میژوونوسه ده‌ست پاکه‌کانو ئه‌وانه‌ینی
که شاره‌زایی‌یه‌کی ته‌واویان هه‌یه ده‌رباره‌ی ئیسلام به‌گشتی و میژووی
ئیسلامی هیندستان به‌تایه‌تی ، ټیکرا هه‌وهو به‌ک ده‌نگن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی
که ئیمام پوټیکی مه‌زنی دیوه له‌سه‌رخستن و په‌وکردن و به‌رگری
کردن له‌تایی ئیسلامی پیرۆز ، تاقه‌که‌شیک بووه له‌هیندستاندا که
میژوویه‌کی نوئی هتاوه‌ته کایه‌وه‌وه سه‌رده‌یه‌کی نوئی ده‌ستی
پن‌کردووه ، له‌زاراوه‌ی ئیسلامیدا ئهم کاره به (تجدید) نوێکاری^(۱)
ناسراوه ، ئیمامی سه‌ره‌ندیش هه‌ر به‌و ناوه‌وه ناسراوه تاوه‌کو نازناوی
(مجدد - نوێخواز) به‌سه‌ریدا زالی بووه ، هه‌میشه هه‌ر به‌و ناوه‌وه ناوی
هتیراوه له‌جایی ناوی خۆی ...

نوێکاری و چاکه‌کارییه‌که‌ی ئیمام له‌وه‌دا بوو فیکری ئیسلامی

(۱) پیغمبر صلی الله علیه وسلم ده‌لرموئ : « ان الله عزوجل
یبعث کلهم الامه علی راس کل مائه سنه من یجدد لها دینها » .
سنن ابی داود .

خاؤنن كرده وه ، زیندوی كرده وه گیانی به بهردا كرده وه . تهلیسی
ئوو هه وه گومرا كه رانهی لهر بناغهی موجهه دات وه ، وه رزنی
ئیشراقه كلن بۆ پاك كرده وهی دهروون و ناسینی خوداو ، كه یشتن
ینی هه لوه شانه وه كه ، لهر چهند بناغهو پینگه وهیه کی تایه تی
داهاتوو ، له نه هجامدا له پۆحی ئایینی ئیسلام و سونته تی یته مبهرو پیرو
هۆنی راست و پهوان دوور ده كه وته وه .

پہنای (وحدة الوجود)^(۱)ی به نہ واوہ تی له ناوینما بنہ بر
کرد .. لم پوت کردنہ وہ بیدا بہ لگی زانستی و عقلی ، بہ جہشتکی
پنک و پنک و متیقانہ پیش گشتی ده کرد ، تا له نہ جامدا شوپشینی
فیکری ثابینی نوخووانہی بۆ مه لگیرساندن و گۆرانکارپہ کی چاکی
کردو شو بارو دۆخہی له رہ گۆ و پشہوہ گۆری •

ټاکلې شو هملانې ټپام بوو په کيکي وه کو سولتان (محي الدين لورنک زيب عالمگير) بهرهم هتا ، که سولتاني هموو هندستان بوو يی گومان کوپنی کومهل بهرو چاکه ، ددینت سولتاني چاک بښته بهرهم - ثم سولتانه خنوی خاوندی هموو بریارنکی پامیاری و ټیداریش بوو ، هروها (حکیم الاسلام ولي الله الدهلوی) و خلیفو قوتایه کلي همویان سر بهم زنجیره ټیړپنی بهی ټپامی سره بندی بوونو ، به بهرهمی بزوتنوه کسې داده نرین . هروها ثمانه بوون مزنانه ټکړشان بو بلاوکردنوهی بهرنامهی قورغانو ، سونهی پشمیر صلی الله علیه وسلم .

(۱). له ژماره يه کي نوم زنجيره يه که (مهولانای پږمى) په لومړى تېدا لاشکرابه مهولانا هيرشى بردو ته سهریان . له ژماره دوو شدا که (شينې که بلانې) په به دريژى باسې (وحدة الوجود) گروهه .

قوتابخانه‌ی کی زوریان دامه‌زرا ندوه بو خویندنو
 به‌روه‌رده‌کردنی پوچی و خاوتن کردنه‌وی دروونو پاست
 کردنه‌وی بیرو باوه‌رو ، به‌رپرچ دانه‌وی پدعت و نه‌فانه‌ی نه‌و
 سه‌رده‌مه . قوریانه‌کی زوریان داوه له یتلوی مانه‌وی نیسلام له
 هندستاندا .

به‌لنی نه‌مانه‌ی باسبان کردن هه‌وویان پاست و نه‌وان ، به‌لام
 نه‌و خاله‌ سه‌ره‌کی به‌ی که هه‌وو تیکوتن و هه‌ولدانو چاکه‌کار به‌کی
 له دور ده‌سو پنه‌وه کامه‌یه ؟

بو وه‌لام دانه‌وی نه‌م برسیاره جه‌ند پایه‌کی جیاواز هه‌یه‌و
 وه‌لام ده‌روان بوون به جه‌ند به‌شیکه‌وه ، به‌لام یتنه وه‌لامی سی پریان
 هه‌لده‌بزرین :

(۱) یه‌میک له‌و پریان ده‌لن :

تیمای سه‌ره‌ه‌ندی هه‌قی خۆیه‌تی به نوڤخوازی هه‌زاری دووم
 (مجدد الف الثانی) وه‌سف بکریت ، چونکه هندستانی هینایه‌وه
 زیر نالای نیسلام ، نه‌به‌یتت بکه‌وتنه باوه‌نی بوره‌به‌کانو
 فه‌لسه‌فه‌ی (وحده‌الادیان) ، به‌لکو هندستانی به‌روه‌و نالای محمد
 صلی الله علیه وسلم سه‌ر له‌نوڤ نراسته‌کرده‌وه ، گه‌لی هیندی
 پراست له مه‌ترسی پاشکه‌زبوونه‌ویان له نیسلام ، که نه‌م
 پاشکه‌زبوونه‌ویه خه‌ریک بوو بیته بیروباوه‌پیک ، به‌هوی زیره‌کی
 (ملک اکبر) و یارمه‌تی دوو پاویژکه‌ره فیلبازه‌که‌یه‌وه (مبارک)
 (فیض ایی الفضل) خه‌ریک بوو به نه‌واوه‌تی ته‌شه‌نه بکات . چونکه
 له پاستیدا نه‌و گوپانی پوچی و مه‌عه‌وی و پاشکه‌زبوونه‌وی فیکری و

شارستانی یه ته ، زوړ ترسناکرو ناله بار ترو خراپه ، لسمو له ناو
چوونی ده ولعت و پووځاندنی باری پامباری یی له کڅوایی سده ی
هژدمو سده تایی سده ی نوزده ی زاینی پوویدا ، نهوش نهوه پوو که
هژره کانی غهیره ئیسلامی له هندستاندا پاپه پین و ئینگلیز دسئی به سمر
ولاندا گرت ، له وانه یه دکتور ئیقبال مه به سئی له م پاستی یه یه که ده لئ :
« نهو پارژهره ی . پیوست پوو گلی ئیسلامی له هند پارژیت ،
خوای گموره له کانی خویدا نارد پووی و کردی به پاسوانی ئایی
پسرؤز ، »

(۲) پای کومنه لئ دووم ده لئ :

نوبکار یه که ی ئیسلامی سهره ندی له ودا پوو توانی چاره سهری
نهوه بکات ، فزلی شهر یعت پدات به سمر ته ر یقه ندا و دهری خست
که ته ر یقت همیشه شوئی شهر یعت : که وتوووه نك سهر به خوییت ..
به توانی و لئ ها تووی یه ووه له بهر نیشکی ئیزمون کسیتی خویوه
بهو شیوازه نایه تمه ند یه یه ووه توانی پوونی کاتوه پو همموو خواومن
پیرئک و بوی درخت که ته ر یقت همیشه خر مه تکاری شهر یعت نه و ،
توانی نهو فیه ترسناکه پابگریت له ناوه ندی (سلوک و ته ر یقه ندا)
به رپا پوو پوو ، هه ندئک چار داوای نهو یان ده کرد له شهر یعت جیا
پنه ووه وازی لئ به تین .. تاوه کو همموو هژرو شمانه ی خویان بخسه نه
سهر وه رزش و موجهه داتی پوچی و هسستاری دهروونی ، ئسم
پروپایمش یه گم چار له هندستاندا پلاو پووه چونکه مه ل به ندی
(پوگرو په به نیعت) پوو .. تاوای لئ هلن به ووی تېکوشانی ئیما سوه
کهس نه یده توانی بلئ : (شهر یعت له دۆلئکه و ته ر یقت له دۆلئکی
نره و ، شهر یعت مافی چاودنری کردنی ته ر یقتی نه) .

(۳) پای کومهلی سزیم دهلی :

سه زنی نویکله سهره کی به کی نیمام لومو دایه توانی عقیده ی
(وحدة الوجود) بنه بر بکاو نه هیلنی جارنگی تر سهره لیداته وه ،
فلسفه کی ههر له بناغوه پر وختنی به جهننی تا قیستا کس
نه یتوانیوه .هم کاره بسکات ، به جورنگ به ربهستی نهو لافلووی کرد ،
که هموو عقیده به کی راست و پهوانی له گه ل خویدا لول ددها ، نه گهر
یتو زانایه کی پرلشنیر بهر په رچی نهو بیرو پایانه ی بدایه ته وه ده کرا به
به لگه ی نه زانی نهو زانایه وه کو بلتی له پوژی نیوه پوژا ینکاری
بوونی خوری کردیت ههروه کو علامه (منظر احسن الکیلانی) له
وتاره مه زنه کهیدا به ناوی (المآثرة التجیدیة للألف الثاني) پاستی
وتوه که دهلی :

ینلو جاکو و چاکه کاری نیمامی سهره نه دی ینکه لاوی لیکولینه وه و
ورد بوونه وه ی (وحدة الوجود) و (وحدة الشهود) توئزینه وه ی
فلسفه یه کان و شه په قسه ی تیوان شیخ و سؤفه کان بوو بوو له سهر
تفریقت و تهریمت ، له ناو نهو هموو هاژو هوژدها همیشه ناوی به
نویخوازی هه زاری دووهم ده هیترا •

زیندوکردنه‌وی متمانو باومر به یتفه‌مبه‌ریتی موجه‌مهدی و نهمری په‌یامی ئیسلام :

له پاستیدا نوښکاری به سه‌ره‌که‌ی نیمام ، که ټکرای جاک
کاری و نوښکاریه‌کانی تری به دمووردا دسوږینه‌وو ، نوو سه‌رجاوو
په‌سه‌نه‌ی که گشت کانی چاکه‌کاری و ټیکوښانه شوږنګیریه‌کانی
تری لڼ هډل ده‌قولی و ده‌یته پروو بارو به ناو گشت جیهانی ئیسلامی دا
تیه‌پ ده‌یته ، بریته لهو چاکه‌کاریه مه‌زنه‌ی په‌نگی له گم‌پاندنه‌وی
متمانو باومر له ناو دلی گه‌لی ئیسلامدا دایه‌وو ، متمانو باومر به
په‌یامه‌که‌ی محمد صلی الله علیه وسلم که په‌یامیکی نهمرو تا له‌سه‌ر
نهم زه‌ویه‌دا خه‌لک مایته و له دنیا دا زیان مایته ، ییوستان بهم هه‌یه و
هه‌ر ده‌یان یت ، په‌لڼی نهم هه‌نگلوو نوږخوازیه بوو . به‌ر به‌ستیکی
به‌هیز کرد . به‌لڼی نهم هه‌نگلوو نوږخوازیه بوو . به‌ر به‌ستیکی
په‌هیز کرد له‌به‌ره و پرووی نوو فیته‌به و مستایه‌وو که له‌م په‌په‌وو بو نوو په‌په‌په‌ی
جیهانی ئیسلامی شه‌بۆلی ده‌دا ، فته‌یه‌ک بوو وا ده‌می کرد بوو ، تا به
ته‌واوه‌تی دره‌ختی ئیسلامی پرۆز به‌ نزامه بیرو باوه‌په‌یه‌کی و لایسه‌نه
پوڅی به‌که‌شیه‌وو هډل لوښیت . پشه‌نگی نهم فیته‌په‌ش بزوتنه‌وی
(نقطوی) بوو ، نووان بوون ټالای شوږنشان هه‌لگرتوو دزی یتفه‌مبه‌ریتی

محمد صلى الله عليه وسلم به یحیی پەردوو بە ئاشکرا پانگەوازی ئێوەیان دەکرد ، دەیی سەردەمێکی تری ئایینی نوێ دەست یحیی بسکات و دەیی شینوازی زیان بە جۆریسکی تر داڕێژریتو ، نوێ بکەیتو ، تەنها نمانەیی لەسەر غەقل و فەلسەفە بێتو بەس ، یتەمەوا ی ئێم بزوتەوێش (محمد السیحانی) یاساوان و شوێن گەمەتوانی بوون ، مەلەبەندی بزوتەوێ گەمش هێندستان و تیران بوو . لە ئەنجامی ئەو فیتنە هەلگیرسەودا بوو ئایینی ئەگەری نوێ یاسا نوێ پەگەیی پەیدا بوو

هەر کەسێ دەهات و دەبوت من جێی یتەمەرتی موحەمەدیم کەوتەو و جگە لە ئیسلام بەرنامەیکە ترم یحیی بە . جالە خۆیانەو یاسایان بۆ دادەناو فێقی تاییەتی و سەر بەخۆیان بۆ دەنوسەو . کەجی لە بەرپەتدا دزایەتێک بوو بەرابەر دوامین پەیاپی یتەمەراوەتی دەکرا . یەکیک لەو پێتازانە (وحدة الوجود) بوو بە ئاشکرا پانگەوازی بۆ دەکرا ئێوەیشی باوەپی یحیی بکەرایەو لەسەری برۆشتایە پۆژ . بە پۆژ باوەپی بە ئیسلام بەرنامەیکە کە دەبوو .

پێتازێکی تر لەو پێتازانە فێرقەیی (الإمامية) بوو کە عەقیدە سەرکەیکەیی بریتی بە لە (الإمامة) بە چەشتیکی دا وەسفی ئیمام دەکاو خاسیەتەکانی دەردەخات بە پادەیکە لە پلەو پایەدا دەیکەیتە یتەمەرتی ، بیروباوەپی ئێم فێرقەیی لەوەدا بە کۆمەتیکێ زۆر لە هاوێلانێ یتەمەر صلى الله عليه وسلم گومان دەکەیت لە ئیمانەکیان و هاوێتەتی یتەمەر صلى الله عليه وسلم هیچ جۆرە کارێگەرتی پەکی نەبوو لە سەریانو ، ئەو پەردەردەیکە کردوونی بە شێوەیکە کەم و کوێژو ناتەواو بوو .

لە راستیدا ئێم بیروپایەیان پێچەوانەیی ئەو ئایەتەیکە دەفەرموێ

(هو الذي بعث في الأميين رسولا منهم يتلوا عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم
الكتاب والحكمة) (١) ..

شوتنه واری ئەم فیرقەبە لەبەر جەند ھۆبەکی پامباری و زانیاری
جۆر بە جۆرەو ، زۆر بەخێرای لە ھندستان و کۆمەڵگای ئیسلامی
بلاو دەتۆو ، سەرەپای ئەوێ زۆر ھەشیان سوتنی مەزھەب بوون ،
کەچی لە ھووی عەقیدەو بۆ چوون و لێکدانەو . پاد داب و نەرییان
کاربان تێ دەکرا .

بەم جەشە ئیمامی سەرھەندی توانی بە کلیل نونخوازی و
نویکاریەکی باوە بە محمد صلی اللہ علیہ وسلم متانە بە یەمامەکی
سەر لەنوێ بگەشتێتەو و نیشک و گزنگی خۆی ھەلویزیت و ، دلە
مردووکان زیندووگاتەو ، کە بەھۆی ھەلسەنە یۆنانی و تێرانی و
ئیشراقی مسر (١) ھندوو داھاتبوون . بە ئیرێکی یشکەر و ھاویشتیکی
کۆژەر سەرچاوەی ئەو فیتانەیی مەبەستی جینی پۆشنیر بوو ھەمووی
وشک کردو قرتەیی لێ ھێی .

(١) سورەتی جومە ئایەتی/ ٢ .

(١) بۆی دەوترێ (الأفلاطونية الحديثة) مەلەبەندەکی ئەسکەندەرییە
بوو ، جگە لەو مەسریش مەلەبەندێکی گەورەیی ئەفلاتونی نوێ
بوو ، لەوێدا فلاتینس و بارلیری و براکلس بێگەشتن و
قوتابخانەییەکی ئەفلاتونی نوێی تریان دامەزراند .

کۆلهواری کهشفو عقل :

ئەو نوێکارىيەى ئىمامى سەرھەندى پىئى ھەلساوم ، برىنى بوو
 لە سەلماندى کۆلهواری عقلو کهشفو ، کەم و کورتیان لە زانینى
 کاروبارە غەیبىيەکانو ، زانیاریەکانى پاش عقل ، ھەروەھا
 کۆلهوارییان لە ناسىنى سىفەتەکانى ئەواوێ زاتى خواى گەورەو ، بە
 دەست ھێنای زانیاریەك کە ئێر ھىچ گومانو دوو دلى بەکى تىدا
 نەئىتى ، ھەروەھا کەرەستەبەکى ناتەواون بۆ زانینى ئەو حەقىقەتە
 سەلاوو جەسپاوانەى کە ئێر ھىچ جۆرە گومانىكى تىکەلاو نەئىت بگاتە
 ئەوبەپى یەقىن . . . کەچى ئەو ئەنجامانەى بە ھۆیانەو دەست دەکەون
 لە گومانو دوو دلى خالى نین ، لە ھەلەو لادان پى بەرى نین ، لە
 تىکدانو خراب تىگەشتىش بە دوورین . . بەلى ناسىن و زانینى
 راستەقىنەى ئەواوێ زاتى خواو سىفەتەکانى تەنھا لە پىئى یىغەبەرانو
 ئىراوانەو نەئىت دەرکى پى ناگرىت ، ئەگەر عقل لە سەرووی قۇناغى
 ھەستەو ئىت ، ئەوا یىغەبەرىتى لە سەرووی قۇناغى عدەلەشەو بە . . ھەروەھا
 ھىچ پىنگاىك نە بە ئەواوەتى ئىتوانى لە پىئى بەو ستایش و سوپاس و
 بەگەورەو پىرۆزکردنى خواى پى بکرى تەنھا لە پىئى یىغەبەرىتى و ،
 پەرۋەزدەى یىغەبەرانو ھاو لە کانیانەو نەئىت . ھەر لە بەر ئەنە بە کە

فەيلەسوفەكانى يۇنانى توشى ئىن ھەلىۋاتەندىكى زۆرۈ ھەلى گەمورە
گەمورە بوون ، ھەروەكو چۆن ھەقلى پووتو پوختە نە ، بە ھەمان
شەۋ كەشى پووتو پالقتە دەست ئاگەۋىت . ئەو كەشغانەى لە
كارىگەرەتتى دەركى و ئارەزوۋى دەروۋنى بە دوور یت ھەرگىز دەست
ئاگەۋىتو پویشى نە ، ھەر بۆيەشە ئىشراقەكانو خواۋەن دەروون
پوونو پۇچ بەرزەكان پىن ھەلى خەلىكەو شۆن و ھەم نەزانى
كەۋتن ، ھەروەكو چۆن یشەنگانى ھەقلى ھەلى ھەلى ھەم بوارانەدا
پىن ھەلى خەلىكەو . ھەقلى ئىشراقەت بە تەنھا داد ئادات بۆ گەشتن
بە خۋاى گەورەو يەقین بەدەست ھىتان .

محمد صلى الله عليه وسلم پەيامى یتەمبەرەتتى بەكەى تاكە ھۆبە
بۆ ئاسىنى زاتى خواۋ سەفائەكانى . ئىمام زۆر بە جوانى ئەۋەى پوون
گردۆتەۋە كە مەجائە ھەقلى بە ئەۋاۋەتى لە ھەموو تارىكىكە پوون
بەتەۋە بە پوختەى بىتتەۋە . چۈنكە ھەقلىش ھەروەكو
ھەستارەكانى تر كارى تى دەكرەت لە لايەن ئەۋ ھەقىدەو بىرۋاپايەنى
لە ناخىدا پىنى قايىل بوۋە ، ھەروەھا لە لايەن دەۋرۋەرۋە ، ھۆكارە
دەركەكانى تىش كارى تى دەكرەت ، ئەمجا زۆرەى لى ۋە دەرگىرنى
ۋەردبوۋتەۋە ھەلىگۆزىنى بىرپارەكانى بەپەنگى ئەۋ كارتى كەردە
دەركەكانە پەنگ دادەپىزىرت ، چۈنكە ئەۋ ھۆكارو كارىگەرەنەى كە
لە ھەناۋو دەروۋنەدا ھەن لە گەل پەكەردا يەك دەگىرن . جا بۆيە بەلگەو
بەلماۋەنى ھەقلى ئاتەۋاۋە ، بەلگەو پەيامى یتەمبەرەنە بە بەلگەى
تەۋاۋو پىن گەم كورپا دەنرەت ، بۆيە خاۋىن كەردەۋەى تەۋاۋ و
پاستەقنە لە پەئى ئەم پەلماۋەنە نەبەت پەيدا نەبەت .

زۆر بە جوانى ئەۋەى پوون گردۆتەۋە . كە دەلى : ھەر كەنى

پنجه مېرېتي پنجه مېرېان خرايه ژير تېشكي عقله وه ، نمو ټنكار كړدني
پنجه مېرېتي به . چونكه له گهړ عقل نه گونجان شېكېو ، له تواني
عقلدا نه بوونو له عقل به دېر شېكي نړه . .

به ټن له پرېگه ي نوري پنجه مېرو به يارمېني كشف و عقله وه
تواني دېرواذه به كي نوځي وردېوونه وه وېر كړدنه وه والا بېككت و ژور
له وېرو پايانې له ناوېندي زانستي عقله كاني نمو كانه به حقيقت
دېدراڼه قه لېم و ، له كانه دا باو بوون ، تواني به درويان بخاڼه وه و ،
نېمجا پر بېدم بانگېوازي يو مېزني پنجه مېرېتي و شېريصه تي ټاسماني
داو ، پاستې و گېرده ي دېخته پوو ، متانېو باوېپي سر له نوځي
يو گېراندنه وه . . به ټن نېمېه به شوپشه نوځوازي نوځكارو زانستي به
ورده ي كه له دايك بوي بېرنامه و خوښدني پلوي نمو سرده مې نه بوو
به لكو خوي داهېره ي بوو و ، زاده ي مېشك و يوچوون و لېكداڼه وي
خوي بوو ، به لكو چارې مېري يو ژور شتي تر دانابو كه ناوېنده
عقلې و فلسفېه كاني نمو كانه شې هېشتا پي نه گېشتوون باش چېند
سېده ي كي نر نېمجا پي گېشتوون . . به ټن نېمېش قه دېرې خوايه
كه ياونكي وا هله بېرېرېت تا بېته نوځوازي هېزاري دوو مې
كوچي و شوپشكي فېكري وېرو باوېپي بېسر نمو كومه لگايېدا
بېككت و ټاراستې ژيانيان بېرو پاسته شېفامي ټېلام و دېرېرېختيت .

پرسياره بنه پره تيه كانو وه لامدانه وه يان :

ئهو پرسياره بنه پره تي و سه ره گيتي سه باره ت به تايين و بوونه وه ده گران ، پرسيارنك كه پتلعو يئكي زبان ، متانه يان ده خته سهرو به مته وه ري يان سزاي تاخيرم و پرزگار بووني له سهرو وه ستاوه ئه مانه : به ديته ري ئه م بوونه وه كتي به ؟ سيفت و پره وشته گاني چين ؟ به بوه ندي به تبه وه چون چون به ؟ به بوه ندي تبه به وه ده بئ چون بئ ؟ چيه تي ئه م به بوه ندي به چون ؟ ئهو ككرو بارانه ي بئ خوشه و لي ي پازي ده بئ ، يان نه وه ي بئ خوش نيه و پازي نيه لي كامانه ؟ ئايا باش ئه م زياته ي تستا ئاخو زياته ي تر هه بئ ؟ جا نه گه ره به ده بئ سرونه ي و چيه تبه كه ي چون چون بئ ؟ ئايا ئهو نه عاليم و پتسا يانه ي بئ به بوه ندي كامنه ؟

جايو وه لامدانه وه ي ئه م پرسيارانه به وردى و به دوورو دريژي ئه م يئويسته وه لامدانه وه ، بائكي زاتي خواو سيفت و كرداره گاني و ، سهرو تاي دروست بووني گيتي يان كوني و ، بووني به ههشت و دوزه خو سرونه و مه لايئكت و زور باهتي تر بسكت كه ئه مانه هه موو به بوه نديان به ديو سرونه وه هه به ، له گئل ئه وه شدا پايله يه كي به رزي له بنه پره تي

ههنگاوێکی نوێکارانه :

له بابەت پەختەگرتن لە عەقڵی ڕووتو کەشفی یێ ئەم و مژ
 یۆیستە لە پێش هەموو شتێکدا ئەوە بزانین کە عەقڵ بە هیچ
 جۆرێک سەر بەستو ئازاد نە بە چەتێکی پەها ، لە بەجێ هێانی کارە
 سەروستی بەکاتی وەک پشکین و لێکۆڵنەوە بەلگە هێنانەو بەلکو
 یۆیستی بە شتێک هەبە بۆ ئەم کارانە کە نرخێ زۆر لە خۆی تەمەرو
 یێ بایەخە لە جاو عەقڵ خۆیدا ، چونکە پۆلی بنەپەتی لەوەدا بە کە بگات
 بەمستی ئەزانراو و هەست یێ نەکراو لە ڕێگای هەست یێ کراو و زانراو
 تاقی کراوەکان ، ئەویش بەهۆی ڕێکخستێکی زانستیانەو پست بەستە بە
 زەخیرە ی ئەم زانراو و بنەماو پێشەکی یانە تا بگات بە ئەنجانیێک کە لەوەو
 پێش ئەزانراو بۆ نموونە : گیاندار بە ئەنھاو پێژەر بەتەنھا زۆر دوورن
 لەبەکەو بەلام دەتوانین لەم دور و شە مانادارە شتێکی تر پێشە بەرھەم
 کە لەوەو پێش بۆی نەچوین وەکسو (مەروف گیاندارە) (مەروف
 پێژەرە) ، کەواتە لێردا دەگەینە ئەوەی کە مەروف گیاندارەسکی
 پێژەرە ... کەواتە هەر کاتی و ترا گیاندارە یێژەر مەبەست لە
 مەزۆنە ...

جا نه گډر بښتو ټپه همسو تهو معقولانه مان خسته ټير ټينكي
 په خسته وني كړدنه وه ، په جهشتيكي زانسيانه ، پوهن ددرده كوښت
 كه عقل نه گه ښتونه هم پاسته به وردو زانيارپه بهر زانه تنها له
 پينگاي هم هست پي كراوو ناساي يانه وه نه پټ ۰۰ كه خوي به تنها
 نه يده تواني به پي يارمه پيدان و پي كخستكي عقلی و زانسيانه بگانه
 هم نه نجامه به نرخ و پر بابه خانه ۰

جا نه وهی كه ديارده به كي به لگه نه ويسته نه وه به مو بو ارانه ی
 هسپاره گاني ناده ميزاد نه تواني تيا ياندا كار بكت و ، هچ جوړه
 بالشتكي نه پټ بو معلوماته بنه پته گاني و ، ناگاي له پنه مساو
 سه ده تا گاني نه پټ ، نهو گانه هچ جوړه پيوانو ټقي كړدنه وه به كي لهو
 بو ارده نا پټ بو زانني حقيقه ته كي و ، هچ جوړه ماوه به كيش نه
 بو پيوانه كړديان ، جا ټير عقل و زيره كي و پيوانه و هله نگاندن
 چون ده تواني تيا ياندا هات و جو بكت ۰

عقل زور كوله واره له وده بگانه هچ جوړه نه جلد پټ و له
 بهرام به ريدا به بال شكاي ده پټ نه وه ، هر وه كو چون مرؤف به پي
 كه نتي ناتواني له ده ريدا به پي نه وه ، به پي فرؤ كه ناتواني به پو نسي
 ناساندا بقرپټ ، خه لكي هه رجه نده زيرك و لي زان بن ، ناتواني
 مه له به كي ماتماتيكي شكار بگدن نه گډر له زماره و پير كاريدا هچ
 نه زان ، هه روه ها نه گډر كه سبك پي نوسي په بكت له زمانه گاني جهان
 نه زانپټ و پته گاني نه ناپټ پي گومان تنها د پي پيكش لهو زمانه ناتواني
 بخوښته وه هه رجه نده له لايه پي زره و زيره كو بليمه پټ ،
 هه رجي به كي له باردا پټ له عقل و پيوانه و هه رجه نده پي بكونسي و
 همول بدات هه ناتواني بيخوښته وه هه له سم هم پسيابه

هعقلیش مه‌حاله به تنها بتوانی وه‌لامی ئه‌و جۆره پرسیارانه بداته‌وه ،
چونکه ئاده‌میزاد سه‌رده‌تاو بنهماکسانی نازانیت ئه‌ویش ی‌توانه‌و
هه‌له‌نگاندن وه‌رناگریت •

حقیقه‌تی دووم ئه‌وه‌یه که هیزی عه‌قل و سنوری جولانه‌وه‌ی
ته‌سک و دیاری کراوه ناتوانی له‌وه زیاتر لاب‌دات ، هه‌ر وه‌کو چۆن
هیزی هه‌ستوه‌ری له‌ مروڤدا سنوورو بواری تابه‌نی خۆی هه‌یه‌و
ناتوانی له‌وه زیاتر به‌روات ، هه‌ستی بێانی به‌ هه‌زاران شتی بێراو
ده‌بیت ، به‌لام ناتوانی هه‌ج بێستی ، هه‌ستاره‌کانی تریش هه‌ر به‌م
چه‌شنه‌ن ، ئه‌مجا هیزی ئه‌م هه‌ستیارانه کارکردنێان له‌ مێانه‌ی تابه‌ست
به‌خۆیان سه‌بارت به‌ هه‌ستی کراوه‌کان په‌ها نه‌یه ، به‌لکو سنوورداره •

هعقلیش هه‌ر به‌م چه‌شنه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا که بواره‌گه‌ی فراواتره‌و
جفزه‌گه‌ی بانو به‌دریتره له‌ هه‌ستاره دهره‌گه‌یه‌کانی تر ، به‌لام
هه‌ستا هه‌ر سنوورداره له‌ قوناغ و توانای خۆی ناتوانی زیاتر به‌روات ،
ئێین و خه‌لدون به‌ چه‌شتیکی زانسته‌یه‌ی ورد ئه‌مه‌مان بۆ په‌وون ده‌کاته‌وه :

• عه‌قل ته‌رازوویه‌کی زۆر ته‌واوه‌و په‌ک و ی‌یکه ، ئه‌حکام و
به‌رباره‌کانی یه‌قینی و بێ درۆن ، به‌لام نۆیش ته‌ماعی ئه‌وه نه‌نگریت که

مه‌سه‌له‌ی ته‌وجید و ئاخیره‌ت و حقیقه‌تی ی‌نعه‌به‌رتی و سێفاتی خوا
شته‌کانی ئه‌ودبو قوناغی خۆی بێ بێت ، ئه‌مه به‌ راستی مه‌حاله‌و
نه‌گونجاوله • نمونه‌ی ئه‌م جۆره ی‌توانه‌ی له‌ توانا به‌دەر ، وه‌کو ئه‌و

که‌سه‌یه که جیای به‌ ته‌رازوویه‌ک ده‌که‌ویت زه‌یری بێ ده‌ی‌سون
ته‌ماعی ئه‌وه ته‌یگریت به‌ هه‌مان ته‌رازو و کێشکی بێ بێت ، ئه‌موش
نه‌ راستیدا به‌لگه‌ نه‌یه بۆ ئه‌وه‌ی که ئه‌و ته‌رازووه له‌ ی‌توانه کردیدا
راستگو نه‌یه ، به‌لکو عه‌قل ئاڵیه‌دا ده‌وه‌ستی و ناتوانی له‌ قوناغ و

سنوری خۆی تی بهی بکات ، تلوه کو بتوانی بهم عقله وه له خوای گه وروه
 سېغه نه کانی تی بکات ، چونکه عقلیش نه تویمکه له نه تومه کانی
 بوونه ورو لئی به در نه .

هه قهغه تی سنی بهم نه وه به ، هه رگیز بو عقل ناگونجی به
 نه واوه تی پوون بته وه ههچ جهشه له که به کی دهره کی پنه نه پیت و ،
 له به یاردان و نه انجامدانا بئ لایه نه کی ته واوی هه پیت ، هه موو نه
 زانا بانهی حهقیقه تی نه مه ده زانن ناگایان لئی به تی ، زور چاک ده زانن
 له جیهانه دا ده گمه ترین شت و ده ست نه که وتی (عقلی پووت و
 پالنه به) چونکه زور زهحمته پرگار بوون و تازاد بوونی له
 نه سیراتی عاتفه و ئاره زوو ، مه یل و نه زعه و کار تیکردنی ده ورو به رو ،
 به ورو دهی تابه تی و ، دیراسی تابه تی و ، عه قیده و تیوری تابه تی و ،
 کلاریگه ریتی و هه موو خه یال و له بهر چون و هه له کردن ، له بهر نه و هه
 زور دووره ، هه موو کاتی به یاره کانی پاست بئ و نه انجامه کانی حه تی و
 به قینی بیت .

به لام نه وهی جی سهر سو پمانه نه وه به که فه یله سوفه کان له بهر
 جاو یوشینان له پاستی به پوون و ئاشکرایه ، هه موویان هه له یان کرد
 له دیاری کردنی بابه ته که یان ، هه ستان گه پان و به شوین زات و سېفاتی
 خوای گه وروه نه و شتانه یش که په یوه ندی به غه یسه وه هه به ، به بئ
 نه وهی ههچ جوړه گه ره سه و پارچه به کی نه م بابه تانه یان به ده سه وه
 بیت تا پشی بئ به ستن ، یان بئ نه وهی زانیاری و به صیره تیکی وایسان
 هه بیت که بتوان له مانه تی بگن ، هه ووه کو له ناو باز نه به کی بوش
 (حلقه مفرغه) دا بسو پنه وه وایه .

له گه ل نه هه وه عقلی و فه له یانه شدا ، هه ولدا نیکی تریش له

ئارادا بوو ، نهویش بریتی بوو له (تشراف) ، بنمای سهره کی نهم
 ههوله یان نهوه بوو که عقل و زانست و سه لماندن و به لکه هتانه وه دادی
 که یشتن به یقین نادان و ناتکه پشته پاستی ، به لکو زیانی له سوده که ی
 زووتره ، له بهر نهوه همرچی سهره کی بو ناسینی پاستی و حقیقت
 بریتی به له (الشهود یان المشاهدة) - به چلوینین ، نهم دیتمن له پئی
 نوری دهر وون و خاوتی نه فدا نه بیت به دست ناکه ویت ، نهمش به
 زیندو کردنه وهی ههستیاره ناواخیه کانی دهر وون ده بیت تلوه کو
 حقیقته پوچی به کانی نهو دیو سروشتیش بناسیت . هه وه کو چوون
 نهم چاوه دهره گیانه شته بیزاوو دیاره کان ده ناسیت ، نهم ههستیاره
 دهر وون یانهش به له ناو بردنی ماددیهت و مراندیتیکی ته واوی ههستیاره
 دهره کیه کان نه بیت به دست ناسیت ، نهم حیکمه ته تشرافیه و نوره
 دهر وون یانه به وه زرشکاری و خو پاکردنه وه و وردبوونه وه و چاودنری
 کردن پهیدا ده بیت ، نهوا ده پته حیکمه تیکی بلکو بی گهرد له هه مو
 خهوش و پسی به کی دهره کی پرزگاری ده بیت و تاکه هۆ به بو حقیقت
 به دست هتان .

بوونی نهم ههستیاره زیادانه شتیکی گونجاوه و هیچ گونهیکی
 جداییه ، به لکو لهوانه به ههستاری تریش هه بیت لهم جه شتانه ، به لام
 له گهل ته مانه شدا نهم ههستیارانه هه موویان ههستاری ئاده مین و لاواو
 سنوردان ، ههروه کو ههستیاره کانی تر شیاوی هه له نو ، له لایدن
 هۆکاره دهره کیه کانه وه - ههروه کو هه مو هیزه ئاده به کانی تر -
 هۆبه کانی دۆزینه وهی زانیلری کاربان تی ده کریت . ئایا ده بی ج
 به لکه به ک هه بیت که به یه ییت نهم ههستیاره سنوردان بهو شیاوی
 هه له کردن بهو ههستکردن و دیتنه کانی توشی هه له وه هه له خه له تاندن و

له خۆبایی یوون ناینت ؟ جا نه گەر وا بوايه که به ههلهدا نهچوبایه ، ده بوايه له نهجامه کانیدا هیچ جوړه دزو دزواریهک نه بوايه و هیچ چمنه ټک جوونو به ههلهدا چوینکی نه بوايه و خۆی توونی ههلهخلیگاندن نه کردایه له مهسه له گرنگه کانی زیاندا ، ههروه کو چوون له واقعدا ده ییین .

به ههه حال ئهه حیکمه ته تایه تمه نده من ههروه کو عقل ، نه من ناونانی به ته واوه تی پروون یته وه و پالفته یت ، چونکه نه من له لایهن هوکاره دهره که کانو شته دیارو نادیاره کانش کساری تی ده کریت ، سیهرو تارمایی به کانیانی تیدا ییچه وانه ده یته وه ، له گه له ته وه شدا ئهه ناوینه من ههه ناتوانی به شپوه به کی پاسته قینه وینه پاسته کان بگریت ، چونکه مۆرکی شوتنه واری ئیسرائقی و عقیده و به لکه کانیانی له خو ده گریت ، بۆیه زۆربه ی ئیسرائقه کان له کهشفه کانیاندا زۆر شته ده بین که هه مووی نه فسانه و خورافاته و ، به هیچ کلۆجیک عهقل په مندی ناکات ، جگه له وه هم و خه یل هیچی تر دروستی نه کردوه و زۆر فهره زییه و تخمینات وه کو پاستی به کی سه لئیراو به لکه نه ویست لیک دده نه وه که له جیهانی دهره وه یاندا هیچ بوینکی نه .

ئهم مهسه لانه ی یتوو که باسکران ، ههه وه کو چوون له سنوری فلهفه به دهرن ، ههه بهم چمنه له سنوری ئیسرائقه کانش به دهرن ، له وانه به یارمه تی دوزینه وه ی نه ئی به کانی جیهانی پۆح بدات و زۆر وینه و بیگار بییت ، گوئی له ده نگه سه دای زۆر یت ، به لام نه زانیکی ته واوه به جیهانی په پتوه به رایه تی خوی گه ووه و یاساو نه حکام و شه ریه ته که یوو ، یی ناگایه کی ته واوه سه باره ته به هه وال و پاستی به کانی جیهانی پۆزی دوا یی ، ههه وه کو مۆفکی ئاسایی و

نەزان دەربارەى بىنماكانى ئىشراق .

لە پاستىدا فەلسەفە ئىشراق يەك پوانگە مەبەستان ھەيە ،
يەك جۈرە گيان بە سەرياندا زال بوۈ ، ئەۋىش ئۈمەيە ھەردوۋىكىان
دەيانەۋى بىگەنە ھەقىقەت بە بىن يارمەنى يىغەمبەران و نىراۋان ،
ھەردۇۋ لايان يەك ئامانجيان مەبەستە ، ھەرچەندە ئەۋ ھۆيانەى دەيخەنە
كار لە يەكتر جودايە ، يەككىيان دەيەۋىت بەسەر زەۋىدا بىروات تا بىى
دەگات ، ئەۋىترىان دەيەۋىت بە بۆشايدا بىرئىت يان لە پىنگەيەكى
شاراۋى زىر زەۋىيەۋە بىگانى ، ئىمىنىان پىنگى ئىشراقىە كانە .

لە ئەنجامدا دەيى بەۋە قايىل بىن كە ھەقىقەت و ئاۋكرۇكى عىلم
غىرۋن لەۋەدايە ھىچ جۈرە پىنگايەك نە بۆ گەشتن بەم ھەقىقەت و
زانباريانە تەنھا پىنگى يىغەمبەران نەيىت ، ئەۋ كەسانەى خۋاى گەۋرە
فەزلى خۋى بەسەرا باراندوۋن و بە پايمە پلەى يىغەمبەرايەنى شادى
كردوۋن و گەۋرەترىن بەنى زانستى لە بايەت زات و سىقاتى خۋاى
گەۋرە و مەلەكۈنى ئەرزو ئاسانى بىن بەخشيون ، بە بى ھىچ ھۆيەكەۋە
پاستەۋخۇ ئەۋى بىن پاگەياندوۋن جى بىن خۋش نىۋە پەزامەندى ئەۋ
خۋايە لە چىدا كۆبۇتەۋە . . ھەرام و ھەلالى بىن ئاساندوۋن ، تا
ئەمانىش بىنە ھۆيەك لە نىۋان خۋاى گەۋرە و خەلىكىدا ، بەلى
يىغەمبەرايەتى و پەيامەكانيان ئاشكرا و پوۋنە بە سەر خەلىكىيەۋە ، ئەۋ
عىلمە مەزنىەى دەربارەى زاتى خۋاۋ سىفەتە بالاكانى و ئاۋە جوانەكانى
بەبى گىروگرفت و بىن بەرامبەرىش بە خەلىكى دەبەخشىن ، تەنھا
تۈزقائىك لەۋ زانستە ئاتۋانرى لە پىنگى لىكۈلىنەۋە و ردبۈۋنەۋە
تۈزىنەۋەى فەلسەفى بەلگەھىتەۋە بە درىزايى ھەزاران سال
بە دەست بىتيرىت ، تەننەت لە پىنگى پىازەت كىشان و خاۋىن

کردنه‌وی د‌روونو خو چاودنری کردنو بیر کردنه‌وش بو چه‌ندین
سالیس تمبجا هر نایه‌ته‌دی (ذلك من فضل الله علينا وعلى الناس ولكن
اکثر الناس لا يشکرون)^(۱) سوپه‌تی یوسف نایه‌تی ۳۵ .

نیامی سه‌ره‌ندی له ه‌ردوو لایه‌نی (فله‌سه‌فه)و (پ‌و‌حانیه‌ت)
زانایاریکی قول‌و ، زانییکی ته‌واوی ه‌ه‌بوو ، له لایه‌کی تریش‌ه‌وه
میرات گری علومی یغه‌به‌رانو نیراوانو یی‌او‌چاکانو شه‌و زانایانه‌ یوه
که ناگانان له پله‌و پایه‌ی سروش‌و پیام بوو . . له‌گه‌ل ته‌مانه‌شدا
په‌خته‌گرتی له فیه‌لسوفو یشراقیه‌کان په‌خته‌یه‌کی زانستی‌یانه‌ی
مه‌وزوعی بوو ، تممش بد‌لکه‌یه‌که له سه‌ر چرو پری نیام‌و پ‌و‌جونو
به‌ ناو زانسته‌کاندا . . تمم بایه‌ته‌ گرنگه‌یه‌ که خ‌لی سه‌ره‌کی و ته‌وه‌ره‌ی
بنچینه‌یی کرداره‌ نویکاره‌ مه‌زنه‌که‌یه‌تی چونکه‌ بناغی شه‌ریعه‌ته‌که‌ی
خوایه‌و نیزامی نایین به‌ گشتی له‌سه‌ر تمم مه‌سه‌له‌یه‌ پ‌اوه‌ساره‌و پ‌ریاری
بی‌ چ‌ه‌ن‌و چوون له‌مه‌دایه‌ . لیره‌دا نیام‌ پ‌ریار ده‌کاتو ده‌ئیت : ناخ‌و
سه‌رجاوه‌ی په‌سه‌ن‌و چاوگی سه‌ره‌کی بو به‌ده‌ست ه‌تانی زانستی ته‌واو و
یه‌قبندار که هیچ‌ جوړه‌ گومانیکی تیدا نه‌میت‌و ، زانییکی یی‌وبستی‌ و
ده‌بار‌ه‌ی زانی‌ خ‌س‌او‌ سیفه‌ته‌کانی ، سه‌ره‌تای ه‌تنه‌ زانی‌ تاده‌میزادو
کوتایی ه‌اتی‌و به‌خته‌وه‌ری‌و پ‌زگاری ده‌ئیت‌ کامه‌ بیت ؟ ناخ‌و ده‌ئیت
سه‌رجلوه‌که‌ی لی ورد‌بوونه‌وی فله‌سفی‌و تو‌یزینه‌وی زانستی‌و بد‌لکه
ه‌تانه‌وی مه‌نتقی بیت ! یان نوری د‌روونی‌و ، پ‌ره‌زت کیشانو پاک
کردنه‌وی دل‌و د‌روون‌و شه‌و د‌ین‌و که‌شفانه‌ بیت که به‌ ه‌وی ه‌ستیاره
د‌روونی‌ه‌کان‌و ه‌یزه‌ پ‌و‌حه‌کنه‌وه به‌ ده‌ست د‌یت ؟ یان سه‌رجاوه‌که‌ی

(۱) ته‌مه به‌خششی خوایه به‌سه‌ر نیام‌و خه‌لکیه‌وه ، به‌لام زور‌به‌ی
که‌سان شوکرانه‌ پ‌زیر نین .

شون کمو تی یغه به رانهو بلوه ږ هتانه ښان و تسلیم یوونه بهوان ؟! تا
 نه مه نه و پته به که توله پښکارانی لږ جا ده پته وه... نه م سڼ پښکایهش له م
 لایه نه وه به هیچ جوړښت به کړی ناگر نه وه به به یکه ناگهن ... (وان
 هذا صراطي مستقيما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله ،
 ذلكم وصاكم به لعلكم تتقون) (۱) . سوره تي الانعام نایه نې ۱۵۳ .

(۱) له مسه به پښکایه ډامستی من . شونې کون ، شونې توله
 پښکارانی تر مه کون ، چونکه له م پښکایه خوا دور تان ده خاته وه ،
 تا مو زگار تان بهمه ده کات به لکو بترسینو پاریزگار بن

بۆچۈۋنى فەيلەسوفە يۇنانىيە كان سەرپارەت بە ناسىنى خۋاي گەۋرە :

بەپۈۋە بەرۋ بەدېئەرى ئەم بوۋنەۋرە پەنلەۋىنكە ، لە لاين
فەيلەسوفە يۇنانىيە كان بە (المبدأ الأول) ناسراۋە ، گەپان بە
شۈن چۈنەيدەۋ ، دروست بوۋنى ئەم بوۋنەۋرە بەفەرمانى ئەۋ چۈن
پەيدا بوۋە ، جا ئىتر ئەم فەيلەسوفانە گرىمانى ۋ خەيالانى زۆرۈر
دروست كەردۈۋە ئەمجا كۈشكى زۆر زل ۋ زەبەللاجان لەسەر ئەم
خەيالو گرىمانە دروست كەردۈۋە .

بەلام ئىمامى سەرھەندى بەھۋى فەكرە فراۋان ۋ زانبارىيە
زۆرەكە ، توانى بەرپەرچى ئەم پاۋ بۆچۈۋنە سەير سەيرانە بەدائەۋە
بۆچۈۋنى فەيلەسوفە يۇنانىيە كان بەم چەننە بوۋە :

(مەبدەئى بەكەم لە ھەموۋ لاينەكەۋە ھەر يەكە ئەۋەشى زاتراۋە
لە بەكەۋە ھېچ پەيدا نايت تەنھا يەك نەيت ، گىتى لە شتى جياۋال جياۋال
يەك ماتوۋە ، نانگۈنچى ئەمە كەردەۋى خوا يەت ، لە بوۋنى
مەبدەئى بەكەمەۋ ھەقلى بەكەم پەيدا بوۋە ، ئەمەش بوۋنىكە خەۋى
خەۋى پادە گرىت ۋ يۈبىتى بە ھېچى تر نە ، نە تەنەۋ نە لە تەنەش

نەخشىراو ، خۆى و مەبدئەكە ىنى كە لىو ى پەيدا بوو دە ناسىت ،
 ناوسان ناو ى عەقلى يەكەم ، بۆ بوو ىنى ىو ىست بە سى شت دە كات :

عەقل ، نەفى فەلەكى ئەرەبى (الألفى) ئو ىش ئاسمانى نۆبەمە
 ئەستىرەكانى فەلەكى ئەرەبى . ئىمجا وا ىو ىست دە كات لە عەقلى
 سى يەم نەفى فەلەكى و كەوكەب و ئەستىرەكانى پەيدا ىت ، ئىمجا وا
 ىو ىست دە كات لە عەقلى سى يەمىشەو ى عەقلى چوارەم و فەلەكى
 زو ىل و ەسارەكانى پەيدا ىت ، ئىمجا وا ىو ىست دە كات عەقلى
 ىتجەم و موشتەرى و ەسارەكانى پەيدا ىت . . . بەم چەشە تا گە ىتە
 ئو عەقلى لە گە لىدا عەقل و فەلەكى مانگ و ەسارەكانى پەيدا ىت و ،
 تا دە گاتە دوامىن عەقل ئو ىش ىنى دە لىن (عەقلى بەكار - العقل
 الفعال) . . . لەمەو ى فەلەكى مانگ ىر كرايمەو ، كە ئەمە ىش مەدەى
 ئەو و بوو ئەو ىو ، تىك چوونە ، ەم لە عەقلى بەكارەو ى سىروشتى
 فەلەكەكان ەتۆتە دى ، ئىمجا مەدەكان بە ىنى جولانەو ى كەوكەبەكان و
 بە شىو ىبەكى جيا جيا تىكەلاو دە ىن . . ئىمجا لەمەنەو ى كىزەكان و
 ىو ى كەكەز و گىاندەرەكانىش پەيدا بوون ، . . . ەندە لەمەو ى ئو ى
 پەيدا بوو ئەو ى دە عەقل و ئۆ فەلەكەكانى (۱) .

لە ەم سەردەمىكىدا بۆ ناسىنى خواو ەم نادىارىكى نر ئەگەر
 ىشت بە ىنخەبەرەن و ئابىن نەبەستى نەگە ىنە ئەنجام . . ەم وەكو
 چۆن فەلەسوفەكانى يونان نەبىگە ىشتى ، لە چەرخى ىرەبىنى
 زانستىدا نابىگەنى بۆ نمونە : هىگل كەوتۆتە ەمەن ەمەلەو ى كە
 وىستوبەتى لە ىرەبىكى عەقلى خۆبەو ى خوا ىشە بىكات يان بەدىقەتەرى

(۱) رجال الفكر والدعوة - الامام السهرردى - ابو الحسن الندوى

پوښه وړ بنسټې ته ده لټې : (فیکري موندلې بریښي به له فیکري پروتو ، بریښ هره له فیکري پروت ده کانهوه) ، پویه (براترا ندرسل) د دربارې تم وټه پهی هیکل ده لټې : (هیکل لټړه دا ددست پو ټهوه درټو ده کات که فیکري موندلې هره وه کو خواپه که ی ټه رستو بیر له هج شتی ناکانهوه جکه له خوی) (۱) .

نمونه که فیلسوفه یونانیه کان ناویان نلوه خواپه تی زانی (علم الالهیات) . . . خه لکی به وپه پې ټی خلاص و چاپو کی وه دستان به پ او ټزو لیکول ټهوه کړد ، ټایدا ، هره وه کو ټه فسانه پهی کی خه یالاری ، یان گریبانکی وه همی و ابو ، خیرا ټه ټایه ته مان ده هیته وه یاد که خوی گه وړه ده فمرو ټی (ما أشهدتهم خلق السموات والارض ولا خلق أنفسهم ، وما کت متخذ المضلین عضداً) (۱) سوره تی الکف ټایه تی ۵۱ (ټه و فیلسوفانه هه موو جهته سیفاتیکی جهلال و کمالیان له خوی گه وړه پروتاتو ټهوه ، سیفاتی توانی و هه لټزاردیان لټی سه ندو ټهوه ، وایان سه لاندوه که یی گیانکی یی جو ټه و یی کاره ، به یو جوونی خو ټی بان ټه مانه یان پو ټه و کړده وه که یسه لټن (واجب الوجود) مزنه و پیر و زه و خا و ټه ، پویه لټړه دا ټی مای غزالی به رامبه به ټکدانه وانه پاده به پټی و ده لټې : (ټه و ی قابل ټت به و ی که خوی گه وړه له و پله و پابه یدا ټت ټه و له پټی یی پابه قترین شت دایناوه ، که عه قلی به مخوی ده شکی و به غه بری خوی ناشکی ، چونکه ټه و ی

-
- (۲) الفلسفة والسیاسة - برتراند راسل
 (۱) (من دروست کردنی تاسمانه کان و زه و ی دروست کردنی نه لسی خو ټی بان نیشان نه دا و ن وه گو مرایانم نه کړدوه به یارمه ټی ده ری خوام) .

عقلى به خواو بهخوى بشكى ، دياره لهو بههزتر و بههزتره ، جا كه
 ئهو هدر عقلى بهخوى بشكى و به تنها خوى بناسيت ، ئير ئهو قول
 داجوونه بو مەزن كردنې خواي گوره هموو لايه بنكي مەزيتي يان لي
 ته كاندوتوه ، بهلكو خستوپانه ته پئوي مردوويه كهوه كه ناگاي له
 جيهاني جوار دەوری نه جی ږوو ددات ، تنها ئهوه ندهيه هست به
 خوى دهكاتو پوځي دهرجووه و لي ي جياپوتوه و بهس (۱) .

تا ئيره دا بومان دهرده كه وټ ئهو فەيلەسوفانەي له زانسي
 ماتماتيكي و زانسي تهنيقا تا چ ږادهيك سهر كه وټي گوره يان به
 دست هتاوه كه چي له زانسي خوايه تيدا نه ياتواني سهر كه وټي
 به دست بهتني چونكه عقلى كۆلمواري كورت بين لهم بواره دا هچ
 تيشويه كي نه تا پستي يي بهستي .

نيام لهم باره يوه ده لي : (ته گهر عقل به تنها بهس بوايه بو
 ناسيني خوا ئهو كاته فەيلەسوفه كني بوناني - ئهوانه ي عقليان كردبووه
 يشه واو يتش بني خويان - به سهر سوږماوي له يابتي گومرايي وا
 نه ده مانه وه ههروا به ناسي سريان لي ټك نه ده جوو بهلكو زانترين
 كهس ده بوون به ناسيني خوا ، له هموو كهس جاكر يان ده ناسي ،
 كه چي ئهوان له هموو كهس نه زانتر بوون به زات و سفات و نلوه
 جوانه كاني خوا ، بهلكو ئهوان گومان يان وا دهرده ، كه خواي گوره
 بوينيكي به تالو يي كاري هيهو ، ههر گيز لهو بېرو ږهوايه دا نه بوون
 شتي دروست كردنيت جگه له عقلي به كار (العقل الفعالي) نه پيت . .
 هم عقله يش به ناچاري له خواوه پيدا بووه ، نك له توانست و
 هه لزاردنې خويهو بوو پيت . ئهوان ههر خويان به هوي عقليانه وه
 (عقلي به كار) يان داخناوه له وه هم و خه يالي خوياندا بوونايان

(۱) رجال الفكر والسوء / الامام السرهندي .

داود تی ، تمسجا دروست کراوه کان له جیاتی نهویدی بۆ لای پەروو ردگاری بهرنهوه ، کهچی ده بگپنهوه بۆ لای عقلی به کار ۰۰ وا نه ده گهن نهمر (الاثر) به هوی موتهسیر (المؤثر)ی پاستهغهوه پهیدا نه بووه ، به لکو به هوی عقلی به کاری دروستکراوی خویانهوه پهیدا بووه ، به لای نهوانهوه مه علول نهنجامی عیلهی تریکهو عیلهی دوور هیچ ده خلیکی نه له دروستکردنی مه علولی دوور ، وایان ده زانی نه گه .
 نهم کارانه نه درسته پال خوای گه وره نهوه نهو په پی ته تریه کردنو مه زن کردنی پەروو رده گارهو ، بن کاریو به تالی له ئیشو کار نهوه نهو په پی مانای مغزیو خوین پراگرتن ده گه پنت ۰۰۰ کهچی له پاستیدا خوای گه وره خوی وه سفی خوی ده کات که به ده پته ری زموی و ئاسته کانهو پتاسه ی زاتی خوی ده کات که ده فرموی (رب المشرق والمغرب) .

نهم هزارانه به خه یالی خویان وا ده زان هیچ پیویتی به کیان به خوای گه وره نهوه ، مل کهچی و سه ردانه واندن بۆ خوای گه وره به پیویتی نازان ۰۰ که وانه له کاتی داخوای ئاتاجیان و داواکاری پیوستان بگپنهوه بۆ لای عقله به کاره کیان و مل کهچی بۆ نهو بنوین ، چونکه به پیی بۆ چونی خویان نهو عقله خاوه ده لانی پاستهغهوه ، توانستی نهوای هه به .

ئاخۆ نهم عقله به کاره چی پنت وا دروست کراوه کان ده درینه یالیو به هویوه دینه بوون ؟ لیره دا به هزاران پمت دانهوه هه به له سهر سه لاندنو بوونی نهم عقله ، چونکه بوونیو جه پاندنی له سهر یشه کی به کانی فه لسه فی گریمان کراو - مقدمات فلسفه مفترضة - پراگیر کراوه ، که له بهر پۆشنایی ئوسوله کانی ئیسلام و نه ما

چه پلوه کائیدا ، کهم و کوور و ناتمو او ده به لئی نهو که سهی شت له
 ده سنی خوا به کی به توانای خاوه و یست و هه ل بزیرو ده سینه وه و
 ده بداته ده ست شتیکی وه همی و دروست کراو نهو به گومان تی
 نه گه یشتوو و زو ریش دووره له پاستی ، به لکو هم شتانه خو یان
 هست به شه رمه زاری و سه رشو پی ده کهن که ده درینه پال شتیک
 فله فله خوی دروستی کردوو له واقیشدا هیچ نین ، به لکو نه مانه
 به له ناو چوون پازی ده بن و شو کرانه ی به لاو مردن ده کهن و ، نایانه وی
 بزیرو به سینه وه له پال شتی گریمانی و وه همی ، که هیچ بوو نیکان له
 بونه و ده را نه بیت ، لهو به خته وه ری به مه زنه ی که به درینه پال
 به روه ردگار تی به میان ده کهن (۱) .

(۱) الرسالة رقم ۲۳ - المجموعة الثالثة - رجال الفكر والمعوة ابو
 الحسن السعدي .

عەقل بە تەنھا بەس نیه بۆ ناسینی

پراستی بە کانی نایین :

بە چ زبانت ک سوپاسی خودا بکەین و چۆن ستایش بکەین ، بەرامبەر
بەو نېمەتەى بێى بەخشىوین بە ئاردنى یتیمبەرانو یتیراوان ، بە چ
دەلك ئەو بەرورددگاردەمان خۆش بویت ، کوا ئەو لەش و لاردى بـە
کردووە چاکەکانى بتوانێ هەقى ئەو هەموو نېمەتە مەزنانە بدات ؟ جا
ئەگەر ئەو خۆمەن فەرۆ پر بەرە گەتە نەبوابە کتێ یتیمى پرتسایى دە کردە
یتیمى عەقل کورت بۆ باوەر هێتان بە دروست کەرى زەوى و ئاسمانە کلان و
باوەر هێتان بە بە کاپەرسى ئەو بەدیهتەرە ، فەیلەسوفە کۆنەکانى یۆنانى
سەرەپای بلیەتەى و زیرەکیان نەیان توانی بەرورددگارى پراستەقە بناسن ،
بەلکە بەدیهاتى بوونەمەر بان گەرانەوتنەمەر بۆ پۆزگار ، بەلام کە
بانگەوازی یتیمبەران دەرکەوت بە یتیم بوونى پۆزگار بۆ خەلکى
ئاشکرا بوو حەقیقەت کامەبەر ، فەیلەسوفەکانى دواى ئەوان بە کاریگەرى
ئەم نورو بەرە گەتە پراستەپەین بۆ پەت گەردنەوێ فەیلەسوفەکانى
پیشوو و ، باوەرپیان بە دروست کەرى حەقیقى ئەم بونەمەرە هیتا ،
مەموویان بە کایى خواپان بریار دا ، چونکە عەقل بە بێ نورى
یتیمبەران کۆلماوو کورت پرۆ ئیدارکمان بە بێ یتیمبەران بێ
تواناو لاوازە .

قوناغی یتیمبهریتی له سهروی قوناغی عقلهوهیه

قوناغی یتیمبهریتی باش قوناغی عقل و بیر کردنهوه دیت ، نهوه
پاستی یانهی عقل له ئاستیدا کۆلهواره و ده رککی یی ناکات ، یتیمبهریتی
دیت و لیکدی ده دانهوه و ده بیجه سییت ، جا نه گهر عقل به ته نهها بئس
بوابه ، نهوا یتیمبهران نه ده نیران و سزای ئاخیرت نه ده به سترایهوه
به وانهوه (وما کنا مذبذبین حتی نبث رسولا) (۱) .. عقل حوججه به
به لام حوججه به کی نه وهری نهوه له به لگه چینه وهیدا نهوا و کامل
نه ، به لکو حوججه ی نهوا به ناردنی یتیمبهران و نیراوان نهوا
کرا ، نهو جا قسه ی خه لکی بهی و به هانه یانی هیچ نه هیتت . خوای
گهوره ده فهرموئ : (رسلا مبشرین ومنذرین لئلا یكون للناس علی الله
حجة بعد الرسل ، وکان الله عزیزاً حکیم) (۲) .. که کۆله واری و
کهم و کووپی عقل له هه ندی لهو بابه ته دا سه لئرا ، نیر نهوه کلر لیکدی
چاک نه هه موو نه حکامه کانی شهرع به تهرزووی عقل بئوریت . جا

-
- (۱) یتیمبهران نه نیران و نه نیران ()
(۲) (نیراوان مه ده هیتنه و ترسیته رن ، تا خه لکی هیچ به هانه به کیان
نه هیتن باش ناردنی نیراوان) -

مولدانی همیشه بۆ بهراورد کردن له نیوان عقل و نه حکامه گانی
 شرع و خو بهستن پی یهوه ، نهوه ده گه یشتی که عقل بۆ نیوانه ی هه موو
 شتیک به کاره و له هه موو شتیکدا دموله مه نده و ، بتر نه مه ده گاته نه وه ی
 ینکاری بپه به رایه نی بکرنیت (۱) .

(۱) الرسالة رقم ۳۶ همان سمرچاوی بپشوو .

عقل به تهنه بهس نیه نه گهر دهر وونیش له گه لیدا پوښن و دره وشاوه بیت :

جا نه وهی که سر لئی سوپ ده مین و - ناتوانی ته ټول بکړی و
لیکېدر ټپوه تهنه بهس نه بیت که بلایت ټپه یارمه یدانکی خواصی بووه و
پوځوونکی فیکری و راسته پایه کی مافولانه ی پمسه ند بووه - له و
سهرده مه دا - سهرده شازری زاینی - عقلانیت به جارنی بالی به
سهردا کیشا بوو ، زانستی به عقلیه کان به نه سیری برپاره کاشی
فلسفه مه تیق بهس هه موو لایه کدا زال بوو بوو به ښووه به کی
گشتی و بهس هیندستان و تیریدا به ښووه به کی تاپه تی ، ټپوه یش به
ته نها بریتی بوو له خویندنی فلسفه ی یونانی و مغلاتون و نه رسته ی
هینده بهر ز کرد پووه که گه یاند بوونه پله ی پیروزی یی گونا هسی ،
ته نانت ټپو دهره نجامه عقلیانه ی له پشه کی عقلی و لهس پرستاری
مه تیقی دست ده کمون و باسکردنی نه وانه ی فیهلسوفه کانی یونان
پوونیان کرد پووه و برپارپان لهس داوه دهر بهر ی به لکه نه ویسته کان
که زماتی پارووی لئی هاتووی لال ده کردو چاو کراوانی کویر ده کرد به لکو
فلسفه مه تیق بهرستان به ټپوه زوو یی زور لئی کردن له بهر دم ټپم
پاستیانه ی تلویان ناوه پاستی هه موو کړنوښان دهر د ٠٠٠ ټا لم بارو

جاسا ئەۋەي تېرەدا زۆر گرنگو جىنى سەر سوپمانە ئەۋەپە ،
 فەيلەسوفى ئەلمانى بەناۋبانگ (ئەمانوئىل كانت ۱۷۲۴ - ۱۸۰۴) نىڭكى
 دوو سەدە ياش ئىمامى سەرھەندى دەستى كىردە بائىكى مەسوزوعى و
 ئىكۆلپەۋەي زانسانە دەربارەي تواناي پووت بوۋنەۋە ئۇزاد بوۋنى
 عەقلى لى دەست كارىگەرەكانى دەۋرۈبەرۈ ھۆكارەكانى بۆماۋە دابو
 نەرىتو ھوكم داتى تەۋاوو پاستو پەۋان لە ھەر مەسەلە بەكدا پىت . .
 ھەتتا بە ديارى كىردى سۈرۈ جىزى عەقلى بىمۇ پەپى ئازايى و ئى
 ھاتوۋىي و بىلمەتەۋە ، لەو بابەتەۋە كىيە بەنرخەكەي (نقد العقل
 الخالص) ى لەسالى ۱۷۸۱ز بىلەۋ كىردەۋە ، شەفەقاندو شىۋاندىنكى ۋاى
 لە ناۋەندە فېكرى و فەلسەفەكاندا دروست كىردو ۋاى ھىزاندىن ، كە
 ھىمۇو يىروپا كۆنەكانى سەر بەۋ بابەتەي پوخاند ، ۋەكو دىكۆر ئىقبال
 دەئىت : (كانت كارى ھىمۇو مۇتەئەۋىرەكانى (المتورين) پوخاندو ،
 كىردى بە شىتەك خۆل) (۱) .

ۋىلاتى پۈژئاۋا ھىمۇۋىان پىتى ئەم كارەيان گىرتو ، دايان نا
 بە نىرخى زانستى و مەزىتى ئەم كىيە لە بوارى دىراساتدا بە جەشەتەك
 كە شىۋاى (كانت) پىت ، تا ئەۋ پادەپەي زۆر جار وتوپانە (ئەم بەرھەمە
 فېكرىيە ، خەللىكى خۋاى مەزىنە بۆگەلى ئەلمانى) . .

(ئەمانوئىل كانت) دەئىت : فېكر بە پىروپاگەندە دەست بەكارى
 خۆي دەكات پى ئەۋەي ھەست بە خۆي بىكلىتو زۆر جار لەبەر ساكارى
 پىت بە پاستىي پىشەكى و ، گىرمانىكارى و ، توانستەكانى دەپەسەت ، بە
 خەيالى خۆي ۋا دەزائىت بىۋەپەي شەمانو يەقىنەۋە كە دەتۋاننى ھىمۇو

(۱) ھىمان سەرچاۋى پىشەۋو

مەسلەيكە ھەل بىكەت دەگەن چىيەنى و ئېتى يەگەنى بونەوەر ، كەچى سەردەمبىكى تو دېت بۇى دەردە كەوېت ئەو پەريادە عەقلى و فېكرىيەنى لەموو يېش دايرەشبو تا ھەورى ئاسمان ناپوات و ناگەنە ئىستېرە كاتېش ، ئېر لېرەو گومان دوو دلې پەيدا دەيىت ، ئەوجا دەزائىت شېك ھەيە وازى لى ھېتراو ھەموو يەكەك لە پەو پاگەندە كاران و گومانداران جاويان لى پۇشپو ، ئەويش ئەو يە كە يېوئە لە عەقلى و ئېدراكەس بىكۇئەو ، چىيەنى و جۆرىتى زابارىمان براين و ، يېوئە جۆرى ئەو وئەو ھېزانەى ھەمانە بۇ تېگەيشتن و زانېن بە كارىان دېن ئاشكرا بىكەن ، براين تا ج پادەيك دەتوانېن لەبەر پۇشنايدا پى بىكەن) .

بەلئى ئەو ئىمامى سەرھەندى لە يېش دوو سەد سال لەمەو پەر دەرى خستو و پوونى كردۇئەو تازە فەلسەفە لەسەر دەستى كات دەيگەنى و بەنەواوئەى دەيسەلئى كە عەقلى پووت و بىگەرد بەتەھا خۆى نەو دەست ناكەوېت چۈنكە كاتى عەقلى بىر كەردنەو بەرھەم دەھىت كە لەگەل ئادەمىزاد تېكەلاو يېت ، ئەو ئادەمىزادەى لە جەست و پۇج يەك ھاتو و جا ئېر كەواو و چۈن دەتوانېن عەقلى لەم ھەموو ئالۇزكاوئەى پۇج و جەست بە ھەموو بەشەكانەو داپېن و ئەمجا پىشى بى بەستېن ، ئەو عەقلى عەقلىكى زىندو نە ، بۇ ئەمۇئە بۇ ئابىنى خانەى زىندو نەتوانېن خانەكە لە لەش جيا بىكەنەو ئەمجا بىنابىن چۈنكە كە خانە لە لەش جياوئەو دەمرئ ، ئېر جياوازىيەكى زۆر ھەيە لە ئېوان پىكىنى خانەى زىندو ، خانەى مردو ، ئېر كە عەقلى لە ئادەمىزاد جياكرايەو لە پاشىدا ئەو عەقلى مردو نەك زىندو .

بىر سارىك دەكرېت : عەقلى سەرەپاى ئەوئە كە خۆى كۆلەوارو

پهك كه وتووه ددربارې نه حكامه كاني خوايه تي ، به لام نه گهر هاتو له نهجامي خاوتي ددروونو دره وشاته وي پړخي له نيوان نه وو زاتي خدا په يوه نديه كي تابه تي دروست بو ، په يوه نديه كي واي نه گوتې بټ كه پتواني به هڅيه وه راستوخو له حه زره تي قودسيه ته وه شت ودر بگريو ، پيوستي به ناردنيك نه بټ له پړي پښه مبرانه وه ددسي بكويت ، نايامو كته پاتان چونه ؟ تمام له ولامدا ده لټ :

هر چنده عقل خوي نريك بسكاته وه ، له گه ل خدا په يوه ندي په يدا بسكات ، ناتواني په يوه ندي له جمه تي توخمداردا به هيچ شتو پهك بچريټ ، پروت بوونه وي نه وو و نژادي په هاي هه رگيز ددست ناكه وټ ، هنري ودهم و خيال هه مېشه جلوه وي ده گرنو ، هينزي توپه وي ناره ووه كاني هه روه كو سيه ري خوي له گه لدا ددېنو ، سيفاتي سوربوونو ته معاكاري خراب دروشي ددېنو ، له بيرچونو لي تيك چوون دايم به مرقه وه بهندنو وازي لي ناهستن ، هه له كردنو تاوان كردن سيفاتي مرقونو لاناچن ، كه واته عقل شايسته تي متمانو پشت يي بهستن نه ، چونكه بهر بارو نه نجامه كاني له كوني ودهم و گوتېنو و خيال پزگاري نه بووه ، له تيكه لاو كردنو لي تيك چوونو له بيرچونو هه له كردن نه پاريزراوه ، به پنجه وانه ي مه لايكه ته وه كه له هه مو هم سيفه تانه وه خاوين كراونه ته وه ، دوورن له هم هه مو عه يبو كه هم و كوپيانه ، له بهر نه ويه هيچ چاره پهك نه هه نه توان شايسته تي متمانو پشت يي بهستن ، چونكه له ودهم و خيالو لي تيك چوونو هه له و له بيرچوونه و پاريزراون ... هه ندي جار وادبټ به خيالدا كه نه و زانباريانه ي ددسي مرقف كه وتووه له پښگاي پړخي به وه به يي نه وي هست بگريټ له كاني به جني هتاني دا تيكه لاوي هنرو هه ستياړه كان بووه

- که خۆی له خۆیدا پێشهکی به کجی لای نهو بووه به شیکێ چمپاو
 جا بۆیه پاست نه ، به لکو له پێگای وههم و خه یالموه هاتوته کابهوه
 به پاده بهك ناتوانی جیاوازی له نێوان پاستی وههم و خه یال بکات ،
 جاری واش ههیه دهتوانی جیاوازی بکات له نێوانیانداو جاری واش
 ههیه ناتوانی . گومانیش لهوه دا نه که ئهم زانیاریانه له ههنجامی تیکه لاو
 بوونی بهم پێشهکیانه ههروا به جێگای گومان و دوو دلی ده میتێوه ،
 پاستی تیدا نایهته دی و ، ناگونجێ متمانهی یی بکریته و په نای بو
 بری (۱) .

(۱) الرسالة رقم ۳۶۶ هه مان سه رچاومی پێشوو .

پښتانهی عقل :

مادام چې بهاسی عقلمان کړدو تواناو سنوریمان دیاری کسرد
 پښت به عقل بناسین و بزاین چی به ؟ پښتانهی عقل زوره و بوجونی
 زانا پانیش له باره یوه جیاوازه لهوانه یشه له مهبست و مانادا همدریک
 شت بگریته ووه هویه کمنی له وده دایه چونکه عقل شتیکی مسادی و
 به رجسته نیه نهوا هدرکه به چون همنی پښ بکات بهو شتیویه
 ده بناسیتی . به لام له لای همدویاندا همنان مهبست ده گه پښی که
 تپتا ده پلین : (عقل هنریکی مودریکه له مرؤفدا ، دیارده به که له
 دیارده کانی پړوح ، جینکا که پښی مینکه ، همدوه کو چون پښین تایه تیکه
 له تایه تیه کانی پړوح به لام ثابره کی جاوه ، عقل دوو عقله ، عقلیک
 خوی گوره خوی دروستی کړدوه و نهویش نه سله ، عقلیکیش نهوه به
 که خه لکی له نه زمونی پړوزانهی زیان دهستی ده که ویت نه گمر
 همدوکیان کو بونهوه نهوا به کتر به هنر ده کمن همدوه کو نیمای علی
 (خوا لوی پازی پښت) ده فدرموی (۱) :

دینم عقل دوا له سروشتی بهو یستراو
 سروشتی تپتا نه پښت که لکی نیه ییستراو
 همدوه کو خور که لکی نیه که نه پښت پونلای جاو

(۱) مجله آفاق عربیة - السنة الحادية عشرة ۱۹۸۶ .

كهواته عقل مېزېكه و سودى لې وړه ده گېرېت بۇ پرووناك
 كړدنه وى پښكې زيان و زانېنى نواز تراوه كان له پښې زانراوه كانه ووه .
 جا لمو كه ساتې پښكې عقل ده گړنه بهر له زيانپانداو ده پانه وې
 ښكه نه ښانچ زور بهى كات سر كه وتوون چونكه عاقله نه له كساتې
 هه ښكوانېدا ده پښ هه ښكوانېدا دووه مسې ته واو كېرى هه ښكوانې
 ښووى پښتو ښاماده كېرىش پښت بۇ ښووى بۇى ده پوا به پادېك ښو
 هه ښكوانېدى ده پښت به چه شېكې وا يهك ده گړن و پښكې پښكې ده پښ كه
 پښت هوىك بۇ گه پښت ښو ښانچې مه پښتې ، جا لېره ښدا هېچ
 جياوازيهك نه نه گېر ښو پښت ښو ښو پښتې ښو پښتې پښت به سر
 زه ويدا پړوات تا ده گانه ښو جښكايې ده پښت ، پاخود پښتې كه
 پښتېكې عقلې پښت ځاوه نه كې له فېكره به كوه بگوږېته ووه بۇ
 فېكره به كې تر تا ده گانه چاره سر كړدى ښو گېرو گړتې ده پښت
 چاره بېكات ، ښامه به پښتې عقلې و پړوخاره دياره كې
 به لام پښكې عاقله يان غېرى عقلې برېتې به لوه وى كه ځاوه نه كې
 پښكايه كه ځوښى ده وېت به څره زوويه تې هه لې ده پښت به
 چاوېښن له و ښامانه دېگاتې و لېوه پيدا ده پښت (۱) .

نه گېر له پړوانكې عقله ووه پړوانې زيان و سرده مى ښام
 ده زانېن ښكايې كه ښام گړتې به بهر ، پښكايې عقلې بوو به
 هه ردو و جښته كېده به سر زه ويدا هه ښكوانېكى ښانچې نا نا
 گه پښت كوشكې پښانېتې و جله وى گړتن بهر و ښانچې ، وه پښكايې
 عقلې فېكرې گړته بهر بۇ بوجهل كړدنه وى پاڼه خراپه كسانې

(۱) المقول واللامقول - دكتور زكي نجيب محمود .

فەلسەفەو نیشراقچەکان . . جا لە ئەنجامی چڕبوونەوەی عەقل بەرابەر
 بە پودااو بەسەرھات و گێروگرفت یێوانەیک دیتە کایەو یێی دەئێن
 جیکمەت - پەندیاری - ھەرچەندە ئەو پەندیاریە لە ئەنجامی چەند
 گێروگرفت و پووداوی سەردمیکدا پەیدا بوو و پەبووست بوو بەسو
 کاتەو ، بەلام ئەگەر ھات و دات پێی لەو پوودلوو گێروگرفتەئەئێ ئەو
 سەردەمە ئەوا دەیتە یێوانەیک بۆ ھەموو سەردەم و کاتێک ، سوودی لێ
 وەربگیریت .

پیاوani نیشراقو دەررون پرووناك :

(له دېر زه مانه وه ، نهو بر ياره ی دراهه كه نیشراقو پرووناكی دەررونو پړوح ، هویه کی پاكو یی گهردو دور له گوناوه بو گه یشتن به یقین و زانستی راستو ، چاگردنی په وشتو خاویځ كړدنه وې دەررونه كانو دروست كړدنی كۆمه لگایه کی مرقانه ۰۰ میسرو هیندستان هر له چاخه كۆنه كانه وه مه لېندى نهم بزوتنه وېه بوون ، نه وې يارمته ی پلاو بوونه وې نهم بزوتنه وېه داو ، بهیزي كسرد تا لای خه لكی په سنده بكری ، نهو بهرنه كدانه وه به تونده بوو له نلو پړساو پړاندا سړی هلد ۱ بو بهرگری كړدنی نهو زیاده په وې و زور پړدا چوونه بوو بهرامبر به پړوزگرتی عقل ده كړا له لایه كه ووه ، نهو په رسته شتانه یه ی همنیاره كان بوو له لایه کی ترمه ۰۰ له نه جامدا له نهمكندره به مه لېندى داكوتا ، كه جتی به بهك گه یشتی عقل و تاینه پړوزناوایی و پړوزه لایه كان بوو) (۱) ۰

پشتگیرانو لایه نگیرانی نهم فله سغه و بزوتنه وېه و شونین كه وتوانی ده ئین : به هیژترین هؤ بو ده سختی نهو یقین و زاینه راستی كه بریتی یی له دین به چاو ، به خاوتی نه فزو ، نوری دەررونو ، وریا كړدنه وې همته دەررونه كان نه بیت دمت ناكه ویت ، به هیچ

(۱) رجال الفكر والمعزة / ابو الحسن الندوي ۰

جۆزىك له توانادا يە گەشتن و بەو پاستىيانە تەنها بە سۆى ئىو
 ھەقلە بى گەردو بى خەوشەو نەبىت تەوېش جىكمەتى ئىشراق و نورى
 دەروونىيەو بە رىيازەت كېشانو بەرەبەرەكانى نەفس و ئارەزووكانو
 بىرگەرنەو و ، چاودىرى كردن پەيدە دەبىت .

جا ئەگەر ئەم داوايەمان سەلاند ، دەگەنە ئەوئى كەسە دەبىت
 ھەستى شەشەمى (دەروون) ى ھەبىتو كەرى خۆى لە مەوفا دەكات ،
 جگە لە پىتچ ھەستارە ناسراوەكان . لەم ئەنجامدا شتى وا دەبىتو
 دەبىت بە ھۆى (مشاهدات)و كە بۆ مەوفا ئىشكرا دەبىت لەو و
 پىش نەزانرا بو ، بەلام ئايا بەلگە چىيە ئەم ھەستىش سوردار نەو ،
 نىاوى ھەلەو گوناھ كردن يە وەكو ھەستارەكانى تر ؟ جا ئەگەر وا
 بوايە ئەو ھىچ دزوارى و بەرەرجدانەو بەكى تىدا نەدەبو ، بەلام
 مەزووى ئەم ئىشراقە دەمان گەيەبىتە ئەوئى ئەو ئەنجامو بىروپايانەى دەبىگەنى
 ھەمىشە نوونى جىاوازى و بەرەرجدانەو بوو ، ھەروەكو چۆن ئەم
 دزوارى و جىاوازى و بەرەرجدانەو پەووى كەردۆتە دەرنەنجامەكانى
 فەلسەفەى يۇنانى و عەقلى مەندانى پۆژھەلات .

بۆ نمونە : فلاتىنس باوەپى بە نىزامى ئابىنى و ئەو پەرستە باوەى
 سەردەمى خۆى نەبوو ، لەگەل ئەوئەدا كە فەيلەسوفىكى سەربەستى
 بى كۆت و زنجىر بوو ، ھەمىشە تەركىزى لەسەر چاودىرى كردنو
 بىرگەرنەو بوو وەك لە ئىش كردن ، بەلام قوتابەى پياوچەك و ماقولەكەى
 بە ناوى (بارفرى) سۆفەكى زاھىدى كەم خواردە بوو ، فلاتىنس
 باوەپى ھەبوو بە كەتەشە گۆپى (تاسخ الارواح)^(۱) و دەوكەوتى

(۱) لەرھەنگى پەرەردەو بزانست - ژمارە (۱۴) ى ۱۹۷۸

پژوی ئاده میزاد چلریکی تر له دهروونی ئازە لدا ، به لām بارفری
 باوه پی بهمانه نه بوو ، ینشه وای سێ یه می ئهم سێ قوتاجابه (براکلس)
 بوو که به پرموی هموو چمته دابو نهریت و دروسمه کانی میسری
 ده کرده ، پژوی سێ جار خۆری ده به رست ، مه زه به که ی له زۆر
 عه قیده و ئابینی چا جبا تیکه لآو بوو ، ئهمانه هه موویان خواوه ن بینو
 به قین بوون .

بارفری دزی مه سیجه ت وه ستاو بشتی فه یسه ری پژوی گرت له
 بزوتنه وه کهیدا ، پۆ زیندو کردنه وه ی بت به رستی و نه فامی پژوی نوێ
 که چی ، له کاتیکدا که خۆی به که شتی بت به رستی به وه به ستنه وه .

ههروه ها خلوه ن کهشف و ئیشراقیه موسلمانان که هه میشه
 نمانه یان ده خسته سه ر ئهم دوو هیزه ، که چی له کهشف و ههسته کانی
 دهروویان جیاوازی و دزواریه کی زۆر ده بیننه وه هه ریه که یان به ره برچی
 ئه ویریان ده داته وه ، وای ده سه لیتیت که که شفی ئه ویریان دووره له
 پاستی به وه له گه ل واقیفا ناگونجی .

یه کیک لهو ئیشراقیانه (شهاب الدین السهروردي) یه که به
 (المقتول) ناوبانگی ده رکردوه ، به فهرمانی (ملک الظاهر) سالی
 ۵۸۷هـ که ده کوژری ، سه هروه ردی خۆی ده ئی پێازه که ی له سه ر
 دوو فه لسه فه ی زه وقی (الاشراقی) و فه لسه فه ی گه پۆکایه تی
 (المشائیة)^(۱) کۆی کردۆته وه . گرنگترین کینیی که دایناوه (حکمة

(۱) (المشائية) فه لسه فه که ی ئه رسته یه ، بۆیه ئهم ناوه یان لێ ناوه
 چونکه فه لسه فه که ی به سه ر بێ به وه لهراره ویکدا ده که یاند - المنجد
 الطبعة الرابعة والعشرون .

الاشراق) مو ، (قطب الدين الشيرازي) پافى كردوه .

شيخى ئىشراقىيە كان (سهره وردى) ده لى عمقله كان به تنهها
له ده عمقلا كۆبونه تموه ، به لكو همموو جۆره شىك له م بونه وده رده دا
عمقلىكى تايبه تى خۆى هه به ، واى لك ده داته وه (كه ئاسمان
مه خلوقىكى زىندووه و خاوه نى نه فسه ، نه و ده لى گه وده ترين نه ستره
خۆره بيوسته له سهر خلون ئىشراقىيە كان به معزنى سه ىرى بسكنو
په ىزى لى بگرن ، تا له م فه سه ىر سه ىرانه شى ترى زۆر وتووه . .
ليره دا بۆمان ده ركه وت ئهم هه كيمه ئىشراقىيە مه زنه بىگه ىشتووه ى
سه رده مى خۆى و نازناوى (شيخ الاشراق) ى بى به مخرانه توانى له م
خه يال و وه هه سه رسو په ىنهرانه په زگه ى بىت ، هه روا به بى به شى
مايه وه له نيمه تى بىنه مه رىتى محمد صلى الله عليه وسلم هه توه كو
ده مرسى (۱) .

(۱) رجال الفكر والدعوة - ابو الحسن الندوي

عقل و کشف سواربووی کەشتی یەکن (۱) :

ئەمانوئیل کانت (۲) ، بۆ گومان دوو دلی یەکی زۆری بەرامبەر بە پەوت بوونەووە بوختیی عقل هەژاند ، بریاری ئەوەی دا کە پاك بوونەووە خاوتنی و ئازاد بوونی عقل لە کلاریگەریتی دەره گە و ناو کی نیسجە مەحاککە ، بەلام لەبەر ئەوەی ئەم یانە یانکی فەلسەفی یە ، هیچ بە یونەندیە کی بە کشف و علمی دەروونی یەو نە نەیانووە لەو زیاتر هەنگولونکی تر بنی بەلام ئیمای سەر هەندی لەبەر ئەوەی پۆجووی ئەم دەریا مەزنیەو ، هەنگاوی تری ناووە بایە کانی بابەنی کشف و ئیلهامی خالیدی گرتۆتەو ، بە دەست هێتانی ئەم دوانە بەدریزی و پافە کردنەو زۆر دەگمەنە ، ئەو بریاری دا کە ئیشراقی دەروون خاوتنی بە تەنها بەس نین بۆگەشتن بە پاستی یە کانی غەیب . جا ئەو زانیاریانە کی هیچ جەشە گومانیککی تیدا نە هێتیت و خەلکی و

(۱) هەمان سەرچاوی پیشوو .

(۲) سالی ۱۷۲۴ز لە (کانیزبورگ) ی سەر بە بروسبای پۆلەلاتی هاتۆتە دنیاووە لە خیزانیکی هەزار یوو ، زۆر بابەت و لیکولینەوی لە باش خۆی بەجێ هێشتوووە دەرباری ئەستێرناسی و فیزیای فەلسەفەو مەنتیق و پەرۆردە - اعلام التربية

نایه نه ندایش نه توان به دهستی بهین تنها پښتو یتهمبران و
 به یامه که یانه ، که یشتن به زانی تنولو و ، پرزگار یون له دوزه خو
 خاوتن بوونه و دی راستمقیه تنها له پئی باوه پختان به یتهمبرتی یان و
 نسوین که وتی به یامه که یانه و به .

له په کتک له نامه کانیسا ده لږ :

شم فیهل سوفانه پښکای پرازه کشان و موجه داتیان
 گرتهمر ، - پښکای نه و سوفیه په بانیانه که شوینی یتهمبر
 کوته یون - به لام نه مان ممانه یان ده خسته سر ته و ورات و دپته کایان و
 که شف و بیننی به کایان ده کرده یتهمنگی خویان ، بویه گومرا یون و
 خه لکی تریشان گومرا کرد ، چونکه نه وانه ناگایان له و نه که
 دهروون سانی گومرا یان ده کات و سمریان له یتک ده دات و ده کو دل
 پوونی نه که ده روازه به که بوی پئی هیدایه و پووناکی ، چونکه دل
 پوونی به یتهمبرانه و به ستر او ، دهروون خاوتن کردنموش به دل
 پوونی و به ستر او نه و ، نموش به معرجی به و رده کردنی دهروون و
 جا کردنه و دی ، چونکه پوونی دهروون له که دل تاریکی دل (۱) - که
 ناوینه نورده کانی خوابه و نیاید ده دره و شته و - و ده کو جرایه و وایه
 داده گیریشتریت ناوه کو دوزمه نادیده که (شینانی له عین) له بهر
 نیشکه که پیدا نه و خاوتو له بناغه و به و حقیقت ناوه کو به نه واده تی بیکات

(۱) یتهمبر صلی الله علیه وسلم ده لهرمویت (قلب المؤمن هرش
 الرحمن) یان له و ده دیسه قودسیه ده لهرمویت (ان السموات
 والارض ضعفت عن ان تسعی ووسعنی قلب المؤمن) رواه احمد
 عن وهب بن منبه / الاتحافات السنیه بالاحادیث القدسیه . تالیف
 عبدالرؤف المناوی .

به ویرانه‌ی کتّج کردو .

لېرمدا ده گمینه ، نو نه چامه‌ی که پښکای جوجاهه‌دات و پړامه‌ت
کېشان له پټی به لکه ځینامووی نهمه‌ری هیچ جوړه به قینی و دل . رامپک
نابه‌خشت ، وه کو شینخی سه‌عدی ده فهرموت :

(نه‌ی سه‌عدی مه‌حاله‌ بتوانی پښکای چاکه‌ خوازی و دل و
ده‌روون خاوتنی بگریته بهر نه‌گر له پټی شمیره‌ته‌کی (مصطفی) وه
صلی الله علیه وسلم نه‌یت) (۱) .

تیکه‌ل کردن له که‌شفدا :-

(ده‌یی نموه‌ تی‌بگین ، که‌ هه‌له‌ کردن له که‌شفدا هه‌ر له پښکای
تلهام و سه‌وسه‌ی شەیتانی به‌وه پیدا نایت ، به‌لکو زور جار نه‌حکام و
پړوداوی وا ده‌نشت له‌ خه‌یالی نه‌و خاوه‌ن که‌شفاه‌دا که‌ هیچ
به‌بودن‌دیه‌کی به‌ پاسی و واقعه‌وه نه‌و ، ده‌ستی شەیتانی تیدا نه‌ ، نه‌مجا
نم خه‌یال و ته‌صه‌وراتانه‌ له‌ ده‌روه‌یاند خوی ده‌نویتی ، هوی‌کسی
نوه‌یه هه‌ندې کس له‌ خه‌ونیاندا یثمه‌بهر صلی الله علیه وسلم ده‌بین و
نه‌حکامی وای لی و ده‌رده‌گرن که‌ بیجه‌وانه‌ی نه‌حکامه‌کانی شمیره‌تمو
له‌گد فهرموده‌ صه‌جبه‌کاندا ناگونجی ، نه‌مش هه‌رگز ناگونجی له
شەیتان و سه‌وسه‌ی شەیتانه‌وه بیت - چونکه‌ شەیتان ناتوانی خوی سه‌
یثمه‌بهر بگویت - که‌واته‌ نه‌مانه‌ همووی هه‌ر هیزی خه‌یاله‌ تم چه‌شنه
خه‌یال و ویتانه‌ ده‌گریت که‌ دووره‌ له‌ جیهانی واقعه‌وه .

(۱) الرسالة رقم ۲۳ / المجموعة الثالثة .

له يه کيک له نامه کانی تریدا ده لني : (نفس هرچنده به خلون
کردنه وه و پاک کردنه وهی بگانه نفسی (مطمئن) ناتوانی به هیچ جوریک
به ته واونی له سیفات و پوهشته کانی پروت پته وه ، بویه ده کونجی تاران
خوی بکوته ناخپه وه و بکوهته هه لوه) (۱) .

(۱) همان سهرجاوی پتسور .

پتغه مېهرانو فەيلەسوفان

ئەم فەيلەسوفانە بە نرختەين و بەهاتەين ئەمەنى خۆيان بە کار ھېت
 بۆ ئەوەی ئاميری بە دەست بەتەن تا لە ھەلەى فیکرى و ھەلخەلکانەندى
 عەقلى بەدوور بن ، بە لیکۆلینەو و تووژینەو و وردبوونەو لىم یتاوەدا
 زۆر ماندوو بوون ، کاتى کە گەشتە ئەوەى لە زاتى خەودا و
 سېفەنەکانى بکۆلنەو کە مەترسەين و مەزترین بابەتە لە لیکۆلینەو دا
 ھەزریان لى پراو خاوبوونەو و ئەمجا ئەم ئاميرى لە ھەلەى فیکرى
 دەپاراستن ، خەتەنە لاو و دەستان کردە یت ھەتوتان و وپتە کردن و ،
 سەر لىشتوان و سەرگەردانى پووى تە کردن و لە نەو تەريکى نەزانیدا
 دەتلا ئەو ھەروە کەمىک جەندىن سالى ئەمەنى خەرىک کردیت بە
 کو کردنەو چەکو خەفى جەنگ ، بەلام ئەم پوژەى جەنگ دەرکەوت ،
 لاوازی و یت ھەزى ھەموو ئەندامەکانى لەش ئەو کەسە بگرتەو
 ئەمجا خاوبەتەو ئەم چەکو خەفانەى ھەموو لە دەست بەرپەتەو .

جا ھەندى لەو گەنەى کە خەرىکى فەلسەفەن ، زۆر جار بە
 ھەلەدا دەچن و دەگەن ئەم پلەو پەى کە فەيلەسوفەکان دەگەنە پەسەى
 پتغە مېهران ، ئەلکو دەگەنە پادەيەک کە دەپەتەو ئەو زەنپارەنەى ئەوان

فعل بدن بمهر شهرمهني ښه بهران ، بدلې ثعوان بلوه پيان وايه که
 هم فهيله سوفانه سه کين ، بويه زانباريه که تيان ناو ناوه حکمت ،
 که چي ثمانه دونه نيچري گيروگرفت و نالوزان ، چونکه حکمت
 بريتي به له زانبي شتک هدره کو چوڼ له واقعدا هديه (۱) ، بدلې نهو
 زانباريانه ي ښه وانه ي زانباري حکمت يث وه کو (نه دريمه ني
 ښه بهران) نهو له لاي نهو که سانه ښه وانه ي واقع و پاسني به (۲) .

هروه ها ددرباري خوباگردنه وه ي تمواو دهلي

• تبه ده لين خوباگردنه وه و خوجاك كردن به سترانه نه وه به
 كرده وي جوانو چاك ، كه خوي گوره پازي بكت و وري بگريت ،
 وه هم پيگايه ناسرپت تنها له پيگي ښه بهران نه يث ، نه
 خوباگردنه وه نه خوجا كردن به يث نردني ښه بهران به دي نا يث .

بدلې عقل به لگيه ، به لام به لگيه که ي تمواو به ناگاته پله ي
 کارتيكردني تمواو پوون گردنه وه به که ي ليخن ، به لكو به لگي
 تمواو يي جهن و جون بريتي به له ناردني ښه بهران و نيرانو که
 سزاو پاداشتي نه مرو هميشه يي به وانه وه به سترانه نه وه (۱) .

(۱) لومړي ناشکرايه که زانست (العلم) شوي ي زانراو (المعلوم)
 ده که وخت له به پيچي وانه وه ، زانست وه کو زاراوه به که بريتي به له
 شتري شتک له زه پيلدا به لام زانراو لومړي شته به له دهره ودا بولي
 هديه • له پيشه وه باسان گرد له لسه لومړي مه نتيق په نا ده پاته بهر
 زانراو پو گديشتن به نه زانراو ، زانستي پيشه بهران چونکه له
 دهره نكي لواندا نيه بويه وه بهر لومړي له پيان تيك دمچيت • ما
 القدر ۶ تاليف محمد قرقنجي • ترجمه محمد عولي •

(۲) الرسالة رقم ۳۳ / الامام السهرندي / ابو الحسن النعوي •

(۱) الامام السهرندي / ابو الحسن النعوي •

(له یش هموو شتکدا ینویسته باوه پ ینځه مېسره ښځو په پامه کې به پاست بزاین تاوه کو هم هویه وه له تاریکۍ و گومانو دوو دلۍ پر کارمان یت ، چونکه ینویسته له پشاندا له ښه چه تن بگه ینو بزاین ، نو کاته تن گه یشن له لك و هنده کي کان ناسان ده یت و چاک ده زانریت ، چونکه زاینی هموو لکه گن به تنه سو ین سلماندنو ناسینی ښه چه ، کاریکي زور گرانه . . جا نزدیکترین پښگا بو هم به پاستی زاینه به ته واوډنی و نارامی دل و نښوده گی ، برینی به له زیږی خواي گوره (ألا بذکر الله تطمن القلوب) زور خو وړه له گه یشن هم نامانجه به رزه له پښکي تن ینی کردن و وردیوونه وه به لکه هتانه وه :

همرو کو نو شاعیر می که ده لڼ (۱)

• خوون به لکه هتیره وان - فیل سو فو زیرینزان - ینیان له ته ته دروست کراوه ، ینی ته ته ش زور لاوازو کم هیزه . (۲) •

له نامه پکي تر دا ده لڼ :

• نوو بزانه هر که سنی شون ینځه مېر ان بکه ویت و شون ینیان ه لگړیت ، پاش نووی باوه پی به ینځه مېر ینیان هتیاو په پامه کيانی به پاست زانی نوو له یواوی به لکه هتیره وان ده زیریت ، چونکه به پاستی زاینی نه حکامه کانیان - به ینی ده لیل - پاش باوه پی هتیاو

(۱) همان سهرچاوی پښوو •

(۲) نو شاعیره مهولانا جه لاله دینی لایمی به ده که ی به عه ره بی له کتبی (مشنوی جلال الدین الرومی) دا ده لڼ • هؤلاه الاستدلالین یسمون علی ساق خشبیة والساق الخشیبة متعثرة واهیه • • الجزء الاول / ترجمة ودراسة الدكتور محمد عبدالسلام کفافي •

به یتفه مبریتی یان به به لگهوه - نهوه عینی ده لیلو به لگه داری به ،
 بۆنموونه : نه گهر به کیک جه ند به جه به کی به به لگهوه سملاندنهوه
 وه درگرت ، هدرچی لقیك لهو به نه چانهوه دهرچیت نهوه خوی له خویدا
 به لگه دایو سملاندراوه ، نهوه کاته نهوه کسه له بیایانی به لگه هیندره وانه
 بۆ سملاندنی نهوه لقانه به گشتی ، (۱) .

به ئنی جیاوازی به کی زۆر ههیه له نیوان نهوه دا که نهوه ی عقل
 باوه پی یی نه بیت له گه ل نهوه دا که له سهرووی قووانعی عقلهوه بیتو
 عقل به ی یی نه بات : « نای کس وان یی بگات که پهبازی یتفه مبران
 دزی پهبازی عقله ، نه خیر ۱ به لکو پهبازی عقل که بریتی به له
 تینی و به لگه هینانهوه به شوین کهوتی یتفه مبران و شوین یی
 هه لکرتیان نه بیت ناتوانی بگاته نهوه مه به سه به رزی که ئامانجیه تی
 چونکه دزایه تی شیکه و کوله واری و یی توانایی شیکی تره ، دزایه تی
 باش توانایی و به هیزی نه بیت ته سه ور ناکریت) .

(۱) الرسالة رقم ۳۶ / رجال الفكر والمعونة .

پایه ی پیغمبریتی :

مهرود کو چون پایه و منزل عقل له پاش مه تزلو قوناغی
همساره کانه ویه ، نووی که عقل درکی یی ده کات همساره کان
درکی یی ناکان ، هر بهم چمنه پایه و قوناغی پیغمبریتی له
سرووی قوناغ و پله ی عقله ویه نووی که عقل درکی یی ناکات ،
نوا له پیگه ی پیغمبریتی یه و درکی یی ده کرایت نووی دان نه نیت
به بوونی پیگایه کی تر جگه له پیگه ی عقل بۆ به ده ست هینانی
زانیاری ، نوو له راستیدا ینکاری پیگه ی پیغمبریتی ده کات و
به ربهره کانی پیگه ی هدایه ت و پروناکی به خشین ده کات (۱) .

به لام له و سهرده مه دا له ناو ندی فه یله سوف و موسلمانه یشراقیه کان
پایه و مه تزلو پیغمبریتی له لایان نرم بوو بۆوه یی بایه خ بوو بو .
هۆیه که شی نوو بوو خسویان خهریک کرد بوو به فه لسه فه ی یونانی و
حیکمه نی یشراقی و به ته واده تی له پۆخی ئیسلام و قورئان و حدیس
دوور که و تپو و نه و ، جگه له و دش پیغمه به رانیان به لاوه یی نرخ بوو بوو
چونکه وه کو مرقفیکی ئاسایی ده زیان و ده خه و تن و ده یان خسار دوو

(۱) الرسالة رقم ۲۳ / رجال الفكر والمعة .

زبان ده‌هناو به خه‌لکيه‌وه خه‌ريک ده‌بوون و په‌يوه‌نديان به خه‌لکيه‌وه ده‌به‌ست تاوه‌کو په‌يامه‌که‌يان بگه‌نين و په‌روه‌رده‌يان بگه‌نو پرتساپسان بگه‌ن ، نهمه وایان لن ده‌کات که هه‌ر به خه‌لکيه‌وه خه‌ريک بين و ، نیر نه‌توانن به‌لایه‌کی تر دا‌لوپ ده‌نه‌وه .

نهمه لیک‌ده‌نه‌وی نه‌وه فه‌یله‌سوف و ئیشراقیه‌یه‌یو . په‌لام نهمانه که همیشه خه‌ريکی فه‌لسه‌فوه پیاژه‌ت کیشان بوون ، هج چهنه‌ه ناگایه‌کیان له زانسته ئاپینی‌یه‌کان نه‌بوو ، په‌تابیه‌تی زانیاری هه‌ده‌ی پیرۆز پۆز تا‌تواوه هه‌ر خه‌ريکی گه‌یانه‌وی که‌تف و که‌رامات و میراجی ئمولیکانی وئشو و ، ئیشراقیه‌کانی نهم دوا دوا‌یی‌یه‌یوون ، همیشه باس باس که‌مالانی ده‌روونی و ته‌جریده‌و ته‌فریدو فه‌ناو ممتی بوو (۱) . هه‌له‌به‌ر نهم هه‌زیانه‌بوو ، نه‌فسی نهم فه‌یله‌سوف و ئیشراقیه‌انه‌وای ده‌برده‌دلاینه‌وه ، که‌ه پایمه‌مه‌ترلی وایلیت له‌پله‌و پایه‌ی یتفه‌مه‌بریتی به‌رزتره ، جا وایلیتیش بریتی‌یه‌له‌تواوی لن‌پران به‌و

(۱) ته‌جریده‌یانی پوتانه‌وه‌وه دامالین ، تمت پی‌وه نه‌هیتشتن ته‌فرید یانی به‌تاک دانان ، به‌تاک زانین .

ته‌جریده‌بریتی‌یه‌له‌وه‌ی به‌هه‌موو جه‌زی پشست له‌جیه‌انو هه‌رجی له‌جیه‌انه‌ایه‌هه‌ل بکات ، له‌کانگای ده‌رونه‌وه‌خو‌ی دامالنه‌له‌و‌یستو نه‌ویستی نه‌وه‌حاله‌و مه‌قامانه‌ی که‌هه‌یه‌تی ، نه‌داوای هی‌تر بکات له‌له‌وه‌ی که‌هه‌یه‌نا‌سویاسی بکات .

ته‌فرید نه‌وه‌ته‌وا له‌گه‌لی خوا‌دا ، په‌نای هه‌ر به‌خوایه ، په‌روستی هه‌ر به‌خوایه .

به‌لام ته‌جریده‌و ته‌فرید له‌روانگه‌ی ته‌سه‌وه‌وه‌وه‌ قو‌ناغ یا جه‌زیه‌تیکن که‌به‌سه‌ر پښواری پیکه‌ی ته‌سه‌وه‌وله‌ا‌دین .

بۆ زیاتر پوون بوونه‌وه‌ی نهم زاراونه ، برانه‌کتیپی و ته‌سه‌وه‌وه‌ی جه‌یه‌ه‌ی نهمین شینخ علا‌ه‌الدین نه‌خشنه‌ندی ، لایه‌می ۲۸۳ تا ۲۸۶

خواو ، دایران و گوشه گیری له خه لکی ۰۰ کاری یتفه بهریتی بریتی به
له بانگه وازی و پراگه یاندن ، که به خه لکی وه به ستر او ته وه ، و ملی پووی
له خواسی پهروه ردگار وه ، یتفه بهرمان پوویان له خه لکی به ۰۰ کواته
پوو کردنه خواسی گهوره بی گومان بهر زتر وه چاکتره وه پوو کردنه
خه لک ۰۰ جا هه ندیکان تۆزیک وه رعیان پوو باشر پوون و دعیان و ت :
نه خیر و لایهت به تیجکاری له سهرووی یتفه بهریتی به وه به ، به لکو
مه بهست له و دایه که و لایهتی یتفه بهر خوی له یتفه بهریتی به کی
په رزتره ، چونکه یتفه بهر له و کتهی که به خواوه خه ریکه زور
مه زتره له و کتهی که به خه لکی به وه خه ریکه و به یام و بانگه وازی به کی
ده گه ییتی ۰

لیرمه دا بۆمان ده رکوت نه و سهردمه چۆن شیواوو بهرته وازه پوو
پوو ، نه مهش به هوی دوور گه و ته وه یانه وه پوو له سه رچاوه په سه نه کی
سه ر به تی ئیسلام و یتفه بهریتی محمد صلی الله علیه وسلم له راستیدا
نه به سه تر به کی تر سناک پوو ، نیویست پوو له سه ر پاو چاکسان و
نویخوازان به ئمرکی سه ر شایان هه لسن و بهرگری ئسم ناوه وایی به
بکمن ۰

به کهم کس بهر بهر بهم گیر و گرفته سه ری په رز کرده وه به
ده نگیکی نیرانه هاواری کرد و زوریش کاریگه پوو ، چونکه به
به لکو حوججهی ته و او سه کانی ده و لعمه ند کرد پوو ، به شیوازیکی و
بانگه وازی ده کرد دل و ده وونی خه لکی بۆ پاده کیشاو پووناکی
ده کرده وه نه و زانایهش زانای خودانی به ناویانگ ئیمام (شرف الدین
محمد بن یحیی النیری ۶۶۱ - ۷۸۶ ک) پوو ، له ناوه راستی سه ده ی
هه شتمی کوچی دا پوو به جه شتیکی زانایانه و لی ها تو وانه بهر بهرچی

نهم مهترسی یه دایهوه توانی سرکه ونن به دست بیت .

پاش نیامی منیری ، نیامی سره هندی ینگه یشتو نوئی کمره و دی
نهم زانسته مهزنه بوو ، نوینه ری نهم پرینگه پاسته بوو ، به ته واده نی
له نامه کنیدا نه و دی سملاند که تنها یتفه مبه ران نمونه ی ته وادی
ده ستردی خوان له پرووی په وشتی و عقلی و پوچی و بیرو باوه پیه وه .
جا په یوه وندی یتفه مبه ران به خوداوه هیچ شتیک ناتوانی پهره پستی بسکات
له نیوانباندن نمه نش به ووی فراوانی سنگیان و هلبزار دنیا ته وه له لایه ن
په ورو ردگار موه و تابه ته به ووی . به زری همه تیان و هیزی نارامگرتیان و
خوپاگرتیان گه وری دلو و درونیان و ، مه زنی نه و کاره ی یتیان
سیراوه ، وایان لی . ده کات که همیشه هوشیار و زرنگ بن ، چونکه
یتفه مبه ران لهو شوپته وه دست یت ده کهن که ویلا یه کونایی دیت و
ته وادی و پله و پایه ی ویلا یه له چاو پله و پایه ی یتفه مبه ریتی وه کو
دلوپه ناوینکه له چاو دریا یه .

به لئی یتفه مبه ران (دروودی خوا یان له سر) به رزترین
دروست گراون له نلو بوونه و درواو به پزترین سامان و به هره یان یت
به خضراوه . ویلا یه هندی که له یتفه مبه ریتی . یتفه مبه ریتی خوی له
خویدا همه کی و گشته (کل) گومان له ودا نه که یتفه مبه ریتی له
ویلا یه به رزتره ، جا نه گمر نه و ویلا یه نه هینی یتفه مبه ریت یان ویلا یه نی
ومل بیت هیچ جیاوازیه کی پیدا نه . چونکه ناگاداری و هوشاری
چا کتره له مستی . مستی له ناو ناگاداری و وریایی دایسو تیدا
پنجراوه ته وه . هه ووه کو چوون ویلا یه له ناو یتفه مبه ریتیدا
پنجراوه ته وه ، به لأم نه و دی له ناو خه لکیدا هدی له ناگایی و هوشداری ،
نهمه بابته تی تبه نه ، چونکه نه و مستی یه که فزلی دراوه تی له

کهملانی یتیمبه‌ریتی بموه ، به‌لام پروانینی سو‌فیه‌کان خو‌یان به‌ویلا‌یمت و
 زانست و زانینه‌کانی خو‌یانه‌وه ده‌به‌سته‌وه ین گومان نه‌و زانسته‌ی له
 نوری یتیمبه‌ریتی وه‌رده‌گیریت ده‌ین پاسترو نه‌واوئر یت له‌و زانسته‌ی
 له پله‌کانی ویلا‌یمه‌تموه وه‌رگیرایت (۱) .

(۱) الرسالة رقم ۰۲۶۶ / همان سهرچاومی یتسوو .

پاريزگارى شهريه تى ئىسلام :

پەيوەندى بىتىن بى خىل كەوردە ، پەھىز كىردى ئىم
 پەيوەندى پەھىشتە ، پاريزگارى كىردى لە ئى تاگى و مادە پەستى و
 چارە سەركىردى دەردە دەروونىيە كان و نەخۇشى پە پۇخىيە كان ، لە گەل
 تەپ بوونى پۇزگارى چەند ھۆيەكى تو نوزاۋە (الصوف) ، ئا ئەمە
 لە زاراۋى قورئاننى پىرۇزدا نوزاۋە بە (التركية) وە لە زاراۋى
 ھەدىدا بە (الاحسان) ، ئەم لايەنە بە يەكك لىو جوار فرمانە
 دەزىرەت يىغەبەرى بۇ تىرراۋە . دەربارى ئەمە خىل گەورە
 دەفەرەت (هو الذى بعث في الامين رسولا منهم بئلا عليهم آياته
 ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمة وان كانوا من قبل لفى ضلال بين) .
 الجمعة ئايەتى (۲) .

ئەمە بە ئىم كەردە مەزەنە بۇ دامەزاندە ئايىن لەسەر دوو لايەنى
 تويىسكىل و ناۋەرۇك ، جەستە پۇخ ، بىساۋ عاتىفە ، كە بە دوامىن يىغەبەرى
 سىرراۋە ، بە ئى ئىم بىاۋانە بوون ، ھەستان بە ئويىكەرى و زىندەو
 كىردەنەۋى ئىم (بىزىكى يىغەبەرى) يەو پاريزگارى كىردى و
 كوتىزەنەۋى لە نەۋە بە كەۋە بۇ نەۋە بەكى تر ، ھەر وە كۈچۈن شەرىيەتى

بیرۆزیان پاراستوو ، ههروا به بهردهوامی خهرسکی بلّو کردنهووی
 (فقه الباطن) فقهی دهروونی بوونو بانسکهوازیان بۆ کردوو ، له گه‌ل
 بلّو کردنهووی (فقه الظاهر) داو جتی به جتی کردنی و پراگه‌باندنی به
 خه‌لکی ، نه‌و کاره‌ بیرۆزه‌شیان بریتی بوو له گرنگی دان به ئوصولو
 بنه‌چه ، بتر له فرووع و لقه‌کان ، زیاتر باسکردنه‌که‌یان بوخته‌ی بابته‌کان
 بوو و له درێژه‌ پێدان و ورده‌کاری ، به‌لام کاتی که پوو به‌ری ئیسلام
 فراوان بوو ، و لانی نوێ هاتنه‌ ناو ئیسلامه‌وه‌و بانسکه‌وازی ئیسلام به
 هه‌موو لایه‌ کدا بلّو بۆوو ، سامان و سه‌روه‌تی زۆریان به‌سه‌ردا پزّاو ،
 پێنگای خۆزیانندن ئاسان بوو ، هۆیه‌کانی پابواردن و خۆش گۆزه‌رانی
 زۆر بوو ، سه‌رده‌می پێغه‌به‌رش دوور که‌وتبۆوو ، تا له‌م کاته‌دا
 فه‌رموده‌که‌ی خوایان به‌سه‌ردا سه‌پا که ده‌فه‌رموئ (فطال علیهم الامس
 فقت قلوبهم) - کاتی زۆریان به‌سه‌ردا تیه‌پێ و دلیان په‌ق بوو نه‌خۆشی
 پۆحی و ، ده‌ردی ده‌روونی به‌ هه‌موو شتیه‌ و په‌نجکه‌موه‌ په‌یدا بوو ، له
 شتیه‌ی به‌رگی تبۆری و فه‌له‌فه‌ی نوێ خۆی یشان ده‌دا ، بتر زانا‌کان
 له ترسی ئه‌م باره‌ ناله‌باره‌ ده‌شیان دا به‌ نویسه‌وه‌ی (علم التزکیه
 والاحسان - زانستی ده‌روون خاوین کردنه‌وه‌و خودا ناسین) به‌ ناوی
 زاراوه‌ی نوێ ئه‌ویش (ته‌سه‌وفه) .

به‌لام له‌ گه‌ل جاره‌ سه‌ر کردتی نه‌خۆشیه‌کانی پۆح ، له‌م پێکه‌یه‌وه‌و
 له ژێر سیه‌ری ژیان و پموشته‌کانی پێغه‌به‌ر (درودی خاوی له‌سه‌ر بێ) دا
 به‌ هۆی تیکه‌لای گهلانی ترو هۆکاره‌کانی پۆزگه‌ر ، هه‌ندێ بیده‌ت و
 خورافات و ته‌فسانه‌ خۆی کوتایه‌ ناو ئه‌م ته‌سه‌وفه‌ خاوین و بێ گه‌رده‌وه ،
 بتر می‌کروبی په‌به‌نبه‌ت و گوشه‌گیری به‌کی بێ سنوو ، به‌ مه‌زن گرتن و
 بیرۆز کردنیکی زۆری ناپه‌وایانه‌ی ئه‌و بیاوانه‌ی به‌وه‌لی و جاکه‌ خواز

ده ناسران بالی کیتا بمره پاتا . تا بزم چمنه له گهل تییم بووی
 پوزگار له نالونده پوچه کاتا دابو نمرتی نامو عقیده ی ینگانه
 خوی دامه زرانده ، تا گه یاند یانه نمو پادهمه ی هره که یکه له پینگه ی
 ته صوفدا پاشن خودا پمرسته کی زورو بر له یخلاص و بهی هتانی
 زور به ی سوتنه تکان بو ماوه به کی تابه تی و ، پاش وه دست هتانی
 زانیاریه کی زورو تهاو نموه ده گاته پله و پایه یکه یش ته کلیفی شهرعی
 له سر نامیت و لهم کوته شهرعی به پرگاری ده یت و نازاد ده یت و جی
 بویت ده یکان ، هیچی لی حهرام نیمو هه موو شتیکی بو حالل ده یت ،
 نم پله به یی یان ده ووت (سقوط الکالیف - لاجونی ته کلیفی شهرعی) .

نم باره ناله بارو تزه داهیزاوانه له سه ره پای سه ده ی جواره می
 کوچیدا بوو دهستی یی کرد ، له کاتیکدا که ده ولنی عباسی گه یشبووه
 نهو جی پیشکمون و ترویکی به رزی ، بویه لهم کاتیدا بوو زانیان
 پاپمپن بو قه لاجو کردنی نم بیدعت و عقیده نامو یانه ، نلودارزین
 که سیک لهم بیدعته پاپمپی شتیکی گه یلانی (۱) بوو که به رزترین یساوی
 تهریقه و یشه وای حقیقه بوو ، له هه موویان زیاتر هه ماسه تی
 پاریز گاریکردنی شهریمه تی تیدا هه لده قولاً ، له به روه رده کردنو پرتمای
 کردندا هه میسه تهریزی له سر نموه بوو دهست به سوتنه توه بگرنو ،
 شوینی شهریمه بکمون له کیه به نرخه کهیدا (غبه الطالین) جلوه ی
 تهریقه تی داوه ته دست شهریمه و ، له کیتی (فتوح الغیب) دا وای
 نموه ده گات شوینی سوتنه بکمون و له بیدعت دوور بکومینموه ، به
 وته به رزه ی دهستی به کیه که ی کردووه

(۱) به دریزی له زنجیری دووه مدا باسی ژبانی گه یلانی کراوه .

(اتبعوا ولا تبندعوا) • له پاش شينځي گيلاني شينځ (شهاب الدين السهروردي) (۱) • يو پوره ننگاري هم تهرمه ناپه وابهی کرد که ديفرمو : (تصوف بریتی به له یقیندا کردن به یتمه بهر به گوشارو کردارو حال ، به پوره وام یوون لهر هم پوره ، نفسی سؤفه کان خاوین دهنه و ، پوره لهر دل و دروینان لاده چی و ، نو کاته نو شون که و ته یان له همو و شیکدا دپته دی) (۲) •

له سدهی نویمی کوچی دا بو ، به هوی کاریگری (شينځ محي الدين عرabi) و فوایه گانی به و تصوف گویا به فلسفه یکه که پر بو له زار او دی فلسفه ی خوا به تی یونانی (الفلحة الالهية اليونانية) و تیوری (وحدة الوجود) بو به دروشمی سؤفه کان به شانازی و سهره ریزان دهنه ، له همو لایه که و سؤفه کان پرویان لئو ، ته که و خانقا کان یوونه بنکی عقیده و یرو باومپی و ، که هیچ به لکه و دلیکی لهر نه بو ، موسلمانانې سده گانی یشو و هیجان لم بابته و نه زانیو ••

جا له هندستاندا که نریکه ی هزاران سآله مه لندی یوگا و ربه ی نه ، بویه نو سؤفانه ی له دهره و ی هندستان هابوون به روه پروی هم یلو و بلیمه و ریاضت کیشانه ی یوگا بونه و ، نو یوانه ی هنری دروینان و هنری خه بالیان چندین جار به هنر تر کرد یو و ، له پریکه ی گرتی هه ناسو و رد بونه و ی یوگایی ، آ لره دا بو هندی که لو سؤفه موسلمانان نه هم هونه ریان لوه فیر بوون ، نه له لایه که و مو

(۱) هم سهره و ویدی به جیا به له سهره و ویدی مقتول که فیضی بو •

(۲) رجال الفكر والدعوة له (عارف المعارف) و دی گرتوه •

له لایه کی تریشهوه ئسم ولاتانه دهرباردی (الصحيح السنة) (۱)ی
 یتیموایان هیچیان نه ده زانی ، نهو یتیمه وایانه ی که زانستی همدیسپان
 زور جوان بزور ده کردو ته ته له یان یی کردووه ، چاکو خرابو پاستو
 ناپاستیان له به کتر جیا کردوتهوه ، بهرنگاری بیدعتو تازه داهیتراوی
 (نه گونجاو له گمل پوڅی ئیسلام) دا کردووه نهو یان سملاندووه زیانی
 موسلمانان ده یی له سر بناغهی سونتو پاکو بئ گهردی پوښایی
 همدیسی (صحیح) دا ، دابه زریت .

تا لم سهرمه به یارو دوڅه ناله باردا که نوپکاری و چاکه کاری و
 یمای سهرمه ندی دهستی یی کرد ، له سهرمه میکدا بوو که سونت
 بیدعتو ، شریعت فلهفه بوو ، خویشی له نامه به گیدا بو کوپی
 شیخه که ی (محمد عباده) ی ناردووه دیمه یی ئسم یارو دوڅه
 ناله باردی کیشاوو دملی

(لسم پوژانه دا بیدعتو تازه داهیتراوی نامو به نه ندازه به کی
 ناله بار زور بووه ، به پاده به که نهو ی به چاکی نی یروانی و نسی
 ده گات که ده ریایه کی تاریکی یو شه پو له دات ، نوری سوته تیس
 له ناو ئهم ده ریایه سرکشو یی ئامانه دا ، هه ر وه کو گو ئه ستره (۱) ،
 له ناو ئهم تاریکی شه وه زه نگه دا پلاو بوته وه (۲) .

یمای سهرمه ندی له و کاته ترسانکو یی بهروایه دا له هیندستاندا
 دهنگی زولالی خوی لی بهر زکردموه ، له کاتیکدا خه ربک بوو بزو
 به چه ی ئیسلام له په گتو پیشه وه هه لده کیشرا به دهستی ولایت که به

(۱) بریتی به له شمس کتبی حدیث .

(۱) میروویه که به شهو ده فزیت له پاشکویه ده درمه شیتنه وه .

(۲) الامام السهرنفی / ابو الحسن النعوی .

ولائی ئیسلامی ناسرا جو ، زور به سوکی و نرمی بهوه له ته کیهو
 خانه فاکاندا ، سۆفیه کان سهیری سوتنه ئی یتیمبهر صلی الله علیه وسلم
 یان ده کرد ، به پوونی و ئاشکرای بهوه ده یان وت شهریهت له دۆلکهو
 تهریهتیش له دۆلکی تر ، هه ره که یان پنگاو نه ریتی ئایه ئی
 خۆی هه به . ئا له م بارو دۆخه تاریکی و شلغزای بهدا ئیمام بهو
 به پی هیزوو جه ساره تهوه پای گه یاند (تهریهت خزمه تکاری
 شهریه تهو ، مل که چی فرمانه کانی ئی ، چاکه خوازی شهریهت زور
 بهرزو مهزتره له مقامات و مه حوال و موشاهدات) به گوئی کردن بو
 بهک حوکی شهریهت له پیاژهت کیشانی ههزاران سال بهسودتره ،
 قهیلوله کردن له بهر گوته رایله ئی بێت بو سوتنهت زور فەزلی زیاتره له
 شهو زیندو کردنه وه شوگار بهسهر بردن نه گهر به پی گوته رایله ئی و
 شوئین که وتی سوتنهت بێت . کاری سۆفیه کان له حه لال و حه رام
 کردندا هیچ بایه جکی نه ، به لکو بو ئهم کاره ینوبست ده کات به
 به لگی فورمان و سوتنهت و کیه فقهی به کان ، پیاژهت کیشانی
 گوته رایان شایسته ئی له خوا تریک کردنه وه نه ، به لکو موته هه نفی
 دوورخسته وه نه فرین کردنه .

هه ندی له وته کانی ئیمام سه بارهت بهم راستیانه

(شهریهت هه موو جه شته به خسته وه ریه کی دوناو قیامه ئی گر تۆنه
 خۆی ، هه ره به سبک ینوبستان پی ئی بێت جگه له شهریهت له هیچ
 شویتکی تر دا به پکو پی گهردی ده شتان ناگه ویت ، ته وه ئی له لای
 سۆفیه کان هه به له (تهریهت و حقیقهت) به هه ردو کیه وه خزمه تکاری
 شهریهتن و یارمه ئی ده رن بو به ده ست هتانی ئیخلاص و نیاز باکی ،

کەواتە دەركەوت کە ئامانجی بەدەست ھێنای تەریقەت و حەقیقەت جگە
لە تەئیی کردنی ناو کۆڤ و پۆحی شەریعت ھېجی تر نیە (۱) .

(کاری سۆفەکان سەبارەت بە ھەرام و حەلال بە ھېج جۆرێک
ھووجبەو بەلگە نیە ، ئەوەندە بەسە کە عوزریان بۆ بەتێنەو و واز
بەتێن لە لۆمە کردیان و ، بیان دەنەو دەستی خسای گەورە خسوی
حیایان لەگەڵدا بکات ، لەم بابەتەدا وتەکانی ئیمامی حەنیفەو ئەبو
یوسف و ئیمامی محمد بەلگە بە ئەک وتەکانی ئەبی بەکری شەبلی و ئەبی
حەسەنی نوری بەلگە بیت (۱) .

لە نامە بە مکی تۆدا دەگەن :

(پاریزگاری کردنی شەریعت لە دلی ئیمامی سەرھەندیدا بوو
تاوگیرییەکی جۆشێنەر ، ھەرکاتێک ینچەوانە بەکی شەریعتی لەسۆفەکان
بیسایە ئەم تاوگیرییە نیاید دەخروشاو دۆو دەروونی لە ناخسەو
دەبزواند ، لە ناوا سنگی قوڵی دەدا ، دەماوی عومەریەت (۲) لە ناخسە
دەکەوتە لێدان و لە نوکی خامە بەتێنەکی ھەروە کو لافاو غیرەت دەپزا
بۆ پاریزگاری سونەت و شەریعت و پەت کردنەوی بدعەت ...

لە نامە ی زمارە بیست و ینجدا کە ئاراستە ی شیخ (خواجه محمد
شرف الدین)ی کردوو : ئەوی پوون کردۆتەو ھەموو کردارێک بە
ئێی شەریعت دەیتە زیکر ، بۆیە پێویستە زۆربە ی کاتەکان بە زیکری

(۱) الرسالة رقم ۱۳۶ / الامام السهرندي / ابو الحسن النعماني

(۱) الرسالة رقم ۲۶۶ / الامام السهرندي / ابو الحسن النعماني

خواه خەریك بکړیت . له بهر نهوه دهیت کلوپاری پوژانه مان همووی
 به یی شەریعت به پڼیو پږیت تنو کو خوا ی گه وره به زا کرمان فه بو ل
 بکات ، زی کړیش به مانای یاد کړد نهوه ، یانی دهیته لایردنو نه هشتی
 یی ناگایی ، نه گه ریتو به پږه وی فرمانی شەرح بکړیت له همو و
 کړداریکدا نهوا جیهان همووی پزگاری دهیت له یی ناگایی و
 له پږجوون ، نهوه یی فرمانی بهم کړدارانه کړدووه نهوه پږو و ردگار
 خنویه تی (۱) .

(۱) الامام السمرقندی / ابو الحسن النعمانی .

پاست کردنه‌وی عقیده :

ئەو سەرچاوە خاوەنی ئیسلام لە ناو هیندستاندا کە تا ئەو کاتەش
 بناغەتی ئیسلامی تێدا کۆڕ و لاواز بوو ، لەبەر چەند هۆو ، هۆکاریکی
 میزروویی جیاوازو ، سەرەپای ئەوەی بوو بوو نیشمانی چەندین گەلی
 یی باوەپو بێت پەرست . بۆیە زۆر نەریت و بیروپای ئەو ئاینە باوانە
 خۆی دەکوێتایە ناو ئەو سەرچاوە پاکو یی گەردەدەو و ترسی لەودا بوو
 ئەو سەرچاوەیە لە ناو تاریکی و ن بێت و ئێتر کەس ئاوی پوونو
 خاوەنی زوڵاتی ئیسلامیان دەست نەکوێتو ئەبجا سەریان لێ بشیوێو
 هەتا هەتایە هەر بە تێوینەنی بێتتەو تەمەزرۆی ئاوی شیرینی ئیسلام
 بێن . . . بۆیە ئیسلامی سەرەندی گەشتە نوێکارێکە دەستێن کردو ،
 بەکەم هەنگاوینی لەم بوارەدا کە هەتتا ، لەسەر پێو پێسکاری
 پێخەبەران بوو ، لەسەر هەمان بەرنامەیی ئەوان ملی پێکەیی گرتەبەر ،
 ئەو پێکە گرتە بەرەیی بریتی بوو لەو هەنگاوانەیی دەنریت بۆ
 پاست کردنه‌وی عقیده ، ئاراستە کردنی پوانگەو ئێ پوانین بەرو
 پاستی . . . بەلێ سەرپێچی کردنی لە سوژدەیی سلاو کردن لەبەر دەم
 سولتان جیهانگیرو ، پەتکردنەوێ ئەو بیدەتە ترسێو سامناکە ،
 نیشانەیکە برشنگدارە لە میزروویی چاکەکاری نوێکەریدا ، بۆیە لە

زۆربەى ئەو نامانەى بۇ ھاوپېيائىن شوئىن كەوتوانى خۇى ئاردوۋە ، باسى
پوۋن كىردىنەۋى حەقىقەتى ئەۋجىدو يەككەپەرستى بە شىۋانزىكى پوۋن و
پاراۋ باسى كىردوۋە ، بۇ خەلكى ئەو سەردەمەى پوۋن كىردۈنەۋە .

بەئى ئىمامى سەرھەندى ھىستا بە بەربەرەكسانى كىردىن و
پەت كىردىنەۋى ھىمىو دىياردە يەككى شىرك و بت پەرستى ئەۋكەتى لەناو
ھىندوستاندا بىلاۋبۆۋە ، بۆيە ۋلائى ھىندىستان بوۋە بارەگساۋ مەلبەندى
نوپىكارىيەكەى ، لەۋ كەتەى كە خەرىك دەۋوۋ كەمەيەنى مۇسلمانان
لەناو بت پەرستانو ئەفسانە پەرستانى ئەۋ سەردەمە دەتۋايەۋە ، لەپەر
ئەۋى ئىسلام لەۋ ئاۋچە يەدا نوئى بوۋ و ، بە چاكىش لەناو خەلكىدا
پەگى داتەكۇتا بوۋ . . جگە لە ئىمام سەرھەندى زىجىرە يەك لى
شىخانى پايەبەرزى تر بە خاۋو خىزانەۋە ھەموۋيان بەگىتى بەرەنگارى
ئەۋ بىدەت و ئەفسانەۋ بت پەرستى يەيان كىردوۋە لەۋانە : ۋەكۇ خەككى
ئىسلام ئىمام (ۋلى الله الدەلۋى) ۋ ئەندامانى خىزانى ۋ پاشان ئىمام
(اخمەد بن عرفان الشەھىد) بوۋ ، ئەمانە لە پىگەى خوتبەۋ نوسىن و
كىتەپ دانانەۋەۋ ۋەگىران ۋ پافە كىردى قورئان و ، ئاساندسى
فەرماشتەكەنى يىغەمبەردەۋ بوۋ توانيان بەرەنگارى ئەم شەبۇلو
تەۋزىمە بەتەنى كۇفر بوۋەستەۋە .

بلاو كړنه ومی سوننه و یت كړنه ومی بیدعت

بیدعت به و په پټاسه ده كړیت : تازه داهنراونكه له نایسدا ، پی
 نه ومی خواو یتهم بهر صلی الله علیه وسلم ته مه یان یتدا دانایت و
 فرمانیان پی كړدیت و باوه پیش به را بهر بهم داهنراوه وایت كه نه مه
 بهنیکه له تاین و به پی نه و كزی پی بكریت و داب و مه رجی وایسوه
 بهند یت ده لئی حوكمی شهرعی به و ، پی به و بهنده (۱) . بیدعت
 شهرعی یتکی دانراوه به را بهر به شهرعی خوایی ، نه ویش فقه و
 پیوستی و نه رك و سوننه و مهندوباتی تابعه تی خوی هیه ، هندیك
 جاریش شان له شانی شهرعی تی خوا بدات و هندیك جاریش له معزی و
 گرنگی دا به سر شهرعی ته دال بكریت (۱) .

تیمای سره هندی له سرده ومی خویدا چونكه بیدعت ته مه نه ده
 زال وو وو به سر تاین داو به را بهر به تاینی یتلام پاگیر كرا وو ،
 وه كو تاینکی تری لی هابوو بویه ته مه نه ده باسی بیدعت ده كسات و پهنی
 ده كانه ومو دزی ده و مستی ، چونكه خه لكی له تاین چاك نه گه یتنبوو و

(۱) به دریزی له بهشگانی یتشه وه باسی بیدعت كراوه و نوون
 كراوه نه و .

(۱) رجال الفكر والدعوة / ابو الحسن النعوي .

بە تەواوەتی پەرمەکی لە دلە کایاندا دانە کوتابوو ، زوو
 هەلەمخە لاتانوو ، سەریان لێ تێک دەچوو ، ناچار ئێمام دژی هەموو
 جۆرە بیدعەتیکە چالاک و خراب قەسە دەکرد ، تا دەروازەی خراپەکاری
 بە تەواوەتی داخۆت ، بیدعەت وەک لەوەو یێش باسەمان کرد ، لە
 پرووی لەغزێوەو بەمانای نازە داخۆت و ئەگەر بە سترایتەو بە کاروباری
 پۆژانەیی سەردەم ئێمە تائین دژی نە ، بەلام ئەگەر ئەو نازە داخۆت و
 بە سترایمەو بە تائینەو ئەو تائینی ئێسلام دژی دەوێت و بەرەنگاری
 دەیتەو . . . جا بۆیە ناھەقی ئێمام سەرھەندی ناگیرێت کە بەو چەشنە
 بەرەنگاری هەموو جۆرە بیدعەتێک بۆتەو و وێستوبەتی دەرگا داخۆت
 لە سەر چوونە زوورەو وێش نامۆی وەک یوگساو ئێستاقیەت و
 فەلسەفەی یونانی و تێکەڵ کردنی بە تائین . . . ئەگەر موسڵمانانی
 ناوچەکانی تری ئێسلام بەم چەشنە نەبوون بیدعەت و بە سترایاندا
 زāl نەبوو . . . وەک لەوەو یێش زانێت سونان ئەگەر چۆن شەرەت و
 دەستورێکی تری بۆ خۆی دامەزراندو ناویشی نا (تائینی ئەگەر) . .
 هەمیشە لەبەر تێکی ئەو فەرمانیشتە پێرۆزەیی دەفەرموێ (ایاکم
 ومحدثات الامور ، فان کل محدثة بدعة ، وکل بدعة ضلالة) (۱)
 بیدعەتی ھوون دەکرەو و خەلکی لێ تێ دەگەیاندا .

هەمیشە ھەوایی ئەو یێش بنی یەیی یێ گەیاندون کە دەفەرموێ
 (ما احداث قوم بدعة الا رفع بها مثلها من السنة) ھەر کاتێ موسڵمانان
 بیدعەتێک بەیتنە کایەو لە بەرامبەر یێمە سونەتێک لادەبرێت .

ئەو تا لە یەکیک لە نامەکانیدا دەلێ :

(۱) رواه احمد وابو داود / مشکاة المصابيح .

نهم سدرمه نهو چهرخه به که هزار سال بهسهر ناردنی یتهمبهر
 صلی الله علیه وسلم نا تیهی کردو نیشانه کانی ٲاخیر زمان وا خهریکه
 درده کهوت ، سوننت بههوی دورکومتعهی له سدرمه
 یتهمبهرتی وا داپوشراوه وازی لئ هتراوه ، پوزگار که بووه به
 پوزگاری دروو دلهسهو یدعهو داهتراوی ناشیرین ، جیهان ئیسلامی
 چاوه پوانی قاره مانیکه که قودیه تی سوننت پارٲیزیت و ، بهری بهات ،
 یدعت له ناو بهریت ، چونکه پلاو کردنه وهی یدعت مراندنی
 سوننته به مزنگرتی یدعت مانای پرووخاندنی کوشکی ئیلامه
 وه کو له فدرما بشتیکی یتهمبهر صلی الله علیه وسلم دا دهره موی (من
 وقّر صاحب بدعة فقد أعان علی هدم الاسلام) (١) . هدر که سی پز
 له خاوه یدعت بگرت نهو بهرمه تی پرووخاندنی ئیسلامی داوه .

به کیتی بوون (وحلة الوجود) :

هندی لهو سؤفه ین که بشتوانه ی مهستی و حال به به ریاتدا
 زال بوو بوو ، هندی قه له زاریان درده جوو به لکه بون لسه
 به کیتی بوون (وحلة الوجود) ، هندیك له وانه سؤفی به نوابانک (ابی
 یزید البسطامي) بوو دیگوت (سبحان ما أعظم شأنی) به کیکه لهو
 شبخه گورانه ی زور به ی زنجیره و تهریقته ی سؤفتی پز نهو ده گه پته وه
 یان قسه به کی نری ده لئ (لیس فی جنبی الا الله) جگه له خسوا هیچی
 تر له هه گبه که مدا به . باشان قه که ی هه لاجیش که وته ناو ناوانسه وه
 که ده بوت (انا الحق) .

(١) رواه البیهقی مرسله .

به‌لّام شیخ محی الدین عمره‌یی (۶۳۸)ک که به شیخ الأكبر (نلوبانکی) ددرکرد بوو دامه‌زریته‌ری ثم پنبازو پاپمویه بوو و له پوی زانستی ثم پنبازمویه یشم‌واو نوینکرمه‌وی بوو ، نیز له سردمه‌ویه ثم نه‌زه‌و پتمویه تمشه‌ی کردو پدواجیکی ته‌واوی پیداکرد . جا زوربه‌ی شه‌وانه‌ی به‌ربه‌ره‌کانی شیخ محی‌الدین عمره‌یان کرد بری بوون له زانایانی حدیس و فقه و گه‌وره زانایانی تر بوون له‌وانه : (حافظ ابن حجر السقلانی ، العلامة السخاوی ، المفسر ابو حیان ، شیخ الاسلام عزالدین بن عبدالسلام ، حافظ ابو زرعه ، شیخ الاسلام سراج الدین البلقینی ، العلامة نور الدین علی بن سلطان محمد الهروی ناسراو به (الملا علی القاری) ، العلامة سعد الدین التفتازانی) زور له پیاوانی بلیحمت و زانایانی تر لهم کاره‌دا به‌شمار بوون .

به‌لّام (شیخ الاسلام ابن التیبة) له سردمه‌دا دامه‌زرت به گه‌وره‌ترین یشم‌واوی ثم به‌ربه‌ره‌کانی کردنه‌ی (وحدة الوجود) پمخته‌ی لی ده‌گرتن و به‌چم‌شیک زانسته‌ی شی ده‌کرده‌و بویان ، زور به‌ثانکراو سدرمه‌ستانه به‌رامبه‌ریان پای خوی دهره‌ری . له سالی ۶۶۱ک له دایک بووه که ده‌کاته یستو سن سأل پاش وده‌فاتی شیخ محی الدین عمره‌یی . ده کتانه‌ی لهم باره‌یه‌وه نویونی شه‌مانه (جلاء المبین ، الفرقان بین الحق والباطل ، الرد الأقوم علی فصوص الحکم) (۱) .

لهم سردمه‌ی خورشاندا ، که به‌جواترین شیوه زانسته‌ی باسی ته‌سه‌وف کراین و حقیقه‌ته‌که‌ی پروون کرایتموه ، هه‌له‌و پاشی

(۱) الامام السرهندی / ابو الحسن الندوی .

نه په کتر جیا کر دېته وه و باسی په کښی بوون (وحدة الوجود) ی کر دینی و
 په خنهی ته وای لئ گرتیږ ته وه له لایهن ماموستا (سه عید نورسی)
 په وه سالی ۱۸۷۳ز له دایک بووه له ناوچه ی کوردستانی تورکیا
 چاوه کانی په شاخو کیوو پروواری ناوچه ی نورس کراوه ته وه و هاتونه
 دویاوه ، له نه نجامی زیره کی و بلیمه تی و بالآدهستی دا به (یدیع الزمان)
 ناویانگی دمر کردوه ، ته و باسه پشی له په یانیکدا نویوه به ناوی
 (التلویحات الثمة) .

نوبند شمشهك فوتای ماموستا نورسی و زانای تورکی سه بارهت به
 په کښی بوون (وحدة الوجود) ده لئ :

به لئ شته کاندو پرووداوه کان جیاواز دمرده کهوتی به پشی ته وه
 پروانگه یه ی لبومی دپروانی بویان ، نه مه پاسته ، به لام شم شتو
 پرووداوانهش بدریته پال پاستی په کی دیاری کراو هر پاسته . بویه
 پیوسته خو پاریزیرت له چونه ناو پم گیری و زیاده په وی که بهرو
 ینکار کردنی بونی حقیقه یتکی جنگیری شان ده کات یان پر و پاگنده ی
 نه بویان ده کات نه مه پنازیکه قورپانی پیروز پستی ده کاتوه که دهموئ
 (فانظر الى آثار رحمة ربك) یانی پروانه شوینه وارو جتی دهستی
 په حمنی په روه ردگارت . چوڼ ده بیت شم شوینه واران نه یو بن ؟
 چوڼ ده بیت پال پشیکي راسته فینه یان نه بیت ؟ فرمانو کاری بوونه ورو
 ته و په که بیته ثابته بو ناوه جوانه کانی خوا ، ته و ته یه ی ده لئ نه م
 ثابته یه جگه له خه یال هجی تر نه ، به ما دروه شانه و ی ناوه
 جوانه کانش جگه له خه یال و و هم هجی تر نین ، ثا نه مه یه ته و ه نه
 شاره و یه ی له پاره وی (وحدة الوجود) دا هه یه که ده لئ (لا موجود
 الا هو) یانی بوونه ورو دروه شانه و ی ناوه جوانه کانش یتدا به

خه پل و و هم داده نیت • همدرو ما پرواينه بوونمور بهو چمشنه
 به شتکه له خوای گه وره (حاشا له خوا !) که ده بخه نه سر (وحده
 الوجود) نهمش هه له به ، نهمه تنها هدر پرواينتي هه له نيمو بهس
 به لکو پرواينتيکه به نمواونی له حهق لایداوه ، نویت ده کات
 مه بهست و نمانجه نارواوه کانی بشکیریت ، نایا عقل نهمه وهرده گریت
 که سه یری (الرحمن) و نانا جانی پر حمت و ، (الجبار) موجودات
 به بهك جاو بهکین که هیچ ناتوان جگه گوئی پایه نئی و نه سلیم بوون
 بهو نه یی • • گهر پرواينه (المیت) نموونهی که پوچی خویمان تمسليم
 بهو ده کهن • • نایا عقل نهمه به گهن ده کات که سه یری همدرو وکیلان
 به بهك جاو بگریت ؟ نهمه شتکه که فورئان و عقل و نه صوفیش په نی
 ده کاتهوه ! (۱) •

(۱) الانلجار الکبیر او موله الکون ، ترجمه - اورخان محمد علی •

یه کیتی بینین (وحدة الشهود) (۱) :

له جوار چئوی سووری ثم نویندا دوو کس ناودار ده ناینین که فیکری یه کیتی بینین (وحدة الشهود) یان هه یوو بهرامبر به (وحدة الوجود) به چمتیکی جؤراو جؤر دست نشانان کردوو ، له گهل ئه وئندا له نیواناندا جیاوازی زهوق و مشره پیش هه یوو ، له هه مان گاندا له پرووی بهرامبر شیوازی بانگه واز کهنده لانیکی یانو بهرینیش له نیواناندا یوو ، تنها ئه وئنده یوو که له نیواناندا یه کیتی ئیخلاص و پاکی نیلزو چاکی زهوق و راستی فطرهش هه هه یوو ، هۆکه ی هه ئه مه یوو که دهروازه ی پرانایی بهروه ردگاریان لی ده کرتهمه (والذین جاهدوا فینا لنه دینهم سبلا) .. یه کیکیان شیخ الاسلام (الحافظ ابن تیمیة) یوو که (محدث ، متکلم ، فقیه) یس یوو ، تهوی تریان (تمام شرف الدین یحیی المنیر) یوو که خودا ناس و موحقق یوو له یشتموایانی ته صوف و ئیحصان یوو (ابن تیمیة) له کیتی (المبودیة) که یدا باسی یه کیتی بینین (وحدة الشهود) ی کردوو و ئه و ده رده خات که ناگی له م راستی یه هه به و دته پرنگی سؤفه کان له کاتی بهروه رده کردن و سلوک کردیاندا ، ثم پله ییش نه ته گمه پله ی ینجه بهرازو نه ده شگانه پله ی صه حابه کان ..

(۱) الامام السرمندی / ابو الحسن النعمانی

به لآم نهو ندميه پله يه كه له سه رووى پله ي (وحدة الوجود) يمو يمو
 زوپيش لهو باشته و بهر زتره ، به لآم چونكه خوى بهم حالدا نى
 نه بهر يوه تنه ها به و ندموه دوه و ستيت و هر نه و ندميه بشاره نى يو
 ده گات .

به لآم شيخ الميرى له نامه كانيدا به دريژى بايى كرد و وهو له بهر
 تيشكى نه زمونى كه ستى خوى و ليكدانه وى زانسانه له م باره يمو
 ده لى :

(نه وى وا نى ده گات (وحدة الوجود) يو نه مانى هممو بو تيك
 جگه له (واجب الوجود) ، نه مانى ته واره ، شونه وارى ناستى ، نه و
 له پاستيدا هيج نه جگه له تاوا بوونى مه وجودات له ناستى وجودى
 حقيقى بوون ، ههروه كو چوون تيشكى نه ستيره كان له بهر ابهر پرووناكى
 تيشكى به نينى خور ون ده بن ، نه تومه كان وايان لى ديت ههروه كو
 نه بن وانه) .

ههرو دوو نيزه كه له ودا بوخته ده كرى كه (نه مان و له ناوجوونى
 شت ، شيكمو نه دبستى شيكى تره) ... كهواته به كيتى بينن برى به
 له (حال نهك زاستيك يان بىرو باوه پيك بىت ، له سه ر بناغى
 به يوه ندى بوونه و هرو بهروه ردگاردا داده مه زريت ، نه ويش به يوه نديه كى
 پوحي و زانتيكى دلى به ، سه رچاوه كه ي گوپ نه وى خوشه وىستى به له
 نيواناندا ، نه م به يوه نديه زه و قى سؤفتى به دوانه نى تىوان خالق و
 مه خلوق ، خواو مرؤف ته نكيد ده گات و به جوړيك كه خواى گه وده
 به زات و سيفاتيه و جيلوازه له ئاده ميزاد ههروه كو له قورئان و سونه دا
 باس كراوه (۱) .

(۱) الصوفي الشهيد / المحامي بوتان معروف جياووك .

ناتاجی کەسیتی یەکی نوێخوازی نوێ :

ئەوێ لەو سەردەمەدا زۆر گرنگ و یتوێست بوو بەیدا بێت ، بریتی بوو لە بەیدا بوونی کەسیتی یەکی نوێ - بۆ تەتەنەکردن و پروون کردنەوێ ئەو فیکرە یە ، تاوەکو بێت بە حوججە بەسەر خەلکی یەوێ - بە جۆرێک ئەو کەسە خۆی نیشوو دۆلی سلوک و ئیشراقی پر لە دەرک و دانێ بریبێ و بە ناو کون و قوزبن و بەرزو نزمی بەکانیدا تێ یەپێ بێت و ، بە سەر پلەو پایە بەرزەکانیدا سەرکەوتبێ و ، لە ناو دەریاکانی مەعریفەتی خوازی و حەقیقەتی پەرورددگاریدا مەلەوانی کردبێ و ، لە دەریای سەرکیش و شەبۆلاوی بە ئەزموونی تەتیفی کرداریدا بۆ پۆخی حەقیقەت پەڕپیتەوێ ، نەزانی بە شێک ناگاتە بەلگە بۆ نەبوونی ، بەلکو وەکو بێنەر و گەشتاریکی فیداکاری خۆش ھیواو بەسەر یەپێ توانا و متمانەو بەسیرەتەو دەلێ : « هەموو کون و گەلەبەریکی (وحدة الوجود) دەزانم ، بەلکو هەموو ئەتۆمیکێ ئەم خانووە دەناسم ، یابیدا تێ یەپێوم ، پەییەندیم لە گەلیدا بەردەوام بوو ، پشان دەلێ : « بەلام لە بشتی ئەم هەسارەو ئەستێرانەدا جیھانبەکی ترو مەودایەکی فراوانتر

هه به (١) .

لهو سهردمه داسی مهزهب هه بوون سه بارهت سه تیوری
(وحدة الوجود) :-

(١) لایه نگیری ته وای تهو تیوره یان ده کرد بهومی که (وحدة الوجود) حقیقه یتکی به لکه نهو یستهو ، نهو بهی ئاساجی زاین و پاستی به .

(٢) پشت تیکردنی ته وای له تیوری (وحدة الوجود) ، ده یان وت جگه له وه هو و خه یال و دیتی دهروونی نهیت هجی تر به .

(٣) ینس کهش کردنی تیوری به کیتی بین (وحدة الشهود) له جیانی به کیتی بوون (وحدة الوجود) ، یانی واقع و پاستی نهو به که بو نهو ده ران بو یان هه بهو له جیگای خۆیان ، به لام نوری و جسدی حقیقی (واجب الوجود) . بو یانی له بهرجاو شاردو نهو ، هه ده لئی نهو نهو نهووه ، وه کو چۆن نهستیره کان پاش هه لهاتی خۆر له ئاسی تیشکی به تیندا ورده ورده کز ده بن تا ئاوا ده بن ، جا نه گه هه کسبک بلئی : نهستیره کان دیار نین نهو له پاستیدا درۆی نه کردووه ، هه بهم جهشه به که نهو بو نهو ده رانه له ئاسی وجودی ته وای حقیقی ورده ورده کز ده بن و بچوک ده بن و تا له چلو ون ده بن به جۆرێک هه ده لئی نین و نه بوون (١) .

(١) مه بهستی هه سارهو نهستیره ، جیهانی (وحدة الوجود) که وانو بهرینه .
(١) الامام السرخندی / ابو الحسن النعمانی .

پلهی نیجتهادو نوٲکاری نیمامی سه رهه ندی :

نیمامی سه رهه ندی بهرامبر په و سٲی مه زه بهی باسان کسرد ، مه زه بهی جواره می گرتنه بهر ، نهویش نه وه به که (وحدة الوجود) مهقابنکه دٲته پٲی پٲنگرانی ته ریفقه له کاتی سلوک کړدندا ، وا دٲته یتس جاوی و به ٲانکرا ده بیٲٲی که هیچ بوونٲک به جگه له (واجب الوجود) ، نه وهی له بهر جاوی مرؤفدایه له م بوونه و رانه هه بوویان په ک بوویان هه په و په ک وجودن ، به لآم نه گهر یارمه تی په روه رد گساری له گه لدا یت و ٲشکبری لٲی بسکات و به پٲنمای یتهم بهر صلی الله علیه وسلم پروات و لمر پٲی و شوٲی نه و پروات و نه و سؤفیش هیه تی هه یت و خوٲش هیوا یت ، نه و مه قام و پله به کی تری دمست ده که وٲت نهویش مه قامی (وحدة الشهود) .

بسم چه شنه نیمامی سه رهه ندی له گه ل بهر په چدانه وهی نیوری (وحدة الوجود) که پٲبازی زؤربه ی سؤفی و هه کیمه ورده گسارو نیسرافیه پؤجووه کان بوو ، له گه ل نه مه دا دانی نا به پایو گه وړه یی دامه زریته دی تیوره که له پرووی زانستی به وه نهویش شیخ محی الدینی عه ره به یه ، شنی تری نوٲی خسته سهرو جیهاتیکی نوٲی له پرووی

خه لکیدا تاوه لا کرد ، که له گهل عه قیده ی گشت موسلمانیکدا ده گونجا
له ههمان کتدا له گهل قورتانی پیرۆزو سونتت و شهره منی ئیسلامیدا
ده گونجا ، نه مه له لایه کهوه ، له لایه کی تره وه نه وانه ی که هیتارنی و
زیادی کردوون نه بۆته هۆی نه وه ی پال به زانیاریه کانی تره وه بشت
به ره و دواوه ، لیکۆلینه وه و بۆچوونی کۆمه لکی زۆر گه وه ی خاوه ن
زانست و زانین به نه واده ی بسترته وه چونکه ئیمامی سه ره هندی خۆی
به چالوی خۆی له پێگه ی تقی کردنه وه و نه زمونی خۆیه وه نه و پێگه و
پێستازی دیوه و پرپویه نی ، چونکه هه ر له مندالی یه وه سه رگه رمی
ته صه وف بووه هه ر له ناو خیزانکی سۆفی خواریدا گه موره بووه
نهش و نه ای کردووه ، له بهر نه وه یه وه کو خۆی باسی ده کلت سلوکی
کردووه و مه قامی (وحدة الوجود) ی تیه پاندووه و پاش نه وه ی که
چه ندین سالو مانگ تایدا ماوه نه وه ، تا که بشتوته مه قامی (وحدة
الشهود) (۱) .

(۱) ههمان سه رچاومی یتشوو .

لن هاتوویی و بلیه تی نیمای سهره ندی :

تیکۆشانه نوێکاریه کهی نیمام له ئیسات کردندا به به لگه ده لیهوه هه له وه دا نه بوو که تیۆری (وحدة الوجود) پهت کساته وه .
 نهوه درخات که به کهک نایت بکریت به یهوه ریکی راست و دوا
 تامانجی پرېگرانی پښکهی ته صهوف ، به لکو لن هاتوویی و بلیه تی
 له م بواره دا له وه دا ده رده که ویت نه م تیۆره ی دایه بهر نه شته ری په خنه و
 لیکۆلینه وه له بهر تیشکی نه زمونی که سیتی و دیتی خودی خوی ، نه مجا
 بو خه لکی سماندا که به قولایی و بن و بنه مچی نه م ده ریا به دا چۆنه
 خواره وه ، که یشته نه بنی ده ریا که و ، نه مجا سه رکه وتونه وه ، ده ستی
 به روه ردگار له که لیا بو وه ده سگرۆیی کرد وه ، تا تواتیویه نی که شتی
 زانستی و لیکۆلینه وه کهی بهر و پۆخی ئاشتی و ئاشایش ئاپاته بکات و
 بکه پته وه و شکایی ، له م بواره دا که م کهس ده توانی شان له شانی بدات
 بویه نوسه ری پۆژئاوایی (پتر هاردی) ده لن : (نه قینی نه و
 سه رکه وتنه ی شیخی سهره ندی به ده ستی هتا ، له وه دایه که ئیسلامی
 ناو هیندستانی له پښکهی ته صهوفه وه پرگار کرد له زیاده پوه ی و
 په رگیری و تیکدانن سۆفتی ، له وانیه هۆکه ی له وه دا بیت نه و تیۆره ی
 که په تی کرده وه بهر په رچی دایه وه ، زۆر به چاکی له مانا و مه به ستو
 گرنگی و ترساکن تیکه یشیت) (۱) .

(۱) همان سه رچاومی یتشو .

بڼه ننگي و ناراسته کړدني ولات بهر و ئيسلام :

نوهي ليردا گرنگه پيش نهوي باسي ټيکوښانه سرکه وتوانه کي
 بڼام بکړيت که يي هه لساوه تواني پته ووي ولات و ته ورسه
 بهينه کي بگورئ ، پاسي به کي گرنگ هه به ده يي بيخه نه پوو ،
 نه ويني نه ويه ناي و اتې بگه يي له سرده مي شا ته کېدرا له ناوې ندي
 نه هه مو ښوان و ښله زاندا که يوو يوو چه وسانوه يو خه لکي ،
 يي دنگي ته و او بالي بهر خه لکېدا کښايي و له سره نه و سوري
 ولاندا ټير خوړ و قهې کړايي و کس نه يوزرايت ورته بکات ، هه وروها
 له ناو زاناکاندا کس نه يوو يي ته بکات و په خه له (ته کېدرا)
 بگړيت و بهر امېري و ستايت و به يي نه و فدرموده به کړده ووي
 نه کړد يي ته که ده فدرمودي :

(من رأی منکم منکراً فليغيره يده فان لم يستطع فليسانه فان لم
 يستطع فليقلبه ، وذلك اضعف الايمان) (۱) .

يوه ليردا هه نديک له و پياوانه ي هيزو تواناي خوږيان خسته کارو

(۱) متفق عليه .

خسته پوو له دزی نهو بارو دۆخه ی نهو کاته دهخینه پوو : جاریکیان
 شیخ (ابراهیم المحدث الأكبر آبادي) دهجی بۆ یرستگاکی شا نه کبر
 له سر داوای خوی لهم چونه دا به پرهوی نهو دابو نهرینه ی نه کرد
 که شا نه کبر دایا بوو بۆ جوونه لای ، نهو دابو نهرینه ی له پنه پنه دا
 پنجهوانه ی شهریمهت بوو ، نهو شبنخه زۆر له گهل نه کبردا دوواو ،
 تاموژ گاریه کی زۆری کردو خوای دهخته وه یادی ، بئی نهوی له
 شان و باهووی باشایی به لیته وه . . شیخ (حسین الأجمیر) که له
 سالی ۱۰۰۹ ی ک وه فتی کردووه ، شاری نه جمیری به جی هیتووه له
 دزی شا نه کبر ، کاتی که ده چته نه جمیر ، له بهر نهو شا نه کبر له
 چاودیری کردنی ته که که ی بایری (معین الدین الجشتی) بۆ له جی
 زرگا که دا لای ده باو دووری ده خاته وه ده یترتی بۆ حجاز ، کتی که
 که پایه وه بۆ هیندوستان سوجه ی سلووی بۆ نه برد ، سولان لئی توپه
 ده یی و فه روان ده کات به به ند کردنی له قه لای (بکنهر) دا ، بۆ مساوه ی
 چند سالی که ده مینته وه پاشان ئازادی ده کات ، کاتی که له بهر ده ییدا
 تاماده بوو ، پازی نه بوو بهو جه شنه سلووی لئی بکات که ده ستوری
 ده ولت دایا وه ، نه مجا دیاری سولتانی و نه گرت .

جاریک سولتان زۆر توپه ده یی له شیخ (سلطان التهانیری)
 - که به کیک بووه له پیوه نزیکه کانی خوی ، سولتان فه روانی نهو ی
 بئی کرد بوو کیتی بیروزی هینده کان (مها بهارتا) له زمانی
 سانسکریتیه وه بگۆپته سه ر زمانی فارسی - هو ی توپه بونه که ی نهو
 بوو هینده کان بهو تاوانباریان کرد بوو که مانگی سهر به یوه چونکه
 سهر به یی مانگا له ده ستوری خوابه نوئی که ی نه کبری دا قه ده غه
 کرابوو ، بویه فه رمانی ده رکردنی ده رکرد بۆ (بکنهر) له ناوچه ی

(سەندا) لە ئەنجامی ئەوێ کە هەلۆیستی ئیسلامیەتی زۆری نواند
 بوو فەرمانی لە فەناردانی دەرکرا لەلایەن (ئەکبەر) دەو سالی
 (١٠٠٧)ی ک جی بەجی کرا .

گەورەترین هەنگاو کە ئازایانەو بەجەرگانه نرايیت هەنگاوه کە
 شێخ (شەباز کبەر) بوو ، لە میره گەورەکانی کۆشکی سولتان ئەکبەر
 بوو ، خاوەنی جەسارەتێکی وابوو هەرگیز درێخی نەکردوو . لە وتی
 وشەى حەق لە لای سولتان ، لێى نەدەترساو گوێى نەدەدایە
 پەزنامەندى شائەکبەر ، پێنى کورت نەدەکردوو ، مەبى نەدەخواردوو
 هەرگیز ئارەزووی لەو ئایینە نوێیەى ئەکبەر نەبوو . . . پۆزێک
 سولتان ئەکبەر لە نێوان عەسرو تێواردا لەگەڵ (شەبازخان)دا لە فەراغ
 گۆزێک لە (فەتجور) دا یاسەى دەکردو دەستى شەبازی گرتبوو ،
 خەلکی جاویان لێان بوو ، دەیانووت شەباز نوێزى عەسرى دەفەوتى
 چونکە ئێر ناتوانى دەستى لە دەستى سولتان ئەکبەر بەردات . بۆ
 نوێزکردن ، بەلام کە شەباز زانی وا خۆر خەریکە ئاوا دەبێتو
 نوێزه کەى خەریکە بگەوتى پوخسەتى لە سولتان وەرگرت بۆ ئەوێ
 نوێزه کەى بکات ، سولتان پێى وت نوێزه کەت دوایى بگێرە دەو
 بە ئەنھا بەجیم مەهێلە بۆیە (شەباز) دەستى لە دەستى راپسکاندو هیچ گوێى
 نەدایە قەسەکەى و بەرمانە کەى پاخستو نوێزى خۆى دا بەستو پاش
 نوێزه کەش ویردى خۆى خوێند . . . لەم کاتەدا سولتان بەسەر
 سەریهوه پراوەستاوه هەر هەپەشەو گوپەشەى لێ دەکساتو
 بەتەواوەتى پقی هەلساوه ، لەم کاتەدا (میر ابو الفئوح) (حکیم علی
 الکلبانی) خواو پاسان بەیدا بوونو هەسبان بە ناسکی ئەم هەلۆیستە
 کردو لێان جوونە پێشەوهو وتیان جەمش شایستەى ئەوەین کە سولتان
 پروومان تێ بکات . مەبەستیان ساردکردنەوى سولتان بوو . . ئێسەر

سولتان تۆزۈك ھىدى بۈيۈك ، پۈيۈك لە شېھار وەرچەرخاندو پۈيۈك
كردە ئەوان .

ھەرۈما شىخ (عبدالقادر الأجى) ش يەكك بۈو لەو پياوۋ ئزاو
بەجەرگانى ، ھەرگىز لايەنسگىرى سولتانى نەكردۈۋە ھەرکاتى
سەرىنچى لە شەرىعت كىردىت ، پۈزۈك (ئەكبەر) بىسە پىنى نەرىنى
خۇي ئەپۈنى پىشكەش دەكات ، ئەمىش بەقسى نەكردۈۋە لىنى
ۋەرنەگرت سولتان ئەم پەنارەي زۆر پى ناخۇش بو ، ئەم پەقى لىسە
دەلا ھەلگرت تا پۈزۈن بەھانەي لى دۆزىيەۋە ، پىنى ئەۋا شىخ (الاجى)
لە پەرسىگەي كۆشكدا كە ئەكبەر درۈستى كرد بو نوپۇز دەكات ، كە
لە نوپۇز فەرز بۆۋە ، نوپۇزى سۈنەتى كرد ، ئەكبەر ھانە لاي و پىنى
ۋت چاكر ۋايە لە مالى خىۋتا سۈنەت بىكەت ، ئەمىش پىنى ۋت
قوربان ئەم شۈپتە مولكى تۈنە تا لە ژېر فەرمانى تۇدا بىت بۆيە سولتان
زۆر لىنى تۈپە دەپىنى پىنى دەلى : ئەگەر بە مولكى سىن پازى نىت
فەرمۈۋ بىچۈرە دەروە ، ئىتر شىخ خىرا لەۋى دەردەپەپىنى ھەر ئەۋ
شارەش بەجى دەھانىۋ دەچىتە شارى ئەج ، خەرىكى خۈابەرسىۋ
پەروەردە كىردى خۇي دەپى ، ھەرۈما (سىبە عبدالقادر اللاھور)
ھەرگىز سولتان لىنى پازى نەبوۋە چۈنكە زۆر بە تۈندىۋ چالاكىيەۋە
دەستى بە ئاپىنى ئىسلامۋە گىربۈۋ ، لەبەر ئەۋە سولتان دەرى كىردۈ
ئەۋىش چۈۋ بۇ شارى مەككەي پىرۈز . ھەر بەم چەشە شىخ (منور
بن عبدالحميد اللاھور) لەبەر ئاپىن پەروەردىۋ پەۋشەت بەرزىۋ ئىمان
دامەزراۋى ، سولتان لە بەندىخانەي تۈند دەكات تا ئەمىرى خىۋا
بەجى دىنى (۱) .

(۱) الامام الرهندي / ابو الحسن النضوي -

تایبه تیتی ئیمام سهره ندی له نیوان ئەم خەلکەدا

بەلām لە بەربەرەکانی کردنی باری بێک چوو ، گوێرا بوونی ولاتو بەرگریکردنکی بەهێزو توانستکی پێک و پێک و ، تیکۆشانی جالاکانەو حەکیمانە کە کرا بۆ جاک کردن و پاست کردنەوی دەولەت ، فەزلی گەورە بۆ ئیمام سهره ندی دەگەڕێتەوە . خورای کەورە بۆ پارێزگاری ئاین و سەرختی ئیسلام و پاست کردنەوی مۆسڵمانان ئامادە کردبوو ، وستی پەرورەدگار وابوو ئەم نوێکارییە مەزنە بەم سینی کە شەوو پۆزی خستوو سەرێک بۆ ئەواو کردنی ئەو نەخشەو بەرنامە نوێخوازییەو ، هەلگیرساندنی ئەو شوێنە بێ دەنگ و هیدیەیی تووکنی خوێنی تێدا نەپژاوە پەرورەوی مینزووی ئیسلامی لە هیندستان بە تایبەتی و لە جیهانی ئیسلام بە گشتی گۆڕی ، کە وێنەی ئەم چەشنە شوێنە لە جیهاندا زۆر دەگەنە لە ئاکامی ئەم هەولەدانەدا پاشا مردنی سولتان (ئەکبەر) بەپێوە بردنی ولات دەگەوێتە دەستی کەبێک زۆر جاکو پێ لە خێر بوو ، دەماری ئیسلامی تیایدا بەهێز بوو ، حورمەتی ئاین لە لای مەزن بوو ، مێکرویی دزاییەتی ئیسلامی تیادا نەبوو زنجیرە زێڕینی بنەمالە ئیمام سهره ندی هەروا بەردەوام بوون لە تیکۆشانیاندا تا لەسەر دەستی سولتان (محی الدین) ئورێک زێب (دا گەشتە تروپکی بەرزی و ئەوجی پێ گەشتن و بە ئەواوەتی پێ و شوێنی خەلیفە ئیسلامی راستەقینەیان گرتەبەر کە ئەوبەپێ ئاواتی مۆسڵمانان بوو (۱) .

(۱) هەمان سەرچاوە .

سولتان جيهانگير و پاشايه تي

کاتې که سولتان (جلال الدين اکبر) سالی ۱۰۱۴ ی کوچی
دهمرچ ، لهو کانه دا نیمای سره هندی له تمه نی ۴۲ سالی دا دهی ، له
دوا دوايی ژبانی سولتان نه کبهر دا فیتو تر سکی په کی زور له
هیندستاندا تمه نه ی کردو ، نیمای همپه شوی پروخان و له نوجوونی
لنی ده کرا ، تا لهو کانه دا بوو که نیمای سره هندی نیادا گه یشتووه
که مالی پوڅی و ینگه یشتی فیکری و ، تر ټیکی پاکي و خودا پهرستی ،
لهو کانه دا هیچ په یوه نډیه کی به میرو پیاوای ولاته وه نه بوو ، له گه ل
نوه مندا هیندا کاتی نوه نه هاتو و پیاوای کوشک و پایه معزی ، شان و
شوک و هوت و شکو داری و تیخلاص و خودا پهرستی ته وای
ینگه یشتووی دهر وونی بزاین لنی به تاگا بن ، هر له بهر نه وه بوو
دهست یی کردنی کاره کی نیمای سره هندی له ودا نه بوو که هست و
پروپای ناراستی کوشکی پاشایه تی بکات و کار بکانه سر سیاسه نی
گشتی ولات ، لهو پروانه وه که په یوه نډی به تاین و یاسوه هه ییت
چونکه نوه ی دهستی بهر کوشکا گرتیو - که بریتی په له
عه قلبیت و دهر وونی سولتان و به پتو و بردن و کارگیری بریتی بوون لهو
که سانه ی همیشه هو لی نوه یان بوو له نیوان سولتان و پیاوچا کسان و
دلسوزان و تاین په روه راندا هیچ جهنه په یوه نډیه ک نه ییت ، دیوار ټیکی
پولایینیان له جوار دهر وری کوشکا دروست کرد بوو تا به هیچ جوړ ټک
پوټی کی خوښ یان شه په کی پاک و گولای نډیگانی .

به لام باری زیان هر بهم جهنه نه مایوه ، پاش نوه ی سولتان
جيهانگير جلهوی فرمان پموای گرته دهست له سالی ۱۰۱۴ ی کوچی .

سەرەپای ئەوێ کە جیهانگیر بە هۆی فێرکردن و پەرودەکردنی باوکیەو یاجاڤو ئاین پەرودە دەرئەجوو بوو ، خۆی بەشەرعیەتی ئیسلامەو نەبەشۆو و گوێشی بە ئەركو فەرمانەکانی ئاین نەدەداو لەگەڵ ئەویدا لە ناخیمو هیچ جۆرە پێو کێشەکی بەرابەر بە ئیسلام هەڵگرتبوو ، دەمارگیری بۆ هیچ لایەتێک تێدا نەبوو ، خۆشەو هیچ فەلسەفەو مەزھەبێکی ئایینی نەبوو ، هیچ جۆرە تارەزۆریەکی لە بەلو کردنەوێ ئاین و یاسا نوێکی بەلوکی نەبوو بە کۆرنیەکی نە ئەو بوو دەمارێ ئیسلامی تێدا بێتو هەولێ پاراستی بەدات ، نەئەو بوو دژی بوەستی و پەموێ تەفرو تونای بکات .

ئەو سولتانانە کە هەر خەریکی پابواردن و سەرگەرمی یاری کردن و خوش گوزەرانی و حەزیان لە ژبانی نەرم و نایە بە ئێمانە بە شۆبەکی نایەتی گوێ نادەنە لابردنی پزیمی باو و دانانی پزیمی تری نوێ لە جێگەیدا ، بەلکو هەموو غەم و پەژارەیان لە بەسەربردنی ژبایەکی بێ پابواردن و ئامەنگی شەوانەو شەوکار بەسەربردن دەپەوێتەو ، ئەم جۆرە کەسانە لە ناخیانەو ئەو جەشتە کەسانە بەدەلو لە لایان بەپێژمەزەنە کە خۆیان دوور دەگرن لەم بەزمو پەزەمانو گوێی نادەن و لە پلەو پایە کورسی دوورە پەزیری دەکەن ، ئامەمانە ئامەدەییان زۆر زۆرتەرە بۆ حەق مافی لێ وەرگرتن ، وەك لەو کەسانە کە بانگەوازی بزوو تەوێك دەکەن و دەیانەوێ فەلسەفەکی نوێ دامەزرێن ، یان ناویان لە ناو پەمراوی مێروودا تۆمار بکەن و ناوبانگ لە ناو خەلکیدا پەیدا بکەن وەکو دامەزرتەری پێشایەت یان داھێنەری مەزھەبێکی نایەتی (۱) .

(۱) مۆسلمانان لە هەموو سەردەمێکدا دەپێ وریای ئەم جۆرە فەرمان پەروایانە بێ .

کام بهرنامه یه پرآسته :-

(لهو کاتعا له بهردهمی ئیمای سهرههندی و ههموو ئهو زانا دل سرتاوانه ی ئیسلام که ههموویان به زانستی ئایینی و چاکی دهروونی و پهوشت بهرزی خوڤان پازاند بووه ، غیره ی ئیسلامی له دلپاندا قولی دهداو جوئی سه ندبوو ، سن پینگا هه بوو نا بتوانن لئ یهوه بهر دهو وروی تهوژمی ئهو بارو دوخه بینهوه که سدرناپای ولآئی ته ی بووه . . ئهو پینگایانهش ئهمانه بوون :

(۱) دهست بهرداری ولآت و فهрман پهوا ببن و جلموی بو شل بکه نو په نابه رنه بسر کونجیک و به زیگری خواو پهروه رده کردنی قوتایان و پئیمای سۆفانه وه خهریک ببن و له ناو خواپهرستی و په رستدا خوڤان بتوینه وه . . ئهم پربازه به کیک بووه لهو پربازانه ی له سهردهمی ئیمای سهرهه ندیدا به دهیان به لکو به سدان له زاناو شیخه کان هه لیان بزارد بووو ، له هه موو لایه که وه نه که مو خانه قایان دروست کرد بوو به بئ دهنکی خهریکی پهروه رده کردن و پئیمای بوون ، خه لکی ده چوونه لایان و سودی پوچی و ئیمانیان لئ وه رده گرتن .

(۲) پربازی دووم که هه ندیکی تر هه لیان بزارد بوو ، ئه وه بوو به تهواوه تی هیوا بهراو بوو بسوون له چاک بوونی سولتان و دهست و پیوه نده کی ، ئهو سولتانه ی هه ر به ناو ده چیتمه وه سهر خیراتیکی ئیسلامی به دوزمتیکی که لله په قی ئیسلام دههاته یش جاویان ، به لگهشیان هه موو ئهو یاسو دروشمانه ی پاشایه تی و خو و په وشته یه تی ده بنواد ، ئهمه وه ی لئ کردن به تهواوه تی بئ هیوا ببن و ، په نا بهر نه په ر دروست کردنی

بەردەمەككى ئايىنى دۇر بە دەولەت سولتانو دۇرئان جەنگىن و خەبەتسىكى
بەردەوام بىكەن بۇ ئەم مەبەستە ، لەو پوانگەمەو بۇى چوون كە ھەمە
دوژنى گەورەى ئىسلامو ئايىنە (۱) .

(جا ئەمانە ھەولۇ ئەو ەيان دا كە ئەو كەستەى غىرەتى ئىسلاميان تېدايەو
ھەست و سۆزى جىھادو خەبەت كەردن لە ئىناوى خوانا لە دەروونيانا جۇش
خواردووە لە دەورى خۇيان كۆيكەنەو ئەمجا شۇپشك لە ولاندا بەرپا
بەكنو بە كاروبارى پامبارى و سولپاى (السياسى والمسكرى) ئەم
مەبەستەيان جى بەجى بىكەن ، تاو كە فەرمان پەواى ولات بەدەنەو دەست
پاوجاككى ئايىن بەرورەو بارو دۇخى دەورەبەرى بگۇپن بى ئەو
بىر لە ئەنجامى ئەم مەبەستەو خەبەتەردەيان بەكەنەو تاج پادەمەك
دەگۇنجى لەگەل سەردەم و زرووف شەردا .

(۳) پەبازى سەئەم بۇ چارەسەركەردنى ئەو گىروگرفتەو
كېرەنەو پۇخى ئىسلام ، برىنى بو لەو ەى پەيوەندى لەگەل
ئەندامانى دەولەتو بەپەيوەبەراتى ولاندا بەستەرتەو دەمارى ئىسلامى و
سۆزى ئايىيان تېدا جەوئىترى ، ئەو كەسانەيان كە چاك دەياتەنس و
لەكتى خۇيدا پەيوەندەيان لەگەلەندا بوو و پاومەيان بىسە ئىخلاص و
بەرزى كەستى و پەوشت بەرزيان ھەيو ئاگايان لەو یت كە ئەمانە
دەيان بۇ ئەم بارە نالە بارە لە ئازارو ئەشكەنجەدایە تا ئەو خۇلەمىشەى
بىشكۆى ئىمانى داپۇشەو بەكترى و سەر لە نوئى فەوى ئېدا بىكرىتەو
بىسەى دەرونيان ھەلگىرسى و سەر لە نوئى كەلە بىتتى و ئەمجا ھايان
بەرىت بۇ ئامۇزگارى كەردنى سولتانو سەراپەردەو دەست و پەيوەندەكەى

(۱) ھەمان سەرجاوە .

تلوه کو نهو غبرته ئيسلامی به له بابو بايرانه وه بؤيان ملوه ته وه سر
 له نوئ بهه زيرئ و بکه ونه وه جولوه ، پان گه نيته وه حاله تيسکی وا ،
 بارئز گاري ئيسلام بکه نو چاره سري نهو دلّه بريندارانه بکه ن که
 چهرمه سري و ناله باري نهو سرده مه برينداري کردوه ، جا ئير
 خؤنيان وا پلّو خاوين بکه نه وه له ناخوه که هرگيز گوئ به پلهو
 پايه و کورسي نه ده نو زوه دو خوداناس بن بؤ خه لکی و ده و لکه ني
 به لئين که مه به ستان دنيا و کورسي و پلهو پايه نهو هيچ کاتک
 خؤيان نه خه نه جيئ گومانه وه و سرنجي خه لکی پابکشن و زيانيسکی
 زؤريش له به يامه که يان به نو و نه مجا خه لکی لي ته کينه وه وه کو
 نيمامي عومر خوا لي ي پازي بيت ده فرموي (من عرض نفسه للثمة
 فلا يلومن من أساء به الظن) .. واته هر که سني خؤي خسته باريسکی
 واوه که تومنه ني بخريته پالّو گوماني لي بکريت لومه ي نهو که سه
 نه کات که (ظني) خرابي لي ده کات چونکه خؤي به ده سني خؤي
 خؤي خستؤته نهو شوته گومان لي کراوه وه .. که واته ده ني خؤي وا
 بارئزئ که به هيز ترين که س و زؤر زاترينيان له پيلان گيران دا نه تواني
 تومنه ني دنيا به رستي ، يان مه به سني پامباري ، بداته پاليانه وه و هيچ جوړه
 پيلانک نه تواني له شان و باهويان که م بکانه وه له ناو خه لکيدا
 نه ره مزار بن .

جاري پريگاي به کم له گه ل سروشت و دلّو ده رووني ئيسامو
 به رزي هيمه ني و به هيزي عه زيمه ني و مه زني پلهو پايه گهي که خودا
 يئ به خشيوه نه ده گونجا .. ئيسام سره نه دي پاش نه وه ي که
 نه و او کردو و ينگه بشتي ده رووني و ، به روه رده به کي پوځسي به رزي
 به دست هئا ، گه بشته نهو قه ناعه ته ي که خواي گه وره بؤ کاريسکی

سەزىن ئامادەى كىردۈۈ ، ئەۋە تى گە يىتىۋ خۇاى گەۋرە بەتەنەسا بۇ بەرسىنى ئاڭىد ، بېرىنى قۇناغەكانى پۇخى دروستى نە كىردۈۈ ، يان بۇ شىخايەتى و تەرىقەت و ، پىنساى سۇفەكان ئامادەى نە كىردۈۈ ، ھەر لەبەر ئىمە بوۋ نەتتى بەكانى خۇى ئىكرا دە كىردو لە بايەت خۇبەۋە دواۋە ، جا بلى و تەى بەكك لە شىخە گەۋرەكان دەكات ئەۋىش شىخ (عىدائە احرار) بوۋ ۸۹۵ك كە شىخىكى پاىە بەرزو لە شىخەكانى نەقىبەندى بوۋ بەلكو بەككە لە يىشەۋايانى زنجىرەى نەقىبەندى ، نىمام دەلىلى :

شىخ عىدائە وتۈپەتى :

(ئەگەر بەلامارى شىخايەتى و ئىرشادىم بەدايە ، بەيەتم لە گەل خەلىكىدا بەستايە ، ئەۋ كاتە شىخك لە شىخەكانى تى تەرىقەت كەسى دەست نەدە گەۋت بەيەتى لە گەلدا بەيەت و تىكەلاۋى مەيدەكانى يىت ، بەلام خۇاى گەۋرە كارىكى تى پىنپاردوم ئەۋىش بىلۋ كىردەۋەى شەرىپەنى پىرۋزو ، لا بەنگىرى مىللەتى نىلامە) .

نىمام سەرەھەنلى لىسەر ئىم وتەپە دەلىلى :

(شىخ عىدائە ۋە خۇى دەجوۋە لاي سۇلتانەكان و لاي كوپەكانىدا دادە نىست و بەيىزى دەروۋنى كارى تى دە كىردن ، ئەۋانىش شۈبى دە كەۋتن و گۇپراپەليان دە كىردو ، ئەسجا پىشتى پى دەپەستن بۇ بىلۋ كىردەۋەى شەرىپەت ، .

بەلام پىنگەى دوۋم ، ئەۋ كەساتە دەبىگرنە بەر كە خاۋەنى عەقلىبەتكى سايى و كورت پىن و ئىككەدەۋە بەكى سۈردارن ، ھەر لە

سەرئاو، هەول و خەباتەکی بە گومان و ظەنی خراپەو، دەست پێی
 دەکات، تا وایە حکومەت دەکەن - بێو پەلە بەل و هەلەشییەو،
 دروست کردنی بەرەبەرەکی دژ بە میری و فەزڵاتی ئەم لایەنە بەسەر
 لایەنی حیکمەتی بانگەوازی و، سۆزی چاک کردن و ئۆزگاری - کە
 خێرا بەرامبەری بوەستی و پوو بەپووی بەکتر بێو و هەو لە
 سەرئای پێنگاوه پێی ئێ دەگرت و نەمامی تازە دەرھاتو و پان و
 پێس دەکاوە، بێ ئەوێ هێشتا بەرێکی گرتی، ئەمیش بەم گارە
 سەرزەوی بەو هەموو فراوانیەو، لە خۆی ئەسک دەکاوە و جێ بەخۆی
 ناگرت، لە پاستیدا ئەم چەشنە پێتازە پێتەوی ئەو بانگکەرە
 سەرکەوتوو، نە کە بۆ خۆی شوێن کەوتوان و کۆمەڵەکی هیچ
 جوۆرە بەرزبەک و ناو دەرکردنێکی ناوی و مەبەستێی زāl بوون، نە
 بەسەر حوکم و فەرمان پەوادا، بەلکو هەموو غەم و پەتازەری یرینی بە
 لە دەرخیستی تائین و جێ بەجێ کردنی ئەحکامەکانی شەرەت و چاک
 بوونی دەولەت جانیتر جێ بەجێ کەری ئەو ئەحکامانە هەر کەسێک بێت (۱).

ئەو تا تێکۆشەرانی دڵسۆزانی ئیسلام لە سەدە یەستەمدا هەمان
 پاو بۆجونیان هەبە لەم بارەو، بەکێک لەوانە شێخ عومەر
 ئەلەسانی بە دەلی و پێ بەدەم حاوار دەکات: پێتازە کەمان هەرگیز داوای
 حوکم ناگات لەبەر حوکم کردن، خوداش لەبەر ئەمە نایەتە، تەبە
 دەمانەوی حوکم چاک بێت ئەک حاکم بگۆڕیت و هیچ بەیوەندی بەکمان
 بەحاکمەو، نە (۲) هەر لە هەمان وتاردا دەلی

(۲) گۆفاری (اليوم السابع) ژمارە ۱۰۹/حزیران ۱۹۸۶ وتارە کە

لەزێر سەردێری (نريد اصلاح الحكم لا تغيير الحاكم)

(۱) رجال الفكر والمهرة / ابو الحسن النعماني

• ټیمه به لامانهوه گرنګ نه کڼ حوکم ده کات ، به لّام پیوسته له سړی ته ټیږی شمیره نه ټیسلام بکات ، ټیمهش ناسانه وټ زور انازی له گمل کسدا بکهین ، پیوسته خه لکی تی بکهین هیچ پښکایه نه به ټو به گزا جوونی حاکم و محکوم چونکه نه وې سود ودرده گریټ له به گزا جوونه دا ته نه دوزمنای گهل و فرمان پم وایان . من خوم ناموزگاری نه و ده کم که له ددرونی همدو لاریکدا نه وې ټیدا بیترتی نه بیت به گزا فرمان پم وادا ، یتش نه وې هه لې فرمان پم وایان بگریټ با له یتشدا هه لې خوی بگریټ با به کسم جار به خویدا بیتموه ، (۱) •

چونکه به دروست کردنی بهر په کی دز به ده ولت و جهنگندن دزی ، پر له متری و چرمه سړی بی نه وې نه جایکی جاکو سودیکی موسلمانای ټیدا بیت ته نه خوی پشته و هیچی تر ..

(جا ټم جوړه ههنگاوناته له و کاته ی باری پاماری پوی ولات دا جوړیک بو له له ناو جوونی مانی ټیسلام ، چونکه ده ولت نه مغلوی که سولتان (بابر) پایه کانی دا کوتاوه و قایمی کردووه و په گه کانی به ده سی خوی جانمووه و پراستویه تی و مەلیک (هماویون) نه و گشته دووو دریزی له یتاویدا جهشووه و مەلیک نه کهر توانویه تی له پښکی شمرو شوړو جهنگانه و دای موزیت و نه و نه دی تر به مزی بکات ، ټویه زیر ده ست خستی ولات که هشتا له هپه تی لاریتی دایو توندو ټوله و ، شوینه واری لاوازی و پیرتی ټیدا ددرنه کوټی ولایت که سولتان (سلیم شاه) جی نشینی مەلیک (المصای سولتان

(۱) همان سه رجاوی پتسو •

شیر شاه السوری) بوی نه پوځای و چهندانی تر نهو ههوله یان دلوه بۆ
پوځاندنی پزیمی حوکم و هموو ههوله که یان بهزایه چوو ، خونیان
له ناو چوون .

نهم چه شنه تافی کردنه وانه هموویان سرکوت کران ، یۆ نمونه
له سرده می سولتان ته که بردا بزوتنه وی ئایینی زۆر سهری هه لداو ،
ههروه ها پشکخراو بکی گه و ره به یشه وایه تی شیخ بابیه زید ده رکوت
به ناوی (کۆمه لای پوشتایی) ، نهم کۆمه له به دریزایی چهندین سال
جهنگا دزی سوپای دهوله نی مه غولی ، جهندین ناوچه و جینگایان گرت
جهندین سرکرده و سوپای سولتانان شکاند ، نهم شپرو شوپرو کوشاره
هه روا به رده وام بوو ، دهولت نهیده توانی کۆنایی پی بهیتی ، ناله
سهرده می سولتان شاهجهاندا به ته واده تی به سهریدا زال بوون و نهو
شوپشه یان کوزانده و ، سهره پای ته وانهش شوپشه که جگه له
شله زانندن و ئازاو زباتر هیچی تری به ته نجام نه هتا ، ناله ئاکامدا
هموویان ته سیمی دهولت بوونه و . چونکه ههولندانی عهسکه ری و
شوپش هه لگیرساندن به ناوی چاکردنی باری خراب و تیک چوو ده بیته
هۆی پهیدا کردنی ظه نی خراب و گومان بردن به رامبهریان له لایه ن
خواه ن سولته و فرمان په وایانه و نهو کاته به هموو توانا په کیانه و
ههول ده دن - بۆ له ناو بردن و پشه کیش کردنی ئابین و شوین که و توانی
ئابین و ، ئابین په روه ران په که به که هموویان له ناو ده په نو به چه شتیکی
سه رتا پگیری هموویان سرکوت ده که ن . . جا له وانه به ئیسمی
سهره هندی هه ر له بهر نهم هۆیه بوو پی داوای له وه زیری سولتان
جیهانگیر (میر مهابت خان) کرد کاتی که شوپنی به ریا کرد له سالی

له شتی گشتی له واته به له یهك بچن به لام له زور لایه نی ترموه له به كر جیلوازن ۰۰ بویه دهتی مرؤفی ثاقل و هوشیار پیش نهومی بانگه وازه کهی دهست بڼ بکات ناستی نهقل و پوښیری کومهل و سه رده مه کهی خوی بزاښت و هدی سه نگیښت نه مچا به و ناسته وه دهست به کاره کهی بکات ۰۰ له پاستیدا نیمام ده ورپکی زور جوان و کاریگری دی لسم په یوه نندی دروست کړدنه دا ، خو هر نه نه په یوه نندی له گڼل کار به ده ستاندا نه به ست به لکو له ناو کومه له کهی خویدا زیلوه و زور چاک ده یاناستی و نه وایش تم ده ناسن و په یوه نندی به زور به یانه وه هه یو به پاسته و خوو ناپاسته و خوو له پڼکهی کهسانی ترموه ۰

به لئ په یوه نندی به تن چهند فرمان و ناما جیکي تیدایه نه گهر تیايدا نه ښت نه وه په یوه نندی به تن ښه به خه لکی یوه ، نه و ناما جانمنن نه ممانه (۱) ښ

(۱) زاین گه یاندن له گوز نه وهی زانباری و شاره زایی و بیرو پا بو کهسانی تر خوی ده نویښ ، به مه به ستی وریا کړدنه وه یان و پرووناک کړدنه وهی هوشیان و ، به زکړدنه وهی ناستی فیکری و عقیده یی و کړداریان ، گونجاندنی هه لوښیان به رامبه به پرووداو به سه رهاتی کومه لایه تی نوی و دروست کړدنی شاره زایی پیوست تیايدا ۰

(۲) فرمانی قایل کړدن : مه به ست له په یوه نندی به سته پروودانی گوپا نکاریهك له پوانسگو بوجوونی کومه ل ده رباره ی پروودلوڼک یان چهند پرووداو پکی تر یان فیکره یك یان کومه له فیکره به کی تر ۰

(۱) الاتصال والتفیر الثقافي/هادي نعمان الهیتي/الموسوعة الصغیره ۲۳

(۳) داين كړدى ډلوېښى پوښيرى : پرىښى به له گويزانه وې
 پوښيرى له نېوه په كېوه بؤ نېوه په كې تر له كېښكه وې بؤ كېښكى
 تر ، وه له كۆمه لېكه وې بؤ كۆمه لېكى تر ، له گېل جاك كړدى و خسته
 سړى ، بؤ گونجاندې له گېل ټامانجه نوئ په كاتى كۆمه ل . جا په يوې ندى
 به من هېښه پرىښى به له دروست كړدى په يوې ندى به كى كۆمه لايې نى
 نوئ ، له كاتى په يوې ندى به ستى كېښك له گېل كېښكى تر دا ، پان
 كۆمه لېك له گېل كۆمه لېكى تر دا ، پان نېوه په كې له گېل نېوه په كې تر دا ،
 نېوه به هر شپوه په كې يوو په يوې ندى له نيوانيان په پدا دېت ، له
 ټاكى نېوه شدا ډلوېښى له پاو بؤ جوړنو پيرو باوه پو ټامانجې شدا
 دروست دېت ، نېوه پان بؤ ټاماده دېت كه له گېل واقعه كې پاندا
 كارلېكردن په پدا بېت تاوه كو بزوتېوه و گوزانكارى خو پان دېست
 پى بكن .

له پېر نېوه په يوې ندى به من تنها هېښكه پې بؤ دېنگو پاس
 گې پاندا و گويزانه وې پيروپا ، به لكو ټامېرېكه بؤ پېك هېښى
 پوښيرى كۆمه لېو به رز كړدې نېوه ټاسيان و دروست كړدى كېښى
 ټاكو كۆمه ل . پېش خستېو به رېښدى توانسى مرؤف و گېښو نېش و
 نسا كړدى هېښى لې پسر او پيا پاندا و ، زېندو كړدې نېوه گېښى
 پېش كړدېو به دېست هېښى شپوازي پېفتارو ټاكارى وا كه بكونجې
 له گېل پېوېښى به نوئ په كاتى زيانى سړدم (۱) .

پېلې ټيمى سړه ندى هر لېسې نېم نېمايانه بوو هېستا به
 په يوې ندى به من به كۆمه له كې و كارگېرو كار به دېستې و لانه كې
 تا توانې لېم پېښكه يوه نېوه پې پېښى بېگېتې ، چونكه كړدارى

(۱) هېمان سړچاومى پېښو .

گوتزانەو، وەرگرتی حقیقەت و پراو فیکر و ماناو شارەزایی و ئەزمون و ھەست و نەست و پراوگەو پێگەیی جیاوازی گەیاندن ، لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر و لە کۆمەڵیکەو بۆ کۆمەڵێکی تر و لە نەو یەکەو بۆ نەو یەکی تر ، لە پێگەیی پەيوەندی بەستەو دەکرێت .

ھەر بەم جەشتە ئیمام پەيوەندی بەو کەسانەو دەبەست کە بۆ ئیسلام دڵ سوتاون و ناتوان هیچ بکەن ، چونکە ئەو پێلوانەیی سەردەمی سۆلتان ئەکەر ھەرگیز دڵ خۆش نەبوون بەو کردەوانەیی ئەکەر و زۆریشیان پێ ناخۆش بوو ، بەلام ئەو نەدەبوو کە بێ دەسەلات بوون و ھێجیان پێ نەکراو ، ھەندیکیان لە ناخیانەو ئیسلامیان خۆش دەوێست و دەماری ئاین تیا بەدەست دەوێست ، ھەندیکیان ئیمام و شیخ (عبدالباقي) پەرەشیان دەناسی و خۆشیان دەوێستن و پاوەریان بە پایە بەرزێ ئەو ھەبوو ، ھەرچەندە مریدی ئەو نەبوون و ، بەیەتیان لە سەر دەستی نەبەستبوو ، بەلام ئیخلاسی ئیمامی سەرھەندیان دەزانی تاج پادەبەکو ، دەیانترانی چۆن بۆ ئیسلام دەسوێت و دڵ پر لە ئازار و ئاگایان لە زوھد و خلوتی ئیمام ھەبوو .

بەناوبانگترین ئەو پیاوانەیی دەوڵەت کە ئیمام پەيوەندی پێسو بەستن ئەمانە بوون :

- (١) السيد المرتضى کە بە شیخ فەزید ناسرابوو .
- (٢) خان اعظم مرزا کوکە .
- (٣) خان جھان اللودھی .
- (٤) حیدر جھان البھانوي .
- (٥) الأله پک جھانگیر .

ئەۋەي لە دلەۋە دەرىچىت لە دلدا جىگىر دەبىت :-

ئىمام سەرھەندى ، پەروى دەمىسى كىردە پياۋانى دولەت و مىرو
ۋەزىران ، پەيتا پەيتا نامەي بۇ دەناردن و پەيۋەندى لە گەلدە دەبەستن ،
جىگە لەو پەيۋەندىيەي كە لە گەل خەلىكى پەشۈك دروستى كىردىو
پياۋچاك و قوتايى و مەيدى زۆرى لە دەور كۆپۈۋېۋە ، بە گىشى ئىمام
كەنالى پەيۋەندىيە كانى بۇ ھەموو لايەك نارد بوو ، سەرى پەتى
زۆربەي لايەنە كانى ولانى لە مستى خۇيدا كۆكردىۋېۋە ، پارچە كانى
دنى لەت لەت كراۋى بە ھەموو لايەكدا پلاۋ كىردىمۇ ، زاتى خۇي بەسەر
پەپەي نامە كانى دا دابەش كىرد ، ئەو نامانەي پەۋائىزىيە كى تەۋاۋى
بەخۇبەۋە گىرتىۋ ، جوانى شىۋازو كارىگەرىيە كى بەھىزو پىزى تىدا
بوو ، لەھەر يەككىياندا كانى پى لە مانا ھەلدە قولاً ، بە ئاشكرا ئازارە كانى و
دلىۋى خۇي بەرامبەر بەو ۋاقىت بارە ئالە بارە دەردە خىست . . . بە
چاكرىن شىۋە لە بارو ۋەزى ئەو سەردە مە تىت دەگە تىنى ، تا تىنانى
كە سەدان سالى بەسەردا تىپەپەۋە ھەمان كارىگەر و جوانكارى و
پەۋائىزى تىدا دەپىزىت ، خۇشە زۆر چاك تى دەگات ئەو نامانەي
بۇ ئەو كەسەنەي تىراۋن تاچ پادەيەك كارىگەر بوون . لە پاستىدا ئەو
نامانە لە پاگە ياندن و بانگە ۋازە كەيدا تىراۋ نوپتەرى ئىمام خۇي بوون
تەرجومانى تەۋاۋى دلە بىرىندارو پى لە ئازارە كەي بوون ، دلىۋى
فرىسكە كانى بوون ، پارچە كانى جىگەرى بوون ، ھۇيە كى بىنەپەتى
پەيۋەندىيە كانى بوون كە كارىگەرىيە كى تەۋاۋى بوو لە پەۋدەنى ئەو

کودیتا مزنی له دولتی مغولیدا له سدهی دهم لسه هندستاندا
پویدا (۱) .

میمام ژماره یه کی زوری له و نامانه بو میر (السید الفرید) (۲)
نارد ، خاوه نی پله و پایه یه کی بهرز بوو له کارگیری دولتی و بهرنیو
بردنی ولاندا ، همدوما له سدرده می سولتان نه کبردا پانیز کار یسکی
تابه تی فرمان پهلوی بوو . . . هم پاره ، شیخ (عبدالباقی) پابهری
میمامی زور خوش دویست ، پیزو شکواریه کی تهوای بو هه بوو ،
بویه میام هم دماره ثابینی و دینداریه می بههل زانی و هانی ددا بو
به جی هتانی نو و هر که ثابینی یه به سدر شابه و به تی . .

جگه له ویش که سدر به نالو به تی یتهمبهره صلی الله علیه وسلم
هانی بو نوو ددا ناووزگاری سولتان (جهانگیر) بکات و یارمه تی بدات
بو گوپینی پتره وی دولتی هدر له سدرده می مه لک نه کبرده و
له سدری ده پوزن ، هه ولی ددا له خه وی غفلت به ناگی به یتهمبهره
پوینی و فرمانه کانی میام جی به جی بکات و نوو غریبی یه
میام و موسلمانان ده یجیزن بگوپیت به مهن گرتی دروشمه
پروژه کانی ثابین و پانیزگاری کردنی خلوتی میام ، پیزگرتی
نه حکامه شهرعی به کان و فرمانیته کانی یتهمبهره صلی الله علیه وسلم .
میمام سهره ندی له به بکات له و ناانای بو (السید الفرید)
نارد ووه پاش دایشتی جهانگیر له سدر ته قتی پاشابه تی ده تی :-

(۱) مه بهستی کودیتای پویشنیری و فیکری و عقیده یه .

(۲) الامیر الکبیر مرتضی بن احمد ابی بکر النجاری المعروف بنواب
فرید الدین .

(سولتان له دنيا دا ، وه كو دل وايه له ناو له شدا ، نه گهر دل چاك
 بوو له شيش چاك ده بڼ ، نه گهر دل خراب بڼ ، نه وا له شيش تيك ده چي ،
 چاكي سولتان ، چاكي دنيا مو خرابي سولتان هوي تيك چووني
 دنيا به (۱) .

خوتان زور چاك ده زاني ، له سهرده مي سولتان (نه گهر) دا ، چ
 نه گبته وي چه رمه ريه ك به سهر ئسلامدا هات ، هه رچه نه ئسلام
 له سهرده كاني پيشوودا غه ريب بوو . به لام هه رگيز وا زه ليلو بڼ نرخ
 نه بوو ، وه كو نموي له چه رখে دا به سهرى هاتوو ، چونسكه لهو
 سه دانهي كه تيه پي كافر ده ستى به كوفري خويه و گرتوو ، -
 مو سلمانين ده ستى به ئسلامي خويه و گرتوو (لكه دينكم ولي دين)
 به لام له سهرده مي (نه گهر) دا نه هلي كوفر به سهر مو سلماناندا زال
 بوونو به ئاشكرا ده شيان كرد به چي به چي كردني نه حكامه كاني كوفر
 له خانه ي مو سلماناندا ، به پاده يه ك مو سلمانان نه يان ده تواني ثاينه كه يان
 ئاشكرا بكه ن ، هه ر كه ستي يو تراهه ثاينه كه ي ئاشكرا بركات خيرا
 سزا ده دراو فهرمانى خنكاندن ي بو دهرده كرا .

هاوارو مال و ترائي و نه گبته ي خومان ، ناخو داخ بو مان . .
 شوين كه وتوانى محمد صلى الله عليه وسلم كه خوشه ويستى
 په روه رد گاره زه ليلو بڼ هيزو بڼ نرخ بڼ ي باوه پانو دوزمناي
 ينه به رتي سهر به رزو به هيزو پيزلي گيراو بڼ ، مو سلمانان به دل
 ي له نازارو برينداره كه يان بو ئسلام ده گريان و كافران و ي باوه پان

(۱) مه به ست تيك چووني ديوي دهره وه وړواله ته كه تيك ده چي ته دنا ،
 ناخو دلو دهره وني مرقف په روه رده كردنو عه قيدو باوه به
 قه ناعه ته وه چاكي ده كات .

کاته یان پچ ده کهنو برنیاں ده کوټننوه ، خوری هدايت له ناو تاریکي
کومپايدا ټاوا بوو ، نوري پاستي به پوردهو هورې پهنې ناهستې
بهري لڼي گيراو ديار نهما بوو .

به لام نیمړو مادام نهوې که پڼی له یتس کموټی ټیسلام
گرنوو و ، نه یدمه ښت سدرکه ویت نه ماوه و له ناو چووه و ، به مزده ی
هاتی سولتانی ټیسلام بو سدر ته ختی پاشایه تی گوټی خه لکی
زړینگلوه نهو ، بویه پیوسته له سدر موسلمانان یارمه تی سولتان بدمن و
سدری پخن ، پڼگای بلاو گردنه وې شهربه و لایه نگیری ملله تی
ټیسلامی پچ نشان بدن ، جا نهو یارمه یدانه به دست بیت یان به
زبان (۱) .

پاشان نهو دهرده ی له پاپوردودا توشیان هاتووه دست ښایي
ده کات و ده لټ :-

همو نه گبه تی و به لایه که تونی ټیسلام هاتووه له پاپوردودا
همووی به هو ی خرابه کاری زانایای خرابه ووه بوو ، نه وان سولتانیان
گومپا کردو هدلیان خه له تاند ، کاتې که ملله تی ټیسلام پارچه پارچه
بوونو بوون به هه فتلو دوو کومه له ووه پڼگای سدر ټیخواوی و
گومپایی یان گرته بهر ، زانای خراب سدری ټهم فته به بوونو ،
یتسه وای ټهم لادانه بوون ، به ده گمن وا بووه هدر کاتې زانا لایدا پچ و
گومپا بوو پچ نهو خرابه کاریه یان کاری نه کردیته سدر خه لکی تر ،

(۱) لټیردا ټیسلام هه بهستی نهو به هانی سولتانو بیوانی دموورپشتی
بدات ، چکه له وې خه لکی به گشتی دا بین گردووه ناراستی
کردون بهرو پاستی نهو ی ماوه نهووه سولتانو دست و
پیوه ننه کانیتی .

زۆربەى ئەزانانى ئەم چەرەخە ، ئەوانى بە ناۋى تەسەۋۋۇد قىسە
 دەكەن و دەۋرى زاناي خراب دەينىن ، تىك چوئان دەيتە ھىۋى
 تەتەنە كەردنى خرابى و تىك چوونى خەلكى تر ، جا ئەگەر ھەر
 كەسنىك بىتوانى ئاينى ئىسلام سەرخات و لە چىكى ئەمانە پەزىكەرى پىكەت و
 بەم كارە ھەلەنەشتە ، تەمەلى و بىن كۆپى تىدا پىكەت ئەۋە بەرامبەر بە
 ئىسلام لى بىرسراۋە ، مۇستەھەنى ھەموو لۆمە و تۈنجىكە (۱) .

لەۋانەيە زۆربەى خوتەران ، پاش خوتەنەۋەى ئەم نامانەى
 ئىمام كە زىيار سولتان و زانايان تاۋابار دەكەت سەبارەت بە تىك چوونى
 خەلكى و دوور كەۋتەۋە لە ئىسلام ، بۆيە دەلى مادام ئەۋان بىن كەۋاتە بە
 لاجوونى ئەۋان ئىسلام ۋە كە خۆى لى دىنەۋە بۆ نمونە بەرپا كەردنى
 شۆپش بۆ لا بىردنى سولتان و ئەمجا دوورخستەۋەى ئەۋ زانا خىراپانە
 ئىتر ھەموو شىك كۆتايى دىت كارى بانگەۋازى و چا كەردنى خەلكى
 بەسەر شايانەۋە نامىت ، لە پاستىدا ئەم بۆچوونە زۆر ھەلەيە ، بۆ ؟

با بە نمونەيەك ھوونى بىكەينەۋە ، زاناکان و ئەمجا سولتان
 توشى نەخۆشىيەك برون ، با بلىن نەخۆشىيەكى ۋەك سىل ، ئەم
 نەخۆشىيە بە ناۋ خەلكى تىشدا پلاۋ بۆۋە تا ھەموو لايەكى گرتەۋە . . .
 لەم كاتەدا يەكەك بىت و بلىت ئەم نەخۆشىيە بەھۋى زاناکان و
 سولتانەۋە پلاۋ بۆتەۋە ئەگەر ئەمانە نەمان نەخۆشىيەكە نامىت لى ئەۋ
 خەلكىدا . . . ئايا ئەم قەيە لە لاي ھىچ ئاقل مەندىك پەسەندە كەرت ؟!
 تەنەنت ئەگەر زاناۋ سولتانىش چارەسەر بىكرىت ، نەك لايرىت و
 دوور بىخرىنەۋە ھەروا لە خۆيەۋە ئەۋ نەخۆشىيە سەرر گوللاكى

خه لکی په ش و پروت به رده دات ؟ یی گومان نه مخیر ۰۰ ده یی له
 پاستیدا هه مان چاره سهری نهو خه لکی تریش بکریټ که چاره ی
 زاناو سولټانی یی کراوه که واته له کرداری چاره سهرکردندا ههر
 دوولا په کسان و ینوستان به یارمهی ده یی ۰۰ په لام ته گهر هاتوو
 سولټان تووشی نه خوئی بوو ینش نهو هی نه خوئی په کی تهنه نه
 بکات و بلاو بته وه نهو نهو کاته به دوورخسته وهی نهو سولټانه
 سوود ده که یتت ، ده نا پاش بلاو بوونه وهی نه خوئی په که نهو هه ولدانه
 یی سوود یی هوده په ۰۰۰

جاله پاستیدا سهرده می ټیام سهره ندی ټلوی لی به سهر
 هانیوو ، نه خوئی ده روونی و دنیا به رستی له ناو زاناکان و سولټاندا
 بلاو بزوه و نه مجا به ناو خه لکیشدا تهنه نهی کرد ، یتیر لایردنی سولټان
 چ که لکئی ده که یتت به تنها ، بویه ټیامی زاناو زیر زوو ده وکی بهم
 مه له په کردوو ده رده که یانی ده ست نشان کرد ، نه مجا دهستی
 به کاره نوټکار په کی کرد ۰۰ نهو تا پنگای لایردن و شوپش
 به وپاکردنی نه گرتنه بهر ، وه کو هه ندیکی تر که نه یاتوانی چاره په کی
 نهو ده رد و گپرو گرفته بکن ، به لکو پنگای چاره سهرکردن و
 چاکردنی گرتنه بهر به مخرجک له کاره یدا زاناو سولټانی لی یی بهش
 نه کرد بوو . نه نجامه که شی سهرکو توو بوو .

نه مجا ټیام ده لی :-

منی هه زار که خاوه نی ټشوویه کی که م ، ینم خو شه
 به شداریتان بکه م و له پشوانی پرزگاری خوازانی ټیلام بم ، به لکو
 به هه موومان بتوانین شه ریخته می موحه مه دی سهر له نوی دامه زر ټینه وه و

بلاوی بکینهوه ، تا موسلمانان لهو غهړیې و یې بایمخی په پزگړ
 بـکـهـن (۱) .

له نامه په کي ترده به (السید فرید) ده لني :

موسلمانانې نیمړو غهړینو له گړوگړندا دهژین کشتي نالو
 بهیت لهم دهړیای غهړیې په پزگاریان دهکات • ینغه بهر صلی الله علیه
 وسلم دهفرموي (مثل اهل بيتي کمثل سفينة نوح من ركبها نجا ، ومن
 تخلف عنها هلك) (۲) .

تیوهش هه موو هیست و توانایه کتان ناراستی نوو نامانجه مهز نه
 بکـن ، تاوه کو نوو بهخته وهړپه مهز نه تان دهست بکـویت ، خسوای
 که وړه هه موو چهنه پلوو پایوو سولنایکي یې بهخشیون جا نه کهر
 یتوو شهره فی نه سب و بهختیاری دنیا کو بکـه نه وه نوو هه موو
 بهختیاریه کي دین و دنیا کو ده که نه وه ، هزاریکي وه کو من نیازی
 گفتوگوئی هیه له که نانداسه بارهت بهم کاره و ، مه بهمیش نه وه یه
 لایه نگیری شهره تنی نیسلام بکات و په واجی یې بدات بویه یې
 خوښه به ناماده بوونی له لاتانا گه وړی کهن (۱) .

لهم نامه په دا نیام ته واضمیکی ته و او ده نویتیت له ناستی (سید
 فرید) داو مه بهستی نه وه په سرنجی پابکیتیت ده نا نیام خوی زور
 چاک ده ناستی و نه ویش چاک ده ناستی ، له هاستیدا ده به ویت (سید فرید)
 بکاته هوو که نالیک بویه په پینه وهی نیسلام و گه یشتی به سولتانو

(۱) همان الرسالة رقم ۴۷ .

(۲) رواه الطبرانی والبخاری وغيرهما عن ابی ذر (رضی الله عنه) .

(۱) الرسالة رقم ۵ / المجموعه الاولى .

دەست و پىۋەندەكانى ، جا سېغەنى تەواضع جواترەن سېغەتە كەينۇستە
 لەبانگكەردا پىت نەك خۇى فەرز كات بەسە خەلىكىداو خۇى
 لەوان بە زانتر بداتە قەلەم و ھەموويان بە چاۋى سوك سەير بىكات ،
 چونكە مرقۇف ھەر چۇنىك پىت عېزەتى نەفى ھەيەتتى خۇش يە
 بەكىكى تر خۇى بەسەردا زال بىكات و بە چاۋىكى تۇمىر لە خۇى
 سەبرى بىكات ، بە تايەنى كەسك بەۋى بەيلىك بگەتتى يۋىستە ئەم
 سېغەتەى تېدا پىت و لەم پىنگەيەۋە دلى خەلىكى بىكاتەۋە بۇ ۋەرگرتى
 بەيامەكەى ۰۰۰ دەنا تېبە دەزانين ئىمام تاج پادەيك شارەزاو
 لى ھاتوو ، بلىمەت و زانا بو ، كەچى بانگەۋازەكەى بە شىۋەيە
 نەبوۋ خەلىكى بۇلاى خۇى بانگ بىكات و شوتى بگەۋن ، بەلىكو
 بانگى دەكردن ئىسلام زىندوۋ بگەنەۋە خۇشى ھۆيەكە لەو ھۆيانەى
 خەلىكى لە ئىسلام تىك بختەۋەۋ خۇى بە نىشانەرى قورئان و
 خىزمەت گوزارى ئىسلام دەزانى ئەۋ نەرم و نايەيەى نواندويەتى لەبەر
 خاترى خۇى نەبوۋە بەلىكو لەبەر نەرم كەردنى ئەۋان بوۋە بۇ ئىسلام .

لە نامەى سىيەمدا بۇى ناردوۋە تايىدا دەلى

(گەرەم بەپىز : ئىلام لە ئىمپۇدا لى قەۋماۋ غەربە ، ئەگەر
 ئىمپۇ يەك دانە فىلى لە پىناۋى بەھىز كەردن لايەنگىرى ئىلامدا
 خەرج بىكرىت ، لە جىاتى مىلۇنەھا دىنار دادەنرىت ، كىيە ئەۋ ھەلۇ
 بەجەرگەى بەم كارە ھەلدەستىت با پىيىن ؟ ئەۋ كاردى مرقۇف پىتى
 ھەلدەستىت بۇ بىلاۋ كەردنەۋەى ئاين و پىشگىرى ئىسلام ، لە ھەموۋ
 سەردەبىكىدا كەردەۋەيەكى جوان و خۇشەۋىستە ، بەلام ئىمپۇ كە
 ئىلام غەرىب و پى كەسە ئەۋا ئەۋ كارە جواترو خۇشەۋىسنە ،
 پىغەبەر صلى الله عليه وسلم دەفەرموتى : (انكم في زمان من ترك

منکم عشر ما أمر به هلك ، ثم يأتي زمان من عمل منهم بشر ما امر به نجا (۱) . پرووده کاته صحابه کان و ده لئی (یتوه له زه مایه کدان هه کابینکان ده فرمان لهو فرمانانهی نه مری یی کراوه وازی لسی یتیی دوزهخی به ، پاشان زه مایه ک دیت هه کابینکان ده فرمان لهو فرمانانهی نه مری یی کراوه جئی به جئی بکات شه (بههشتی به) .

کسی دووم که یمای سه رهنه دی هه لئی بژارد بوو (رکن الدولة) مه غولی (خان اعظم) به نازناوی (کوکه) ، یمام نله به کی بو ده تیری و نیاید ده لئی

• خوای گه ووه پشتگیرتان بکات بههه دوزمنانی ئیسلام سه رتان بخات له یتاوی به زرکردنه وی ئیسلام یتهمبهه ر صلی الله علیه وسلم دهه فرموی : بدأ الاسلام غرباً وسيمود غرباً كما بدأ فطوبى للغرباء (۱) . . . غه ربی ئیسلام گه یشته وه پاده به که له ولآتدا ، کافران دهه دریزی ده که نه سه ر ئیسلام و گاته به موهلمانان ده که نه ، هیچ نههه نایانگری کاتی کافریتی خویان ئاشکرا ده که نه ، له بههه بهه نه وه موهلمانان ناتوان ئیسلامه به کهی خویان دهه رخنه ، به لکو گاته یان یی ده که نه و زه به یان ده که نه ، پاشان ده لئی :-

• یمه ئیمه و بوونی یه رۆزی جهه نایان به نعهه به کی گه ووه . داده نین ، جگه له یتوه ، ئیمه و شاسواریکی ته نابین بهه بهه رچی دوزمنانی ئیسلام بههه وه ، خوا پشتگیرتان بکات و سه رتان بخات هه فرموده به کی یتهمبهه ر صلی الله علیه وسلم دهه فرموی : لن يؤمن احدکم

(۱) رواه الترمذی ، وقال حدیث غریب .

(۱) رواه مسلم .

حتى يقال انه مجنون ، (۱) . ثم گهر نهو شيتي به هاندوره کهي زوري غيرت بيت بو سلام ، له که ميکي تر دا نايين جگه له دل و درونه به جوشه کهي تيو دا نه بيت ، زور سوياس بو خوا ، بيمو پور پوري پاداشتي زوري پر بابه خه له سر کرده و به کهي بجو کهي کهم نرخ ، ثم هله ي جيهاد کردن به وتي حق و راستي له دهستي خوتان مەدن که خوي گه و ره بوي پەخساندوون نهو يش (جهاد الاکبر) ثم هله به دست بهتن و بلن (هل من مزيد) ، نهو يش بزاني ثم تیکۆشانه به زمان ، به تابه تي لهو کاته دا زور پروژتره له تیکۆشان به شير و بر ، هر تيمه ي هزارو يک کهوتووين لهم نيمه يي بهش بووين : (هيثا لأربان النعم نعيمهم وللعاشق المكين ما يجرع) با خاوهن نيمه تان نهو نيمه ته يان بنوشن و عاشقاني دماو يش نهو تالي به يار بجيزن .

نهو پرنگاي نهو گه نجه شاراو به مان نشان داي ، هر چه نده من نه توانم به دهستي بهتيم به لکو تو بتواني به دهستي بهتيم . نيماسي سه ره ندي خوي خاوهني مه سه له که بهو سه ري به ته که به دهستي خويدي ، که جي له نامه کانيدا و اي درده خات ناتواني هيج بسکات و نازايه ني و جابو کهي ده داته يال نهو پياو انهي نامه ي بو ناردوون ، له پاستيدا ثم کاره ي جواترين شينوازه ده نيوتني چونکه هاندا يکي نه وانه ده يانسکات به خاوهني مه سه لهو لي پرسراويان زياتر ده کات و ده ماري

(۱) زه هه بي له ته لخي صيدا ده لني (صحيحه) رواه الامام احمد في المسند وابن حبان في الصحيح . له فزي حدیسه که له موسته دره کها ده ري هيتاوه ده لهرموي (اکثر ذکر الله حتى يقولوا مجنون) ص ۲۹۹ ج ۱

به‌زه بیان ده‌جوئینی له لایه‌کی تریشه‌وه. هه‌مانه‌وه خۆی ده‌باریزنی —
 پیاوی له‌خۆبایی بودن جوژه ته‌واضه‌یکش له ئاستاندا ده‌نویتی تاوه‌کو
 زیاتر له خۆبایی نزیک بکاته‌وه ، ته‌وا هه‌مان ئاکار دووباره ده‌کاته‌وه
 له نامه‌یه‌کی تردا که بۆ (خان جهانی) ناردووه و تیایدا ده‌لێ :

« ته‌گه‌ر بێتو له تیان ته‌و پایه به‌رزهی هه‌تانه‌و په‌په‌وی کردن به
 شه‌ریعه‌تی ئیسلام ، کو‌بکه‌ینه‌وه ته‌وا ته‌مانه‌تی ینغه‌سهرات گه‌یاندووه
 له پوون کردنه‌وی ئابین و بلاو کردنه‌وی ، جا ته‌یه‌ی هه‌زار ته‌گه‌ر
 بۆ ماوه‌ی جه‌ندین سالی دوورو درێژ هه‌ول به‌دین ناگه‌ینه‌ توژی بازیک
 ئیسلامی له نمونه‌ی تبه‌ . . خه‌لکی نرخی ته‌و نهمه‌ته‌ نازان ، خوی
 گه‌وره به‌ تبه‌وی به‌خشیوه ، ته‌رسم تبه‌وش نرخی به‌های ته‌و نهمه‌ته
 نه‌زان کاتی سولتانی مه‌زن (جهانگیر) کوئی له فه‌کانت بگریت به‌جوانی ده‌
 هه‌قی خۆی بداتی . ته‌م هه‌له جه‌ند خۆشه ، که به‌ ده‌رپه‌نیکي ئاشکرا
 یان به‌ ئیشاره‌ت وته‌ی هه‌ق به‌ سولتان پابه‌گه‌ینین ته‌و پراستی به‌ی که
 ته‌هلی سوتنه‌و جه‌معه له‌سه‌ری ده‌پوژن ، خوی گه‌وره ستایش ته‌و
 تیکۆشانه‌یان ده‌کات ، هه‌ر کاتی گونجا به‌ وته‌ی ته‌هلی هه‌ق لێ یان نزیک
 بینه‌وه ، هه‌میشه جاوه‌پروانی موانه‌به‌یه‌ک بن و به‌ هه‌لی بزاتن تیایدا باسی
 ئابین و شه‌ریعه‌تی ئیسلام ده‌کری ، تا ته‌و هه‌له به‌ده‌ست به‌نن ئیسلامی
 تیا ئاشکرا ته‌کری و کوفری بوجه‌لی تیدا ده‌رئهمخه‌ی ، (۱) .

جگه‌ له‌م نامه‌ ئیمامی سه‌ره‌هه‌ندی نامه‌ی تری زۆری ناردووه . بۆ
 پیاوانی تری ده‌ولت ، به‌کیکی تر له‌وانه (الاله بیک) ی والی ناوچه‌ی
 (به‌هار) و هه‌مان بابته‌ی بۆ نویسه‌وه تیایدا ده‌لێ :

(۱) الرسالة رقم ۶۷ المجموعه‌ الثانية .

(خوی گهوره ، نمونهی تیوه و پارێزهرانی ئیسلام زیاد کات ،
 تزییکهی سهدهیهکی تهواوه بههر غهڕیبی ئیسلامدا تیهپیوه ، باری
 ناله باری لهم ولانسهدا گهشتوته پاده بهك ، نهملی كوفر هر بهوهنده
 پازی نابن به كافریتی كهیان كار بكن ، بهلكو ده یانهوێ ئهحكامه كانی
 ئیسلام به تهواوهتی له ناو بهرن تا به هیچ جۆرێك جیاوازی له توان كوفر و
 ئیسلامدا نه مێنێ ، كار گهشتوته پاده بهك ئه گهر موسلمانێك یههویت
 دروشمێك له دروشمه كانی ئاینه كهی وهك سههرپینی مانگا ده درخست
 نهوا به كوشتن و خنكندن سزای ده درێ) (١) •

له نامهیهکی تردا كه بۆ (صدر الجهان)ی ناردووه و به كێكه له
 گهوره میرانی دهوڵهت ده لێ نه (من لهو پر وایه دام كه یشه وایانی
 ئیسلام و زانایانی پایه بهرز خهریکی لایهنگیری ئایینی پرۆژنو بههیزی
 ده كهن و پشتگیری لێ ده كهن بێنای پێگای پاست دروست ده كهن و
 واخهریكن نهواویشی بكن - به نهینی و ئلشكرا - جایترو ئه مهزاره
 بهك كهوته به یووست ناكات خۆی ماندوو بكات و قسه درێز كاتهوه و لهوه
 زیاتر بڵێت) (٢) •

(١) الرسالة رقم ١٨١ •

(٢) الرسالة رقم ١٩٤ •

ههق نیه نهم ههلهیه دووباره بگریتهوه^(۱) :

له ئاکامی نهم ههول و تیکۆشانه بهردهوام و لهسهرخۆیییهی ئیمام ما نهو کاته خوش و پر له مزدهیه هات که سولتان جیهانگیر تیابدا ههستی بهههلهی خۆی کردو ، بهیاری دا به پێی یانسی گشتی حکومەت و ئیداره ، لیزنهیهک له زاناکان پێک بهێتی بۆ پاوێزکردن سهبارەت به کارو باری ئاینی و دوورخستهوی ولآت لهو ههلهو گیروگرفانهی لهم پرووهوه قهی کهوتبون ، داوای له یاوانی ئاین بهروه رانی ولآت کرد به شوێن زانایانی له خوا ترس و دڵسۆز بکهێن و بیان هێن بۆ ناو کۆشک و هانیان بدمن تا له کۆشکدا به بهردهوامی بیتنهوه ، ده ربارهی مههلهکانی شەرع بدۆین و سهبارەت به بابتهکانی ئاین فهتوا بدهن و پێنمایان بکهن .

کاتی ئیمام سه رههندی به مهی زانی به پێی نهو حیکمەت و یش بینی به ئیمانی و به میره تهی پێی به خهرا بوو ، پتی لادانی دهولەتی یشوو و ، میزوه که یشی ده زانی له کوێدا بهو له چ کایه کدا بهو هۆیه کانی زۆر جاک ده زانی جی به ، بۆیه لهم کاره پاچلهکی له جیاتی

(۱) رجال الفكر والمعوة / الامام السرهندی .

ئەوئى بىم ھەوالە دىلخۇش بىت - لە ھەوالەندا - كەچى زۆر دىل گران
 بوو ، ھەر لەبەر ئەو ھەوالە نامەيەكى بۆ مىر (السید فرید) نامەيەكى
 تىرىشى بۆ مىر (صدر جەھان) ئارد ، تايىدا يىنى وتبۇون :

• بۆ خوا داواتان لى دەكەم ئەم ھەلەيە نەكەن ، يەك تاكە زانای
 خودا ناسى دىلسۆز ھەلبىزىن ، لە جىيانى ئەوئى كە چەند زانايەكى
 ظاھر ھەلبىزىن •

لە نامەيەكى ئىردا كە ئاراستەى (السید فرید) ى كىردوۋە دەئى :
 (خۇاى گەورە لەسەر پىنگەى بلوو باپىرانى ھەلبىزىن دامەزراواتان
 كىات ، ۋەكو پىستومانە سولتان بەھۆى ئەو فىطرە پاكەى و
 خۇشەوئىنىيەى بۆ ئىسلام ھەيەتى فەرمانى يى كىردوۋن چىوار زانا
 ھەلبىزىن بۆ ئەوئى لە كۆشكدا بىتتەمەۋە مەسەلەكانى شەرىع ھەرو
 بىكەنەۋە ، ئاۋەكو ھەر كىردەۋەكە يان خوكىك لە سولتانەۋە دەردەجىت
 ئىجەۋانەى ئەھكامەكانى شەرىعەتى ئىسلامى پىرۆز نەئىت ، ھەزاران جار
 سۇپاس بۆ خوا ، ھىچ مەزەيەك نە لەم مەزەيە مەزىتەئىت بۆ مۇسلمانان ،
 ھىچ ھەۋائىك نە لەم ھەۋالە خۇشتر بىت بۆ خۇش كىردى دىلە
 بىرىندارەكانو نەغزى باران ، بەلام مىنى ھەزار ئاچارم لەم بارەيەو لەگەئنا
 بىدوئىم ، داۋاى لى بوردتان لى دەكەم •• ئەوئى دەمەۋى بىلەم ، ئەوئى
 وئەنى ئەم زانا ئاين بەرۋەرانەى خۇيان لە خۇشەوئىنى پىلەو پايەو
 سولتان بەرزىر پاكىرنو جگە لە لايەنگىرى ئىسلامو سەرخىستى ئاينو
 بىلاۋ كىردەۋەى شەرىعەتى پىرۆز ھىچ خەنكى تىريان نەئىت ، زۆر كەمو
 دەگەنن ، جا ئەگەر ھاتوو يەكك لەم زانايانە مەيلى بەرەو پايە
 بەرزى بىت ئەو ھەول دەدات فەزىلۇ بىلمەنى و لى ھاتوئى خۇى
 دەرىجات ، بۆ ئەم كارەئىنى مەسەلەكانى خىلاف دەھىتتە كاپەۋە دەبەۋىت

لهو پښگه يوه ځوی له سولگان تړيک بکاته وه نا پړی لڼ بگریت و پایه ی
 بهر ز بکاته وه ، نهمش د پته هوی ټيکدانی ټاين و شتواندنی و توش
 مەترسی دکات ، هـر هوی نهم چەشنه خيلافانه جوو له سده کانی
 پـاـوـرـدودا له نيوان زاناگاندا کاره ساتی ناخوش پوويداو ، ديسا به
 جارېک توشی چەرمه سړی هات ، جا نه گەر پتو واکمن ، هـمـان
 مەترسی ده گه پته وه د پته هوی شېرزه کردنی ټاين ، چ جـای
 بشتگيری کردنی و جـمـپـانـدی ! هـه پـهـنا به خوا لـم پووداوانه و ، لـه
 فيتمی زانای خراب ، له جیانی نه وهی چوار زانا هـلـبـزـيـر چاکر وایه
 يـک زانا هـلـبـزـيـر ، چونکه نهمه یان گونجاو ترو له بارتړه به تايه تی
 نه گەر له زانایانی ټاخیرت بهر وه پت د پت چی له وه چاکر پت ،
 جا نه گەر له زانایانی ټاخیرت بهر وه د پت نه کەوت ، با لـه چینی
 زانایان يه کيک هـلـبـزـيـر که حالی له هـمـوویان چاکرو فـزـلی زیاتر
 پت « فـا لا يـدرک کله لا يـدرک کله » له پاستیدا نهم یاسا مەنتقی یه ی
 که نیام لـمـری پویشتووه له بانگه واژه کـیدا له هـمـو سـهـرـدـه مینکدا
 نیوسته بانگه رانی پښگای خوا له سـری برۆن ، نه گەر خبر و چاکه
 هـمـووی به ټيکراچی د پت نه کەوت ، هـنـد پکشی د پت بکـو پت هـر
 باشه ، چونکه « وازهيان له کارېک که هـمـو چاکه ی تـیدا نه پت و
 هـنـد پکشی تـیدا پت نه وه وازهيانه به جارې لهو کاره نه وه هـنـد
 خبره ش له کيس د پت « وەك نه وه مـهـلـی د پت (عدم الرضا بالقليل
 اقل) پاڙی نه بوون به کهم که مـتره . . . نه وه تا د پت نه گەر زانایه کی
 چاکي لـمـخواترس د پت نه کەوت با يه کيکی تر پت هـر چـه نـدـه نه
 خـاـبه تـانـه ی هـمـو تـیدا نه پت به لـکو هـنـد پکشی تـیدا پت باشـتره
 له وهی هـر به نه واده تی وازی لڼ به پتړی و کاره که پت به هـمـه مـه کی و
 تـاـرـو جـيـتی . . تـهـنـهـت پښه بهر صلی الله عليه وسلم لـمـه نهم

پاستی به بوو که پازی بوو به سولخی خوده یسه به پوالت بریاری
 به یمانه کی له گهل قوپه یش زور به ی به رزمه ندی کافرانی تیدا بوو ،
 به لام پاشان له نه جامدا ده رکوت که به رزمه ندی موسلمانانی تیدا
 بوو ته مانا ده کی کاتی دنوستی بسم الله الرحمن الرحيم له سر
 به یمانه که کافران پازی نابو و ده لئن نه گهر ټپه باوه پمان به مه ی تو
 کرد ټیر ټپه به یمانی چی ده به ستین له گه لئا که چی ټپه بهر صلی الله
 علیه وسلم چیان وت پازی بوو . ده لئن شوپشگیریک په یماتیک له گهل
 دوزمه که بدا ده به ستی لهو په یمانه دا زور مه رجی قورس له سر
 شوپشگیره که داده نیت تم هر پازی ده نیت . پاشان خه لکی و به
 تایه تی شونین که وتوانی و تریکه کانی ته مه به سر شوپی داده نین بو
 نه و شوپشگیره و ده لئن به زیوه ، وای بو لیک ده ده نه وه که تم
 شوپشگیره سر کاروانچی بو و شوپشگیریک پی به بو پاراستی نه و
 کاروانه و گه یاندنی بو چی و مه به ستی خوی و نه و نامانجه ی مه به ستی به تی
 نه و جا ده لئن له پینگا جه رده پی پی ده گری و داوای شمیره که
 ده کاو لئی ده ستیتی تم قسانه ی خه لکی و کو جوړه گاته پی کردنیک
 گاته یان به شوپشگیر ده کرد : نه میش له وه لامدا پی و نن قسه کاتسان
 پاسته ، نه گهر نه و شمیرم نه دایه به و جه رده به نه و هر له نیوه ی پینگا
 به کم ده کوت و نه م ده توانی کاروانه که بگه ټپه جیکای خوی چونکه
 نه و جه رده به خویشم و شمیره که شو کاروانه که شی دبرد ، نه و من
 شمیره که دایه ، تا کاروانه که به به سه لاهه تی بگه ټپم و نامانجه که ټپه
 دی نه و گاته ده گه ټپه و شمیره که و هر چی پی به تی لئی ده سه م
 جا گرنگ نه تم شوپشگیره له سر هق بوو یان ناهق ، چونکه
 نه گهر هو و و سیله ی پاست به کارهات هر چه ند ناهه قیش یت ده گاته
 نامانچ به لام نه گهر هقی پی پی و په وئی له پینگه ی هله و هزو

ۋەسىلەى ناھەقەۋە بېگەيتى ھەرچەندە ھەقىقىى يى بېت ھەر ناگات ،
تەئەبىت ئەگەر ھەق ۋ ناھەق ۋ دۇ بە دۇى يەك ۋەستان ھەر كائىنكىان
پىنگىلى پاستو ۋەوان بەكارىتت ئەۋە سەرگەۋتوۋە بە جاۋپۇشنىن
لەسر زاتى ھەقەگە ۋ زاتى ناھەقەگە ، ۋەكو مامۇستا سەھىد نورسى
دەفسەرمۇى .

(ھەروەكو مەرج نە كە ھەموو ۋەسىلەيەك لە ۋەسىلەكانى
ھەق ، ھەق بېت ، ھەرواش مەرج نە ھەموو ۋەسىلەيەك لە ۋەسىلەكانى
ناھەق ناھەق بېت ، كەۋاتە ئەنجام ۋەسىلەيەكى ھەق (ھەرچەندە لە
ناھەقدا بېت) سەردەكەۋىت بەسەر ۋەسىلەيەكى ناھەقدا (ھەرچەندە لە
ھەقدا بېت) (۱) .

كەۋاتە يىۋىستە بانگكەرانى پىنگىلى خوا يىش ئەۋەى ئەۋ ھەقەى
يى يانە بېگەيتىن دەيتى پىنگاۋ ۋەسىلەى ھەقى بۇ بدۇزئەۋە بۇ گەباندنى
كە بەسترايتتەۋە بە مەرج ۋ بارو دۇخ ۋ كاتى سەردەم ، نەك ھەر
ئەۋەندە بېت ھەق يى بە ھەر چۇنىك بوۋە دەيگەيتىم . . . چۈنكە بە
گۇى كەردنى ياساى زىيان ۋ بوۋنەۋەر يىۋىستە بۇ سەرگەۋتن لەم دىنبايەدا
ھەر ۋەكو چۇن بە گۇى كەردنى ياساى شەرع يىۋىستە بۇ سەرگەۋتن
لە پۇژى دوايىدا . . . ھەروەكو مامۇستا نورسى دەلتى ھەر ۋەكو
چۇن گۇپرايەلى ۋ ياخى بوۋن ھەيە سەبارەت بە فەرمانەكانى شەرعى
ئىسلام ، ھەر يەۋ چەشئە گۇپرايەلى ۋ ياخى بوۋن ھەيە سەبارەت بە
فەرمانەكانى ياساى بوۋنەۋەرو زىيان . ھەر ۋەكو چۇن گۇپرايەلى ۋ
يى گۇى يەكەم لە دوا پۇژدا پاداشت ۋ سزاى ھەيە - ھەر بەۋ چەشئە

(۱) حقائق الايمان / يدبع الزمان سميد النورسي .

گوڼرايه لو بڼگوتی یاساګانی بوونه وورو زیان زوربهی جار سزاو
پاداشتی خزی له دنیا دا ودرده ګرته وه (۱) .

لیردا پروون بۆوه که نیمای سهره ندی چۆن وستیو تهی پښګار
وهمیلای هغو و پخوا بګرته بهر له بانګه وازه کېدا له ټاکا میندا
سهرکه وتی به دمت هینا ، هه رچه نده هه موو بهری ټنګو تانه کې به
چاوی خزی ندی له زیاندا ، به لām ګرنگ نه و به که توه که ی
چاندو هه نډیکشی به خټو کرد ټیر به جټی هشت بۆ نهو که سانه ی
خوی به د ستی خوی په ورو رده ی کرد بوون و پښګار به نامه ی که یان دنی
کاروانه که ی بۆ داپشتن و بۆ یانی ده ست نشان کرد . . پاشان له هه مان
نامه ی که بۆ (السید فرید) ی نارد ووه ده لټی :

مه به ستی من نه و به که هیچ نه کن تا چاک لټکی نه ده نه ووه لټی
ورد نه بنه ووه ، چونکه پاش جټی به جټی کردنی ټیر هیچ داد نادات به
فریا ناکه ویت ، من له پاستیدا زور شه رمه زارم له قسانم که له ګل
خاوم دل و د وروون پاک و زیره ک و بلیه ټکی وه کو جه نابان ده یکم ،
به لām چونکه نه وه هوی به ختمه وری نه بۆ به زور به په وروشم بۆ نه م
واتانه (۲) .

جګه له و پیاوانه ی پښوو که باسان کردن و نیمام سهره ندی
نامه ی بۆ ناردون له خامه په نګنه که ی خوږن و فرینکی ده تګان بۆ
غهریب و که ساسی و بڼگوتی نیمام له و سهره مه دا .

نیمام نامه ی تری په ورو رده ی و پاست کردنه ووی زوری نارد ووه

(۱) هه مان سهرچاوه ی پښوو .

(۲) الرسالة رقم ۵۳ / المجموعه الاولى .

بۆ گەورە پیاوانى دەولەت ، تايىدا بابەتى پەرورەردەو سەلوكو
گېروگرفتى تەرىقەتى پوون كىرەتەو ، ئەو نامانەش نىرراون بۆ
(۱) عبدالرحيم خان خانان (۲) قلىچ خان الاندجانى الاكبرى (۳) خواجە
جهان (۴). ميرزا دائراب ابن خان خانان الجهانگېرى (۵) شرف الدين
حسين البخشي *

لە نوسىنى نامەكانىدا وا دەردەكەوت ، ئەم گەورە پياو مىرانە
ئىمام سەرەندىيان زۆر خۆش ويستىو ، زۆر پىزيان لى گرتى ،
ھەر وەكو چۆن شىخىكى پابەر بۆ مريدەكانى خۆى دەنوسى ئازا نامەى
بۆ ئەوان نوسىو ، ھەلەكانىيانى دەست نىشان كىرەو ، ئامۆزگارى
كىرەو ، لە نامەكاندا ئەوئەش دەردەكەوت كە ئەم مىرو پياوانە كەم
كوپيان نەنەندەو لە ئامۆزگارى كىرەو سۆز بەختىن بۆ ئىسلام ،
تا تەبىئىيەنە بە ھەمويان ئەو ئامانجە مەزىنە بەدەست بەتىن *

كارىگەرلىتى ئىمامى رەببىانى

ئەوئەى تا ئىسا باسما كىرە پەيغەمبەرى بەو تېكۆشەنەو بوو كە
ئىمام لە پىگەى مىرەكانەو كىرەوئەتى ، ئەو نامانەى پەيتا پەيتا
دەنارد بۆ مىران و پىلوانى دەولەت و ھانى دەدان بۆ ئەوئەى ئىسلام
سەربەخەن و پارىزگارى ئابىن بىكەن و سولتان بۆ پىزگرتى دروشمى
ئىسلام و جى بەجى كىرەنى شەرىعەتى ئىسلام ئاراستە بىكەن ، تاوەكو ئەو
وەزە خراپ و تېكچووەى تىدان چاكى بىكەن ، ئەو نامانەى لە جۆش و

(۱) رجال الفكر والسوة / الامام السرخسي / ابو الحسن النوري *

خړوش و هممه سته دده مان گرماندو دده مان پروسکانه له هنزو غبره تدا به تاو شه پوليان دده مان له نهرمي و خړوش کوفاريدا خهړک بوو ده توانه وه نم ههول و ټيکو شانه ي له پنگه ي ناله کايانه وه به زا به نه چوو بو ته واو کړدني نمخستو به چي هتاني ددوره کي ، نو نامانه ي بو هه کاي نيکيان نيرراوه ددوري خوي ديوه ، به تابه ي کاري زوري کړدونه سهر مير (السيد فريد) که به ددورنکي گرنگو سهره کي و سهرکه وتوانه هه لسا بو کوي ي ددولت و سهرله نو ي ثارسته کړدني به ره و اسلام .

تا نو کاتش هشتا له ددروني سولتان جهانگيردا گوپا نيکي به پرتي وا پووي نه دا بو که له پگ و پشه وه يو ويث ، نو گوپانه ي نم کاره گرنگه معزنه يويستي يي به ي بو گوپا نکاري به کي نهوتو ولات له سهره به وه بگوپي و پوحي اسلامي بکريته وه به به ريده ، نو پوحي سهدان ساله نم ولاتو دانشته وانه کي چاوه پوانه ي . . . نه وي که له هه موو کهس ناشکرايه کميستي سولتان خوي له پزيمي پاشه به تدا پتي سهره کي داگير ده کات و جهه سهره يکه ټيکپاي ده زگساو دامه زراو و پښه خراوه کاني ددولت به ددوريده دسوپته وه ، نه کهر نياز يکي يي يان شوپن فيکره به بکه وي . ياخود که سيني خړوش بو ي ، ياوه کو باوه پي به ياي يکي خودا ناسي دل سو ز يي و پزيو شکوي نسوي له دلدا يي و ، متانه بکاته سهره پاستي و باوه پي به دل سو زي نو کهسه هتاني ، نهوا نو کهسه ماوه ي هه زاران ميل له چهند ساعات و خوله کي کدا ده چي ت ، موسته چيل ده کاته مومکين و به لکو ده بکاته کاريکي وافانه (۱) .

(۱) الامام السهرندي / ابو الحسن النعماني

جا جهانگیر تاشو ساتمش پله و پایهی ئیمامی له زانست و
خودا ناسیدا نه ده زانی ، چونکه له و زاناو شیخانه نه بوو که هاتو چۆی
کۆنک و کۆپی پاشایانی ده کرد ، که واته چ پینگایه ههیت
پاسته و خۆ به بوئندی یۆه بهستی ، تا کو به رزی پله و سه زنی پایهی له
سنووری تواناو لێ هاتووی ده بناسی ؟ .. تا له کاته دا بوو چاره نوی
خوای گه و ده ئه کاردی چی به چی کرد . ته فیریکه عمه له
فهرووده که بهتی (عی ان تکرهوا شیاً وهو خیر لکم) .. یۆهسته
به کیکه و ده کو ئیمامی سه ره نهندی یازی خۆی بۆ سولتانو میرو و ده زیرو
خه لکیش به گشتی ئاشکرا بسکات و بزانی مه بهستی له م بزوتنه و ده
بانگه وازهی چی به ! تاوه کو تۆمهت و بوختانی وای نه خرته پال که
کاره که به سیاسی به کی پرووت و ئامانجیکه دنیای له قه له م بدریت ..
به لێ خه لکی و میرو و ده زیرو کان هه موویان زانیان مه بهست و ئامانجی
ئیمام چی به ! زانیان ئامانجی راست کردنه و ده چا کردن و پهروه و ده کردن و
که پاندنه و ده ی ئاینی ئیسلامی پرۆزه نه که به شوپش و کوشتار به لکو
له پێی ئاشتی و ئاشیش و پهروه و ده کردنه و ده ییت له پینگه ی قه ناعهت
چه بانندی ئیمانه و ده ییت ، نه که له پینگه ی چه بانندی ده سه لات و خۆ
زال کردن ییت به زۆر .. که واته ئه م نیاز و ئامانجه ته نها سولتان
جهانگیره ماوه یی بزانی و له خو و په وشت و په قارو گوفتاری ئیماما
خۆی بنویتی نه که ته نها به قه و پر و پاگه نه کردن !

جا ده ییت سولتان چۆن کاری تی کرایت :-

له پێشه و ده باسی به سه رهات و چۆنه تی به ند کردنی ئیمامان کرد له
قه لای کوالباردا چۆن بوو ، ههروه ها ئه ومان باس کرد که چۆن له
تۆردوگای سولتاندا به ده ست به سه رتی ماوه ته و ده ، مانه و ده که ییتی سقاو

شش مانگی خایاندوو ، لهو ماوه یه دا یواری نه و ی پووه له گهل
 سولاندا هاوپنیه تی بکاتو هلسو کهوتی له گهل بنوتی و له
 مه له کانی تاین له گهلدا بدوی ، ثم هاوپنیه تی و له گهلدا بوونه ی
 نیمای زور به چاکی به سولتان ناساندوو ، په وشت بهرزی و تاکار
 جوانی و دروون به هیزی تیدا به دی کردوو ، تاین بهروره کی به تینی
 لی پیوه ، به تابه تی لهو هلوسته یدا که به تاشکرا دهری خست
 سوجده ی درودی و نادای په سمی کوشکی له بهر دم سولاندا جی به جی
 نه کردو نه یواند ، ههروه ها مانه و ی له قه لای کوالاردا به جه شتیکی
 بهرهرزی و دروون فراوانه وو ، مل که چ نه کردن بو سولتان تا
 داوای لی بوردنی لی بکاتو ، جگه له و ی به چاوی خوی دیدی
 هاوپنیه تی و هلسو کهوتی چ کار تیکر دینکی هیه ! دروونه
 خاونه کی چ دورنکی هیه ! هیزه پوچی به کی کارنکی وای کرد
 بوو به هان کافری مولمان ده کرد ، ههروه ها مانه و ی له توردو گادا
 بو ماوه به کی دریز خایمن هه وو نهو زوهدو (تقشف) دورو
 بهرزی به ی له دیناو ، زوری خودا به رستی و گرنگی دانی به
 ورده کان و زیکره کان جاو پی که وتو ، پوچوند پایه بهرزی له زانستدا
 له دایشتیان و گفتوگویان یکه وه بو درکه وتوو . جا جیهانگیر فرمان
 په وای دهوله تیکی مه زن بوو مخاوه نی درونکی خاوتن بوو ، زیره کو
 لی هاتوو بوو ، هلیکی وای بو ههل که وتوو تا بتوانی زور له میر
 زاناو شیخو پیاوای دیاو ماده بهرستانو ، پیاو چاکانو تاین بهرودان
 بنایت له سهرده می ته که بری یوکی به وه تا سهرده می فرمان په وای به تی
 خوی ، ثمه وای لی کرد بوو مه له کی ناسینی دروونو ته به به تی
 خه لکی تیدا دروست بوو بوو ، ثمه ده سی هه وو کهس ناکه ویت

ئەگەر ھەيلىكى وا چاكي شارەزا بوونو پەختەكارى بۇ ھەل ئاگەوت ،
 تا بتوانى درزو پاست لە يەكتر جيا بىكائەو ، كەواتە ھىچ گوماسى
 ئىدا نىە سولتان ، ئىمام سەرھەندى چاك بۆدەركەوتىو لە چەنە
 پياوڭى ترو ، زۆر زۆر لەو پياوانە جياوازە كە پلەو پايەيان لە
 دەولەتدا بە دەستەو بو ، كۆشكيان جىوان دەكردو كۆپى زانستو
 شىخايەتيان دەپازاندەو .

ئەو كارتىكرەنى كە لە ھارپىيەنى پىسۆزو خۆشەويستى ئىمامدا
 لىنى كراو لەو پووداوەدا دەردەكەوت كە سولتان جەهانگىر خۆى بە
 فەخرو شانازىيەو دەيگىرپتەو دەلى : (لە پۆزى ۲۴ى مانگى
 (دى) ^(۱) ھاتنە دەردەو بۇ سەيرانو گەپان لە فەلاى (كانكرە) دا ،
 ئەمران كەرد كە قازىو مير ھەدلو چەند زانايەكى تر لە گەلماندا بن ،
 بۇ ئاشكراكرەنى دروشمەكانى ئايىنى ئىلامو ئىھكامەكانى شەرىعەنى
 موخەمەدى ، بە كورتەكەى پاش پۆشتى فەرسەخك گەيشتە سەر
 لوتكە قەلاگە ، ئەمجا بە يارمەتى خوا ئەمران كەرد كە بانگ بەن ،
 بانگ درا ، پاشان دوايتكم داو ئەمرم كەرد كە مانگا سەر بېرن ، لەو
 كاتەوى ئەم قەلايە دروست كراو ئەمە پروى نەداو ، ئەمجا چووم
 بە سوجەدا بۇ خواى گەورە ، وا يارمەتى منى داو بۇ كارىك تا تىنا
 بۇ ھىچ سولتانيك نەھاوتە دى ، پاشان ئەمرم كەرد مزگەوتىكى گەورەو
 بەرزو فراوان لە ئلو قەلاگەدا دروست بکەن) ^(۲) .

بەلى پاش ئەوى ئىمام سەرھەندى ئەمەتلىكى دوورو درېزى بەسەر
 برد لە بانگەوازىو بەرورەردەكردنو خزمەت كەردنى ئايىنو

(۱) پىنگەوتى سەرەتاي ربيع الاول ۱۰۳۱ك دەكات .

(۲) ھەمان سەرچاوى يىتسۇ .

پوون کردنهومی قورئان و سونهت و ، ئهو تۆوی پواندی لهو زهویه
 رهق و نهقه ، چۆن بههۆی تیکۆشانه پاست و پموانه کهیهوه بهری گرت ،
 ئهو پینگایهی گرتویه بهر ، بۆ چارهسهرکردنی خهڵسکی نهخۆشی
 سهردهمهکی تهناخت سولتان و وهزیر و میرانش لێ یی بهش نهکرد
 بوو ، ههموویانی وهکو نهخۆشینکی پهک کهوته دههاته بهرجاوو به پهک
 چاو سهیری دهکردن ، بهلام ههیه کهیان پینگاو بۆچوونی نایستهی
 خۆیان ههبوو له کانی چارهسهرکردنیاندا ، تا له نهجامدا په ههولسکی
 پاست و خۆ ، ناراسته و خۆ توانی پووی ولات بهره و ئیسلام بگۆڕی و ،
 بهره و قورئان و سونهت ئاراسته ی بکاتهوه ، ئهو ولاتهی ئیسلامیان
 پشت گوێ خستوو و ، لێ یی ئاگا بوون . بگره دزایهتشیان دهکرد ،
 کهچی ئهم تیکۆشانه نوێکارییهی ئیلام ، سهرتاپای هندستانی بهره و
 ئیسلام برد جگه لهومی پێازه کهی به زۆریه ناوچه کانی جیهانی
 ئیلامیدا بلۆ بووه . تا کار گهشته ئهومی سولتانی چارهسهر
 بکات و لهو نهخۆشی به پزگاری بکات و چاویلکهی تاریک له چاوه کانی
 داگریت و پووناکی ئیسلام بهدی بکات ، ئهمجا پر به دل ئیلامی
 خوش بویت ..

سهردهمی ئهم گۆڕانهش له کۆتایی سهردهمی سولتان جیهانگیرهوه
 دهستی یی کردو ، لق و چل و بۆبه کانی تا سهردهمی شاه جیهانش
 درێژ بووه .

سهردهمی سولتان شاه جیهان

سهردهمی سولتان غازی شاه جیهان (۱۰۰۰ - ۱۰۷۵) به
 (صاحب القرن الثاني) نای دهکرد بوو چونکه ههزاری دووم

له گەل هەزارى بەكەم له سەردەمى ئەودا بە يەك دەگەن ، سەردەمىكى
پەختىر بەرەكەت بوو بەرە بەرە بەرە چاك بوون دەچوو ، دەستەلانى
له سالى ۱۰۳۶ى ك دەستى يىن كرد بۆ ماوى سىو يەك سالى بەردەوام
بسوو ، باش وەفاتى ئىمام بە دور سالى ، فەرمان پەروايسى
ولانى گرتە دەست ، گومانىش لەودا يە هەيشە پەرزو شىكۆى بۆ
ئىمامى سەرهەندى بوو بە گەورە تەي پەوانو .

مێزوو نوسەكان هەموو يەك دەنگەن لەسەر ئەوى سولتان شام
جهان دەروون چاك بوو ، پەرزى شەرىعتى ئىسلامى له دالدا بوو ،
زۆر حەزى له دروست كردنى مزگەوت كردوو ، بە فەرزه كانى شەرع
دەستگير بوو ، پياو چاكانو زانايانى له خۆى تريك دەكردهو . پىشى
يى دەبەستن ، ئەو ئادابو نەرىتە پەسى يانەى له سەردەمەكانى يىتسودا
داهىترا بوون ، زۆر بەيانى لا بردو هەلى گرت . . سىر ريجرد برن ،
دەلى سولتان شام جهان دەيوست عەقیدەى ئىسلام زىندوو بلكەنوو ،
هێزو پىزى بۆ بگيرەتەو ، لە هەمان كاتدا دزى ئاينەكانى نر
نەدەوشتا ، بەلام باش ئەوى تەختى باشايەتى كەوتە دەست ، سوجدەى
درودى « التحية » كە سولتان ئەكەرى بايرى داى هێناوو هەلگرت ،
هەروەها بە كارەختانى پۆزۇمىرى خوايى (التقويم الالهى) كە ئەكەر
دروستى كرد بوو ، له ناو خەلىكدا پەرواجى پەزەيدا كردبوو كۆتايى
پى هات ، فەرمانىكى گىتى سالى ۱۰۶۴ى دەركرد ، بە قەدەغە كردنى
زنو زەخوازى له نيوان موسلمانان و هېندوكەكان ، ئەم دەستورە لە
بەنجەلو كىمىردا پلاو بوو بۆو و كرا بوو بە پاو (۱) .

(۱) الامام السهرمدي / ابو الحسن النعماني .

پاش تيمچي بوونی چەند سالتک بەسەر مردنی ئيمامی سەرھەندیدا
 مەلیک (ئوردنک زيب عالمگير) لە دايلک دەيت ، بەسەر مەلیک (دارا
 شکو) دا زال . دەيت ، چونکە (دارا شکو) زياتر مەیلی بەلای
 (وحدة الوجود) دا بوو و تايینی هیندوکەکانی خۆش وێستو ، بۆیە
 (عالمگير) شۆرشیکى بەسەردا کردوو و لەسەر تەختی پاشایەتی لای
 دەیت ، عالمگير براى داراشکۆ بوو ، بە ئاسانی دەتوانى بەسەریدا
 زال یت ، چونکە لە پەچەلەکی پاشایەتێوە بشتگرو لایەنگرانى زۆر
 بوو و زياتر خوشیان وێستو ، ئەم پاشا لاو پیلونیکى چاک و لە
 خواترس بوو ، ئەمەش جێ دەستى ئيمامی سەرھەندى پێوی دیلە ،
 لە کوپەکانى ئيمامی سەرھەندى یەو بۆ ماوەتەو ، چونکە بەهۆى
 ئەمانەو یەروەردەیکى عمەلى و پەوشنى تەواو وەردەگرت و دەیکاتە
 خزمەتکارى شەریعت ، ئەم پاشا لاو کوپەزای مەلیک ئەکبەر ، ئەو
 ئەکبەر کە بوو هۆى پوختەندى شەریعت کەجى عالمگيرى کوپەزای
 سەرلەنوێ زیندوى دەکاتەو و دروستى دەکاتەو لە هەموو نەزانی و
 کوێرەواریەک خاوتنى دەکاتەو ، (۱) .

(ذکاء الله الدهلوي) می میزور نوس دلئی

(لە سەردەمی عالمگيردا ، ئەمەر دەرکرا هەرکاتى مۆسلمانان
 جوونە لای سولتان ، هەر ئەوەندە پێویستە کە بێن (السلام علیک) ،
 پێویست ناکات دەستور و داب و نەرتى کافران بنوێن ، هەرەها
 پێویستە لەسەر حاکم و میرانیس هەر هەمان دەستور بگرنە بەر لەگەڵ
 تەبەتەندان و خەڵکانى تریشدا .

(۱) موجز تاریخ تجدید الدین و احیائه / ابو الاعلی المودودی .

گورپانکاری تری زور کرد له پزینی ولاتدا هه مووی بسمرو
 بسلام ناراسته کردو شریعتی ئیسلامی سر له نوئی زیندوو کردهوه ،
 له نلومنده کانی ئاییندا ، سولتان (نورنگ زیب عالمگیر) یان ناو نابوو
 (محی الدین) یانی زیندوو کهرهوهی ئاین ، ههروهه دکتور ئیقبال ،
 سولتان عالمگیر دهخاته پیزی نهو کهسه ناودارانیهی فزلیان زور بووه له
 یانفرگاری کردنی ئاین و موسلمانان و له ناو نهچوون و نه تواندنموه یان له
 ناو شارستانی هیندیه کانددا .

دکتور ئیقبال زور مهدح و سه نای نوئخوازی هه زاری دووم
 ئیلامی سه رهه نندی و ئیلام ولی الله الدهلوی و سولتان (محی الدین)
 عالمگیری کردوو ، ده لئ : من همیشه و تومه نه گهر بهتایه نهو کهسانه
 تیکۆشانه سه ره کهوتوانه که یان نه بوایه نهوا بسلام له ناو ئاین و شارستانی
 هیندیه کان ده میك بوو توایوو . (۱)

ابو الاعلیٰ المودودی ده لئ :

جئ دهستی ئیلامی سه رهه نندی هه ره له وه دا کۆنه بوته وه که
 حکومهتی هیندستان له بلوه نی کوفر ده رهتاو ، ته وزمی نهو فیتنه بهی
 خوار کردهوه که خه ریک بوو بسلام له ولاتانه دا یان و بلیش بکاته وه ،
 به لکو دوو شاکاری تری مه زنی کردوو :

یه که میان نهو به سه رجاوهی ته سه وفی خاوتی له بختی و بی
 پاك کردوو که له پئی فه لسه فو په به نه ته وه خوی کشاند بووه
 ناویه وه ، ته سه وفی ئیلامی په سه نی راسته قبهی هتایه وه کسایه

(۱) الامام السرهندی / ابو الحسن الندوی .

دووم سەرىنچى بەكى توندو تىزى كرد له هەموو ئەو دابو نەرىشە
 جايەلەيەتەنەى له ناوخەلگىدا پەواجى پەيدا كرد بوو، بە هەوى نىزامى
 بەبەت و ئىرشادەو بزووتەو بەكى گەشە كردووى زيانەو بو شۆن
 كەوتى شەرىعت ، بە هەزاران له ئەندامانى مەشق پى كراو پرايتراوى
 ئەم بزووتەو بە ، لە هەموو لايەكى هىندستان و ولاتانى ئاسىي
 ناو پاست گەپاون ، هەموو تواناي خوڤان خستۆتە كار بو چاكردى
 پەوتش و عەقەدى خەلكى ، ئا ئەو بە ئەو شاكارو كردارە مەزنەى ،
 كە شىخ ئەحمەدى سەرەندى له پىناويدا بە نوڤخوآزى گەلى ئىسلام
 دادەنرى (١) .

له كۆتايدا ، تىكۆشان و خەباتى دوو خەلىفە مەزنەكەى ئىمامى
 سەرەندى و شىخ (محمد مەصوم) و شىخ (السيد آدم التورى)
 چەندىن خەلىفەى ترى خودا ناس و دىلۆزى ئىمام بەرى گرت و
 بەرەمى خۆى بەمخى ، بەرە بەرە ولات له ماوى دوو سەدى يانزەو
 دواتزەدا بوو مەلەندىكى فېكرى و زانستى و پوڤشپىرى . له هەموو
 لايەكى جىهانى ئىسلامىيەو خەلكى بۆى دەهاتن و پووڤان دەكرده
 هىندستان ، ئا له سەرچاوه زانستى و پوڤشپىرى بەكەيوە بابەنى خوڤان
 هەلگۆزنو بە پەروەردە ئاينى بەكەى پىيگەن و يابانى سلوك لەسەر
 دەستى شىخەكاتبان بېرنو ، هەدىسى پىرۆز لە سەرەندى
 مامۆستاينى حەدىس وەرەگرن ، لە هەموو لايەكى ئەم ولاتەدا
 مەلەندى تەرىقەنى نوڤكەرو ، مەلەندى زانستى دامەزرىترا بوو بو
 فېرپوڤنى قورڤان و ئىلىنى پىيازى پىتەمبەر صلى الله عليه وسلم دوورو
 نزيك سووديان لەم مەلەندەن وەرەدە گرت .

(١) موجز تاريخ تجديد الدين واحيائه / ابو الاعلى المودودي .

خەلیفە کانی ئیمامی سەرھەندی :

خەلیفە مەزنە کانی ئیمامی سەرھەندی ھەروا بە ئاسانی باسکردنیان کۆتایی یێ ناییت ، لە پاستیدا بەس بە تەنھا خەلیفە یێ گەشتوو ، تێگەشتوو کانی کسە ھەریە کە یان مامۆستایەکی سەر بە خۆ بوون ، بۆ خۆیان و بە ھەزاران قوتابی و مریدیان بوو ، ژمارە یێ ئەو خەلیفانە لە ھەزار تێپەری کرد بوو ، بە ھەموو لایەکی جیھاندا پلاو بوو بوونەوو ، ئالای بانگەوازیان ھەلسکرتوو ، بزوتەوو کە ی ئیمامیان پلاووە کردوو ، ئیمام خۆی زۆریە یانی نارد بوو دەرمووی ولات بۆ پەروەردە گردن و بانگەوازی و پێشمانی و ، ھەندیکیشیان لە ناوجە سەرەکی یە کانی ھندوستاندا دامەزراند بوو ، بۆ جێ بە جێ کردنی ئەم خزمەتە مەزنە ، تێستاش بە ناو بانگرتینی ئەو خەلیفانە دەخەینە پوو .

- (١) شیخ (محمد مصوم السرهندي) •
- (٢) شیخ السيد آدم النبوری •
- (٣) شیخ احمد البرکي •
- (٤) شیخ احمد الديني •
- (٥) شیخ أمان الله اللاهوري •
- (٦) شیخ بدر الدين السرهندي •
- (٧) شیخ بدیع الدین السهارنبوری •
- (٨) شیخ حسن البرکي •
- (٩) شیخ حمید البنغالي •
- (١٠) الحاج خضرخان الافغاني •
- (١١) شیخ نبر صفيہ احمد الرومي •

- (١٢) شئخ طاهر البدخشي
- (١٣) شئخ طاهر اللاهوري
- (١٤) شئخ خواجه عبيدالله الميروف بخواجه خان
- (١٥) شئخ خواجه عبيدالله الميروف بخواجه خوردد
- (١٦) شئخ عبدالحمي الصاري
- (١٧) شئخ عبدالواحد اللاهوري
- (١٨) شئخ عبدالهادي الفاروقي البديوني
- (١٩) شئخ افرخ حسين الهروي
- (٢٠) شئخ قاسم علي
- (٢١) شئخ كريم الدين بابا حسن الأبدالي
- (٢٢) شئخ السيد محب الله المانكجوري
- (٢٣) شئخ محمد صادق السكالي
- (٢٤) شئخ محمد صالح الكولابي
- (٢٥) شئخ محمد صديق الكشمي
- (٢٦) الشئخ زمزل
- (٢٧) شئخ الحافظ محمد اللاهوري
- (٢٨) شئخ نور محمد التبي
- (٢٩) شئخ يار محمد الجديد البدخشي الطالقاني
- (٣٠) شئخ يار محمد القديم
- (٣١) شئخ يوسف البركي
- (٣٢) شئخ يوسف السمرقندي
- (٣٣) شئخ مولانا خالد النقشبدي الرومي

نوسراوه کانی ئیمامی سه ره هندی :-

نوسراوه نامه کانی ئیمامی سه ره هندی زۆر زو زۆر بهشتیان به فارسی به ناودارترینیان به سوودترینیان به کۆمه له نامه به که پستی دهوتریت (مهکتوباتی ئیمامی په بانی) به نوسراوه مهزترین جی دهسته زانستی و چاکه کاری و نوێکاری به که بهتی و وینه به کی زیندوی ههست و سۆزیتی و هه به هوی ته مانه به به له و پایه نوێکاری و چاکه کاری ده ناسریت و که پستی به پله ی ئیجتهد و یتسه وایه تی له معریفانی خوایی و زانستی و بشتگیری کردنی له قورئان و سونهت ده زانریت ، هه مهکتوباته پهن له لیکۆلنه و ی بهرز و ورده کاری و جوانکاری ، که مهکتوباتی به دهستی ده هیتت ته وایش زانا بلیهت و لی هاتوه کان وهریانگیراوه ته سه زمانی هه ره یی و تورکی ، وه کو کینکی دیراسی له مه له نه زانستی و پۆجه گاندا ده خویندریت ، تله کو ئیمروش کینکی تهروو باراوو نوی به ، هه ده لسی ته نامه ئیمرو نوسراون .

هه کۆمه له نامه له سی بهرگما کوکراونه تهوه زماره یان ده گاته ۵۳۶ نامه ، چه ندين جار چاپ کراونه ته وه تا ئیستاش هه چاپ ده کړنه وه .

ناوی هه نديک له نامه کانی .

(۱) اثبات النبوة .

(۲) رد الروافضی برینیه له بهر بهر چه نه وه هه ندي له

زاناکانی شيعی تيران .

(۳) الرسالة التهلیة .

(۴) نرح رباعیات .

(۵) مصارف لدنیة .

(۶) المبدأ والمعاد .

(۷) مکاشفات عینة .

تیردا وای به باش ده زانم که نوزیک به دریزی باسی مولانا خالد
بکم ، چونکه کوردهو له ناوچهی خزماندا زیلوه و دوریکى بالای
هه بووه له خزمت کردنی ئیسلام بلأو کردنه و هی ته ریفه ته که ی ئیسانی
سه ره ندی .

مولانا خالیدی نه قشبه ندی (۱) :-

ناوی (ضیاء الدین) خالد کوپی نه حمهدی کوپی حوسه نه له
عشیره تی جافی میکابلی به و له کوپانی بیر میکابلی ده و رانی به (۲) .
سالی ۱۱۹۳ک له ناحیهی قهرداغی سه ره به پارێزگای سلیمانی له
دایک بووه ، سه ره له وێ گه و ره بووه ، پاشان خراوه ته بهر خویندن ،
له خویندندا سه ره که و توو بووه له هه مان کاتدا یێش که و توش بووه
له خویندنهیدا خه ریکى به ده ست هێنای زانیاری به کانی فقهو

(۱) هه رچه نه مه مولانا خالد خه لیفه ی ئاسته و خوی ئیمام نه بووه ،
به لام باسی ده که یێن چونکه هه ره به ره می پێیازه که ی ئیمام
سه ره ندی خۆ به تی .

(۲) علمائنا فی خدمة العلم والدين / عبدالکریم محمد للمرجس .

زاسنی عقلی و نقلی بووه ، خوټندى لای زانا پایه بهرزه کان بووه ،
 وه کو سید عبدالکریمی بهر زنجی و ، سید عبدالرحیمی برای ، مه لای
 سألحی تهره ماری و ، (صفة الله الزیاری) ، پاشان لای شیخ قسیمی
 سنی خوټندى تهواو کردووه و گه پاره تهوه . بو سلیمان ، ماویه که له
 مزگمونی عزیز ثلغای مه سرفی له ناو بازا پدا ماوه تهوه ، نهضجا چونه
 مزگمونی عبدالرحمن پاشا که یتیم به مزگمونی بابا عیلى ده ناسریت ،
 ماویه که لهم مزگمونه دا ماوه تهوه و زور بهی زاناریه کانی نهو سهرده مهی
 بهد مهس و توتوه و زوریش سودیان لای وه درگرتوه (۱) .

پاشان چووه بو حهج ، لهم سه فهریدا به شامدا تیمپ بووه چاوی به
 زور له زانا کانیان گهوتوه ، جا له مه که که دا گه شتوه به جهند
 یواچاکلیک مزده یان داوه تی به ناواتی خوئی ده گات ، نه گهر پابه ریکی
 کاملی دهست بکه ویت بو جاوین کردنه وى دهر وونی و پهروه ده کردنی و
 ینگه یاندنی ، پاشان گه پاره وه بو شاره خنجیلانه که ی خوئی و ههر له
 شونه که ی جارانی دهستی کردووه به دهرس و تهوه .

بهم شیره به مهولانا خالید مایه وه ، تاله پر کلیلی دلی داخرای
 ده گاته دهست و نهو ناوات و ناله بهی که ملویه کی زوره ده یگرینی و وټله
 به شوټیدا نهوا بټی گه شتو زه رده خه نهو ینگه نین سهر لټوه کانی و
 نه نانهت ناخو دلشی گرتوه ، به لای کلیلی نهو دهر گایه و جاری نهو
 دهرده ی لای نهو که سه بوو پوزنیکان ده گاته لای و ده بناسیتی به سید
 غولام علی عبداللهی دهلهی پابه ری گه وری نهغه نده کانه چونسه که
 نهو کابرایه خوئی سهر بهو سید غولامه بوو . لهو کاته شبا دهلهی پر

(۱) همان سهراوی یتشو .

بوو له مولايو زاناو حه ديس ناسان ، ئهم كا براه باسي چاكي و به فسه پي
 پابه ره كه ي خوي لاي مولانا خاليد باس ده كات تا . ئه و نده خر و شاندي
 خوي گه يانده لاي ، جا له بهر ئه مه بوو مولانا خاليد له سلطانيه وه به ره و
 ده لهي كه و ته پتي ، هه ر كه گه يشته ئه وي ده ستي به ته ريقه ته كه په وه
 گرت ، ماوه بهك له لاي ده ميته وه ، پاشان به ئيزني سه يد غولام
 ده گه پته وه بوو كوردوستان هه ر كه گه يشته وه ولات خه لك ي به گه رمي
 يشوازيان لي كردو به خوشي به وه به پيره وه هاتن ، ماوه بهك له
 سلطاني ده ميته وه و ته مجا به ره و به غدا ده ووات بوو زياره تي شيخي
 گه يلاني و له ته كه به كيدا شمش مانگ ده ميته وه ، پاشان بوو پتمايي
 پنگراني ته ريقه و فيز كردني قوتايان بوو سلطاني ده گه پته وه ، سالي
 ١٢٢٦ك گه پايه وه سلطاني ته مجاره له سلطاني بزار ده كرئي و سه ر
 له وي بوو به غدا ده گه پته وه ، له و ته كه به دا ماوه ته وه كه تينا به
 ته كه ي خاليد به ده ناسرئي ، هه ر له ويدا ده ميته وه بوو پتمايي كردنو
 سود گه ياندين به خه لك ي ، پاش ماوه بهك محمود پاشاي ميري بابان ديه
 لاي و شكاي لي ده كا بگه پته وه بوو نيشتمان ه كه ي خوي ، مولانا به
 قسه ي ده كاو ده گه پته وه ، محمود پاشا خانه قا به كي هه ر به ناوي
 خوي به وه بوو دروست كرد ، به شه وو پوژ خه ريكي پتمايي خه لك ي بوو ،
 هه روا به ئيرشادو ده رس و ته وه ماوه بهك خهريك بوو ، تا ته مجاره يان به
 ته واته تي بزار كراو ئير سلطاني بوو دواميسن جارا به جئي هيتت ،
 گه پايه وه بوو به غدا له ته كه به كه ي به گه م جاري دا دايشته وه ، شمش له سالي
 ١٢٣٨ي ك دا بوو .

جا له م ماوه به ي كه له به غدا بووه ، مه لا عبدالرحماني پوژ به ياني
 ده چته خر مه تي مولانا خاليد ، ئهم دوا نه هاوپه يه تي كوئي كاتي ده رس

خویندن له نیوانیابندا بووه ، زوړېش په کریان خوښ وښتووه ، یش
 نهوې مهولانا خالد پروات بڅهستان زوړ جار به په کموه دانېشتوون ،
 جا لمو کاتې دانېسته باندې همر پابه ټیکې زانستی یان نهده یې بکرایه نهوه
 نهوا همر مهلا عبدالرحمن شوپه سوار بووهو ټایدا ښاره زاتر بووه له
 مهولانا خالد ۰۰ به لام سردانی نه مجاره بانی کسه له سالی ۱۲۳۴ک -
 ۱۸۱۹زدا بوو زوړ جیاواز بووه لهوانی تر ، چونکه مهلا عبدالرحمن
 شتی زوړ سهیری له مهولانا خالد ده بیست ، ده یینی به زاراوه ی
 ته صوفی واقعه ده کرد که نه مهلا عبدالرحمن و نه غهیری نهویش
 نه مانه یان نه بیستو ، بویه مهلا عبدالرحمن ی پوژ به یانی زوړی
 خوښ وښتو بوو به په کیک له مریده کانی ۰ کاتې که (داود پاشا)
 بعه ده زانی ده چیه لای مهلا عبدالرحمن پوژ به یانی پتی ده لئی :-

من ده زانم که ما مونساکم - مه بهستی مهلا عبدالرحمانه - له هموو
 زانسته کاندې له خالدو غمیری خالد زوړ ښاره زاترو پایه بهر زتره ، همر
 لمو کاتوه که هموو یان ښکوه قوتابی بوون ، ټیر جون ټینا مل
 که چی شیخ خالد بووهو بووه به په کیک له مریده کانی ۱۹

مهلا پوژ به یانی وه لای ده داته وهو ده لئی نهوې که توده یزانی
 له معویتس پاسته و ابو ، به لام نه م پیاوه جهند سالیک دیار نهما ، چهند
 زانستو عیر فانیکی به ده ست هتلاوه ټبه لئی یی ناگابن ، منیس لسه
 بهردهم گوره یی نهو عیلمو عیر فانه مسلم که چ کړدوه ، کاتنی که
 جوومه لای دینم کانی که دوپو گوهه ری عیلمی لئی هه ل ده قولی ، بویه
 له بهردهمیدا سهرم دانه واندو و پیتازه که یم گرته بهر (۱) ۰

(۱) گوډاری کاروان زماره ۱۸ بهشی عهده یی به کی -

مولانا خالید ، مەلا پۆزبەیانى لە جىڭگى براى خۆى دانا بوو ، ئەڭ وەكو مريدىك سەيرى بىكەت لەبەر ئەو پەيوەندىە كۆنەى كاتى خۆئىدىن لە نيوانىندا هەبوو ، بە كوردى مەولانا خالیدو ئەمەد حەيدەرى و شىخ مزورى و شىخ پۆزبەيانى هەريەكەيان بۆ خۆى زاناىەكى پاىە بەرز بوو . هەموويان يىكەو لە پرووى خۆشەويستى و ، زانست و فەزل و مافيان بەسەر بەكترەو . وەكو براىەك دەزيان ، بەلام ئەوەندەىە مەولانا خالید بوو بە يىشمەواو يىشمەويان ، بە هۆى ئەو ويلايەتەو . بە دەستى هەتابو لە تەسەوفا ئەو كەلە ياروانەش بەو پەرى دل فراوانىيەو . كۆنرايەلى ئەو بوون و مل كەچى بوو بوون (۱) .

بەپاستى ئەمەىە باشترين نموونەى بەرزى تەواضع و شوئىن كەوتى پاستى و زانست و حەق پەرورەى ، ئەمەىە ئەو پەوشتە بەرزەى هەميشە ئايىنى ئىسلام دەپەوىئ شوئىن كەوتوانى خۆيانى يى برازىتەو . لەسەر شوئىكەدا زانست و حىكەت و پاستى دەست كەوت سەرى بۆ دابەزىتى و شوئى بکەوت وەكو يىغمەبەر صلى الله عليه وسلم دەفەرەوت :-

(الحکمة ضالة المؤمن أنى وجدها فهو احق بها) .. بەلئى ئەوئى لە نيوان پۆزبەيانى و مەولانا خالیدا پرويدا پۆحى ئىسلامەو بەرزترين پەوشتى ئەم ئايىنە پیرۆزەىەو بانگەوازی بۆ دەكەت .. خۆزگایە ئەم پەوشتە بەرزو نموونە جوانەى هەق و زانست پەرورەيش لە ناو ئايىن پەرورەيانى ئەم سەردەمەى خۆماندا پرووى بەدایەتەو . بىكرایە بە دەستور و باو .

بەس سالى ١٣٣٨ مەولانا خالید پۆشت بۆ دىمەشقى شام ، هەر

(۱) هەمان سەرچاوى يىتشیو .

لمیویدا به ماموستایه تی و ئیرشاده وه بهرک بو ، خه لکی لموئی زوریان
 سود لی و درگرت ، نهجا چوو بو زیاده تی فودس ، بو جباری دووم
 زیاده تی یقه میبری صلی الله علیه وسلم کردوه ، پشان ده گه ریتوه بو
 شام و هه ره لهوئی له سالی ۱۲۴۲ک و مافات ده کلت و ده چیموه بو پاره گای
 جلوه دانه و نیر دله پپ له تابه کای دادمه ریتوه و لی ده حه سینه وه ، له
 کیوی (قاسون) ده نیریت ، کوریک له بکهی بخترا نه کهیدا به جسی
 ده ماییت ناوی (نجم الدین) بو له لای مامه کای گموره ده کرئی
 یی ده گه تیری تا ده یی به مورشید ، له م سهرده مه شدا بنه مالو . نه دایان
 هه ر ماون .

نوسراوه کانی مهولانا خالید :

- (۱) نه علق له سه ره راویزی (الخیالی) و (علی سیالکونی)
 ده پاری علمی که لام سالی ۱۳۰۷ک له نه تانه چاپکراوه .
- (۲) العقد الجوهری فی الفرق بین کسبی الماتریدی (۱) والاشعری
 له گه ل شه رحه کهیدا چاپکراوه .
- (۳) شرحی (اطباق الذهب)ی جارا لله ی زمه خه هری به فارسی .
- (۴) شرحی مه قاتی حه ریری ته واوی نه کردوه .
- (۵) له سه ر کینکی حه دیس به ناوی (جمع الفوائد من جامع
 الأصول و جمع الزوائد ، نوینی محمد بن سلیمان المغربي) به راویزی
 نویسه و نه وه حه دیسه یی که ۱۴ مه سه وی مه به تایدا کوی کردۆته وه .

(۱) ماتریدو نه شه ریی دوو لیامی نه علی سوننه ن لیختلائی جوزلی
 مه بووه له نه توانیادا له سه ر جوزنی لیختیاری مرفف به لام
 هه ردوکیان له سه قیله تی قورئان و سوننه ت له چونه ته ده رموه به
 پچه وانه ی موته زیلو جه بری به کلن که له قورئان و سوننه ت چونه
 ده رموه .

(۶) پەراوتىزى لەسەر نەيە (الرملي في الفقه الشافعي) تا بەشى
(الجسمة) لە دوو بەرگدا نوسپووە .

(۷) شەرحى عەقائدى عەسەدى کردووە .

(۸) (رسالة في المبادات) ی نوسپووە .

لە کۆتایی دا دەمووی بێم :-

لە کوردەواریدا دوو سێ پیاوی ناوداری وە کو مەولانا خالیدمان
هەبە شانازی پێوە دەکەین و دڵمان پێ خوش دەکەین ، کە پیاوانکی ئاوا
چاکەخاوازو نوێخواز بێت ، کەچی تێمە لە جێانی ئەوێ پێزیان لێ
بکەین و شوێن ئامۆزگاریەکانیان بکەوین ، هەڵدەستین بوختان بە
دەمیانەو هەڵدەبەستین . کەچی نوسەرێک یان پوشتیڕێک یان ئەدیب
دوستیکی کورد بە شانازی پێوە باشی دەکات ئەک لە پەرووی ئاینی پێوە
بەلێکو ئەو پوانگە پێوە کە کوردەو بە میراتیکی کوردی و کەڵەپورێکی
ئەدەبی دادەنێت ، کەچی ئاین پەروەریکی کورد دەبێت زۆر لەوە زیاتر
شانازی پێوە بکات جا سۆفیەکانیش لەم مەروە لە ئەسەر دا کەرنیدا
ئەمەندە زیاده پەروی دەکەن لە سنوور دەردەچن لە هەمان کاتدا ئەنقەوانی
تر کە سۆفی ئین ئەمەندە بە خراب باشی دەکەن پێ تانی دەکەن . .
زیاده پەروی ئە لە مەدەدا بکەن ئە ئە زەم کردیشدا بکەن . . بەلێکو
پێوست وە کو هەموو چاکەخاوازو نوێخوازیکی جیهانی مانی خەوی
بدرێت ، چونکە پیاوچاک ئەوێ و تۆبەتی و ئەوێ کردووەتی دوو
جۆرە هەندێکیان سەردەمین و بۆ ئەو سەردەمی خۆی بۆوە یا ئەوەیان بۆ
ئەو کاتە و تراوە بەتێرینەو کە سودیان لێ وەرگرتووە ، هەندێکی
تریشیان ئەفەلێکی سەردەمی وەرناگرن بەلێکو بۆ هەموو کاتێک دەنێت با
تێمش بنوانین بەرنامەیی جۆمان لەسەر ئەوانەو ئەوەشی لە سەردەمی

خۆماندا یتیمستان بیتی و یلو جاگانی ئم سەردەمە و نوبانەو کردویانە،
 ۹ بەرنامەیی خۆمانی لەسەر داڕێژین و سودی ئێوە بگرین بۆ زبانی
 سەردوو دنیا .

با بە پەگەوه ئهو وەسفەیی ئەمین فەبضی بەگ دەرباری مەولانا
 خالید وتوینەتی بێخۆتێنەوه چونکە ئهو نزیکتر بووه ئێوە وەك لە تێمە:

دەلی :

« شێخ لە هەموو عەلومی ظاهیر و باطنیدا صاحب ئیقیدار بوو،
 سەر لە گەل تەدریس و ئیرشاد مەشغول بوو . شیعەر نەظم کردنی
 نەکردوو بە مەسلەك بۆ حەقی . مەعە هاذا مەرتەبەیی شاعیریتی لێ
 مەرتەبەیی حافظو سەعدی زیاتر نەیی کەمتر نییە .

دیوانی کە بە ئیرادی سولطان عەبدولەجید خان طەج کراره ،
 ئەگەر تەدقیق بکەیت صدقی ئیفادی تێمە مەعلوم دەیت ، ئەمما ئەوەندە
 هەبە شیعری کوردی کەم گونوو ، مەناقیب کەشف و کەراماتی
 زۆرە ، (۱) .

هەروەها مەمۆتا هەزاریش لە وەسفی مەولانا خالید دەلی :

فیداتم نیشتمان بۆ شارەزوورت

پروونا کە شام ئەستەمبول بەنورت

کە سەردەستی هەموو مەستانە خالید

نەملی باقی کوردوستانە خالید .

والحمد لله أولا وآخرا ، وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه

وأهل بيته ومن تبعهم باحسان الى يوم الدين .

(۱) ئەنجومەنی ئەدیبان ئەمین لەبغداد .

سەرچاوه كان

- (١) رجال الفكر والفتوة / الامام السرخندي / ابو الحسن النخعي .
- (٢) جريدة طب وعلوم / م - العدد ٦٢٢٢ - السنة ١٩ - ثلاثاء / ٢٣ ايلول ١٩٨٦ .
- (٣) الانسان ذلك المجهول / الكسيس كاريل .
- (٤) الابداع وكيفية تربيته / الدكتور فاخر عاقل .
- (٥) موجز تجديد الدين وحياته / ابو الأعلى المودودي .
- (٦) المغول واللامغول / دكتور زكي نجيب محمود .
- (٧) المنجد / الطبعة الرابعة والعشرون .
- (٨) الانقجار الكبير او مولد الكون / اوميد شمسك / ترجمة هرخان محمد علي .
- (٩) منوي جلال الدين الرومي / الجزء الاول / ترجمة وشرح ودراسة الدكتور محمد عبدالسلام كفاي .
- (١٠) السياسة والفلسفة / براتراند رسل .
- (١١) نهجومه نى ثديان / ثمين فهضى بهاك .
- (١٢) كوفارى كاروان / ژماره ١٨ - بهضى هره بى .
- (١٣) مجلة التربية الاسلامية / العدد الثاني عشر / السنة السابعة والعشرون .
- (١٤) الصوفي الشهيد / المحامي بوتان جياووك .
- (١٥) الاتصال للتفسير النقالى/هادى نعمان الهيتى/الموسوعة الصغيرة ٤٣
- (١٦) حقائق الايمان / بديع الزمان سعيد النورسى / ترجمة احسان قاسم الصالحى .
- (١٧) علماؤنا في خدمة العلم والدين / عبد الكريم المدرس .
- (١٨) ما القدر ١٩ / محمد قرقنجي / ترجمة محمد عوني .

- (١٩) علم التاريخ/ج-هرنشو/ ترجمة وتعليق عبدالمجيد العبادي
- (٢٠) المستقبل لهذا الدين / سيد قطب
- (٢١) الفلسفات الهندية / د. علي زيمور
- (٢٢) علم المنطق / منهج كلية الشريعة سابقا .
- (٢٣) مجلة اليوم السابع / العدد ١٠٩ - السنة (الثانية) - الاثنين ١٩٨٦/٦/٩ .
- (٢٤) التلوينات السبعة / بديع الزمان سعيد النورسي - ترجمة احسان قاسم الصالحي .
- (٢٥) مجلة آفاق عربية / السنة الحادية عشرة / ١٩٨٦ .
- (٢٦) فخره نكي بهرورددهو ذاتست / ژماره ١٤ ئى ١٩٧٨
- (٢٧) الاتحافات السنبة بالاحاديت القدسية / تاليف - عبدالرؤوف المسأوي .
- (٢٨) باشكوى بهيامى نيجتهاد / بديع الزمان سعيد النورسي / ترجمة احسان قاسم الصالحي .
- (٢٩) سايكولوجية القصة في القرآن / د. التهامي تقرة
- (٣٠) ملقمة ابن خلدون
- (٣١) اعلام التربية / حياتهم وآثارهم / انطوان الخوري .
- (٣٢) نهضة ووف جى به ؟ ثمين علاء الدين نهضة نفى .

لەم زنجیرە یە ئەمانە دەرچوون :

- ۳ - زنجیری سەزیم (لیامی دەبیانی)
- ۲ - زنجیری دووم (شینگی مەیلانی)
- ۱ - زنجیری یەکم (مولائای دۆمی)

رقم الايداع في المكتبة الوطنية ببغداد (٧٨٠) لسنة ١٩٨٨

كمية الطبع (٣٠٠٠) نسخة

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

نهم کتیبه

- په یوه ندى نویځواز - المجدد - له روانگه ی نېسلامه وه بڼه
- داهینه - المبدع - له روانگه ی د مرووناسی یوه بوون ده کاته وه
- مرنګی میزوو له نېسلامداو ، دهوړی نویځواز له میزووی
نېسلامدا دهرده خات .
- بیرو بوجوونی فلسفیانه ی نیمامی په بیانی بهرامیهر بڼه
فلسفه ی سده ی یانزه ی کوچی شی ده کاته وه .
- زیانی گیانی و برینی قونامی سوفیتی له روانگه ی نیمامی
په بیانی بهرامیهر به نه سهولې نهو سهرده مه ناشکرا ده کات .
- چاکترین ریازی دزکاریځوازی نېسلام لهو سهرده مه دا بڼه
لای نیمامی په بیانی یوه پتشی کوش ده کات .
- خالی مرنګی نویکاری نیمام به موسلمانان دهناسیتنی .
- کورته یه که له زیانی مه ولانا خالیدی نه قشبه ندى باس ده کات .

نرخى دوو دینارو نیوه